

AKADEEMILISE KIRJANDUSÜHINGU TOIMETISED
PUBLICATIONS OF THE LITERARY SOCIETY OF THE UNIVERSITY OF TARTU

XIV

EDUARD LAUGASTE

EESTI KIRJANDUS
KARIKATUURIS

AKADEEMILISE KIRJANDUSÜHINGU KIRJASTUS
TARTU 1939

Trükivigu ja õiendusi.

Lk. 41, rida 12 alt Prantsuse, p. o. prantsuse; lk. 57, rida 17 alt hoolitsemisepüüde, p. o. hoolitsemise püüde; lk. 58, rida 4 ülalt esteetilis, p. o. eetilist; lk. 61, rida 11 ülalt noorte... halasta, p. o. hoorte... halesta; lk. 61, rida 1—6 alt hüvasti, p. o. hüvästi; lk. 63, rida 4 alt XCVII:51, p. o. XCVII:55; lk. 78, rida 15 ülalt valgaarne, p. o. vulgaarne; lk. 91, rida 1 ülalt järjekordine, p. o. järjekordne; lk. 97, rida 12 ülalt 1926, p. o. 1927; lk. 101, rida 4 alt 1925. a., p. o. 1926. a.; lk. 104, rida 3—4 ülalt erapooletuid 2..., p. o. erapooletuid 2, 2 ei hääletanud kaasa; lk. 105, rida 6 alt 1926, p. o. 1925; lk. 119, rida 15 alt ilmajäänud, p. o. ilma jäänud; lk. 120, rida 2 ülalt märtsis, p. o. aprillis; lk. 120, rida 14 ülalt deklaleerisid, p. o. deklareerisid; lk. 147, rida 18 ülalt krikatuur, p. o. karikatuur; lk. 150, rida 10, 11 alt „Vekslivõltsijad“, p. o. „Vekslivõltsija“; lk. 155, rida 9 ülalt introduksiooni, p. o. produktsiooni; lk. 179, rida 14 ülalt algupäraselt, p. o. algupäraseid; lk. 179, rida 20 ülalt soovis, p. o. soovitas; lk. 189, rida 12 ülalt noorusliste, p. o. voorusliste; lk. 198, rida 15 ülalt lavastuse, p. o. lavastuste; lk. 200, rida 16 ülalt inimene, p. o. inimen; lk. 205, rida 9 ülalt oharus..., p. o. iharus...; lk. 205, rida 19 ülalt korgel, p. o. kerge; lk. 221, rida 4 alt aastakümneil, p. o. aastail; lk. 267, rida 3 alt Aleksei, p. o. Aleksander; lk. 284, rida 12 ülalt Akadémie, p. o. Académie; lk. 285, rida 3 ülalt Monatschrift, p. o. Monatsschrift.

Fr. M. Torgile pühade
vahelgemisena Aucto.
22. XII 29

EESTI KIRJANDUS
KARIKATUURIS

AKADEEMILISE KIRJANDUSÜHINGU TOIMETISED
PUBLICATIONS OF THE LITERARY SOCIETY OF THE UNIVERSITY OF TARTU

XIV

EDUARD LAUGASTE

EESTI KIRJANDUS
KARIKATUURIS

WITH A SUMMARY IN ENGLISH:

„ESTONIAN LITERATURE IN CARICATURE“

AKADEEMILISE KIRJANDUSÜHINGU KIRJASTUS
TARTU 1939

ANNO 1880
KIRJANDUSLIKU TÖÖKIRJASTO
TARTUS

EDUARD LAUGASTE

EESTI KIRJANDUS
KARIKATUURIS

1939

TRÜKIKODA „VARRAK“

Trükikoda „Varrak“, Tartus, Suurturg 2. 1939.

Eelmärkmeid.

Käesolev töö on oma alguse saanud auhinnatööst Tartu Ülikooli Filosoofiateaduskonnale a. 1934, mis allakirjutanu poolt tookord esitati päälkirja all „Eesti satiir sõnas ja pildis“. Kuna aastane ettevalmistusaeg ei võimaldanud küllaldast süvenemist, esitati tookord ainult provisoorne ülevaade piiratud materjalist. Et Akadeemiline Kirjandusühing soovis tööd avaldada oma väljaannete sarjas, tuli töö materjali poolest täiendada. Materjali lisandumine tõi kaasa süsteemi muutmise (üksikautorite asemel lähtumine küsimuskompleksidest). Seepärast tuli ka esialgne sõnastus kõrvale jätta ja kirjutada töö peagu täiesti uuesti. Materjali rohkuse tõttu tuli töö jaotada pooleks, kusjuures esimesse ossa jäi kirjanduslike motiivide vaatlemine karikatuuris, teise karikatuursed kujud kirjanikkude loomingu (näit. Suguvend Johannes) ja paroodiad. Esimese osa moodustabki järgnev ülevaade.

Meetodilt on käesolev töö ajaloolis-geneetiline. Materjal püütakse esitada võimalikult *kronoloogiliselt*, kuid küsimuskomplekside ühenduses tuleb haarata pikemaid, kuni kümneaastasi ajavahemikke. Ülevaade ulatub 1938. a. lõpuni.

Töös püütakse vaadelda võimalikult kõiki kirjanduslikke motiive, mis karikatuuris on kajastust leidnud. Kuid üksikasjalisest vaatlusest tuli siiski vähem-tähtsad näited kõrvale jätta. Seepärast osutus vajalikuks töö lõppu paigutada kogu materjali sisaldav bibliograafia.

Bibliograafiat on autor kasutanud töös ka allikate juurde juhatamiseks. Nii üksikküsimuste järel nurkklambrites olev rooma number juhib bibliograafia päätüki juurde ja koolonile järgnev araabia number vastava päätüki üksikallika juurde, näit. [I: 1] = bibliogr. ptk. I, nr. 1.

Bibliograafias on materjal paigutatud varjunime alla neil autoreil, kes ka oma loomingu esitavad varjunime all (näit. Metsanurk), teistel õige nime alla. Poliitikuist-kirjanikest on antud ainult see materjal, kus neid puudutatakse kirjanikena, puht-poliitilised karikatuurid on kõrvale jäetud.

Töö koostamisel tuli autoril võita mõningaid raskusi. Kõige-päält oli raske kätte saada kümnete aastate jooksul ilmunud ja mitmesuguseis väljaandeis (ajalehtedes, ajakirjades ja mujal) ilmunud materjali. Selleks tulid need kõik leht-lehelt läbi vaadata. Samuti

oli küllalt keerukas üksikute karikatuuride seletamine ja nende tekkimise põhjuste avastamine, milleks tihti olnud mingi pisisündmus, ajalehesõnum või seltskonnas liikunud jutt, millele on hiljem küllalt vaearikas jälile saada.

Ka sobiva meetodi leidmisega oli raskusi, sest materjal on äärmiselt mitmepalgeline ja kohati raskesti ühendatav. Seepärast tuli üksikute küsimuskomplekside puhul anda pikemaid sissejuhatavaid selgitusi karikatuuris kajastuvaist sündmusist ja nende eellugudest. Autoril puudusid sellelaadilised eeskujud nii meil kui väliskirjanduses, seepärast võib töös esineda salgamatult mõningaid konarusi.

Materjali vaatlen ainult kirjandusloolasena, kunstilise külje adekvaatseks hindamiseks ei pea end pädevaks.

Lõpuks on mul häämeel mainida isikuid, kes on materjali leidmist ja töö valmimist häätähtliku ja asjatundliku abiga kergendanud. Kõigepäält tänan oma lugupeetud õpetajat prof. G. Suitsu nõuannete eest. Päälegi läks prof. Suitsust välja selle töö mõte ja teema. Dr. A. Annist ja kirjandusteadlane M. Lepik tutvusid põhjalikult käsikirjaga ja tegid rea kriitilisi ja täpsustavaid märkmeid. Üksikute päätükkidega tutvus ka kirjanik Fr. Tuglas ja juhtis tähelepanu mõningaile ebatäpsustele. Fr. Tuglas on alati lahkete nõuannetega autorile abiks olnud, samuti prof. A. Oras. See-eest avaldan neile siin südamlikku tänu.

Pääle mainitute on autorile andmete otsimist kergendanud järgmised isikud (tähestikulises järjekorras, ilma tiitliteta), mille eest avaldan neile suurimat tänu: J. Aavik, A. Alle, A. Aspel, K. A. Hindrey, M. Jürna, H. Kruus, L. Kulbin, Mait Metsanurk, J. Nõmmik, D. Palgi, M. Pukits, R. Põldmäe, E. Särgava, R. Tiitus, O. Treu, A. O. Webermann. Pääle selle tänan hr. Antikut, kes lahkesti lubas talle alluvast raamatukogust köiteid kasutada klišeerimisel. Rasket korrektuuritööd tegi prl. E. Lassen, referaadi tõlkis inglise keelde T. Ü. inglise keele lektor H. C. C. Harris, mille eest neilegi südamlik tänu.

Tänan ka Akadeemilist Kirjandusühingut, kes selle raamatu kirjastamisega lahkesti võttis endale majanduslikult koormava ülesande.

Tartus, detsember 1939.

A u t o r .

Sisu.

Sissejuhatus	1
Teoreetilisi lähtekohti	1
Karikatuuri ajaloost	10
Eesti kirjandus karikatuuris	14
19. sajand	14
Esimene eesti pilkeleht ja selles ilmunud kirjanike karikatuurid	20
Veel pilkepilte 19. saj. lõpult	30
Aastad 1900—1916	31
Ajakirjanikust kirjanikud karikaturisti kõverpeeglis	31
Noor-Eesti karikatuuris	36
Muud küsimused	48
Aastad 1917—1938	55
„Siuru“	55
„Boheemkonna lagunemine“	71
„Tarapita“	84
„Looming“ ja Eesti Kirjanikkude Liit	94
„Bumerang“	105
Kultuurkapital	106
Reisistipendiumid	108
Auhinnad	114
„Kirjanduslik Orbiit“	119
Rahvuskirjanikud	124
„Looduse“ romaanivõistlus	127
Kirjanikkude looming karikatuuris	136

A. Kitzberg 136. — E. Vilde 137. — J. Liiv 140. — Fr. Tuglas 140. — H. Visnapuu 143. — A. Gailit 145. — A. Kivikas 148. — R. Roht 151. — A. Alle 157. — A. Adson 158. —

J. Semper 162. — Mait Metsanurk 162. — H. Raudsepp 172. —
 L. Raudkepp 178. — J. Barbarus 183. — A. Tassa 185. —
 G. Suits 185. — K. Rumor 186. — J. Lattik 186. — V. Adams
 188. — V. Ridala 189. — A. H. Tammsaare 190. — M. Under
 190. — O. Luts 190. — K. A. Hindrey 191. — S. Vardi 191. —
 H. Vuolijoki 192. — A. Mälk 192. — E. Hiir 195. — J. Jaik 196.
 — A. Taar 196. — Mats Mõtslane 196. — E. Peterson
 [= Särgava] 196. — J. Sütiste 196. — Aino Kallas 196.

Arvustaja	198
Mitmesuguseid küsimusi	207
Kirjandus ja publik 207. — Kirjanik ja majandus 209. — Eru- ditsioon ja kogemused 210. — Suur produktsioon 212. — Posi- tiivsus ja negatiivsus 213. — Kirjanduse kriis 215. — Kirjanik ja kohvik 217. — Tõusik kirjanduses 218. — Intriigid 218.	
Väliskirjanikke eesti karikatuuris	219
Kokkuvõte	221
Estonian Literature in Caricature	228
Bibliograafia	234
Kasutatud allikad	283
Isikunimede register	288

Sissejuhatus.

Teoreetilisi lähtekohti.

Enamvähem iga avalikkusele nähtavat inimlikku toimingut või olekut saadab kaasinimeste arvustav pilk. Samuti peagu iga teine poliitiline, ühiskondlik ja kirjandus-kunstiline tegevus kutsub asjalikkude arvustuste kõrval esile vestelisi naljaheitmisi, teravaid pilkelisi esitisi, paskville ja karikatuure. Poliitiliste ja kirjanduslike karikatuuride arv on igal kultuurimaal suur. Haruldane pole ka kirjanduslike motiivide esinemine pilkepiltides.

Sagedamini kui lihtsalt naljategemisvahendiks on karikatuur ühiskondliku elu areenil relvaks, mille abil vastaseid ja nende seisukohti mõjusalt saab naeruvääristada. Et eri arvamuste ja seisukohtade võimalusi on poliitilises ja kirjanduslikus elus eriti palju, siis mõistame ka, miks just poliitika ja kirjandus on saanud nii sagedaseks objektiks karikatuurile.

Karikatuuris esinev maailm on meile midagi väga tavalist, kuid ühtaegu ka midagi erilaadilist. Mõisted näivad selles pää pääle pööratud. Tavalistel seadustel pole siin maksvust. Loomakuju seguneb inimkujuga, elu anorgaanilisega. Igasugune loogika on kummutatud niihästi üksiksuhteis kui kogupildis. Fantaasialt on võetud piirid. Pühimused tõugatakse pjedestaalilt, iga auväärsus kaob, iga raskus ületatakse, keerukaim probleem lahendub mängides.

Jäljendamine ja karikatuur. Eritelles jäljendamise ja karikaatuuri koomikat ütleb Th. Lipps:

Jäljendamine on isikupäraste joonte (inimese näos, kõnes, žestides ja muus väljenduvate) abstraherimine, nende väljatoomine ühendist, kuhu nad kuuluvad ja kus neil on mõtet. Niipalju kui me neid tajume jäljendatava juures, kuuluvad need tema omaduste hulka, moodustavad osa selle isiku olemusest. Jäljendatult ei paista nad kanduvat jäljendajale üle, ei sula selle olemusse, vaid jäävad isoleerituks, n. ö. õhku rippuma. Neid tuntakse ikkagi teise isiku omadusena, ja jäljendatava äratundmine tekitab koomikat. Kui neil joontel

oli mõte isiku omadustena, kaotavad nad abstraheritult mõtte. See on Lipps'i arvates jäljendusloomika alus. Koomiline mõju on seda suurem, mida karaktersem on jäljendatav omadus isikule ja mida vähem sobib see jäljendajale, mida vähem võib seda võtta jäljendaja omadusena.

Mõju suureneb, kui oletame, et see omadus on mingi iseäraldus, selline jäljendatava isiku joon, mis normaalse inimesega võrreldes tundub kerge puudusena, on natuke vähe või natuke palju, igal juhul võib mõjuda võrdlemisi tühisena, või nagu Lipps sõnastab: „... einen Eindruck relativer Wichtigkeit zu machen geeignet ist“. Tuleb ütelda „võib mõjuda“, sest see iseäraldus pole õieti mingi nõrkus või väikus. Sellisena näib see alles matkimisel. Näiteks teatav pehmus kõnelemisel võib olla kooskõlas inimese teiste väärtuslike omadustega. Nii on iseäraldusi eri inimliikidel: erisoolistel, eriaalistel, eri seisusil. Või kui see omadus pole isiku olemuses paratamatu, siis oleme sellega vähemalt kodunenud, oleme isikut tundma õppinud ühes ta nõrkustega. Teatavat omadust matkides kistakse see välja orgaanilisest tervikust, saab sellega iseseisva hindamise objektiks suhtes inimesega üldse. Esinedes kerge puudusena mõjub see koomiliselt.

Nii võivad hoopis vastupidised omadused jäljendamise teel koomiliseks muutuda, nagu näiteks eriti energiline, trotsivalt väljakutsuv või komandolik kõneviis. Komandotoon laseb oodata vastavat eesmärki ja sisu. Ka sisu puudumisel talume veel tooni, kui isik ja asend on seks küllalt sobivad. Jäljendades eraldame selle aga vastavast ühendist ja kõrgitsemine tundub tarbetu ja sisutu, tühine.

Neis näidetes on koomika aluseks seesama vastuolu, mis esineb liiga suure või liiga väikese nina ja liigse kõhnuse või tüseduse puhul. Objekt mõjub koomiliselt, kui ta ise jätab ootuse täitmata või kui ta äratub ootuse, mis jääb täitmata. Mees lapsemütsiga ja laps tsilindriga on ühevõrra koomilised. Ühel juhul haarab koomika meest, sest lapsemüts alandab meheau, teisel juhul tsilindrit, kuna see ehib lapse pääd.

Jäljendusloomika sugulane on karikatuurikoomika. Ka selles iseäraldused tõstetakse välja, mitte aga abstraherimise teel tavalisest ühendist, vaid liialdamise teel. Võib näit. inimest joonistada üldiselt korrektselt, suurendades aga veidi suurt või vähendades pisut väikest nina, lisades kõhnust või korpulentsust. Igal juhul on tegu mingi iseendast tühise puuduse liialdava väljatõstmisega. See teeb kõigepäält karikatüüri enda, siis ka objekti, millega seda küll ei identifitseerita, koomika objektiks ¹⁾.

1) Th. Lipps: Komik u. Humor, lk. 44—47.

Sügavama, kuigi ehk liiga kitsa seletuse karikatuuri kohta eraldi annab Henri Bergson teoses „Le Rire“. Analüüsidest naeru olemust ja koomilist üldse, ta näitab 1., et koomilist pole väljaspool inimlikku sfääri. Maastik võib olla ilus, armas, ülev, igav vm., mitte aga koomiline. Looma naerdakse siis, kui ta meenutab mõne inimese nägu või kui tal on inimese allüürid. Kui naerdakse kübarat, siis mitte selle materjali, vaid kuju, mis sellele on andnud inimesed. 2. Niisama tähtis koomilise omadus on t u n d e t u s (osavõtmatuse). Puhta mõistuseinimese maailmas ei saa enam nutta, küll aga naerda. Kui vaadata elu osavõtmatuna, siis enamik tragöödiad muutub komöödiaks. 3. eeldab naer ühiskonda. Selle tõendusena Bergson muide toob näite, et teatris naerdakse seda intensiivsemalt, mida täiem on saal.

Koomiline sünnib, kui rühm inimesi teatava vaimse lõbuga tähelepanu suunab harilikust tasakaalust eemaldumisega haaravale sündmusele. Näit. mees kukub tänaval. Mõödakäijad naeravad. Kui mees tahtlikult oleks maha viskunud, siis nad ei naeraks. Vaba tahte puudus asendivahetuses ajab meid naerma. Jooksja oleks pidanud takistustega kohanema ja nad vältima. Inertsiseaduse järgi jätkub liikumistegevus. Naeru tekitab teatav m e h a a n i l i n e t a r d u m u s sääli, kus nõuame vaimset liikuvust ja nõtkust.

Küsimusele, mis võib saada koomiliseks, vastab Bergson, et selleks võib saada iga põige tavalisest, kui normaalne inimene seda jäljendab. Jättes kõrvale teadmised ja tundmused, tunduks küürakas meie silmale inimesena, kes oma kehaga teeb grimasse. Nägu näib seda koomilisem, mida enam see meile annab kujutluse puhtmehaanilisest tegevusest.

Sellest lähtudes mõistame ka jäljendamise ja karikatuuri koomikat. Koomilise puhul meis tekib kujutlus inimese sisemuses töötavast mehhanismist, mis avaldub näit. selles, kui kõneleja oma ettekannet saadab korduvalt samade žestidega. Siin funktsioneerib mehhanism, automaat. Ja õigupoolest samal põhjusel näib iga ilme koomiline, kui seda jäljendatakse. Kui ilme saadaks üha liikuvaid hingelolukordi, siis oleks see kordumatu ja jäljendamatu. Kõik mehaaniline on ebaehtne ja võõras, ja jäljendamine rõhutab seda isiksuses peituvat mehhanismi. Sellepärast naerame jäljendamist.

Sama mehaanilise, ebaelulise, vormitu elemendi esiletõstmine elavas inimeses ongi karikatuuri pääülesanne. Inimese füsiognoomia võib olla reegliäärane, ta näojooned harmoonilised, liigutused nõtked jne. Aga tasakaal pole kunagi täielik. Ikka leidub näit. miski tahtmatu närviline näo- ja kehatõmbus või joon, miski grimassiskits või

ebakujund²⁾. Karikaturisti kunst on seda vaevaltnähtavat joont tabada ja liialdades esile tõsta. Ta teeb vaevaltmärgatavast grimasist täiusliku. Näilise harmoonia tagant otsib ta kangekaelse materria, realiseerib eaproportsioonid ja deformatsioonid, mis eksisteerivad ainult nõrga ja põgusa kalduvusena, kuid on õilsama jõu alla surutud. Karikatuur on liialdamiskunst, kuid ta lõppeesmärk pole liialdus. On karikatuure, mis peagu ei liialdagi ja jälle, mis liialdavad, aga pole siiski karikatuurid. Et liialdus mõjuks koomiliselt, peab see olema vaid abinõuks märkamatu deformatsiooni nähtavakstegeemis. Just see ebakujund huvitab meid. Seda otsitakse näo liikumatuist osadest: nina kõverusest, kõrvade kujust jm. Vorm on meile latentne liikumine. Karikaturist, kes nina suurust muudab, skeemi aga säilitab, seda selles osas pikendab, milles see juba oligi liiga pikk, laseb sel ninal tõeliselt grimasse teha: nüüdsest pääle näib meie silmale originaal ise pikenevat ja grimasse tegevat. Kui materria õnnestub hinge elavaid väliskülgi surmata, siis keha mõjub teatavais tingimuis koomiliselt.

Joonis mõjub seda koomilisemalt, mida kindlamini ja otsesemalt ta meid inimestes mehaanilist hampelmanni laseb näha. Inimese iga liige on saanud mehhanismi osaks, inimene tervikuna peab jätma elusolendi mulje. Joonistaja kunst saavutab seda suurema koomilise efekti, mida tasakaalustatum on kujutus inimesest ja masinast ühtlasi. Ja ta omapära seisneb selles, mislaadi elu ta oma liigendnukusse valab³⁾.

Bergsoni teooria on teiste uurijate arvates liiga kitsas ka karikaatuurikoomika seletamiseks. Tundub raske kõiki karikatuure seletada ainult inimese langemisega mehaanilisse, vaid selle kõrval võivad mõjuda ka veel teised tegurid. Kuid siin pole koht selle või teiste puhtteoreetiliste uurimuste ligemaks analüüsiks. Tuleb piirduda ainult karikaatuuri tegeliku esinemise vaatlusega.

Sõna „karikatuur“ põlvneb itaalia keelest, kus *caricare* tähendab liialdama, koormama, *caricatura* — portree, milles iseloomulikke jooni on koomilise eesmärgiga suurendatud.

Karikatuur on kunstiline kujutus, milles loomulik harmoonia, üksikosade tasakaal on kaotatud ja üks või teine osa raskemini koormatud. Joonises või kujutuses võib mõnd inimliiget, inimkuju raskemini koormata tugevasti alla kriipsutades, liialdades. Nina suure-

²⁾ Tasakaalupuuduse kõrval võib esineda näos veel ebakujundeid, mis ka ilma karikaturisti liialdusteta tunduvad koomilistena. On nägusid, mis näivad kestvalt nutvat, vilistavat jne. Nõnda automatism, paindumatus, nävilised sundliigutused on põhjused, mis lasevad näo naeruväärsena paista.

³⁾ H. Bergson: *Le Rire*, lk. 1—29.

malt kujutades näib see olevat raskemini koormatud kui näo muud osad, ja tasakaal on rikutud. Muidugi pole iga loomulikkude suhete rikkumine karikatuur. Siis tuleks karikatuuriks pidada ka ebaõnnestunud loomingut. Tõelise kunstniku juures tundub liialdustes püüd koomilis-esteetilisteks mõjuavaldusteks. Ta joonistab modellile näit. väikese suu kõrval suure nina, võrreldes kehaga lühikesed jalad jne. Joonistaja terav silm leiab modelli ebasuhted (sageli muile otseselt märkamatud), liialdab neid tunnuseid pildil ettekavatsuslikult ja muidu üsna reeglipärase modelli kuju muutub koomiliseks.

Karikerimine meie mõttes ei tähenda ainult liialdamist karaktere se enamrõhutamisega, vaid samaaegselt ka redutseerimist, kõrvalisema kaotamist, et ainult iseloomulik teatud nähte juures vaatajale silma hakkab. Karikerimine on seega teadlik iseloomustava esiletõstmine ühe nähte juures, eraldades selle kõrvalasjadest, üldisest. Karikatuuril on esikohal teadlik-koomilise taotlus kindla objekti kohta vastandina naiiv-koomilisele, milles on esikohal ebateadlik või muukujuline koomika.

Iseloomulikku inimeses L. Refort nimetab *domineerivaks jooneks*. Kõigil kunstidel on tarvidus esitada domineerivat joont, mis peatab vaatleja tähelepanu ja on pildi tõelise tähenduse embleemiks. See vajadus on karikatuurile käsikivam kui üheleegi teisele liigile. Portrees kunstnik niisamuti otsib elementi, mis peab olema nagu pildi võtmeks. Kui karikaturist otsib domineerivat joont, siis väldib ta kõrvalise tähtsusega elemendid, pöörab kogu oma tähelepanu üksikasjale, sellele, kust ta arvab leidvat indiviidi tähenduse. Vaatlejat või kriitikut huvitab kõige enam see, mida sisaldab vaadeldava modelli eriline isiksus, see, mis eraldab ühe kaupmehe teisest või munga teisest, mis on juhuslikku igaühes, eriline moonutus või grimass, mis on tekkinud mingist harjumusest. See, mil on isiku kohta tähendust, domineeriv kirg, tendents.

Karikatuuris antakse see tendents alati edasi anatoomia või riituse detailiga. Joonistaja püüab leida joonte kogumikust seda, mida ta tahab eristada muust. Harjunud kunstnik annab iga näo juures edasi selle individuaalse joone. Kuigi see võib olla vähim teiste hulgas, aga kui sellele kõik alistub, siis selle puudumisel pole pildil enam sarnasust modelliga⁴). Oluline vahe karikatuuri ja portree vahel seisneb selles, et portree peab olema tõeline ja truu koopia (kuigi mitte üksnes välisest kujust, vaid ka „hingest“), karikatuur aga tõlgendab, harutleb, ja nimelt koomilise sihiga. Portree ühendab näo

4) L. Refort: La Caricature Littéraire, lk. 64—66; 109—110.

kõik elemendid harmooniliselt, karikatuur hindab originaalis ainult domineerivat (koomilise mõjuga) joont.

Teiseks tähtsaks karikatuuri menetluseks on kontrasteerimine. Nii tuleneb kogu maailma karikaturistide paksude ja kõhnade süžee eelistus sellest, et loomuliku liialduse mõjule lisandub kontrasti mõju⁵⁾. Kontrast on sagedaseks aluseks karikatuurile. Isegi domineerival joonel on väärtust sageli ainult seetõttu, et ta alla kriipsutab vastuolu portree muude osadega. Eriti mitme indiviidi esitamisega muudetakse naeruväärseks tüübid, mis ei oleks naeruväärsed, kui nad poleks vastuolus. Suur ja väike inimene võivad olla omaette vastuvõetavad, kõrvutades võivad nad muutuda koomilisteks. Samuti täiesti vastuvõetav rüht paneb naerma, kui see asetatakse raami, kus ta kohaneb halvasti. Seega satutakse sisesse vasturääkivusse. Ja kuna kunst on juba oma olemuselt seesmise vasturääkivuse vaenlane, siis niiviisi saavutatakse koomiline efekt. Kirjanduses suur kontrastide armastaja oli Victor Hugo, kes võttis kontrasti kogu oma esteetilise kredo põhitingimuseks. Kahe isiku vastandamine on harilikem seesuguse tõlgendamise moodus. Pole lihtsamat ja ühtaegu kindlamat võtet, kui lisada ühele modellile teine, mis on esimesele nagu eituseks⁶⁾. Tähtsaimad süžeed kontrastide menetluse valdkonnas on paks-kõhna ja pikk-lühikese süžee.

Kolmandaks võib jälgida karikatuurse moonutamise vahendeid. Neid vahendeid on mitmesuguseid ja nad põhjenevad 1. juba loomuses olevate elementide ülemäärasel allakriipsutamisel ja kõrvalise väljajätmisel, või 2. kujutatavale tundemärkide omistamisel, mis pole loomu poolest sellele omased. Levinuim on esimene kategooria — liialdus, mis alla kriipsutab juba loomuses esinevad tundemärgid nende ülemäärase suurendamise ja kõigi muude tunnuste äraheitmise teel. Tarvitavaim teise kategooria vahend on realiseeritud metafoor, mis kujutab üht eset teise eseme kujul, millel millegi poolest esimesega sarnasust ja omistab talle viimase tunnused⁷⁾. Karikaturist leiab modellil sarnasust mõne loodusobjektiga kas füüsilises või vaimses mõttes. Sedalaadi karikatuuride esindavaks näiteks on Philipon'i karikatuur Louis Philippe'ist pirnikujulisena. Joonis allub siin samadele seadustele kui sõnanali, võiks ütelda aga — pöördvõrdelises proportsioonis. Sest kui sõnademängu väärtus paradoksis seisneb analoogia kauguses, siis väheneb karikatuuri väärtus seda rohkem, mida paradoksaalsemaks ta muutub. Paradoksi vajadus sunnib ka

⁵⁾ P. Gaultier: *Le Rire et la Caricature*, lk. 16—17.

⁶⁾ L. Refort: *La Caricature Littéraire*, lk. 57—60.

⁷⁾ В. Дынник: *Карикатура. Литературная энциклопедия* V, vg. 124.

karikeerijat inimeses võrdluspunkte otsima looma- või taimeriigi olendi omadustega⁸⁾). Krõlovi valmis „Haug ja kass“ kujutatakse haugi kujul admiral Tšitšagovit ja omistatakse talle sellega haugi tunnuseid: hambulisust, saba olemasolu jm. Realiseeritud metafoor sääraseil juhtudel kaasub sageli allegooriaga⁹⁾). Meil on kujutatud näit. Metsanurka siilina terava ühiskonnakriitilise noodi tõttu tema loomingus, Tuglase juurest on leitud puudli jooni, Semper on tehtud hobuseks jne.

Zoomorfiseeriv menetlus on aga väga kunstlik ja liiga suure konventsionaalsusega, et rahuldada spontaansuse ja hetkelisuse vajadust, mis on nii tarvilik karikatuurile. Seega pole imestada, et joonistajad tarvitavad seda õige vähe. Muidugi on ka haruldased need tüübid, kes esile kutsuvad võrdluse loomaga. Nõnda see ajutiseks võluv menetlus tüütab ruttu. Küll on sõnalisele karikatuurile lubatud mõndagi, millega ei või riskeerida joonis. Sõnaline karikatuur võib rahulduda ebamäärasema sarnasusega, sest kontekst korvab tarbe korral selle puudulikkust. Joonis ei saa olla kujutlust äratav, kui siluett ei meenuta elavat loomakuju, kes on olnud võrdluseks. Nii-sugustest ümberseadmistest, mis sihivad ainuüksi psühholoogilisele või moraalsele sarnasusele, tuleneb vähem huvi¹⁰⁾).

Vähe tarvitatakse ka nn. eksemplifikatsiooni, mis seisneb selles, et kujutatavale omistatakse autori poolt meelevaldselt väljamõeldud joon. Kujutatav esitatakse väljamõeldud seisundis, et selle kaudu selgemini näidata tema iseloomulikke tunnuseid ja seega teda naeruvääristada¹¹⁾). Näit. Mälgu kujutamine Tolstoi või Zola habemega.

Karikatuuril on ikka tendents. Ta on enamasti ikka kellegi vastu, on opositsioonis. Ta kritiseerib, hindab, tõlgitseb, ükskõik, kas ta on h ä ä t a h t l i k või r ü n d a v. Olulise liialdamine sisaldab juba tendentsi, kavatsust, samuti kõrvalise vältimine. Karikatuur tõstab välja ikka selle, mida ta propageerib või piitsutab, seks ta kas moonutab olemasolevaid tunnuseid või lisab olematu. Vaatajale peab selguma esimesest pilgust, mida tahetakse.

Nagu leidub positiivset kriitikat, nõnda esineb ka positiivset karikatuuri, mis kõik oma häätahtliku pilke ja huumoriga ei taha publikut ainult lõbustada, vaid ka mõnd aktuaalset asja propageerida. Ühiskondlikult on sääraseid karikatuurid vähema tähtsusega.

8) L. Refort: La Caricature Littéraire, lk. 83—84.

9) В. Дынный: Säalsamas.

10) L. Refort: La Caricature Littéraire, lk. 84—85.

11) В. Дынный: Säalsamas.

Seda tähtsam on aga agressiivne karikatuur, mis ründab vigu ja puudusi avalikkuse südametunnistuse ees. Siis karikatuur asub maslike mahatõmbamisele ja seljataguste paljastamisele. Agressiivne karikatuur tarvitab ründamisel kõiki satiiri astmeid vaiksest pilkest kibeda irooniani. Asjaolude liialdamised, pää pääle pööramised jms. on seks sageli lubatud ¹²⁾.

Karikatuuril pole aga sugugi ainult negatiivsed funktsioonid, ta pole samatähenduslik lammutamisega. Ta mõte on vigu parandada, puudusi kaotada. Poliitiline karikatuur on satiiriline, võitlev, enamasti on seda ka kirjanduslik.

Oma tehnika poolest karikatuur on graafiline kunst, kõige sagedamini ühevärviline joonpilt litograafias, tsinkograafilises, vaselõikevõi puulõiketehnikas, hädavajalikemate joontega. Seda eriti ajalehtede ja vähenõudlikumate ajakirjade materjalina. Nõudlikumad väljaanded kasutavad ka koloreeritud ja joontelt enam väljatöötatud karikatuure. Karikatuuride hulka võib lugeda ka fotomontaaži.

Karikatuur ei piirdu ainult inimese füüsiliste, intellektuaalsete ja sotsiaalsete pahede, puuduste ja naeruväärsuste esitamisega, vaid ta suurendab ja liialdab tõlgendamise, mis on vastuolus looduse iluga ja inimese väärikusega. Selle kaudu esitab ta meile füüsilist või moraalset inetust. Kuid ka joonte liialduse puuduses jääb karikatuurile iseloomustavaks inetuse esitamine. Sellest hoolimata panevad karikatuurid meid naerma, nõnda et karikatuuri üldiselt peetakse välja-naermiskunstiks. Seda tähistavad ka karikatuuriajakirjade tiitlid: *Le Rire* (Prantsusmaal), *Punch* (Inglismaal), *Pasquino* (Itaalias), *Шут* (Venemaal). Tõsi on, et me naerame viletsusi, mis meid elus pigemini kurvastaksid. Ometi piltide vaatamäng, mis meile esitab lõpmatu rodu igasuguseid väärnähteid ja halbusi, mis rikuvad loomulikku ja seltskondlikku kooskõla, ei tee meid kurvaks, vaid vastupidi — lõbustab ¹³⁾.

Kuigi liialdus on enamiku karikatuuride juures üheks naeru põhjuseks, ei saa ometi ükskõik milline liialdus naeru välja kutsuda. Kui kunstnik oma modelli näojooni õilistamise otstarbel liialdab, siis see ei pane naerma. Milo Venuse üle ei naerda, seda imetellakse. Naeru saavutamiseks tuleb natuuri inetustada ja alandada (*d'enlaidir et de rabaisser la nature*). See liialdus on satiiriline. Karikatuur pole ju muud kui satiiriline joonis.

Karikatuur ei otsi inetust inetuse enese pärast ega seepärast, et see talle meeldib. Ta teeb seda õpetamise, puuduste parandamise

¹²⁾ H. H. Schwalbe: Die Grundlagen, lk. 12 jj.

¹³⁾ P. Gaultier: *Le Rire et la Caricature*, lk. 3 jj.

eesmärgiga. Hogarth viis joomise tagajärgede kujutamise koleduseni karskuse pärast, Goya ja Wereštšagin esitasid sõjakoledusi ainult oma patsifistlikust meelsusest.

Sellest hoolimata et karikatuuri puhul naerdakse, pole ta naerukunst, nagu sageli arvatakse. Karikatuuri ajaloolist arengut jälgides leiab Gaultier, et keskajal harrastatud grotesksest arenedes kaasaegse realismi karikatuur üha enam loobub ohjeldamatust liialdusest ja naerust. Näit. Forain'i elutõeline karikatuur ei taotle naeru. Karikatuurne liialdus võib küll olla naljakas, kuid kunstniku käes see pole muud kui kunstniku pahameele väljendus. Karikaturistidel, nagu sageli koomilisil autoreil, on kaldumus langeda depressiivsesse meeleollu, sest nad näevad liiga hästi seltskondlikku võltsi. „Molière ja Daumier muutusid melanhoolikuiks, Hogarth suri meelenukrusse, Gavarnist sai inimestepõlgaja, Traviès langes meeleheitesse, Robert Seymour lõpetas oma elu enesetapmisega ja Forain pole rõõmsameelne“¹⁴). „Humorist,“ kirjutab Thackeray, „katsub äratada ja juhtida teie armastust, teie kaastunnet, teie häädust, teie põlgust vale ... ja pettuse vastu, teie õrnust nõrkade ja viletsate vastu.“

Karikatuuri vaadeldes naerame, sest teame tegemist olevat fiktiivsete hädadega. Kas saaksime naerda, kui leiduks tõepoolest sääraseid loomuvastaseid olendeid, keda kohtame groteskikunstnikkude töödes? Teame aga, et meie ees seisavad ainult pildid. Tõelikkuses esinedes tekitab samasugune häda meis kaastunde, ja me ei naera. Kui karikatuur tundub niisama reaalne, võib seegi meis tekitada kaastunnet, mis ongi mõningate karikaturistide eesmärgiks. Sama juurt on ka tundlikkude iseloomude, eriti naiste kinnisus ironia vastu. Nad tungivad läbi fantaasia, et tabada tõtt, ei leia seepärast mingit lõbusust ka kõige hullemast karikatuurist. Naiste ironiakinnisust tõendab ka naiskarikaturistide puudumine. Nad ei mõista teiste naeru selle üle, mis sünnitab tuska.

Kui kujuteldud olend osutub tõeliseks, siis kaob ka naer. Niipea kui Charcot tegi selgeks, et inimesenäoline lõust Santa Formosa kirikus Veneetsias on ainult näo ühe poole halvatus reproduktioon, siis ei ärata see meis enam naeru, nagu ei ärata naeru ka tõelised kehavigastused. Keskaja inimest pidurdas naermast kaasaja tõepäraseid moonutisi vaadeldes hirm saada nende ohvriks. Kurat muutus naerubjektiks alles sellest momendist, millal vähenes usk tema vahelesegamise meie ellu. Enne seda ei julgetud ega lubatud teda naerda.

Kui karikatuur on liiga fantastiline, kaotab see sideme selle maailmaga; me kahtleme selle ehtsuses. Karikatuur peab jääma

¹⁴) P. Gaultier: Le Rire et la Caricature, lk. 43.

teatava tõepärasuse piiridesse, vähemalt neisse, mida me peame selleks. Täpselt ei saa neid piire fikseerida, see sõltub vaatavast publikust, selle arenemisastmest ja maitsest. Kogemusist teame, et vähearenenud kriitilise meele tõttu palju kergem on panna naerma lapsi kui täiskasvanuid, kergem harimatuid kui harituid.

Kui mingi kujuteldud alandamine karikatuuri näol võimaldab meile naudingut, siis näib seda tegevat meie egoism, mis annab meile rahuldust, eriti kui võrdleme kujutatava viletsust endaga. Muidu ei õnnestuks liialdaval fantaasial üksi meid pimestada modelli tõelisust nägema. Enesearmastusest vaba inimene näeks paha olukorra kujutuses ainult kurba. Tänu enesearmastusele aitab karikatuuri liialdus meil tunda end kõrgemal teiste madalusest. Enesearmastusest toidetud naer on seda teravam ja tugevam, mida kuulsama isiku nõrku külgi karikatuur paljastab.

Poliitilise karikatuuri pikk iga võlgneb samuti tänu enesearmastusele, samast vaimust on kantud ka kirjanduslikud karikatuurid. Seda liiki on kerge ülal hoida üldsuse huvitamiseks. Kasutatakse ära iga puudus, õnnetu liigutus, kehahoiak, et oma vastast naeruvääristada. Poliitiline karikatuur rahuldab niivõrd hästi tarvidust halvustada umbusaldust-tekitavalt, et hoolimata keeldudest ja karistustist pole avalikku tegelast, keda karikatuur poleks riivanud (Napoleon, Bismarck, Mussolini, Hitler, Grenzstein, Tõnisson jt.)¹⁵⁾. Sageli riigivõim on keelanud karikatuuride tegemise võimul olevate isikute kohta, samuti on keelatud karikatuurides puudutada poliitilist „kahtlasi“ küsimusi¹⁶⁾. Viimane asjaolu näitab selgesti karikatuuri suurt ühiskondlikku mõju.

Seega on karikatuuride uurimisel ka ühiskondlik-ajalooline väärtus, kõnelemata selle kunstiajaloolisest tähtsusest. Kirjanduslik karikatuur näitab kaasaja opositsioonilist suhtumist kirjanduslikkusesse sündmustesse, seisukohavõtte ja hinnanguid, mis annab väärtuslikku lisa kirjandusajaloole.

Karikatuuri ajaloost.

Karikatuuri ajalugu ulatub kaugesse minevikku, kuid selle suurest avalikust mõjust enne trükipressi leiutamist võib vähe juttu olla.

Aristotelese ja Aristophanese ajal elas Kreekas kunstnik Pauson, kes pidi kannatama oma piltnaljade pärast. Kujurid Bupalus ja Athenis teinud inetust paljasjalgsete poeedit Hipponax'ist pilke-

¹⁵⁾ Vt. P. Gaultier: *Le Rire et la Caricature*, lk. 4 jj; L. Refort: *La Caricature Littéraire*.

¹⁶⁾ R. Antik: *Eesti raamatu 400 aastat*, lk. 112—116.

pildi, millele Hipponax vastanud mõjuvalt satiirilise luuletusega, mille mõjul karikaturistid endid poonud. Neil kolmel ei teata olevat järglasi ega järelmõju.

Antiikajast on tuttav ka grupp: Aeneas kannab Anchisest ja juhib Ascaniust Troojast välja. Kõik osalised on pildil kujutatud, nagu tavaline sel ajal, loomadena.

Piltsatiiri on teada ka Egiptusest ja Assüüriast; see on enam usuline kui poliitiline. Ramses V hauast (c. 1100 e. Kr.) on leitud järgmine pilt: Osirise poolt hukka mõistetud hinged tulevad maa pääle sea kujul, saadetud kahe koerapäaga ahvi poolt. See võib olla ka paljas usuline sümboolika. Ühel hilisemal papüürusel näeme loomi inimeste tegevuses: lõvi ja gasell mängivad malet. Selle all on mõeldud vaaraod Ramses III ja ta daami. Kõik on päämiselt isiklik karikatuur.

Loomadena on inimesi kujutatud ka keskajal. Ühel karikatuuril rebane jutlustab hanedele ja partidele; rebase all on mõeldud munka, hanede ja partide all kergeusklikke. Veelgi hiljem (renessansiajal) Tizian loomastab ümber Laokooni-rühma ahviderühmaks (1540). Tähtsaks objektideks karikatuurile keskajal olid vaimulikud, juudid, kurat ja mood. Keskaja karikatuur on groteskne. Oma loomingu raiusid kujurid kivvi, selle loomingu moodustavad koletised, pooleldi loomad, pooleldi inimesed, kelle kehaosad venitatud või komplekteeritud mitmelt loomaliigilt. Sääraseid monstrumeid leidub kirikuis, kabareedes, eraisikute majades ja käsikirjade äärtel.

Renessansiaja tähtsaimaist karikaturistidest tuleb mainida Leonardo da Vincit, Michelangelot, Holbeini, Rafaeli, P. Brueghelit. Esimene tegi päämiselt näokarikatuure.

Reformatsiooniajal andis Luther oma Rooma-vastaste rünnakutega tõuke karikatuuri kasutamiseks. Karikeeriti Lutherit ennast ja ta vastaseid: paavsti, piiskoppe jt. Ühel karikatuuril on Luther kujutatud torupillina, keda vanakurat ise puhub.

Karikatuuri ajalugu saab pidevalt jälgida Inglismaal, kus George I ja II ajal tegutses William Hogarth (1697—1764), piltsatiirik ja illustreerija. Ta piitsutas sotsiaalseid pahesid üldisemalt, ta eesmärk on moraalne ja pedagoogiline, seepärast on ta looming ka püsivama väärtusega. George III ajal tegutses George Townshend. 18. saj. karikatuur on osalt isiklik, osalt sotsiaalne, avaldati pildimagasinides, nagu „Political Register“, „Oxford Magazine“ jm. Sajandi viimasel veerandil karikatuur Inglismaal hoognes ja teravnes, sotsiaalne aine saavutas ülekaalu. 19. saj. alguse karikatuur suri ülespuhutusse ja absurdsusse. Selle tugevaim esindaja on T. Rowlandson (1756—1827).

17. ja 18. sajandil ilmub Inglis- ja Prantsusmaal rohkesti moe-
karikatuure: objektideks daamide krinoliinid ja soengud, mida tehakse
redeli- ja nurgamõõtjaga. Moele oli erilist mõju avaldanud Louis
XIV ja XV elustiil.

Isiklikul karikatuuril polnud Prantsusmaal seda vabadust mis
Inglismaal. 18. saj. algul olid sääli satiirilised trükised haruldased.
Poliitiline karikatuur oli valjusti keelatud. Varaseimad näited on
Watteau'lt, kelle tööd on säilitanud Comte de Caylus, kes ka
ise tegi „veidraid portreesid“ madam Doublet' salongist. Sel ajal
tekib ka esimesi kirjanike ja kunstnike karikatuure. 1728. a.
„Almanac de Parnasse'il“ oli valmis frontispiis J. B. Rousseau',
Voltaire'i, Racine noorema, Crébillon'i jt. portree-karikatuuridega,
kuid politsei keelas need ja almanak ilmus karikatuurideta. Voltaire'i
pommitati karikatuuridega korduvalt. Ühel neist kujutatakse Uraniat
andmas Voltaire'ile prille, et ta saaks lugeda Newton'i „Principia't“.
Isikukarikatuuridest silmapaistvaimad on Hubert'i karikatuurid
Voltaire'ist. Sotsiaalset satiiri viljelesid Jeurat, G. St. Audin ja
Duboucourt.

Prantsuse revolutsiooniga hoogneb poliitiline karikatuur, aineks
vana kord ja revolutsioonitegelased ning võimumehed. Robespierre
pigistab käte vahel südamest verd peekrisse. Rohkesti ilmub karika-
tuure Napoleon I vastu. Anonüümne karikatuur kujutab teda põrgu-
tules siplemas, Goya (1746—1828) — võitlemas kotkaga. Inglise
Gillray karikatuuril ta istub koos Pitt'iga maailma jagamas. Selle-
aegne karikatuurikirjandus on küll rikkalik, kuid sisu ja kunstilise
väärtuse poolest ainult ajaloolise tähtsusega.

19. saj. teisel veerandil areneb prantsuse karikatuuris uus laad,
tähtsaimaiks esindajaiks 1830—1850 on Daumier, Traviès ja
Henri Monnier. Poliitiline ja sotsiaalne karikatuur minetab sel
ajal varasema jõhkru ja muutub laadilt taltsamaks ning peenenda-
tumaks. Selle toon on viisakas, kuigi sarkastiline. Monstrumlike
ebakujundite asemele tuleb peen ja teravmeelne satiir, mille esinda-
jaks on Honoré Daumier (1808—1879). Ta harrastas teravat
isiklikku satiiri, oli produktiivne, dünaamiline, geniaalne inimene,
keda Balzac hakkas kutsuma karikatuuride Michelangelo'ks. Erilist
rõhku hakati panema näoilme, žestide ja maneeri ilmekale ja mõju-
vale edasiandmisele.

Prantsuse satiiriliste kunstnike eesotsas seisis tollal Charles
Philipon (1802—1862), kes mõjutas Inglis- ja Saksamaad. Ta
hakkas 1830. a. Pariisis välja andma esimest karikatuuriajakirja
„La Caricature“ (1830—1835), mille sisustajaks päälle ta enda olid
Daumier, Monnier ja Traviès. 1832 lõi Philipon

päevalehe „Le Charivari“, mis ilmus väiksemate vaheaegadega kuni Maailmasõjani. Hiljem asutas ta veel „Le Journal pour Rire“, mille proovinumber trükiti 1847. a. detsembris, hakkas avaldama puulõike-illustratsioone vanemalt ja nooremalt kunstnikelt, kellest tähtsaim Gustave Doré (1832—1883). Philipon teeb karikatuuri tähtsaks kaastööliigiks ajakirjanduses. Sajandi lõpu tähtsaimad karikatuuriväljaanded on „Gil Blas“ (1891) ja „Le Rire“ (1894). Päämiksiks kaastöölisiks J. L. Forain ja Caran d' Ache.

Üheaegselt Prantsusmaaga algab pidev karikatuuride produktsioon ka Inglismaal, seda McLean'i ajakirjaga „Monthly Caricature Sheets“. Selles olid terved leheküljed täidetud litograafiatega, mille päämiksiks autoreiks on Robert Seymour ja John Doyle (1824—1883), viimane neist peente poliitiliste karikatuuride looja. Ajastu taltsaim ja peenendatuim kuju on aga George Cruikshank (1792—1878).

Inglismaal on ainsaks Victoria-aegseks karikatuuri-ajakirjaks „Punch“. Riikliku elu rahulikkuse tõttu oli karikatuuride ainet vähe. Ainult üksikuid ajakirju tegeles sellega. Karikatuuride stiil on rahulik, humoristlik, teravusteta. 1869. a. ilmuma hakanud „Vanity Fair“ tõi uuesti esile isikliku karikatuuri. Sajandi viimsel kümnendil muutus olukord, kui hakkas ilmuma „The Whirlwind“ Herbert Viviani poolt.

19. sajandil hakkab ka mujal Euroopas ilmuma karikatuuriajakirju. Itaalia moderne karikatuur algab 1848 „Il Fischiatto'ga“, sisaldades jämedajoonelisi puulõikeid. Sajandi kolmandal veerandil Bolognas asutatud „Papagallo“ käsitles üldeuroopalisi ja kosmopoliitilisi küsimusi. „Papagallole“ tekkis hulk jälgendajaid.

Saksa karikatuur tegeles algul ühiskondliku satiiriga. Karikatuuriajakirjadest tuleb mainida „Kladderadatschi“ (1848) ja „Fliegende Blätter'it“ (1845), mõlemad on Philiponilt saanud eeskujusid. „Fliegende Blätter'i“ pääkaastöölised-karikaturistid on Kaspar Braun, Wilhelm Busch ja Adolph Oberländer (1845—1923). Poliitilise karikatuuri avaldamiskohaks oli „Kladderadatsch“, mille pääkaastööliseks oli Wilhelm Scholz (1824—1893). „Jugend“ ja „Simplizissimus“ (1896) rõhutasid karikatuuride kunstilist külge. Viimase ajakirja tähtsaimad kaastöölised on Th. Th. Heine (1867), Karl Arnold ja eriti kuulus norralane Olaf Gulbransson (1873). Uueaegseist tuleks veel mainida suurlinnade vaesteagulate kujutajat H. Zille't (1858—1929).

19. saj. vene karikaturistidest väärivad mainimist I. A. Ivanov (1779—1848), graafik ja maalija, kellelt on hulk karikatuure Napoleoni ja prantslaste kohta. Sama ainet kasutab ka I. I. Terbenev

(1780—1815). Graafika ja maali alal nime jäädvustanud poolakas A. O. Orlovski (1777—1832) on enam satiiriliste žanristseenide kujutaja, moe- ja näokarikaturist. Vene karikaturistide hulka paigutab Wereštšagin ka baltlase G. W. Timmi.

Satiiriline võitlus kirjanikkude ja kirjanduslikkude suundade vastu on tuttav ajast, kui kirjandus hakkas täitma osa avalikus elus. Vanast Kreekast teame Bupaluse ja Athenise karikatuuri Hipponax'ist, Pataloni oma Homerosest. Edasi peame sammuma läbi sajanditepikkuse kirjanikkude piltsatiirist tühja vahemaa, kus meil pole andmeid kirjanikkude karikatuuri olemasolust. 18. sajandist kuni tänapäevani kirjanduslikud motiivid kajastuvad üha enam karikaturistide moondpiltides, mille arv ulatub tuhandeisse. Mainigem ainult mõnd näidet. 18. saj. II veerandist on teada J. B. Rousseau, Racine juniori ja Voltaire'i karikatuure. Viimane neist oli sagedaseks modeliks. Romantiline koolkond eesotsas Victor Hugo'ga on kujutamist leidnud Benjamin'i karikatuuris „Teekond järeлмаailma“. Zola võitlus Dreyfusi eest võimaldab kaasaegsel karikaturistil kujutada Zola'd Dreyfusi pesemas. Rohkeist karikatuuridest Inglismaal väärivad mainimist Rowlandsoni karikatuur Samuel Johnsonist ja James Boswellist, Low karikatuur Shaw'st, Derso ja Keleni karikatuur Wells'ist jt. Saksamaa harrastatumaiks karikatuuriobjektideks olid Goethe, Schiller, Gutzkow ja Fr. Hebbel. Meilgi üsna tuttav on Gulbranssoni karikatuur Henrik Ibsenist¹⁷⁾.

Eesti kirjanikkudest ja kirjanduslikkudest motiividest karikatuuris kõnelevad järgnevad pätükid.

Eesti kirjandus karikatuuris.

19. sajand.

Millal võime kõnelda eesti karikatuuri algusest? 1923. a. kirjutab K. A. Hindrey, et vaevalt paarkümmend aastat on meil teda üldse olemas. Enne seda olnuvat ainult Nalja-Mardi ja Kalja-Pärdi stereotüübid „Sakalas“, mis olevat olnud „Kladderadatschi“ Mülleri ja Schulz'i reproduktsioonid. Siis mainib Hindrey veel Grenzsteini poolt välja antud Wilhelm Busch'i „Plisch ja Plumm'i“, mis olnud sel

¹⁷⁾ Andmeid karikatuuri ajaloo kohta on saadud järgmistest teoseist: Encyclopaedia Britannica; E. Fuchs: Die Karikatur; P. Gaultier: Le Rire et la Caricature; H. Westwood: Modern Caricaturists; В. А. Верещагинъ: Русская карикатура I—III.

alal ka kõik. Ja edasi: „Kuid olgu seda nii palju või vähe kui seda ka oli, kindel on, et karikatuur silmapaistvana ja püsima jääva nähtusena teiste vaimliste nähtuste kõrval Eestisse astus alles aastal 1905 K. A. Hindrey ja tema pilkelehe „Sädemed“ kaudu¹⁾. Nii samuti leiab R. Tiitus ühes juubelikirjutuses, et enne Hindrey poolt asutatud pilkelehte „Sädemed“ oli meil karikatuuri ala veel täiesti võõras²⁾.

Ometi võib eesti karikatuuri näiteid leida pisut kaugemast minevikust. Teadagi, selle algus on palju hilisem Lääne-Euroopa omast. Nõudmist piltsatiiri järele polnud möödunud sajandil ja varemalt meil peagu veel olemas ja karikatuur oli meil täiesti uus asi. Valitseva rahvuse poliitilised eesõigused kõrvaldasid avalikust elust maa pärisrahva hääle, kes hariduslikult mahajäänuna ja majanduslikes raskusis pidi võitlema igapäevase leivakoorukese eest minimaalse liikumisvabaduse juures. Tema avaldas oma satiirilised meeolud rahvaluules. Poliitilise värvinguga satiire leidis aga valitseva rahvuse liikmete eneste keskel. Nii on andmeid omavahelisist arveõendamisist linnades, kus kodanikud, kes polnud rahul linnaisade tegevusega, septsesid nende töö hindamiseks pilkelaule ja panid need linna käidavamaisse kohtadesse, kus kaaskodanikud neid lugesid ja linnas levitasid. Laulumeistrit võis selle leidmisel tabada vali karistus.

Ei ole palju andmeid selle kohta, et piltsatiiri oleks samasuguseks otstarbeks laialt tarvitatud. Ometi leidub sellelaadiline näide, mõeldud päälekaebusena Tartu linna raehärrade tegevuse kohta. Kui keisrinna Katariina II 1764. a. Tartus viibis, pani keegi pottseppmeister oma aknale linna südames Suurelturul transporendi, et möödasõitev isevalitsejanna pilti nähes sellele reageeriks. Pildil on kujutatud momente Tartu raehärrade tegevusest: kaks raehärrat kaklevad omavahel; raad istub laua juures ja arutab üksteise kaebekirju; raehärra laseb peksta kodanikku. Kõike seda vaatavad eemalt kodanikud. Vasakul ülal nurgas on kujutatud keisrinna. Pildile on kirjutatud järgmine salm:

„Allernädigste Kayserin:

Wir werfen uns zu Dero Füßen,
Um Huld und Gnade zu geniessen;
Denn unsers Rathes Richter-Würde,
Legt uns auf sehr grosse Bürde;

¹⁾ H o i a R o n k: Eesti karrikatuur. Õitsituled II, lk. 67.

²⁾ R. T i i t u s: K. A. Hindrey karrikaturistina ja ajakirjanikuna. Post. 14. VIII 1935, nr. 219, lk. 5.

Uneinigkeit und Zank herrscht unter dessen Glieder,
Drum liegt Gerechtigkeit und Polizei darnieder

Dorpat“³⁾).

Karikatuuri mõiste alla võib viia ka Kr. J. Petersoni suletõmbeid kaasaegsete üliõpilaste kohta üliõpilasmundris. Petersoni pilkepildid ei leidnud avaldamist ta eluajal, vaid on käsikirjalises pärandis Õpet. Eesti Seltsi hoidisena püsinud tänapäevani. Trükkis on need avaldatud esmakordselt „Tallorahva Postimehes“ 1859 ja A. Paltseri redigeeritud publikatsioonis K r i s t j a n J a a k P e t e r s o n „Laulud, päeva- raamat ja kirjad“ 1922.

Karikatuur võistlusabinõuna ei olnud meil veel mõeldav ka 19. sajandil, kuigi juba selle sajandi lõpul leidub vastavaid algeid. Karikatuuride avaldamine on tihedas seoses ajakirjandusega, sest karika- tuur kajastab enamasti ikka päevasündmusi ja pole seega siis n. ö. puhta, iseseisva kunsti esindaja. Ka siinne saksa ajakirjandus pole karikatuure toonud⁴⁾. Karikatuuri tekkimiseks on vajalikud nõud- likumad eeltingimused. Üheks tähtsaimaks eeltingimuseks on vas- tava ettevalmistusega isikud, karikaturistid. Mitte vähem nõudeid ei esita trükitehnilised tingimused. Peab olema võimalik kergesti ja odavalt hankida puulõikeid või tsink-klišeid. Mõlemate eelduste suhtes oleme 19. sajandil veel halbades tingimustes. Puuduvad hääd joonistajad, kes oleksid asunud tol ajal vähetähtsaks peetud üles- ande kallale. Seda tõendavad esimesed väheõnnestunud katsed aja- kirjanduses („Olevik“). Ka trükiolud olid veel viletsad, eriti pildi- valmistamine. Puulõigetevalmistajaid oli vähe, kuigi leidus trüki- kodadele kaastöötajaid (A. Daugull, E. M. Jakobson jt.). Pilt- satiiriga harjumatud esimesed eesti ajalehed ei hakanud seda külge nii väga rõhutama („Perno Postimees“, „Tallorahva Postimees“, „Eesti Postimees“, „Sakala“), kuid mõnel neist oli oma nalja- ja pilkenurk („E. Postimees“, „Sakala“), mis tihti oma sisuteravuselt ei jää kuidagi taha piltsatiirist. Ka tuli puulõigete valmistamine kül- lalt kallis. Esimene vähenõudlik tsinkograafia-töökoda asutati meil alles a. 1896⁵⁾.

Pidevast karikatuuri arengust 19. sajandil pole veel juttu. Siiski on ühiskondlik karikatuur mõne näitega esindatud.

³⁾ Pildi reproduktsioon Tartu Linnaarhiivis.

⁴⁾ H. P r a n t s: Esimene eesti karikatuur. Esm. 4. II 1929, nr. 5, lk. 3.

⁵⁾ F r. P u k s o v: Eesti raamatu arengulugu, lk. 92.

Algelist tsingitehnikat leiame siiski pisut varem. Nii on tsinkograafide arvates „Olevikus“ (1882. a. ja hiljem) ja „Oleviku Naljalisas“ (1883) ilmunud karikatuuride klišeed valmistatud tsingisse söövitamise teel (vt. joon. 1—3).

Kirjanikkude karikatuuri eeltingimuseks pääle eelmainitute tuleb arusaadavalt iseseisva kirjandusliku elu eksistentsi küsimus, sellega kaasaskäiva võitlusega erimaailmavaatelistel kirjanikkude vahel ja kirjanduskunsti harrastava üldsuse ning otsusvõimeliste kriitikute kaastegevusel. Ometi leidub üsna algeliste jooniste hulgas ka mõningaid kirjanikkude karikatuure. Kirjanikud ei esine sääl küll niipalju kirjanduslikkude kui poliitiliste küsimuste ühenduses. Oli ju ajakohane, et kirjanik tegeles ühtlasi poliitilisel alal, ja vastupidi. Kuulusid ju need mõlemad alad „rahva elu edendamisse“.

Esimeseks kirjanikuks, keda kaasaegse karikaturisti käsi tabas, oli J. V. Jannsen. Ja seda õige omapärasel viisil. 1878. aastal „Sakala“ ilmumiseega tekkis Jannseni ja Jakobsoni vahel ajalehtedes põhimõtteline sulesõda, mis asjalikkude võitlusartiklite kõrval tõi esile ka pilkenalja. Vastaste vigade nõökamisi tuli ette juba „E. Postimehes“, kus, nagu väidab H. Prants, saksa lehtede eeskujul olid pandud dialogiseerima Saksa-Hans ja Põllu-Tõnu. Teravam oli „Sakala“ naljanurk, kus Nalja-Mart ja Kalja-Pärt vesteldes kritiseerisid ümbritsevaid ühiskondliku elu nähteid. Suurim rahesadu pöörati nn. „kiriklaste“ pihta, mille juures rabati tihti selle voolu häälekandjat „Eesti Postimeest“. Muuseas kõneles Nalja-Mart kord sellest, et „Eesti Postimees“ kipuvad end liialt laiutama ja mõne asja juures, mis ta saatnud, kõvasti kaagutavat nagu kana muna loomisel ⁶⁾).

„Sellest naljatusest kasvaski välja Eesti omalaadiline karikatuur, millega taheti sama mõistet avaldada hoopis mõjukamalt ja tabavamalt — otse silmnähtavalt — kui see sõnas võis sündida.

Esimest eesti karikatuuri ⁷⁾ ei esitatud kuskil trükituna, vaid paigutati „Eesti Postimehe“ toimetaja vana Jannseni maja seinale Tiigi tänaval Tartus.

Nagu öeldud, oli kõnesolev Eesti esimene karikatuur koguni erilaadiline ja jäi selles kujus ühes oma kaasnähtustega ka viimaseks. Ta oli seekord meie oludes midagi seni nägematut ja kuulmatut ning tekitas selle tõttu suurt tähelepanu.

Sest karikatuuri tegija polnud mitte leppinud ainult oma teose seinalemaalimisega, vaid ühtlasi saatnud tuppa ka k s r e v o l v r i k u u l i, millega asi sai otsekohe kuriteolise laadi“ ⁸⁾).

⁶⁾ H. Prants: Eesti esimene karrikatuur. Esm. 4. II 1929, nr. 5, lk. 3.

⁷⁾ Prants peab seda esimeseks.

⁸⁾ H. Prants: Säälsamas.

Loost kirjutab „Eesti Postimees“:

„Asjad lähevad ikka veidramaks ja lustilisemaks! ... Neljapäev, 7. Detsembril ööse kellu 3, ronis üks must tõrvakana „Eesti Postimehe“ maja ukse ette, määris tõrvase pesa seina pääle, suure tõrvamuna senna sisse, mis ta juba kaua oma rinna all oli kannud, pinseldas siis ise oma tõrvapildi senna juure pärani tehtud nokaga, mis kihvtist kaagutamist pidi tähendama. Aga sest ei olnud veel küll. Kui tõrvapilt valmis oli, läks ta selle toa akna ala, kus „Eesti Postimees“ saab kirjutatud, säääl laskis ta kaks revolvri kuuli järgimööda läbi akna luukide ja klaaside sisse, vissist selle tõrvase nõuga, et — — —! Toal on kaks akent uulitsa poole, mõlemad pääle 6 jalga kõrged ja pääle 3 jalga laiad, aga tõrvakana näitab ka toa seestpidi olekut teadnud olevat, sest ta oli omad revolvri kuulid sest aknast ja alumiste ruutude läbi sisse lasknud, kus all „Eesti Postimehe“ kirjutuse laud seisis.

Tõrvakana pilt seisab veel praegu maja seina pääl iga ühe silma ees ja saame seda edespidi kaugema lugejatele ka teisel viisil silma ette panema. Ilus pole ta küll mitte aga seda inetum⁹⁾.

Arvati, et kuulid on läkitatud mõrva eesmärgiga; oletati tahet Jannsenit kõrvaldada. Sellisena serveeriti see jahmatanud Koidula-legi Kroonlinna. Koidula taipas siiski varsti, et tegu pole mõrvakatsega, vaid ainult demonstratsiooniga¹⁰⁾. Sedasama märgati pea Jannsenite koduski ja suudeti rahuneda õige varsti. Tõrvakana pilt jäi „kaugema lugeja silma ette“ panemata. Selleks mõjus ehk kaasa ka „Sakala“ sõnavõtt, kus tegu tunnistati kõlvatuks ulakuseks ja eitati kategooriliselt „Sakala“ mõtteosaliste osavõttu sellest¹¹⁾.

Nõnda hävis pilt („E. Postimees“ alias Jannsen kaagutava kanna seinale maalitud), sest seinalt koristati see varsti. Järel on ainult üldsõnaline kirjeldus „Eesti Postimehes“. Tõrvakana autoriks peetakse stud. theol. A. Sörd'i¹²⁾, kellest see võiks usutav olla, nagu näeme ka hiljem. See on muidugi ainult oletus.

Teine umbes samaaegne karikatuur, mis pole ka avaldamist leidnud, kujutab kirjameest Ado Grenzsteini. Joonis leidub J. Kõleri kirjakogus EKLA's. Karikatuuri on avaldanud Fr. Tuglas teoses „Lisandeid Eesti Kirjameeste Seltsi ajaloole“. Pilt kujutab Ado Grenzsteini üht jalga pidi männi oksa otsas, seljas sinine kuub ja kollane vest, jalas roosakad püksid. Tema kõrval seisab mees mustas punaste tressidega mulgivammuses ja jagab poodule piitsahoope.

⁹⁾ E. Post. 1878, nr. 50.

¹⁰⁾ A. Kallas: Täheleend (1929), lk. 219—220; Koidula kirjad omakseile 1873—1886, lk. 297—298.

¹¹⁾ Sak. 30. XII 1878, nr. 50, 51, 52.

¹²⁾ H. Rosenthal: Kulturbestrebungen, lk. 208.

Pilt kannab päälkirja „Kolevikumees häbisambas“, on tehtud vesivärvidega. Karikatuuri kohal on gooti kirjaga järgmised kaks salmi:

„Ennäh mis Eesti rahvas tei,
Ta Viini Baltlast risti lei
Ja väga ilus Eesti mees
On palja piitsaga ta ees.

Ta nuhtleb tema patust ker'd,
Et purtskab välja segaverd
Ja ristipuu on Eesti mänd,
Tal ripakile kuuehänd.“

Karikatuuri sünniaega katsub määrata Tuglas: Sõnad „Viini Baltlane“ tuletavat meelde varasemat aega, mil veel mälestus Grenzsteini õpinguist Viinis (1878—1880) oli värske. Teiselt poolt on aga „Kolevikumehe“ mainimise tõttu kindel, et karikatuur on pidanud sündima pärast 1881. a. detsembrikuud, mil „Olevik“ juba käimas oli. Süžee ise aga näib viitavat 1879. aastasse, mil Grenzstein avaldas E. Kirjam. Seltsi Aastaraamatus luuletuse „Mu viimne soov“, milles autor palub, et tema hauale risti ei pandaks, vaid puu istutataks, millest vahest lapsekätki tehakse.

„Ehk saab siis selle kätki sees
Kord üles kasvatatud mees,
Kes veel kord ilma lunastab,
Ilma, et ristas punastab“¹³⁾.

See nn. „ilmaristita“ laul tegi kohe pärast ilmumist üleliiga suurt kõmu niihästi E. Kirjameeste Seltsis kui ka avalikkuses. Klapperjaht selle ümber ei vaibunud niipea. Seda laulu kasutati ikka ja jälle võitluses Grenzsteini vastu. Veel 1883. a. seletas Grenzstein¹⁴⁾, et laul olevat tekkinud kibestumisest Euroopa sotsiaalse elu vastu, eriti viinud teda sellele mässud ja sõjad Balkanil. Usuprofanatsiooniga, milles Grenzsteini süüdistati, polla säääl midagi tegemist. Nädal hiljem tõi „Valgus“ laulu ära ühes sapise kirjutusega¹⁵⁾, millele järgnes 29. X 1883 ühe Heine laulukese tõlke puhul „Oleviku Lisas“ nr. 39 naljaheitmine veelkordselt ka „ilmaristita“ laulu aadressil.

¹³⁾ Fr. Tuglas: Lisandeid Eesti Kirjameeste Seltsi ajaloole, lk. 14.

¹⁴⁾ Olevik 5. IX 1883, nr. 34.

¹⁵⁾ Valgus 13. IX 1883, nr. 6.

Tundub, et karikatuuri tekkimist oleks täpsem sellesse ajajärku viia, millal küsimus ajalehtedes uuesti aktuaalseks muutus, s. o. 1883. a. lõpupoole.

Karikatuuri autoriks peab Tuglas mõnd asjaarmastajat-joonistajat, kes on saatnud oma katse Köleriile näha. Köleri enda jaoks peab Tuglas tööd liiga nõrgaks¹⁶⁾.

Kas siis tõrvakana on esimene eesti kirjaniku karikatuur, on raske ütelda. Seniste andmete järgi igatahes küll.

Esimene Eesti pilkeleht ja selles ilmunud kirjanike karikatuurid.

Esimese pilkelehe asutamiseks jätkus julgust ja ettevõtlikkust juba omaaegsel haritumal ja arenenumal lehehoimetajal Ado Grenzsteinil. Aga veel enne, kui Grenzstein teostas oma „naljaka pildilehe“ kavatsuse, oli ta oma 1881. a. lõpul käima hakanud ajalehes „Olevik“ võtnud tarvitusele piltsatiiri. Pilkealuseiks neis üsna abituus sünnitusis on enamasti toleaegsed avalikud tegelased. Nad ilmusid „Oleviku“ kõverpeeglisse üsna varakult. Juba teine number tõi kaheksa trükitehniliselt kujundatud pilti.

Samas aastakäigus ilmus veel mitu Eesti olude kohta käivat karikatuuri. 17. jaanuarist 1883 alates ilmus „Oleviku Lisalehes“ joonealuste juurde stereotüübina „Lwow ja Iwan“, mida julgen pidada esimeseks stereotüübiks eestikeelses ajakirjanduses. Kuigi joonealuse pilke meie ajakirjandusse tõi juba „E. Postimees“ ja „Sakala“ a. 1878 Nalja-Märdi ja Kalja-Pärdiga, jõudis piltideni alles „Olevik“ neli aastat hiljem. Polnud vaja enam kaua oodata ka iseisva pilkelisa algatust. Esimene number ilmus 1883. a. detsembris „Oleviku“ nr. 49 ja 50 juurde: „Oleviku Naljalisa“. See on neljaleheküljeline ja sisaldab kokku 16 karikatuuri, lisaks ühe maleülesande. Muud ei midagi.

„Olevikus“ 1883 nr. 49 ilmus seda saatev selgituskiri, mis aitab algatust vajalisel määral iseloomustada.

„Tartust. Olevik saab uuel aastal suurema poogna pääl trükitud kui tänavu. Meie annaksime uuest lehest sel aastal ühe proovi, aga meie ei taha aastakäigu sisse üht suuremat poognat panna, mis neile, kes lehed raamatusse köidavad, halb oleks. Uus poogen saab vanast paar tolli pikem ja tolli viis laiem olema, s. o. niisama suur nagu Eesti Postimees ja Virulane. Iga kuu anname ühe naljalisa piltidega juurde, millest tänasel numbril proov juures on. Naljakaid pilta meie kirjanduses veel ei olegi, mis osalt sellest

¹⁶⁾ Fr. Tuglas: Lisandeid Eesti Kirjameeste Seltsi ajaloole, lk. 14.

tuleb, et pildijoonestajad puuduvad, osalt aga ka sellest, et pildi lõikamine palju raha maksab. Meie oleme oma trükikoja kõrval pilditegemise joonde seadinud, millest tänase naljalisa pildid valmistatud. Et need väga mitmeti puudulikud on, seda näeme küll. Aga kui nende piltidega, mis Oleviku selleaasta esimese numbriga sees seisavad, kõrvu seatakse, siis ehk võib lugija näha, et töö paremaks on läinud. Lootuse järele jõuab see pildi tegemine tuleval aastal ka niipalju edasi ja meie saame siis viimati ommeti nii kaugele, et Eestlastel ka üks naljakas pildileht omast käest on. Haritud rahvastel on niisuguseid lehti enam kui üks. Meie naljalisa ei taha kedagi pahandada, vaid ainult nalja teha niisuguste asjade varal, mis enestele ühe naljapildi ära teenivad. Leitakse nende juurest ka mõni terakene tõtt, seda parem. Keegi ärgu pahandagu ega seda enese alandamiseks arvaku, kui ta oma pildi moonutatud kujul peaks meie lehest leidma. Kõige suuremad politikamehed, nagu Bismarck, on naljapiltides tuhandel kujul ära moonutatud, aga keegi haritud inimene ei ole seda kõlbmataks arvanud. Meie palume oma auustatud lugijaid, et nad meile selle pildilehe tarvis õige rohkesti mõnusaad joonistusi saadaksid. Joonestused (pildid) olgu pliiatsiga ehk tindiga valmistatud. See on meile ükskõik. Kui aga kujud kenad on. On kellegil mõne tuttava inimese nägu joonestada ja ei saa ta sellega toime, siis oleks hääd, kui ta meile tema päevapildi kätte saadaks. Siis saab pilt mehe nägu. Üleüldse oleksime väga tänulikud, kui meile tuttavate meeste päevapildid saaksivad kätte muretsetud, siis võiksivad nemad ikka oma loomulikus näus ette astuda. Üks ainus osav pilt võib mitme seletuse ja vaidluskirja asemele auusaste ära täita. Soovime sellele uuele ettevõtmisele Eesti rahva keskel õige rohkesti sõpru, et ta tubliste võiks kasvada ja — pildistada!“

Töötatud naljalisa proovinumber jäi aga ainukeseks. Nagu kirjutuses, lubatakse ka „Naljalis“ motos asju pikema kärata, ainult mõne osava pildiga valgustada:

„Oleviku naljalisa
 Ei tee ilma päälgi kisa:
 Tema näitab vagusi,
 Kuida mõtet mõteldi.“

Selles „Naljalis“ ilmusid ka mõned sulemeeste karikatuurid, millest järgnevas.

„Jäljed“. Seesuguse päälkirja all ilmus kolmepildine seeria. Kirjanikkudena tuntud tegelastest esinevad siin Grenzstein ise ja Mihkel Veske. Kuigi pildid ise on üsna halvasti õnnestunud, on pikapäale selgunud, et pildiseeriaga tahetakse kujutada üht kohtu-protsessi. Täpne päälkiri: „Jäljed. Kole näitemäng kolmes pildis. Sünnitanud ja ette mänginud cand. Tähtjas“¹⁷⁾.

[1. pilt.] K o h t u s s e m i n n e s. [Sörd läheb kohtusse kaenlas plakati päälkirjaga: „Minu auu, mu lugupidamine, mu hääd nimi“.]

[2. pilt.] K o h t u s o l l e s. [Grenzstein seisab kohtu ees, seljaga pilditegija poole, Sörd istub norgus pääl seinä ääres.]

17) Mõeldud on stud. theol. A. Sörd'a.

<p>Oleviku naljalisa Ei tee ilma päälgil kisa:</p>	<p>Müa 100,000 lugija. Räige esimene aastatüü.</p>	<p>Tema näitab wagusit, Kuida mõtet mõteldi.</p>
--	--	--

Jäljed.

Kole näitemäng kolmes bildis.
Sünnitanud ja ette mänginud cand. Tähtjas.

I. Kohtusse minnes.

II. Kohtus olles.

III. Kohtust tulles.

Tutsulaste lumemees.

Joon. 1. Oleviku Naljalisia esimene lehekülg.
[T. Grenzstein.]

[3. pilt.] Kohtust tulles. [Sõrd tuleb löödud näol rae-kojast, jättes järele mustade jälgede raja. Läheb kaares dr. Veskest mööda, kes näib seisvat keel suust väljas.] (Joon. 1.)

Lähema selguse saamiseks pildi tähenduse kohta tuleb pöörduda Tartu Linna-arhiivi, kus leidub Raekohtu aktide seas Grenzstein-Sõrd'i protsessi akt.

Stud. theol. Aleksander Sõrd saatis 18. V 1883. a. Tartu linna Keiserlikule Politseivalitsusele kirja, milles seletas, et Grenzsteini vastutusel ilmuvast eestikeelses ajalehes „Olevik“ nr. 13, 14 ja 15 on ilmunud kirjutusi, milles puudutatakse kaebaja au, seltskondlikku seisukohta (lugupidamist) ja hääd nime. Ta palus kaebealust selle eest 1866. a. kriminaalseadustiku §§ 1039 ja 1040 järgi karistada. Pääle selle refereeris ta sõnumeid, milles leidis olevat enese kohta solvavat¹⁸⁾.

Jättes kõrvale süüdistuse üksikasjad, vaatleme ainult neid osi, mis aitavad valgustada pilkepilti ja selle tekkimist.

Kaebekirjas loendatud sõnumitest on eriti valgustav „Olevik“ 3. IV 1883, nr. 13 ilmunud kirjutus: „Aleksandrikooli Tartu II abikomitee koosolek“.

Sääl kirjutatakse:

„... Selle A. Sõrdi juures peame, enne kui kogust¹⁹⁾ edasi räägime, natukene seisatama ja tähele panema, mis mees see on. A. Sõrd on Pärnu linnast päri, Vene usku ristitud ja nüüd mõnda aega Tartu ülikoolis Luteruse usu kiriku õpetajaks ette valmistamas. Pärnu linnast toonud ta ka tüliasja Tartusse kaasa, mis Tartu studengite kohtus seletatud, aga pooleli pidanud jääma, sest et Sõrd oma noorema venna Nikolai läbi (kes sel korral veel Pärnu gümnaasiumis käis, aga nüüd Tartus arsti ametit õpib) mitte just kõige otsekohesemal teel tunnistusi muretsenud, mis tema seltsimeeste päälekaebamise mõnu vähendanud. Oma studengi elus on A. Sõrd ennast aega mööda nii tutvaks teinud, et tema nime keegi hää meelega ei kuule. Kui eesti korporatsioon Vironia oli asumas, siis pandi tööste poolt väga pahaks, et Sõrd ka õeldi uue korporatsiooni liikmete asus olevat, ehk küll meie teada A. Sõrdi nimi ial põhjendajate hulgas ei olnud ega ta ka ial Vironia värvikandjate hulka ei oleks vastu võetud saanud. Seda meie arvamist tõendab ka see sündmus, et vennad A. ja N. Sõrd praegusse kinnitatud „Eesti üliõpilaste seltsi“, mis Vironiast välja kasvis, ei ole vastu võetud ega ka, nii palju kui meie asja tun-neme, ial ei saa vastu võetama. Tartlased ei ole ka ehk veel ära unustanud, et Sõrd omal ajal Vanemuises taplema läks, paari häid tükakaid sai ja pärast seltsist välja visati. Alles hiljuti on temale Vanemuise seltsi poolt kangeste ära keelatud, üleüldse oma jalga seltsi majasse tõsta, sest et ükskord ennast nii täis oli purjutanud, et ta puhveti ette ja seltsi tubadesse õieti märksad „jälje d“²⁰⁾ järele jätnud. See mees olla, nagu kuulda, mõned aastamaksjad

18) Tartu Linna-arhiiv. Acta des Raths d. Stadt Dorpat in Unter-suchungs-Sachen wider Adolph Grenzstein 1883, nr. 149.

19) Aleksandri-kooli Tartu II abikomitee koosolekust.

20) Harvendus minu. E. L.

kokku kogunud, kes tema sarve pidivad hüüdma ja muretsenud, et president eestähendatud koosoleku oli välja kirjutanud. A. Sõrd ise oli ennast seitsme mehe poolt, tema vend viie mehe poolt hääleandjaks volitada lasknud ...“ Edasi läheb koosoleku kirjeldus, milles alla kriipsutatakse Sõrdi sündsusetut käitumist: olevat oma päheõpitud kõnes Hurta laimanud ja nõudnud koosolekul ta väljaheitmist, mis olevatki sündinud. „Missugune hingedarjane võib küll niisugusest kiusukülvajast saada?“ küsitakse lõpuks.

Sellelaadilisi kirjutusi ilmus „Olevikus“ ikka edasi. 19. sept. samal aastal lisas Sõrd oma kaebusele juurde veel nr-s 18, 23, 25 ja 31 ilmunud kirjutused.

Politsei juurdlust lõpetades andis asja kohtusse, kuhu ka Sõrd 17. dets. veel ühe lisaseletuse saatis. Sellest kohtuloost ilmuski siis 19. dets. „Oleviku Naljalisas“ piltide seeria, milles katsutakse kohtuotsust ette aimata. Miks on pildil ka Vesket kujutatud, pole päris selge, kuigi Grenzstein tema hiljem samas protsessis tunnistajaks üles andis.

Pildiseeria päälkiri „Jäljed“ on võetud eeltsiteeritud „Oleviku“ sõnumist. A. Sõrdile antud varjunimi cand. Tähtjas on arvatavasti tekkinud kõnesolevale kirjutusele järgnenud protestidest A. Grenzsteini ees, mis sündisid kirjateel. „Olevikus“ 1883, nr. 15 leidub järgmine lõik:

„Uhes Sõrdi sõbra kirjas öeldakse, meie olevat „tähtsat Eesti meest laimanud“ ... A. Sõrd ei ole veel mitte „tähtjas Eesti mees“, ja kui tema oma ülikooli õppimist niisuguste asjadega ikka tahab rikkuda, nagu räägitavas kirjas öeldud, siis ei võigi ta „tähtsaks“ meheks saada, ehk olgu siis kurval viisil.“

On selge, et siin on tegemist omaaegsete avalikkude tegelaste omavaheliste hõõrumistega Eesti Kirjameeste Seltsi ja Aleksandrikooli komiteede ümber, mis hargnes lõpmata ja muutus keeruliseks eriti pärast Jakobsoni surma²¹⁾. Sõrd, kes tol ajal tegutses nn. sakalaanlaste leeris²²⁾, aitas organiseerida Hurda tagandamist Aleksandrikooli pääkomitee presidendi kohalt abikomiteede poolt, mis Grenzsteinile oli vastuvõtmatu²³⁾.

Võiks veel juurde lisada, et protsess jäi tagajärjeta, sest A. Sõrd läks aastal 1884 enne otsuse tegemist Peterburisse²⁴⁾. Asi seisis lahendamata 1889. aastani, millal raekohtud kaotati. Siis otsustati see protsess lõpetatuks lugeda.

21) Fr. Tuglas: Eesti Kirjameeste Selts, lk. 160.

22) Samas, lk. 155.

23) Vt. veel säälsamas, lk. 160; ka „Olevik“ 1883, nr. 15.

24) Album Academicum der Kaiserlichen Universität Dorpat 1889: „Sõrd, Alex, a. Livl. geb. April 1858, theol. 78—84; ging zur Petersb. Univ. über.“

Jakob Kõrv. Kuigi Grenzstein palus „Olevikus“ ilmunud pilkelehe läkituskirjas mitte kedagi end solvatud tunda, kui keegi oma moonutatud näopildi lehest leiab, sest välismaalgi harrastatavat humoristlikke pilte avalikkude tegelaste kohta, siis ometi eksis ta, kui lootis asja sellega juba ette tasandada. Grenzsteinile kukkus kaela protsess, milles tal ka „Naljalisia“ piltide eest tuli vastust anda. Jakob Kõrv esitas seekord kaebekirja, milles loendatakse järgmisi Grenzsteini patte²⁵⁾:

„Toimetaja Ado Grenzstein on oma ajalehes „Olevik“ teinud mind rea kirjalikkude ja pildiliste kujutuste ja väljenduste objektiks, mille sihiks pole mitte ainult minu au ja minu kutset kahjustada, vaid mis on ka tõepoolest palju kahjustanud...“

Nüüd pilkepiltide kohta käiv osa:

„... Et krooni pähe panna haavamistele, alandamistele ja kahjustamistele²⁶⁾, mis „Olevik“ mulle on kuhjanud, avaldab A. Grenzstein lõpus „Oleviku Lisalehes“ nr. 49 ja 50 hulga tsinkograafilisi karikatuure minu isiku ja minu lehe kohta. Selle lisalehe teisel leheküljel kujutab ta võrukaelanäoga „Tuisulast“, viib minu ajalehe „Valguse“ ühendusse selle pildiga ja laseb seda „Tuisulast“ öelda: „Noh, küll meie kapsad ka õitsevad, kui „Valgus“ välja tuleb.“ „Tuisulasi“ on Grenzstein alati oma lehes täiesti moraali- ja kombelagedate, rikutud inimestena kujutanud. On selge, missugust haavamist A. Grenzstein mulle nimetusega „Tuisulane igavest“, kui ka pildiga on mõelnud. — Teine mind haavav karikatuur kujutab „Valgust“ koletisena. Sellekõrval kujutab A. Grenzstein kedagi dr. Ampelmanni Thüringenist ja laseb seda kujutatud „Valguse“ koletisel öelda: „Hei! kus Eesti „Valgus“! Neljas pilt kujutab mind karikatuurina²⁷⁾. Sel pildil seisab fraas: „Elav kuulutus“. Pilt laseb mind suure labidaga õlal karjuvate, žestikuleerivate ja tantsivate uulitsapoiste keskel ringi liikuda. Labidale on kirjutatud: „Tellige „Valgust“ rahva kasuks!!!“ Sedaviisi käitub A. Grenzstein minuga oma lehes sõnas ja pildis. Härra Grenzsteinil puudub Ülemtrükivalitsuse luba oma lehes pilte või karikatuure tuua. Minu au kistakse sel viisil alla ja mind isiklikult kahjustatakse ja haavatakse, kuigi ma juba ammu igasuguse poleemika Grenzsteiniiga olen lõpetanud“²⁸⁾. Lõpuks palub ta Grenzsteini kõvasti karistada, kohtuotsus „Olevikus“ avaldada ja kohtukulud määrata Grenzsteini kanda.

Protsess kestis kuus aastat. Asi läks raekohtute sulgemise järel 1889. aastal Riia ringkonnakohtusse. Ka see põnev protsess lõppes ilma kohtuotsuseta, sest 1890. a. 7. augustil saabus ringkonnakohtule J. Kõrvilt kiri, milles ta palus asja esialgu mitte veel ette kutsuda. Sellega arvatavasti kogu lugu lõppeski, sest meie arhiivides puuduvad andmed asja edaspidise käigu kohta. Arvatavasti olid nad

²⁵⁾ 16-foolioleheküljeline saksakeelne kaebekiri on esitatud ametivõimu-dele 24. aug. 1884, kust see tsitaat on tõlgitud.

²⁶⁾ Tekstis „Kränkungen, Verletzungen und Beleidigungen“.

²⁷⁾ Vt. joon. 2.

²⁸⁾ Tartu Linna-arhiiv. Acta des Rathes der Stadt Dorpat in Untersuchungs-Sachen wider Ado Grenzstein. 1884.

omavahel jõudnud kokkuleppele või lootsid võivat leppida. Iga-
tahes selgub samast kirjast, et Grenzstein on teinud katseid Kõrviga
leppida. Päälegi oli asi selle aja jooksul asjaosaliste jaoks juba
vananenud.

Elav kuulutus.

Joon. 2. [T. Grenzstein.]

Nii lõppes küll kohtuprotsess tagajärjetult, kuid kaebusel oli
siiski teatav osa „Oleviku Naljalisa“ saatuses. Miks ei jätkanud
Grenzstein naljalisa väljaandmist? Põhjusi võib olla mitu. Võib-
olla „pildijoonestajate“ puudus, mille üle Grenzstein juba tsiteeritud

kirjutuses kurdab. Veel tõenäolisem on väline surve. On põhjust oletada, et just viimane protsess oli siin määrava tähendusega. 24. augustil 1884 esitatud Kõrvi kaebekirjas kohtule väärrib tähelepanu järgmine lause: „Härra Grenzsteinil puudub Ülemtrükivalitsuse luba oma lehes pilte või karikatuure tuua.“

Et Grenzsteinil arvatavasti sellekohast luba tõepoolest polnud, järeldub teataval määral ka sellest, et esimeses „Oleviku“ numbris 23. XII 1881, kus Grenzstein toob Trükivalitsuse poolt lubatud töökava, puudub märkus karikatuuride kohta. VI punkt, mis sellekohast märkust peaks sisaldama, kõlab: „M i t m e s u g u s e d l u g e m i s e d. Jutud, laulud (tarvilisel korral nootidega), salmid, segasõnumed, naljatused, tõsised ja naljakad ülesanded ja küsimused, mõistatused jne. jne. on selle päätüki kirjad, mis meelegahutust ja kõrge õpetuse kõrval lõbusat ajaviidet lugejale pakuvad.“ Nagu näeme, ei nimetata muidu nii üksikasjalises loendis karikatuuri. Kaebekiri esitati küll peagu kolmveerand aastat pärast kõnesoleva naljalehe ilmumist, millise aja jooksul oleks ju võinud mõni number ilmuda, eriti veel, et Grenzstein kavatses oma naljalehte ilmutada kord kuus. Peab oletama, et teda hoiatati erateel ja ta loobus. On silmatorkav, et 1884. aastast alates ei leidu „Olevikus“ ega „Oleviku Lisalehes“ enam ühtki karikatuuri, mis kestab, väheste eranditega, 1889. aastani. Siis sigib jälle vahete-vahel lehte „naljakaid pilte“, kuid ükski neist ei puuduta enam kohalikku „poliitikat“. Erandina võiks nimetada nähtavasti välismaa lehtedest võetud piltidega naljandeid ja kolmepildilist Adamsoni-laadis „Lugu ilma sõnadeta“ 1886. aasta „Olevikus“. Eriti lükkab meid eelmisele oletusele asjaolu, et Grenzstein Trükivalitsuse ees on samme astunud loa saamiseks kõiksugu pilte avaldada ja on selle 1889. aastal ka saanud, nagu järeldub sõnumist „Olevikus“: „Ülem Trükivalitsus on Olevikule luba annud kõiksuguseid pilta trükkida. Seda tänuväärilist luba tahame meie oma auustatud lugijate hääks võimalikult palju tarvitada“²⁹⁾. Ta teebki seda jõudumööda. Iseseisvat pilkelisa ei katunud ta kunagi enam elustada.

Miks laskis aga tsensor „Naljalisa“ läbi, kui Grenzsteinil vastav luba selle avaldamiseks puudus? Arvatavasti ei teadnud ta midagi loa puudumisest. Ka ei näinud ta vist selles suuremat hädaohtu kui igasugu sõnalahinguis, mis tolle aja lehtedes harilikud. Päälegi ei puudutatud neis piltides valitsusvõime. Paar „Naljalisa“ karikatuuri oli ilmunud ka juba veidi varem „Oleviku Lisalehes“.

²⁹⁾ Olevik 14. XI 1889, nr. 46.

Pilkepiltide autorit on raske selgitada, sest pildid ei ilmuta midagi iseloomulikku, mis võiks autorsuses kahtlustatavat reeta. Juba esimene pilk neile tunnistab abitu looja kätetööd. Ei puudu ka võimalused eeskujude otsimiseks välismaa (eriti saksa) pilkeajakirjandusest. Pildid tunnistavad seda ilmselt, nagu ka Grenzsteini väide, kus ta ütleb olevat välismaal palju seesuguseid pilkeajakirju, nagu tema üritus tahab olla. Vaevalt on Grenzstein ise nii jooniste kui ka puulõigete autor, kuigi temagi olevat oma ajalehele illustratsioone teinud³⁰). Kui ta juba julges eri pilkelehte hakata korrapäraselt iga kuu välja andma, siis pidi tal olema keegi, kes hoolitseks tarviliku materjali eest. Juba tsiteeritud kirjutuses ta teatab, et on sisse seadnud sellekohase „pilditegemise“. Mõned „Olevikus“ ilmunud samalaadilised karikatuurid kannavad vaevalt-nähtavat nimemärki *T. G.*, mis lubab siiski järeltõlget. Nagu mäletab K. E. Sööt, olnud sel ajal Ado vend Tõnis Grenzstein (hiljem maalikunstnik) Tartus A. Grenzsteini juures ja Tõnis Grenzstein on kõige tõenäolisemalt ka nende piltide autor, ühtlasi ka esimeste trükis ilmunud eesti karikatuuride autor üldse.

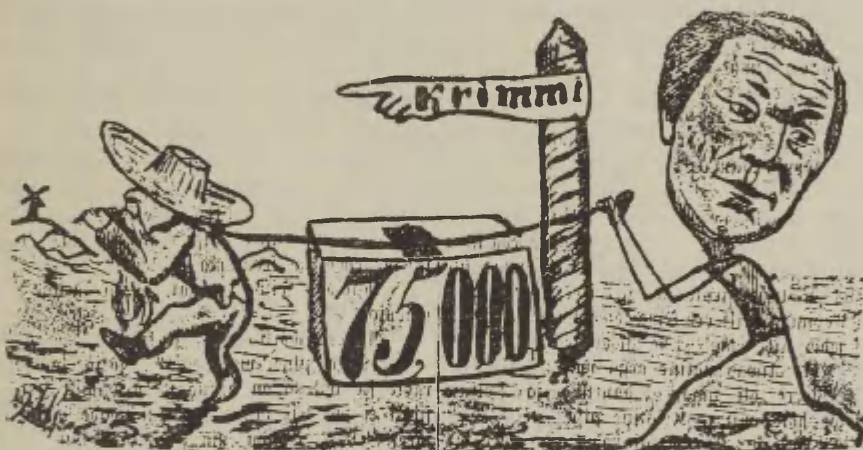
Samas „Oleviku Naljalisas“ ilmus ka karikatuur „Professor Dr. Kultuurmann“, mida võib vist pidada keeleteaduse dr. K. A. Hermannini karikatuuriks. Karikatuuri allkirjaks on etümologiseeriv targutamine, millel on poliitiline eesmärk: „Sõna „tuisulane“ on kahest kaunist sõnast kokku pandud, nimelt sõnadest „tui“ ja „sulane“. Sellest võiks Oleviku lisaleht hää hinnamõistatuse saada: esimene on vaga linnuke, tõine sõnakuulelik teener, üheskoos hüppavad, et koolikassad värisevad.“ Arvatavasti vihjatakse siin rahalaenamisasjale Al.-kooli kassast prof. Kölerile, millest ligemalt järgmise karikatuuri puhul. Arusaamatu on siiski praegu Hermannini esinemine Grenzsteini pilkepildis just ses küsimuses. Kui sama aasta algupoolel Hermann asus laenuküsimuses veel kõhkleva seisukohal, oli ta aasta lõpuks jõudnud juba kindlamale seisukohale, mis ei erinenud Grenzsteini omast³¹). Karikatuuri tõeliseks põhjustajaks pidi siiski olema miski muu asi. Autoriks on niisamuti Tõnis Grenzstein.

1883. a. „Oleviku Lisalehes“ ilmus **Mihkel Weske** kohta karikatuur: Weske sammub ees, tema järel keegi tundmatu; nad kannavad puuga eneste vahel kasti, millele kirjutatud „75,000 r.“. Tee suunanäitaja osutab Krimmi poole [XCIV:2. Joon. 3].

³⁰) Suuline teade K. E. Söödit.

³¹) Andmed prof. H. Kruusilt.

Asja sisu tuleb otsida jällegi Aleksandrikooli komitee tegevusest. „1883. aasta jaanuarikuu pani Dr. Veske Viljandis ärapeetavale komiteede koosolekule ette: Prohv. Köler ostnud Krimmi poolsaarel suure mõisa 270,000 rubla eest ja tahtvat nüüd Al. kooli kassast 25—30 tuhat rubla laenata. Õp. Hurt oli laenu vastu, ka mitmed saadikud heitsivad tema nõusse. Et aga enamus soovis, võeti asi ette ja tehti otsuseks Köleri soovi täita. Raha ei antud pangast välja, sest et presidendi luba puudus. 25. veebruaril 1883 peeti teist koosolekut. President Hurt andis kirjaliku seletuse koosolekule, miks tema selle laenu vastu olla: 1) seaduslikku obligatsiooni ei olevat mitte ette toodud; 2) seadusetundjate tõenduse järele ei

Joon. 3. Rahva kasuks.
T. G[renzstein].

võivat Al. kooli raha, kui ühte üleüldist varandust, mitte välja laenata; 3) üks osa abikomiteesid ja hulk rahvast olla selle laenu vastu ja lubanud raha väljalaenamise korral raha korjamist kohe lõpetada. — Tõusis käre läbirääkimine. Ägedus läks nii suureks, et president koosoleku pidi lõpetama, ilma et otsusele jõuti³²⁾. Enne veebruarikuu koosolekut oli prof. Köler dr. Vesket palunud koosolekule teatada, et ta laenu enam ei soovigi³³⁾.

³²⁾ J. K.[õ p p]: Eesti Aleksandrikool. Eesti Üliõpilaste Seltsi Album IV, lk. 62—63. H. K r.[u u s]: Eesti Aleksandrikool. E. Ents. II, vg. 674.

³³⁾ J. K.[õ p p]: Säälsamas, lk. 62.

Et Grenzsteini seisukoht oli vastupidine „tuisulaste“ omale, võttis ta oma ajalehes selle vastu ägedasti sõna ja avaldas siis ka mainitud karikatuuri.

Veel pilkepilte 19. sajandi lõpult.

Siin tuleb küsimusse kolm karikatuuri, mis on avaldatud kirjanike kohta ja mida tuleb pidada otseseks laenuks saksast. Kaks neist ilmus „Oleviku Nalja-kalendris“³⁴⁾. Esimene kujutab kaht kirjanikku dialogiseerimas halva aja üle. Üks neist lausub, et kirjandusega pole midagi pääle hakata. Tuleb kord mõte, siis pole paberit selle üleskirjutamiseks; on paberit ja kirjutad selle üles, siis pole leida kirjastajat; leiad kirjastaja, siis ei maksa ta midagi; on raamat trükitud, siis ei osta seda keegi; ostab keegi, siis ei mõista ta seda; mõistab ta seda, siis pole see ta meele järele.

Seda rahvusvaheliselt tuntud anekdooti on „illustreeritud“ enam kui üks kord, ka meil³⁵⁾.

Teine „Oleviku Nalja-kalendris“ ilmunud karikatuur näib pärinevat samuti saksa allikaist. Siin on nalja tuumaks maneeriks muutunud fraas: „Sellest räägime allpool“. Kirjanik kukub trepist alla. Teener küsib: „Armuline herra, mis nüüd?“ Sellele vastab kirjanik mainitud lausega. Et selline karikatuur meie oludest sai võrsuda, pole võimalik. Ka on tegelaste riietus täiesti saksalik.

Kolmas karikatuur ilmus perekonnalehes „Linda“³⁶⁾: „Kõige uuem masin luuletajate jaoks“. Õpetuse kohaselt tuleb visata kümnekopikane raha masina august sisse, mille järel masina otsast kargab välja inimese kuju, kes on valmis suurima kannatusega 15 minutit luuletaja ettelugemist kuulama ja iga viie minuti järel oma vaimustust avaldama. Saksakeelne päälkiri raha sisseviskamise kohal „Einwurf“ ja „10 M“ tõendavad otsest saksa päritolu.

Karikatuur ise on küllalt ajakohane, sest oli meil ju 19. saj. lõpul palju luuletajaid, kes püüdsid tingimata avalikule tunnustusele jõuda, sellest hoolimata, et nende kirjanduslikud võimed olid enam kui piiratud. Nende vastu võideldi nii paroodias kui ka karikatuuris. Sõnakunstiline satiir luuletõve ravimiseks oli sel ajastul üpris viljakas. Ei lepitud ainult parodeerivate luuletustega ajalehis, aktuaalse ainena väärtustasid seda oma loomingus ka Ed. Vilde ja G. E. Luiga³⁷⁾.

³⁴⁾ Oleviku Nalja-kalender 1885, lk. 22 ja 40.

³⁵⁾ Vt. V. Jakobsoni karikatuur Esm. 1923. [CXXXII:11].

³⁶⁾ Linda 28. VII 1898, nr. 31, lk. 528.

³⁷⁾ Vt. E. d. L a u g a s t e: Eesti satiir sõnas ja pildis. (Käsikiri).

Aastad 1900 — 1916.

20. sajandist alates võime juba katkestamatult jälgida karikatuuri arenemist. Ajakirjandus ja trükitehnika on käinud edu teed. Tsinkograafiatööstusele pandi alus juba möödunud sajandil. Karikatuuri puhul on siiski tähtis koht ka puulõiketehnikal, mida tarvitati veel iseseisvuse algus-aastail. Sajandi algul asus rida kunstnikke ja asjaarmastajaid ajalehtede karikatuuri-osa täitma. Esialgused karikatuurid kannavad endaga küll abituse märke, rahuldavad ometi seeaegseid väheseid nõudeid ja tekitavad huvi.

Poliitiline karikatuur võtab kaaluva osa enda alla, kuid Noor-Eesti tekitatud elevus juhib karikaturisti sule peagi ka kirjanikule.

Karikatuure avaldavad järgmised perioodilised väljaanded: „Teataja Nalja lisa“ 1901—1903, „Meie Mats“ 1902—1927, „Nalja Madis“ 1903, „Sädemed“ 1905—1938, „Kaak“ 1906, „Tapper“ 1906, „Kaval Hans“ 1911, „Kilk“ 1912—1914.

Nimetatud ajakirjade tähtsaimaiks kaastöölisiks olid karikatuuri alal T. Gutman, V. Päts, K. A. Hindrey, Gori, P. Aren, J. Vahtra, O. Krusten, Möldermann, A. Rosin jt.

Ajakirjanikust kirjanikud karikaturisti kõverpeeglis.

Siin esitatud kirjandusloos ettetulevad nimed on sattunud karikaturisti kõverpeeglisse päämiselt poliitiliste tegelastena.

Jakob Kõrv. Venestusmeelne Kõrv, kes oli vastuolus eesti poliitilises elus tooniandvate meestega (K. Päts, J. Tõnisson), oli oma provokatsioonilise tegevuse pärast ka rohkete satiiride objektiks.

Puhtal kujul ärimeheliku mentaliteediga toimetatud Kõrvi ajalehel „Valgus“ oli palju vihamehi, kes ootasid selle loojumist. Ühel karikatuuril a. 1902 kujutatakse Kõrvi leierkastimehena väntamas loojuvale päikesele (al. „Valgusele“): „Sealt Läänemere kalda pealt...“ [XLI:2]. Teisel pildil aastast 1903 kõrb hobune seisab valge varsa surivoodi ääres [XLI:3]. Lõbus ja selge metafoor.

Samal ajal „Valguse“ parunitemeelsust näitab „Meie Mats“ 1906: „Valgus“ suisutab süles balti paruneid [XLI:5].

Kõrvi kahtlast eetikat valgustatakse „Meie Matsis“ 1906 kahel pildil: ühel neist talumehed pakuvad kõrvile kaeru kotist, millele kirjutatud 3000 rubla, teisel kõrb juba sööb parunite antud kaeru [XLI:8]. Veel sama aasta „Meie Matsis“ kujutatakse Kõrvi lahku mist „Valguse“ toimetaja kohalt 1906. a. juunis: Kõrv kükitab leti taga ja loeb raha, ise filosofoerides: „Eesmärk on üks, aga teed võivad mitmesugused olla.“ [XLI:9.]

1906. a. 29. juunil ilmus viimne Kõrvi toimetatud „Valguse“ number. 1. juulist alates kuni aasta lõpuni andis „Valgust“ välja dr. K. A. Hermann. Dr. Hermann oli ka see, kes oma väljaandeis tarvitas ortograafilise uuendusena esimese silbi diftongi „ea“ ja „ia“ asemel „ää“.

Üks 1906. a. karikatuur kujutab „Valgust“ eeslina, kelle juures Kõrv ja Hermann dialogiseerivad:

J. Kõrv: „Määgida mu „valge“ küll ei oska, vaid tütleb aga ea ja ia.“

Dr. Hermann: „Ärge pange pahaks, et minukesel teaduse haridust kõige rohkem on. Olen ülikoolis 17 aastat targematelegi kui eeslitele keelt õpetanud, küll ma ka „valgele“ ää selgeks õpetan.“ [XLI:4.]

Ado Grenzstein. Poliitilises elus Kõrvi mõtteviisile ligidane oli Grenzsteini oma, sellest hoolimata, et nad polnud omavahel kuigi hääs läbisaamises¹⁾. Loomult intrigeeriija ja tuttav denuntsia-tiivkaebustega, oli ta kaasaegsete poliitiliste tegelastega vaenujalal. Oma võistlejate kahjustamiseks ei valinud ta teid. Kogudes seeläbi oma vaenlaste leeri mõjukaimad avalikud tegelased, jäi ta oma väheste poolehoidjatega täiesti üksi ja sattus niimoodi talumatusse seisukorda. Mõistes, et mäng on läbi, lahkus Grenzstein äärmiselt kibestunult vabatahtliku maapagulasena kodumaalt 1901. aastal kavatsusega mitte kunagi enam tagasi tulla²⁾. Kodumaalt lahkunud, vaikis ta ligi 8 aastat. Siis ilmus temalt poliitilisi fantaseeringuid, nagu „Pankrott tulemas“ (1909), „Kodumaa korraldus“ (1910). Ka tema jaoks asutatud uues „Olevikus“ ilmus talt mõningaid kirjutusi ja eriraamatuna „Juudi küsimus“. „Grenzsteini viimne ülesastumine oli täis isiklikku vaenu endiste kaasvõitlejate vastu ja näitas sotsiaalsete küsimuste ja kodumaa edenemise tundmatust; tema endine umbusaldus oli tagakiusamis-maaniani jõudnud ja vana tegelane antisemitismile andunud“³⁾.

Grenzsteinist ilmus tema maapao-järgul rida poliitilisi karika-tuure.

Vahekorda teiste ajakirjanikkudega iseloomustab „Meie Matsis“ 1906 pilkepilt „Sel ajal kui Piirikivi üle piiri läks“. Grenzstein on alasti saunas, kus Hermann, Kõrv ja Järv teda pesevad. Grenzstein karjub. Ta on muutunud üleni sarviliseks. Nii pääs, seljal, kätel, reitel, isegi kummagi kannal tagant paistab üks sarv [LIX:4].

Pärast Grenzsteini poliitiliste kirjutuste ilmumist 1909. a. muutus võitlus tema vastu ajakirjanduses jälle elavaks. „Sädemetes“

1) Kõrvi ja Grenzsteini vahet iseloomustab Tuglas teoses „Ado Grenzsteini lahkumine“, lk. 19.

2) Fr. Tuglas: Ado Grenzsteini lahkumine.

3) E. biograafil. leksikon, lk. 110.

avaldas Hindrey karikatuuri: Grenzstein *Eau de Cologne*'i vaadikesega, allkirjaks soov:

„Kui tõused surnust salamahti,
Saa enne sandist lõhnast lahti.“ [LIX:7.]

Vaheajal oli teda peetud juba poliitiliselt surnuks. Aktiivseks muutumine kirjutuste avaldamisega jättis tast mulje kui kodukäijast. Pääle selle avaldas ta vastaste paljastamise ja endapesemise eesmärgiga päevaraamatu. Sel puhul kujutas teda Hindrey „Säd.“ 1910: Grenzstein on kalmistul kodukäijana, valge riie ümber, kaenlas „Päevaraamat“. Taamal valged vananaiste varjud. Tekstiosas karikaturist ütleb, et meie poliitilisel surnuaial hakkab vaim kodu käima ja katsub oma dokumentidega kohutada, kuid ilmuvad ka dokumendi sünnitajad, vanade naiste juttude vaimud ja v a i m u t u n d muutub k e e l e p e k s u tunniks [LIX:8]. Päevaraamatu-lugu karikeeriti veel paaril korral [LIX:11, 15].

Võidukaks vastaseks Grenzsteinile poliitilises võitluses kujunes Jaan Tõnisson. Üks „Sädemeis“ ilmunud kolmeosaline karikatuur kujutab G-i rünnakut Tõnissonile sulega, kuid sulg murdub [LIX:9].

Karikatuuri aineks saab veel Grenzsteini töö „Kodumaa korraldus“. 12 pildist koosnev Hindrey karikatuuride seeria viib Grenzsteini mõtted *ad absurdum* [LIX:10]. Sama teema kohta veel: Grenzstein asutab seltsi „Kaleva“, ristib Jaan Tõnissoni oma käega Neeva veega, muudab „Oleviku“ aktsia-ühisuseks ja keeleküsimus laheneks nii, et need, kes „pahela“ ei taha kirjutada, kihutatakse minema jne. [LIX:12].

Selleski uues võitluses ta jäi peagu üksi. Karikatuuris lastakse tal ahastada, et ta kogu Eestist endale kaaslasi ei leia. Siis hüppab ta juurde Puriškevitš ja lausub, et juutide-õgimine olevat temalegi meelepärane töö [LIX:13]. Grenzsteini truuks sulaseks kujutab karikaturist H. Turp'i, kes oli uue „Oleviku“ toimetajaks aa. 1911—12 [LIX:14].

Grenzsteini „sõjakäigu“ kokkuvõtteks tahab olla karikatuur 1912. aastast: ta relv on vana ja laskematerjal halb, tropid viletsast paberist, et ainult tumedat plortsu on kuulda [LIX:16].

G. E. Luiga. Luiga sattus karikatuuri kõverpeeglisse rahvaliku lugemismaterjali soetajana. „Teataja Nalja lisa“ 1903 ta on kujutatud köietantsijana, käes pikk puu, mille ühte otsa on seatud mitmesuguseid raamatuid, nagu „Saaroni valge lill“, Heine, Gogoli ja teiste töid, teises „Postimees“, „Missioni leht“, „Ristirahva pühapäevaleht“. Ise ahastab: „Peale põhjalikkude uurimisetööde kolmes Eesti ilmalehes olen ma veel sunnitud köie peal tantsima, ja siis

on kõige halvem see, et ma rahva ees tasakaalu pidada ei saa: va paberipakk on raskem kui laenatud mõtted.“ [XLVII:1.]

1906. a. „Sädemeis“ kujutatakse teda jõulumehena, kes oma „Koidu“ pambuga minema kihutatakse, sest rahvas otsib ka jõulumehet kotist puhast kaupa [XLVII:4].

7. XII 1910 olevat Luiga kõneõhtul „Valvajas“ väitnud, et meie juures olevat suur viga see, et ei osata lugeda. Liiga kiiresti ja süvenemata ahmitakse hulk lehekülgi. Inimene peab aga tundide kaupa

Mida jõulumees kellegile toob!

Joon. 4. Ennole söimamise masin, mis kõik sellekohased nõudmised hästi täidab ja ka uute söimusõnade ülesleidmises võistluseta eeskujuline on. [K. A. Hindrey.]

ühe lehekülje juures viibima ja kaua aega ühe lause mõtet tabada püüdma. Seda aluseks võttes karikaturist kujutas Luiga paremat kätt esitatud õpetusega, pahem käsi jagab samal ajal „Päevalehe“ jutulisasid pikkade romaanidega, millest paistab „Kaptan Meriroos“ [XLVII:6].

Ernst Enno. 1906. aastal oli E. Enno saksameelse eesti ajalehe „Isamaa“ vastutavaks toimetajaks. Sel ajal ilmus tema kohta paar karikatuuri, mis kujutavad teda saksluse mõjupiirkonnas olevana. Nii kujutas teda K. A. Hindrey situatsioonis, kus saksa tanta langeb

Ennole kaela, kui see „Isamaad“ kirjutab, ja lausub: „Ega seegi ilm-süütus kaua Joosepit mängima ei saa. Kes minu paitamise vastu kül-maks võib jääda!“ [XII:1.] Teisal kujutatakse teda kolleeg Laasi⁴), kes viksis paruni saapaid, kõrvale lükkavat ja ise asemele kippuvat, lausudes: „Kae meest, või tema tahab üksi saapaid vikside!“ [XII:2.] Ka kolmas puudutab Ennot ajakirjanikuna. Jõulumees toob Ennole sõimamis-masina, mis kõik sellekohased nõudmised hästi täidab ja ka uute sõimusõnade leiutamises on võistluseta eeskujulik [XII:4. Joon. 4].

K. A. Hermann. Hermann poliitika, nagu ka ta ajakirjandus-lik tegevus, oli suunalt ebamäärane ja segane. Kirjutustes oli tal sõna „Eesti“ muutunud otse maneeriks, mida tarvitas üleliia. Nii kujutatakse teda paaril karikatuuril uut poliitilist parteid asutamas. „Meie Mats“ 1906: Hermann poega haudumas, kelle nimeks olgu: „Eesti rahvusline Eesti riigivolikogu Eesti liikmete Eesti valimine Eesti partei Eesti ajaarvamise 1905. a. Eesti 17. oktoobri Eesti mani-festi Eesti põhjal“, ja temal ei pea saba taga olema, mis on võõr-keele sõnaga „demokrat“ [XVIII:4]. Samal ainel pilkelehes „Kaak“: Hermann puust mänguhobuse seljas, endal sõrm suus. Ümber kari lapsi, samuti sõrmed suus, mänguasjad käes, istuvad mänguhobuste seljas. Hermann hobune on kirjutatud täis sõnu „Eesti“. Allkir-jaks: „Dr. Hermann asutab uut politika parteid.“ [XVIII:5.]

Jaak Järv. Järve kui ajakirjaniku maailmavaatelist tumedust karikeerib ka Mait Metsanurk oma teoses „Orjad“⁵):

„Ei tea kindlasti, missugust ilmavaadet lugejad tahavad,“ arvas toime-taja. „Kui teaks, et nad seda ajaloolist materjali⁶) tahavad, eks võiks seda siis rohkem pakkuda, ja kõike, mis klassiteadlised töölised soovivad. Mina olen jälle mõnelt poolt kuulnud, et nüüd rohkem rahvuslist asja armastatakse. Peaks sagedamini isamaast ja rahvuse asjast rääkima, mõni niisugune laulgi võiks vahetevahel lehes olla, mõni päris isamaa laul. Ei tea, miks nüüd enam ei tehta niisuguseid laulusid...“⁷). See aitab selgitada ka järgnevaid pilte.

„Meie Mats“ 1906 kujutab „Virulast“ (al. Järve) teelahkmel. Järv seisab kuristikku kohal, käed koos ja vahib hirmunud näol alla. Jalge all on tal katkistest laudadest sild, ühel pool seisab „Eduera-konna“, teisel pool „Sotsial-demokratia“ kalju. Järv on kahevahel, kummale poole minna [XXVII:2].

⁴) Laas, Hendrik — ajakirjanik, andis 1906. a. välja ajalehte „Vabadus“, mis küll tahtis olla „rahvuslik edumeelne“, oli sisult ometi kindlusetu ja rahvuslikult põhitoonilt kahvatu. Vt. E. biograafil. leks., lk. 257—258.

⁵) Fr. Tuglas: Juhan Liiv, lk. 74.

⁶) Ajaloolist materialismi?

⁷) Mait Metsanurk: Orjad 1925², lk. 78.

Järve segaseid poliitilisi ideid kasutatakse karikatuuri aineks veel sama aasta „Sädemeis“. Sää! jõulumees toob Järvele paja, milles ta keedab rahvale Piibel-Paabel-Bebel-suppi [XXVII:5. Joon. 5]. Sama, s. o. revolutsioonijärgse aasta „Meie Mats“ joonistab eesti ajalehti omavahelises löömingus, mis on paratamatu, sest „Bürokraatiat“ ei saada sõjaseaduse ajal kätte [XXVII:3].

Mida jõulumees kellegile toob!

Joon. 5. J. Järvele pada, kus ta rahvale seda segu keedab, mida Piibel-Paabel-Bebel-supiks nimetatakse. [K. A. Hindrey.]

Noor-Eesti karikatuuris.

Käesoleva sajandi esimesel aastakümnel muutus meie kirjanduslik elu viljakamaks. Seekord astus esile uus generatsioon, kes kirjandusele andis uue näo. See on Noor-Eesti rühm. Ise lääne-euroopalisest kirjandusest huvitatud olles ja seda harrastades nooreestlased nägid ses perspektiivis varsti, kui madalal järjel oli veel eesti kirjandus. Kirjanduse arvustust polnud peagu üldse veel olemas; madalal arenemisastmel oli ka keel.

Nooreestlased hakkasid viljelema kirjanduslikku vormi-
uendust, arvustust, keelt ja tegelema ka teiste kunsti-
dega. Esijoones püüdsid nad mahajäänud kirjandust tõsta euroopa-
lisele tasemele. Euroopastamise mõtte oli sõnastanud juba Noor-
Eesti liikumise juht G. Suits 1905. a. „Noor-Eesti“ I albumis, nagu
ta esitab uuendatud kujul koguväljaandes „Noor-Eesti nõlvakult“:

„Idast ja Läänest märku võtta, suurele maailmale oma olemasoluõigus-
test märki anda — on meist selleks?“ Ja ta lõpetab oma sünnisõnad: „Meie
hüüdeks on: Enam kultuuri! See olgu kõigi vabastavate ideede ele-
mendiks. See tõstab ja kannab olude madalusest, kitsusest. Enam euroo-
palist kultuuri!“

Olgem eestlased, aga saagem ka eurooplasteks!“

Eesmärgiks lubatakse võtta nende vormide ja sihtide otsimine,
mille juurde juhatavad rahva vajadused ja omadused ning euroopa-
lise kultuuri nõuded. Noorte eneseavalduste alal nad katsetavad
kõigepäält kirjanduse, kunsti ja arvustuse piirides.

Oma loomingus nooreestlased püüdsid seda programmi ka teos-
tada. Ei tahetud jätkata rahvakirjanduse loomist, vaid taheti luua
ka intelligentsile, keda 20. sajandi alguseks oli juba tekkinud ja kelle
vajadustest ei saadud ka enam mööda vaadata.

Ka välismaist kirjandust harrastasid nooreestlased intensiivselt,
enamasti modernset läänest ja idast. Mitmegi nooreestlase eeskujuks
said prantsuse sümbolistid ja dekadendid⁸⁾. Nooreestlased hakkasid
nüüd ka sihiteadlikult viljelema kirjanduslikku vormi. Nii teoorias
kui praktikas nad tunnustavad kirjandusliku vormi suurt väärtust,
vormi ja sisu vastavust ning kooskõllalisust⁹⁾. Vormi kultiveerimine
on need loojad viinud tihti vormi liialdamisele. Sellele kõigele lisan-
dub veel „kunst kunsti pärast“-nõue (*l'art pour l'art*), mis tuli meie
kirjandusse esmakordselt küll Noor-Eesti ajastul.

Kirjanduses tähendas Noor-Eesti kindlasti uusromantismi või-
dulepääsu, kuigi rühm ametlikult ei tunnistanud ühegi kirjandusliku
suuna eesõigust. Oluliseks mõõdupuuks oli kunst. Rühma loo-
ming ja kirjanduslikud tõekspidamised polnud õigupoolest küll kuigi
stiilipuhtad.

Ühiseks kõigile Noor-Eesti rühma kuuluvaile peab J. Aavik noor-
eestlaste vaadet kirjandusele: „Kirjandus on kunst ja sellega enese
otstarve.“ Niisugusena ei pea see olema muu ülesande teenistuses,
olgu ajaviide või mõne ühiskondliku idee levitamine¹⁰⁾.

8) Aino Kallas: Noor-Eesti, lk. 27.

9) Säälсамас, lk. 28—29.

10) J. Aavik: Noor-Eesti ja arvustus. Ajakiri „Noor-Eesti“, nr. 2,
lk. 114—115.

Pääle kirjanduse Noor-Eesti harrastas kujutavat kunsti ja oli aktiivselt huvitatud teatrist.

Kõik see kajastub viies „Noor-Eesti“-nimelises albumis (1905—1915) ja samanimelises ajakirjas (1910—1911).

Ka poliitilises küsimuses rühm oli heterogeenne. Taoteldi „parteidest kõrgemalolekut“. Mõned juhtivad liikmed avaldasid ometi kallakut pahemale poole ¹¹⁾.

„Noor-Eesti alg-aja katse, täiesti poliitiliste ja ühiskondlike erakondade ülapoole asetuda, tõi talle vastaseid nii parem- kui pahempoolsest leerist“ ¹²⁾. Üht häiris liikumise näiline internatsionaalsus, teine otsis säält tagurlust. See ei tähenda aga sugugi, et uue sugupõlve kirjanduslik looming poleks saanud kaasaegse arvustuse objektiks, eriti vanema sugupõlve poolt, kes seda tegi koguni väga teravalt. On küll õige, et liikumisele on tehtud enim etteheiteid selle kaldumise pärast nn. ülikultuuri, et ta tahtvat istutada rikkumata talupojamaapinda vanade kultuurrahvaste juba degenereeruvat kultuuri. Palju teisigi etteheiteid on suunatud selle liikumise vastu juba ta sünnipäevil ¹³⁾.

Samuti juba liikumise algaastail võetakse paroodia kõverpeeglisse Suitsu, Ridala, Tuglase ja teiste looming ¹⁴⁾. Varsti tarvitatakse ka karikatuuri relvana Noor-Eesti uuenduste ja nõrkuste naeruvääristamiseks.

Jälgigem selle ajastu üksiksündmuste kajastust karikatuuris.

1908. a., millal N.-E. oli veel otsingute järgus, kujutab teda üks karikaturist idealistliku noormehena, kes unistuste-kastiga kaenlas on jõudnud teelahkmele ja peab nüüd valima liberalismi, sotsialismi, kirikluse ja konservatismi vahel [CXCI:1].

Üheks tähtsaks rünnakuobjektiks oli Joh. Aaviku juhitud keeleuue ndus liikumine. Õigekeelsusküsimusis Aavik pidas tähtsaks kolme põhimõtet — otstarbekohasust, ilu ja omapärasust, millest domineerivaks kujunes esteetiline printsiip. Morfoloogiliste uuenduste kõrval pani Aavik suurt rõhku sõnavara rikastamisele, milleks ta soovitas teha laene vanemaist kultuurkeelist, eesti sugukeelist (eriti soomest), rahvamurdeist ja lõpuks luua kunstlikult uusi tüvesid. Kogu Noor-Eestile on tehtud etteheiteid nn. prantsuse kultuurihai guse põdemises. Ses suhtes on rünnatud eriti Aavikut, küll tema kirjandusliku loominguga, küll keelelise loominguga pärast, sest selles

¹¹⁾ B. Linde: Kümme aastat; M. Kampmaa: Eesti kirjandusloo peajooned IV, lk. 18 jj.; G. Suits: Noor-Eesti nõlvakult; A. Kallas: Noor-Eesti.

¹²⁾ Aino Kallas: Noor-Eesti, lk. 37.

¹³⁾ Aino Kallas: Noor-Eesti, lk. 38.

¹⁴⁾ Ed. Laugaste: Eesti satiir sõnas ja pildis, lk. 75 jj.

kõiges on tunda mingit prantsusliku jäljendamist. Ühel karikatuuril kujutatakse Aavikut munsterdamas eesti keele kallal, võtmas seda prantsuse moel riidest lahti, mis selle kehavorme palju „elegandimalt ja pikandimalt edustavat“ [I:3]. Siis keedab Aavik Vanataadi keele ümber soome retsepti järgi prantsuse vürtsiga, kusjuures ise saadab etteheitvaid pilke Vanataadile, et see hää kokk pole olnud [I:4].

Karikatuuride seerias „Pahameele voog käib üle Eesti“ pilgatakse „ism“ — „ismus“-võitlust. Karikatuur kujutab kukke, kelle kerele on kirjutatud „ism“, sabale „us“. Kõrval on teine kukk, kelle saba on ära lõigatud, seega ka „us“. Allkiri ütleb, et „Noor-Eesti kakelkukk¹⁵⁾ ei näe ilma sabata mitte nii ilus välja, nagu sabaga kukk ja aeg sunnib ehk viimaks väljakistud sulgi tagasi pistma“¹⁶⁾.

Karikatuur on tingitud avalikust poleemikast Hindrey ja Aaviku vahel „Postimehes“. (Vaidlused küsimuse üle käisid ka „Postimehe“ toimetuses)¹⁷⁾. Hindrey võttis ühes joonealuses kritiseerivalt sõna Aaviku ettepaneku kohta ismus-lõpulised võõrsõnad kirjutada ismlõpulistena. Hindrey väidab muuhulgas, et „organismus“ olevat palju ilusam kui „organism“, päälegi puuduvat eesti keeles sm-kujuline sõnalõpp¹⁸⁾. Sellele vastab Aavik pika kirjutusega ism'i kaitseks¹⁹⁾.

Teine keeleline detailküsimus on Aaviku soovitus, tarvitada kuldne asemel k u l d i n e. Hindrey virildab: Luuletaja on oma armukesega pärja all, laual suur sink, taevas kuldipää-kujuline päike. Ka daami juuksed näivad kuldiharjastena. Luuletaja riimib:

„Kuis õnnistan ma kuldist päikest
Ja armukesese kuldist juust,
Kui kuldikintsu, mitte väikest,
Saan läbilasta korra suust.“ [CXXXIII:3.]

Edasi kujutatakse võitlust uuenduslase Aaviku ja vanameelse Jõgeveri vahel, kusjuures esimene sihib „Keelelise Kuukirjaga“²⁰⁾, teine „Eesti Kirjandusega“. Kumbki kutsub teist alistuma [I:5].

¹⁵⁾ Miks kakelkukk, seda mõistame paremini, kui meenutame, et selle karikatuuri tekkimise ajal löödi ägedaid lahinguid nooreestlaste ja eduerakondlaste, eriti Suitsu ja Tõnissoni vahel (vt. lk. 43 jj.).

¹⁶⁾ Säd. 1913, nr. 10, lk. 76: [K. A. Hindrey.]

¹⁷⁾ J. Aavik: J. Tõnisson ja keeleuuendus. Koguteos „Jaan Tõnisson“, lk. 99—100.

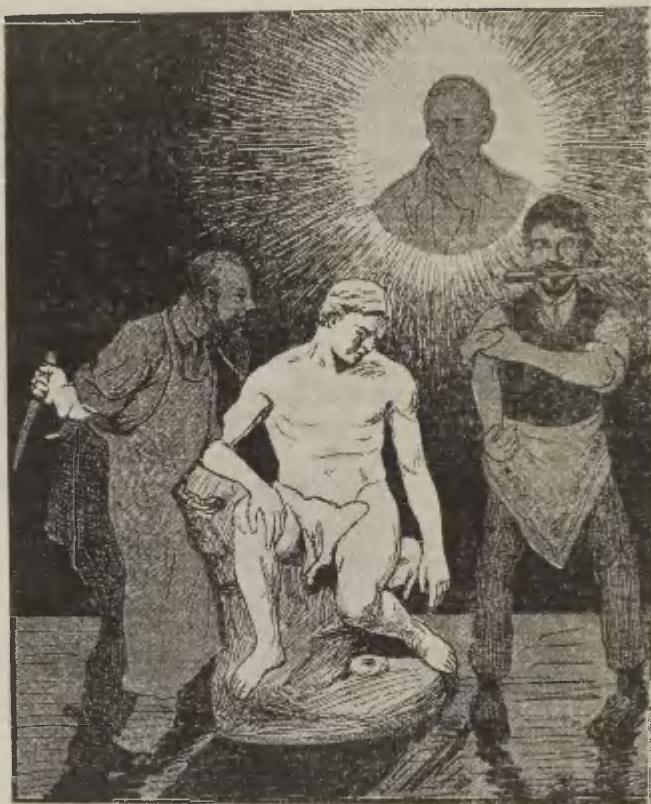
¹⁸⁾ H o i a R o n k: Liiga palju aristokratismust!... Post. 23. III (5. IV) 1913, nr. 68, lk. [2].

¹⁹⁾ J. Aavik: Väikesed keelelised märkused. Post. 8. (21.) IV 1913, nr. 81, lk. [2—3]. — Veel poleemikat Hindrey ja Aaviku vahel ses küsimuses: Post. 13. (26.) IV 1913, nr. 85, lk. [2—3].

²⁰⁾ „Keeleline Kuukiri“ ilmus Johannes Aaviku toimetusel ja väljaandel Tartus 1914—1916, kokku 6 numbrit.

Teataval määral keeleline on ka karikatuur „Pühade aeg“. Rahvast eralduda püüdev Noor-Eesti hakkavat rahvaga vennastust otsima, andes seejuures tötuse, et ta piibli ja lauluraamatu Euroopa keelde tõlkimata jätab ja ainult mõne peenenduse toime paneb. Ühel

„Kalevipoja“ kohitsejad.

Joon. 6. J. Aavik: „Meil on juba kaua „Kalevipojast“ liig suure aukartusega ja pühadusetundega rääkima harjutud, aga ometigi on ta täis keelevigasid ja kõlblusevastast vaimu. Meie peame oma valehäbit üle saama ja „Kalevipoja“ keele poolest nii peenikeseks tegema, nagu minu kirjatööd, ja kõlblise külje poolest nii moraliliseks nagu minu Ruth. Siis alles võib teda koolimaja uksest sisse lasta.“

E. Peterson: „Mitte üksi keelevigasid, vaid ka pornografiat on „Kalevipoeg“ täis. Ta on sellest küljest isegi vängem kui minu „Paised“ ja minu „Elsa“ peab igakord punastama, kui ma „Kalevipoja“ kätte võtan. Maha kõik roppus ja jämedus!“

nõul nad lähevad kirikusse ja laulavad: „Püha öö, füneebriilik öö — —“. Noor-Eesti on kujutatud G. Suitsuna [LXXX:3].

1912. aasta märtsikuus pidas J. Aavik Tallinnas „Valvaja“ saalis kõne „Kalevipoja“ keelevigadest²¹⁾. Teda toetanud sõnavõtu osas E. Peterson[-Särgava], kes väitnud, et „Kalevipoeg“ on juba mitmesse keelde tõlgitud, nüüd tuleks see ka eesti keelde tõlkida. Sellega tahtnud ta öelda, et „Kalevipoja“ keel pole vastuvõetav. Mõned sõnavõtjad koosolekul heitnud „Kalevipojale“ ette ka kõlblusvastast vaimu. Etteheitjate hulka polla kuulunud Aavik. Neile vastanud Peterson, et „Kalevipojas“ leidub küll pilte, mis rahva ürgelu avaldavad, kuid see pole etteheitmisväärne. Oluline on puudulik keel²²⁾.

Selle koosoleku ühe vastukajana ilmus sama aasta „Kilgis“ karikatuur: Aavikul puss hambais, ise keerab varrukaid. Petersonil puss käes. Nad on asunud Kalevipoja kuhu juurde, et seda kohitseda. Kurvalt, käed lõua all, vaatab valguse oreooli keskelt Kreutzwald.

Aavik leiab, et meil on liiga kaua kõneldud „Kalevipojast“ suure aukartusega. „Kalevipoeg“ on aga täis keelevigu ja kõlblusvastast vaimu. „Kalevipoeg“ tuleb keele poolest teha nii peeneks kui Aaviku enda tööd ja kõlbelisest küljest nagu „Ruth“. Peterson lisaks vigasele keelele ütleb „Kalevipojas“ olevat vängemat pornograafiat kui „Paisetes“ ja „Elsas“. [1:1. Joon. 6.]

„Ruth“. Noor-Eestit on süüdistatud prantsuse blaseerunud, pehkima hakanud ülikultuuri importeerimises. Seda eriti Aaviku puhul, kes on silmapaistval määral harrastanud Prantsuse dekadente: tõlkinud Baudelaire'i luulet ja avaldanud artikli Baudelaire'ist ja dekadentismist²³⁾. Prantsusliku ülikultuuri hõngu tundub ka Aavik-Randvere pool-ilukirjanduslikust tööst „Ruth“²⁴⁾. Intellektuaalselt arendatud ideaal R u t h tõmbas ilmudes endale vihaseid kriitikanooli. Aaviku kaudu rünnati siis kogu Noor-Eesti liikumist, sest on ju, nagu ütleb Aino Kallas, noor-eestiline „„Ruthis“ esinev intellektuaalsuse ülihindamine ja luksuse kumardamine, ta irrealiteedi igatsus, ilu kumardus ja ebäühiskondlikkus, ta kunstlikkus ning teoretiseerimine.

Kõige sügavamalt noor-eestiline on aga vahest „Ruthi“ peidet o t s t a r b e t u s e i d e a a l, äärmusse viidud isikukultuur, mil pole mingit muud otstarvet, kui enese olemasolu“²⁵⁾.

²¹⁾ Hiljem on Aavik need mõtted täiendatud kujul trükis avaldanud — 1914: „Eesti rahvusliku suurteose keel“; 1933: „Kuidas suhtuda „Kalevipojale“.

²²⁾ Suuline teade E. Särgavalt.

²³⁾ Vt. „Noor-Eesti“ I, lk. 194 jj. ja „N.-E.“ III, lk. 75—77.

²⁴⁾ „N.-E.“ III, lk. 18—74.

²⁵⁾ A. K a l l a s: Noor-Eesti, lk. 144—145.

„Ruthis“ ärritas arvustajaid paigutine naiivne künism ja mingi perversiteedi varjund, mille lisaks tundus otsekui moraalist ja eetikast väljapoole kandvat tooni²⁶⁾.

Nii pahandab Anna Haava, et mis on saatnud selle ainult ülikultuurilises ja väljasurevas ühiskonnas mõeldava daami siia kohuse-

Joon. 7. Ruth. [K. A. Hindrey.]

tundelisse talupojamaasse. Kas ta soovib siia paleuseks elama jääda? Meie mehed ei leia tas töölevirgutajat. Me pole säärased degenerandid. Haritud naise tüüpi oodatakse Eesti talutaredest. Siin Põhjamaa karedal pinnal, karges, karastavas õhus sirguvad kõrged kuused ja valges rüüs kaunid kased, kes tormis ja tuules hoopis teisugust laulu laulavad ja igatsust igatsevad, mis suur, kaunis ja paleuslik oleks, mille poole „Eesti naisterahvas“ peaks püüdma.

²⁶⁾ Säälsamas, lk. 144.

Ruth on aga degenerant. Hellenismi languse ajal oli ta hetäär Kreekas. Pariisi küllusest ja elumaitsemisest väsinud seltskonnas võib ta kodu olla. Ei näe meeleldi, et igasugust üli- ja alakultuuri seemet eesti noore naise hinge külitakse. Seks on noorsoo tulevik liiga kallis ²⁷⁾.

Ruth [=Aavik] oma vastuses rõhutab, et temast on valesti aru saadud. Ta pole prantslane, vaid eestlane, kellele kodumaa ja selle kultuur vähem kallis pole. Pole ta ka hetäär ega kurtisaan; pole haige ega degenerant, vaid terve ja elu- ning töøjuline. Pole ta ka kasutu logeleja, vaid ta ideaaliks on oma päevi kasutada produktiivseks tööks. Loodab, et just noored tast paremini aru saavad ²⁸⁾.

Ajal, kui Haava-Aaviku poleemika veel kestis, ilmus „Sädemeis“ Hindrey karikatuur: Ruth uhke sulestikuga paradiisilinnuna vihaste [kodu-]kanade keskel. Nõnda siis troopikalind lihtsas, karges põhjamaises ümbruses [CLXIII:1. Joon. 7]. Teine karikatuur kujutab Moskva Eesti Üliõpilaste Seltsi liiget Ruthi ees kõige valjemat protesti avaldamas. Sest luulekujude vastu, millest aru ei saada, on kõige parem võidelda resolutsioonidega [CLXIII:2].

Viljakaks karikatuuriobjektiks on ka G. Suitsu ja B. Linde tegevus. G. Suits oli Noor-Eesti rühma ideoloog ja üldse kogu liikumise juht, Linde ajakirja sekretär. Et paremini mõista nende esinemist karikatuurialustena, peame meenutama järgmist. G. Suits oli mõnda aega „Postimehega“ ligidases suhtes, oli selle kaastöeline ja toimetuse välisliige veel 1911. a. 1912. ja 1913. aasta vahetusel ütles ta enese „Postimehest“ lahti ²⁹⁾. Juba enne seda oli ta poliitiliselt pahemale poole nihkunud ³⁰⁾. Üldse oli Jaan Tõnissoni poliitika tekitanud ka mõnes teises Noor-Eesti liikmes opositsiooni. Seepärast teravitas pahem tiib Suitsu sidemetekatkestust „Postimehega“.

1913. aasta algupoolel teatanud B. Linde N.-E. eestseisusele, et G. Suits tahab tulla Soomest esinema avaliku kõnega Tõnissonist ühiskonnategelasena. Sama aasta aprilli algul pidaski ta oma kõne esimese poole 400—500 kuuljale, mis tulnud katkestada Tõnissoni pooldajate kärarikka vahelesegamise tõttu. Paarinädalase vaheaja järel jätkas ta veel suurema auditoriumi ees uuesti ³¹⁾. Järgnenud läbirääkimistel võtsid sõna nii Suitsu kui Tõnissoni mõtteosalised. Sõna-

²⁷⁾ A. Haava: Lahtine kiri Noor-Eesti mademoiselle Ruthile. Post. 27. I 1910, nr. 21, lk. 2; 28. I 1910, nr. 22, lk. 2. — A. Haava: Vastus Ruthile. Post. 5. III 1910, nr. 53, lk. 1—2; 8. III 1910, nr. 55, lk. 1—2.

²⁸⁾ Ruth: Lahtine kiri Anna Haavale. Post. 26. II 1910, nr. 47, lk. 1—2.

²⁹⁾ B. Linde: „Noor-Eesti“ kümme aastat, lk. 20, 31—32 jm.

³⁰⁾ Postimees 1857—1907 50-aastase kestuse mälestuseks, Tartus 1909, lk. 244: [G. Suitsu pildi all] „...1900. a. saadik „Postimehe“ kaastöeline, 1905. a. saadik „Post.“ pahemal pool. (?)“

võtt oli äge, eriti Tõnissoni aatekaaslaste oma Suitsu vastu. Viimaste hulgas Hindrey viitas halvustavalt, et Suitsu esitatud vaated olevat avalikult tuttavaks saanud juba ajalehtede kaudu, nagu „Hommik“, „Uudised“, „Isamaa“, „Rahva Päevaleht“, „Meie Aastasada“. Päälegi polla Suits täitnud arvustaja kolme nõuet — erapooletust, väidete tugemist faktidele ja üleolekut arvustatavast aimest³²⁾. Rida muidki süüdistusi adresseeritakse arvustajale.

Joon. 8. [K. A. Hindrey.]

Kõnel oli kauakestev järelkaja avalikkuses ja ajakirjanduses, eriti „Postimehes“, keda asi otseselt puudutas. Samuti tõi see kaasa intsidendi Suitsu nende rühmakaaslastega, kes kõne mõtetega nõus polnud³³⁾.

Üheks ajakirjanduse järelvirvenduseks võib lugeda ka Hindrey 12-pildilist karikatuuri „Sädemeis“: „Suitsumoise mäss anno MCMXIII p. Ch. n.“. Karikatuuri tekstiosa on kirjutatud „Kalevala“ rütmis, parodeerib sangareepost. Sisu on järgmine.

³¹⁾ B. Linde: „Noor-Eesti“ kümme aastat, lk. 31—33.

³²⁾ Post. 23. IV [6. V] 1913, nr. 91, lk. [3], jj. lehed.

³³⁾ B. Linde: Säälsamas, lk. 33—34.

„Suitsumoise mäss anno MCMXIII p. Ch. n.

- [1] Nuustakunna hertsog troonil istus, vaatles oma valda, ilma kurja aimamata, mässuplaani märkamata, mis ju ammu Soomes suitses, Soomes valmis sepitseti. Soome laulik Suitsumoinen laskis ammu lõõrilaulu,
- [2] sõjakannelt kõlistades, meeli püüdis meelitada, et ta ise tahaks trooni, ise tõuseks ta troonile. Sõjasaadik Lindehainen pidi saatma sõjahüüdu, et kui aeg on kätte jõudnud, üle lahe siis Soomesse.
- [3] Aeg läks ikka pikemale, Suitsumoinen laskis laulu ikka kurvemalt kõlava, sest et pidi ootamaie, ootamaie, kurtemaie, kannatlikult kükitama, aga siis äkki käis telefon: Lindehainen tõstis hüüdu.
- [4] Nüüd löi sõda lõkkemaie, ekspresst tegi tutulutu, kutsus malevat maadlema, sõitlemaie sõjasammul; üle maa käis sarve sõnum, et nüüd tuleb Suitsumoinen riiki rängalt kukutama.
- [5] Suitsumoinen võttis hoogu, kolmkord katsus sõitma tulla, kolmkord keelas möllav maru, kangelase kõva plaani laskis laeneid laeva vastu laialt käia laksumaie, mis oleks säärikuid märjastand.
- [6] Aga jõudis vaikne päevgi, et võis vene vetevoodel kahjuta kanda kangelast maale malevat juhtima. Tee pääl oli plaangi kindel, oli teada, kuidas teha, et saaks hertsogi hävita, kantsist välja kangutada. [Joon. 8.]
- [7] Suitsumoinen hakkas kõntsa, mitmetmoodi lehepuru³⁴⁾, armsaks saanud sõjakraami kantsi ette kokku kandma, et saaks vinguga võidelda, suitsusambaid sünnitada,
- [8] kantsist väljakõrvetada hertsogi nagu rebase. Kandis ühe, kandis teise, ihuleht oli esimene³⁵⁾; tuli saadik Lindehainen, Laasikainen verevenda tõttas nobedasti appi.
- [9] Hakkas suitsu tulemaie, vingu vängelt visisema, suitses päeva, suitses teise, sündis palju halba lõhna, mis pani paljuid aevastama, viimaks vihale kihutas.
- [10] Teise päeva õhtupoolel hakkas rahvast rändamaie, nüblikuid noaga lõikama. Tuli pritsimeeste pere vaatamaie, kuulamaie, et kas karjapoisid teevad seda kanget kärsalõhna.
- [11] Küll siis ürgas uhtumine, vesijuga vusisedes tabas eest ja tabas tagant, nüblik tantsis päris taktis, senikui suits oli sumbutatud, mässajail singid ka sinised.

³⁴⁾ Pildil: „Meie Aastasada“, „Olevik“, „Isamaa“, „Hommik“, „Vabadus“, „Uudised“, „Rahva Päevaleht“.

³⁵⁾ Pildi järgi „Isamaa“, mille toimetaja Laas võttis sel koosolekul Suitsu kasuks sõna.

[12] Sõitis ära Suitsumoinen venega vett mööda Soomesse,
 kussa ta kandlega kõlistab,
 kuni jälle Lindehainen ruttab telefoni juurde:
 et on aeg nüüd kütist teha, jälle väikselt vingu lasta.“ [LXXX:1.]

Arusaadavalt „Postimehe“ ringkond, kelle hulka kuulus ka Hindrey, suunas oma vastulöögid Suitsule ja Lindele. Poliitilised vastulöögid kanti üle ka kirjandusse. Seepärast tekkis ägedaimal poliitilise võitluse ajastul ka kirjandusliku sisuga karikatuur kogu Noor-Eesti liikumise kohta. Tekkimislugu on järgmine.

Allah on suur ja Muhamed on tema prohvet!

Joon. 9. Allah on suur ja mina olen tema prohvet, ja ta võttis õnnistada minu korani, mis iseäranis pühadeks sünnis on lugeda ja mille järel Teil tuleb käia igavesest ajast igavesti — salem aleikum, gummi arabicum! [K. A. Hindrey.]

1913. aastal ilmus Lindelt novell „Heitlikud ilmad“. Arvustus võttis selle vaenlikult vastu. Erandi siin moodustas Suits oma lühikese eestkostega. Ta kirjutas:

„Anderikkale on kõik lubatud, öeldakse. Seda Linde ilukirjanduslikku katset on aga püütud igapidi nii „viletsaks“ ja „näruseks“ märkida, et iga-sugust korralikkustki autori ja ta teose vastu on ülelligeks peetud.

Tahaksin omalt poolt ainult ütelda:

„Ükski ei ole nii hea, kui kiidetakse, ja ükski ei ole nii õel, kui laide-takse!“³⁶⁾

Suitsu rünnak J. Tõnissonile ja B. Linde ärritav novell leidsid üheaegset halvustamist Hindrey poolt³⁷⁾. Ühes ja samas „Sädemete“ numbris ilmusid ka Hindrey karikatuurid Suitsu sõjakäigust Tõnissoni vastu ning veel: „Allah on suur ja Muhamed on tema prohvet!“ Viimases saabki pilkeobjektiks kogu Noor-Eesti. Pilt kujutab G. Suitsu Allahina pilvel, all püsti B. Linde, käes „Heitlikud ilmad“. Maani kummardavad J. Aavik, J. Kukk, K. Mihkelson, A. Luiga, Aino Kallas, J. Sarv, V. Grünthal. Önnistavalt käsi laotav Linde lausub:

„Allah on suur ja mina olen tema prohvet, ja ta võttis önnistada minu korani, mis iseäranis pühadeks sünnis on lugeda ja mille järel Teil tuleb käia igavesest ajast igavesti — salem aleikum, gummi arabicum!“

Selgituseks tuleb veel mainida, et Suits oli ka 1912. a. Eesti Kirjanikkude Seltsi „Noor-Eesti“ esimees, B. Linde sekretär ja teised, keda karikatuur kujutab, eestseisuse liikmed³⁸⁾. [LXXX:2. Joon. 9.]

„Postimehe“ ringkond pidas Suitsu samme välismaalgi silmas. 1913. a. valiti Suits Helsingi vene gümnaasiumi soome ja rootsi keele õpetajaks, mis kohal ta püsis 1917. aastani. 1914. a. „Sädemeis“ karikeerib teda sel puhul Hindrey teemal „Tung väljamaale...“: Suits on pandud vene pedagoogi mundrisse. Tekstiosas öeldakse: „Herra Gustav Suits, kes Eesti rahvale teadaandis, et 1905. aastast saadik Postimehest pahemale poole on nihkunud, on nüüd Soomes enesele ametniku-tärni mütsi ette pannud.“ [LXXX:4.] Hindrey vihjet kasutas hiljem Juhan Luiga, kui ta Lindega Vilde toetusraha-loo puhul polemiseeris. Luiga nimetab seda ametiks, millest seni iga soomlane end eemal hoidis³⁹⁾. Oma vastuses Luigale Suits rõhutab, et selle-poolt on Luiga asja vildakalt näinud: ta on ametisse astunud Soome Koolivalitsuse soovitusel, samuti reageerinud Soome lehed

³⁶⁾ G. Suits: Paar märkust „Heitlikkude ilmade“ puhul. Pvl. 1. [14.] IV 1913, nr. 74, lk. [1].

³⁷⁾ Vt. Post. 13. [26.] IV 1913, nr. 85, lk. [2].

³⁸⁾ B. Linde: N.-Eesti 10 a., lk. 29.

³⁹⁾ J. Luiga: Vaba Sõna nr. 2; Pvl. 17. [30.] III 1914, nr. 62, lk. [1].

sellele erapooletu rahuga ⁴⁰⁾). Hilisemas trükis ta lisab veel, et vene pedagoogimundrit ta pole kandnud ⁴¹⁾).

1912. aastal esineb Linde karikatuur „Kilgi“ seerias „„Estonia“ Eesti teatri direktori kandidadid“. Linde on kujutatud kiinitseva vasikana. Karikatuuri allkiri: „Paul Pinna vastaste kandidat hr. Pärt Pärnaõis-Kandijärvski, noor eestlane Saksamaa voodriga ja värvimütsiga, kuulus oma haruldaste hüpete poolest, iseäranis virk ja elav suvel kuumade ilmade ajal.“ [XLV:1^a.] See on ainus karikatuur, mis puudutab nooreestlaste suhteid teatriga.

Mainida võiks veel ka Bernhard Linde kujutamist oma kirjanusliku tegevuse juures (1911). Ta istub pingil, tanu pääs ja väntab kohvimasinat. Alt tulevad välja: „Plagiaat... Luiskamine... Laim... Sõim... Õiendused...“ etc. [XLV:1]. Hindrey karikatuur aastast 1915 tahab teda riivata tühjade juttude lendulaskjana, mida allkirjas Linde ise õigustab: „... olgu munetud muna tühi või täis — k a a g u t a d a võib pääle munemise alati.“ [XLV:4.]

Kolmanda N.-E. poolt korraldatud kunstinäituse järel a. 1911 ilmunud karikatuuris puudutatakse ka seda [CXCI:2]. Õieti on see ainuke karikatuur, mis puudutab Noor-Eesti kunstitaotlusi.

Muud küsimused.

Pääle Noor-Eesti satub sel ajastul karikatuuri õige mitu isikut ja sündmust, millest järgnevas.

Eduard Vilde. 1905. a. sündmuste tagajärjel põgenes Vilde kui revolutsionäär ja võimudele kahtlane isik välismaale. Samuti toimisid paljud teised. Seda pilkab Hindrey „Sädemete“ karikatuuris „Kangelased“: Vilde, Ast ja Speek laulavad söngi all „Ärka üles, sa rõhutud rahvas“, kui Veneturul kõlavad püssipaugud [XCVI:5].

Teine Vilde elulooline sündmus, mis oli küll varajasem, kuid toodi avaliku argumentatsioonina Vilde vastu esile ta maapagulase-ajastul, oli ta esimene abielu.

1891.—92. a. Saksamaal olles abiellus Vilde sakslanna A. Gronau'ga. Varsti selgus nende sobimatus ja nad läksid lahku. Ametlikku lahutust vist polnud, jätkus sellest, et abielu oli sõlmitud Saksamaal kodanlikult, mis Venemaal polnud maksev. 1905. a. abiellus Vilde teiskordselt Linda Jürmanniga, olles siis näiliselt abielus kahe

⁴⁰⁾ Vaba Sõna 1914, nr. 5, lk. 176.

⁴¹⁾ G. Suits: Juhan Luiga, Noor-Eesti ja „sofrosüüne“. Noor-Eesti nõlvakult, lk. 157.

naiseaga. Seda asjaolu kasutati Vilde vastu siis, kui ta 1911. a. Ameerikasse sõitis. Nimelt oli Ameerika võimudele teatatud, et V. on kahenaisepidaja, mispärast teda peeti tükk aega kinni ega tahetud maale lasta. Alles suurte sekelduste järel õnnestus tal pääseda maale.

Juhtum on tänuks aineks karikatuuridele Vilde vastu. Nime-tamisväärne on seeriakarikatuur Hindreylt: 1. pilt — Vilde läheb Saksamaal „Königliches Standesamt'i“ oma pruudiga ja vannub talle igavest truudust, rõhutades veel: „Ja mu truudus sinu vastu on nii sama kindel, nagu seadusgi, mis me abielu kinnitab!“ 2. pilt — Venemaal Vilde viskab nutva naise välja, sest välismaa kodanlik abielu Venemaal pole maksev ja et „mina Vene vaba kodanik, teda õigeks tunnistama ialgi ei hakka“. 3. pilt — Onu Sam istub rannal, tema ees praaliv mees [=Tallinna Teataja], kes pahandab, et Sam ei lase Vildet maale teist naist võtma. Sam vastab, et ta peab enne tükk aega mõtlema, kas protesteerivate eurooplaste vaated ainult viletsad, või võideldakse Ameerika abieluseaduse vastu [XCVI:6]. Teine karikatuur sama asja kohta ei lisa uut [XCVI:7].

August Kitzberg. Kitzberg kirjutas sajandi algus-aastail „Posti-mehes“ „Pipramäe Tõnu“ varjunime all. Mõni kirjutus on nähtavasti puudutanud ka rahvamajandust. Sellest ilmus „Teataja Nalja Lisas“ karikatuur: kits poksib kivi [=Rahva Majandus]. Karikatuuri all-kirjaks on laul „Pipramäe Tõnu ainetel“ [XXXV:1].

Tema 60. sünnipäeva puhul ilmunud Hindrey karikatuuri aineks on Kitzbergi liialdatud tagasihoidlikkus. Ta ütleb loorberpärga pak-kujaile tõrjuvalt: „Mitte nõnda palju, mitte nõnda palju, lubage ainult mõni leheke — süldi sisse hää maigu pärast!“ [XXXV:2.] Selle-aegseile töötasu-tingimusile vihjatakse sama sünnipäeva puhul ilmunud teises karikatuuris. Ta tõrjub õnne- ja laenusoovijaid: „Kullakesed, mitu nüüd mina teile võin laenata, kui teatrid sellegi honorarikese võlgu jäävad, mis ma töökeste eest peaksin saama!“ [XXXV:3.]

Karikatuuri kutsus välja ka nn. „Made Puju“ lugu. 1910. a. ko-handas Kitzberg Clara Viebigi näidendi eesti oludele ja laskis selle oma nime all „Vanemuise“ lavale, „et proovida arvustajate tundmis-ostust“. Sellega olevatki sisse kukkunud „Postimehe“ tolle-aegne arvustaja Eduard Virgo⁴²⁾.

Hindrey kujutab seda karikatuuris „Suur Basco ehk imestamise-vääriline muudatuse kunsttükk“. Esimesel pildil „Vanemuise“ direk-tor Menning esitleb kaltsudes Made Puju. Teisel lubab silmapilgu

⁴²⁾ B. Linde: August Kitzberg, lk. 10—11.

jooksul ümber muuta. Kolmandal tutvustab siis, et on juba teine — nimelt Barbara Holzer. Esitatav ise on jäänud seksksamaks. Neljandal Menning läheb Pujuga käevangus ja lubab seda muutust veel teinegi kord näidata [CLX:1].

Richard Roht. 1913. aastal avaldas Roht teose „Igaveses labürindis“, mil on apologetiline eessõna. Siit selgub, et Rohtu on kunagi süüdistatud plagieerimises. Roht kirjutab:

„Kui inimesed, iseäranis arvustajad, selle raamatu kohta oma arvamist avaldavad, siis tulevad nad seda iseäranis kahtlustava kokkumisega meelde, et ma kord plagieerinud olen Tetmayer'i tööle oma nime alla kirjutades.

Muidugi, ma olen plagieerinud. Ja edaspidi ma enam kunagi selle asja kohta sõna ei võta. Saagu moralistid, need räpased, kahesuguste mõtetega kohtumõistjad, oma rahulduse: ma olen plagieerinud. Ning matku nad mind maha, pandku rist pääle — aamen, aamen, nende süda on siis rahu leidnud.

* *

Mis olnud, seda ei saa olematuks teha. Kes aga arvavad, et minu plagieerimise lugu minult kõik minu väärtused — positived ehk negativsed, nagu keegi tahab, — riisunud on, need, palun, jäägu oma arvamise juurde“⁴³).

See kirjanduselus nii ebaharilik sõnavõtt kutsus 1913. a. välja karikatuuri. Roht on meeleheitel sassiläinud niitides „igaveses labürindis“. Ise lausub: „Mina olen plagieerinud — aamen, aamen. Kuid teie, rätsepad arvustajad, ei oska küllalt minu plagieerimise kunsti hinnata ... Aga siin ma nüüd olen ... igaveses labürindis ... ja isegi Hamsuni „Pan“ ei suuda mind päevavalgele juhatada.“ [LXIX:1.] Nõnda siis — vihje uuele näppamisele.

Ennesõja-aegses kirjanduses leidub rühm, kes nimetab end futurismi poolehoidjaks — „Moment“. Rühmitus andis 1913. a. välja albumi „Moment“ I ja järgmisel aastal teise — „Roheline moment“. Viimase albumi 24 trükitud leheküljest võtab enda alla 14 lehekülge arveteoiendamisi „Moment“ I arvustajatega, mis näitab, et kriitika oli vali ja mitmekülgne.

Karikatuur „Meie futuristid“ kujutab üht „Moment“ I autorit Marie Heibergi kaalikana [XVII:1], R. Rohtu katkise kamassina [LXIX:2], H. Visnapuud läki-läkina [XCVII:1].

„Rohelises momendis“ ilmunud Visnapuu futuristitseva luuletuse „Kevad külas“ onomatopoeetiline lõpp

„Ää — öö — oo Müü — mää

Lii — laa laa — lii Lüü — lüü“

saab karikatuuri: Futuristlik luuletaja kuulatab lehmade ja lamaste häälitsemist, on vaimustatud ja lausub: „Kuule — see vitsi luuletab otse taevalikult!“ [CXXXIII:3^a.]

⁴³) R. Roht: Igaveses labürindis, lk. 5—6.

Pikemaid sekeldusi oli Eesti Kirjanduse Seltsil 1912. a. ilmunud kirjanduse auhindamisega. Rahulolematust tekitas Vilde „toetusraha“ lugu.

1912. aasta on üks huvitavaimaid Eesti Kirjanduse Seltsi auhindamispraktikas. See aasta annab paar silmapaistvat tööd, muuhulgas ka Ed. Vildelt esimese lavateose, „Tabamata ime“. Mitmel põhjusel jätab auhinnakomisjon, koosseisus K. A. Hindrey, Aino Kallas ja Juhan Luiga, selle teose auhinnast ilma. Auhind määratakse algul tema 1913. aastal ilmunud „Jutustustele“, Villem Reimani vaheleastumisel kustutatakse ka „Jutustused“ ja avalikult juba teatavaks saanud otsus formuleeritakse ümber nõnda, et auhinnast saab toetusraha ebamääraste teenete eest. Eriti halvaks kujunes asjaolu seetõttu, et auhindav organ välisel surve all muutis juba avalikult teatavaks saanud ja Vildele E. Kirj. Seltsi laekahoidja poolt teatavaks tehtud otsuse. Vilde reageeris sellele „toetusraha“ tagasilükkamise ja avaliku protestiga. Sellest tekkis terve aasta kestnud pinev „klaperjaht“. Asja sõeluti E. Kirj. Seltsi organites, eriti teravalt arvustati seda ajakirjanduses. Ajakirjandus lõhestus ses küsimuses kaheks: ühel pool eduerakonna „Postimees“, kelle ringkonnast oli E. Kirj. Seltsi funktsionääride enamik. „Postimehe“ vastu asus teine Tartus ilmuv ajaleht „Meie Aastasada“. Tugevamaks vastaseks „Postimehele“ Vilde küsimuses oli „Tallinna Teataja“, kellega pooliti kaasa löi „Päevaleht“. Viimases ilmus kirjutusi mõlemalt rindelt.

Ajakirjanduses löid kaasa ka Vilde ametivennad, eriti pärast seda, kui Kirjanduse Seltsi XXIX asemikekogu koosolek Vildele soodsat otsust ei teinud. Nad esitasid Eesti Kirjanduse Seltsi auhinnakomisjonile avaliku küsimuse. Sellele olid alla kirjutanud H. Raudsepp, Ed. Hubel, J. Mändmets, Ed. Virgo, T. Sander, K. Rumor, M. Sillaots, E. Peterson [= Särgava].

Auhinnakomisjoni liikmed ise olid väga raskes seisukorras, et seda tegu avalikkuse ees rahuldavalt põhjendada. Tegelikult nad seda ei suutnudki. Hiljem tunnistas Aino Kallas ise, et temale tundunud Reimani kirjas, mille see saatis Jürgensteinile pärast komisjoni otsuse teadasaamist, mõjuavaldamist komisjonile. Samuti tunnistas ta hiljem, et asi talle on ütlemata piinlik.

Vilde ise kujutab „toetuseraha“ lugu „klaperjahi“ ajal valminud komöödias „Pisuhänd“, kus ta seda teravalt karikeerib⁴⁴).

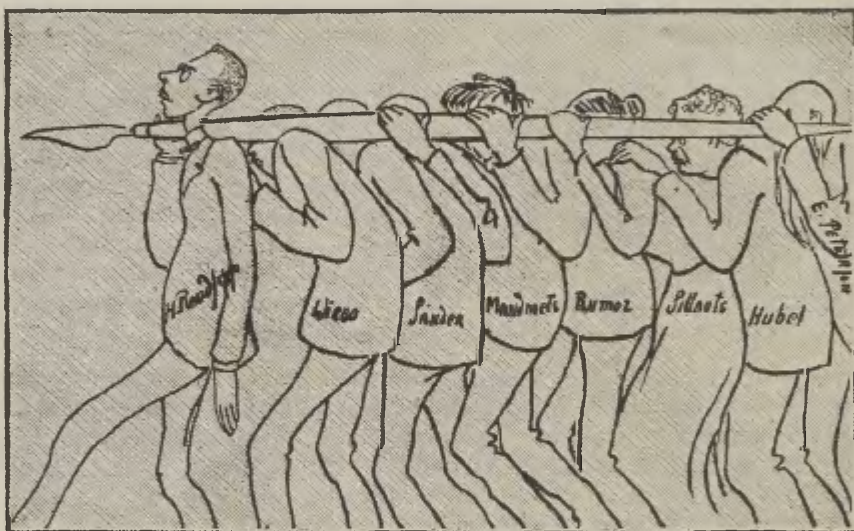
⁴⁴) Sellest küsimusest üksikasjaliselt Ed. Laugaste uurimuses „Ilukirjanduse auhindamised käesoleva sajandi algupoolel“. E. Kirj. 1937., lk. 425—436 ja 502—513.

Hindrey, kes žürii liikmena oli asjaga kõige otsesemalt seotud, reageerib Kirj. Seltsi organite tegevuse arvustajate sõnavõttudele rea karikatuuridega.

Et ajakirjandus kogu ägeduses Kirjanduse Seltsi ja auhindajaid ründas, siis on arusaadav, et Hindrey oma karikatuuri teraviku suunas ajakirjanikkude vastu.

Ühel karikatuuril kujutab ta ajakirjanikke šaakalite ja raisakullidena, kes ootavad, et Vilde protestis neile midagi haiseb, juurde jõudes üllatuvad, et kõht jääb tühjaks ⁴⁵⁾.

Vilde mürgel.

Joon. 10. [4] Seitse rättseppa sammusid ka selle Türgi sõtta kaasa. Pildil on aga kaheksa. Sellele, kes selgeks teeb, kes neist kaheksast mitte rättsepp ei ole, lubame auhinna. (Mitte toetuse raha). [K. A. Hindrey.]

Pärast Vilde protesti ilmumist ilmub Hindrey seeria-karikatuur „Vilde mürgel“ 8 pildis. 1. pilt: Vilde mõtles, et aeg oli saanud EKS-i ja auhindajate vastu midagi lõhnavat saata. Ajakirjanikud haisutavadki potti, millel etikett: „Asa foetida ehk Juudi si[...]. Protest E. Vilde.“ 2. K. Päts laseb oma lehe „Tallinna Teotaja“ selle kastega võida ja paneb selle liikumise ette lehvima, et vaenlane

⁴⁵⁾ Säd. 1913, nr. 8, lk. 60.

rängalt kohkuks ja välja ei suudaks kannatada. 3. Üks väga ette-
tökkiv noormees tahtis Eesti Kirjanduse Seltsi täiesti solgiga üle
kallata, sai aga „Postimehe“ poolt mööda kõrvu. Neljanda karika-
tuuri allkiri on kombineeritud hinnamõistatuseks. Pilt kujutab eel-
mainitud avalikule küsimusele allakirjutanuid rätsepatena, kes „sam-
musid ka selle Türgi sõtta kaasa“. Hugo Raudsepp sammub ees,
tema järel teised 7 avalikule küsimusele allakirjutanut, kandes õlul
suurt sulepääd. Allkirja kohaselt see, kes lahendab, kes neist kahek-
sast rätsep pole, saaks auhinna, mitte toetusraha. (Joon. 10.)
5. Olesk vanapiigana toolil, suur kübar pääs ja peab noorukeile,
vaimselt vaestele ning alaealistele agitatsioonikõnet ja kutsub neid
pühasse sõtta. 6. Kõige suurematele idiotidele taotakse haamriga
pähe, „tehakse katseid, kas võib neile pähe sisse taguda, et ühe tea-
tava töö eest auhinda võib keelata, kuna kogutegevuse eest küll toe-
tusraha võib määrata. Idiotidele saavat seda selgeks teha. Paljudele
ajakirjanikkudele mitte.“ 7. Majad värisevad maaväringu tõttu, sest
„hauas elavad mehed, nagu Sienkiewicz, Bismarck, Schiller ja sadan-
ded teised, kes armetuse- ja toetuserahasid vastu ei võtnud ja kes
kuulda said, et Eestis niisugust vastuvõtmist teotuseks peetakse, hak-
kasid haudades häbi pärast nõnda vähkrema, et tekkis suur maa-
värisemine“. 8. Et Aino Kallas tundis asja pärast piinlikkust, sai
temagi karikatuuris oma osa. Pildil Aino Kallas taskurätikuga, tema
vastas žürii teised liikmed J. Luiga ja Hindrey, esimene mängib
hampelmanniga. Nad ütlevad A. Kallasele: „Te nutate, armuline
proua, et Eesti ajakirjanikust ampelmannid nii in e t u d on? ja me
laskime neid sellepärast tantsida, et nad nii kentsakad on.“ [LXV:1^a.]

„Tabamata ime“ ilmumise järel oli ilmunud karikatuur „Säde-
meis“, kus pilgatakse teose päätegelase saatust, seda külge selles, mis
ka arvustuse poolt (Jürgenstein, Hindrey, J. Luiga⁴⁶) nõrgaks tunnis-
tati. Hindrey kujutab karikatuuris stseeni Eeva Marlandi ja Leo
Saalepi vahel, kus Saalep tunnistab Eevale: „Palun vabandust, naine
[= Lilli] andis minu eest oma varanduse välja ja selle eest pidin ma
sedavõrd abielukohustusi täitma, et mu mäng enam imet tabada ei
jõua.“ [CXLIX:1.]

Vilde reageerimine toetusraha-loole komöödias „Pisuhänd“ E.
Kirjanduse Seltsi naeruvääristamisega saab karikatuuri 1914. a.
Karikatuuril Vilde ratsutab pisuhänna seljas, kaenlas suur sulepiik,
ketiga järel „Tabamata ime“. Taamal Eesti Kirjanduse Seltsi tuld-
purskav hüdra. Vilde katsub hüdrale „Pisuhänna“ seljast „mõne tubli
lähmaka parajasse kohta tõmmata“, kuna see tal „Tabamata ime“
seljast ebaõnnestus [XCVI:8. Joon. 11].

46) Vt. Ed. Laugaste: Säälsamas, lk. 427—428.

Ühes 1913. a. ennejuuluses karikatuuris Hindrey laseb Vildet saata Reimanile häätujulise kirja koos sadistliku Lilli ja langetõbise Saalepi piparkoogist kujudega, lootuses, et need sel kujul söömiseks on maitsvamad kui näitelaval ja raamatus [LXVI:1].

Eduard Vilde teine sõjakäik.

Joon. 11. Eduard Vilde: „Mu esimese ratsu „Tabamata Ime“ peksis see kole Kirjanduseseltsi Hydra päris vaese omaks. Vaatame nüüd siis, kudas selle „Pisuhännaga“ lugu on. Ehk õnnestub nüüd paremini ja saab elukale mõne tubli lähmaka parajasse kohta tõmmata!“ Gori.

Nagu nägime, on veel 1914. aastal küsimus hell ja tekib mitu karikatuuri. Üks kujutab Aino Kallast punase päevavarjuga ja kahe poisikesega, kellest ühel pääs korporandi-tekkel, teisel sinine madrusemüts. Viimane osutab seakarjale: „Tädi, vaata säääl on seakari.“ A. Kallas: „Armas laps, ära ütle, et need sead on, alles viimne päev

võib selgust tuua, kas nad tõepoolest sead on.“ [CXIV:3.] Arvata-
vasti mõeldakse siin Aino Kalda kusagil esitatud väidet, et kirjandus-
liku teose väärtuste kohta alles tulevik võib otsuse anda.

Toetusraha-vaidlustes ajakirjanduses heideti V. Reimanile ette
pastorlikku kitsarinnalisust suhtumises kirjandusse. „Kilgis“ kaju-
tatakse Reimanit kirjandust sarjamas. Sarja alla on hukkunud
„Tabamata ime“. Ta ahastab, et uudiskirjanduse hulgas pole muud
kui kõlkad ja umbrohi. Raskematest teradest, mis sarja alla kuku-
vad, oleks auhinnavääriline vahest mõni Siioni kannel [LXVI:2].

Koguni üle 10 aasta hiljem ilmub üks karikatuur toetusraha tee-
mal. Seerias „Kes mille pääle vilistab“ üteldakse Vilde kohta:
„Vilde kirjutab suured virnad raamatuid ja ka vilistab, kuid — an-
netatud toetusrahade pääle.“ [XCVI:14.]

Sellega on antud kõik vähegi olulised kirjanduslikud motiivid,
mis on ainet andnud karikatuurile enne Eesti iseseisvust.

Aastad 1917 – 1938.

„Siuru“.

Noor-Eesti tekitatud kirjanduslik elevus rauges Maailmasõjaga.
Vähe kirjutati, vähe saadi ka kirjastada. Raskete majanduslikkude
tingimuste survel raamatutoodang langes niihästi üksiktrükiste arvus
kui ka lehekülgedes. Brošüür sai domineerivaks¹⁾. Siiski kirjan-
duslik looming ei jäänud päriselt seisma. Sõja-aastail ilmus koguni
tippsaavutusi (V i l d e: Mäeküla piimamees — 1916).

Märtsirevolutsiooni järel muutusid olud. Poliitilises elus tähendas
revolutsioon igatsetud isikuvabaduse algust. Kirjanduslik looming
purskas selle najal esile nagu paisu tagant, kus ta olnud mitu aastat.
Paiskus nüüd esile ennenägematu hooga, kõigepäält lühivormides —
päämiselt lüürikas. See jõuline kirjanduslik liikumine on meile tun-
tud S i u r u nime all.

1917. a. kevadepoole saabusid kodumaale maapagulased-kirjani-
kud Vilde ja Tuglas. Kohe hakkas viimane organiseerima ka eesti
kirjanikke kavatsetava ühissettevõtte ümber. Maikuu kohtas Tallin-
na juba suuremal arvul kirjanikke. Tuglas mäletab:

„Aeg oli kõigele heitlikkusele vaatamata algatusrikas ja tegurõõmus. Ühelt
poolt loodi tihedaid sõprussidemeid, teiselt poolt selgus ikka enam kirjanikkonna
ühisaktsiooni vajadus, arvestades eriti sõja ajal ummikusse jõudnud kirjastus-

1) R. A n t i k: Eesti raamat, lk. 44 ja 66.

olusid... Lähtekoht oli: liituda kõigepealt ühiste väljaannete, albumite teostamiseks, ainult selle vahega, et nüüd tõesti võimalikult kõik kirjanduslikud jõud ühineksid, vaatamata nende kunstilistele või ideelistele suundadele" 2).

Nõnda ei kavatsatud siis mingisugust eriilmelist ega -suunalist rühmitust, vaid taheti ühte tõmmata k ö i k eesti kirjanikud seinast seinast, hoolimata nende maailmavaatelistest ja kunstilisest tõekspidamisest. Kirjanike omavahelistel nõupidamistel tehti Tuglasele ülesandeks kutsuda kavatsatud ettevõttega kaasa ka Tallinnast eemal viibivad kirjanikud 3). Tuglas ongi kõigile sellekohased kirjad saatnud. Nõnda kirjutab J. Kärner:

„Minu ees on Fr. Tuglase kiri 19. juunist 1917, milles see vaevalt kuu aja eest tagasi saabunud maapagulane teatab, et „sügisel ilmub Tallinnas üksikute „Voo“, „Noor-Eesti“ ja „Momendi“ rühma liikmete osavõtul ühine album „Siuru.“ Toimetajana mainib Tuglas ennast, loendab siis kindlad kaastöölised (J. Aavik, A. Alle, A. Gailit, A. Kallas, M. Metsanurk, J. Oks, R. Reimann, V. Ridala, K. Rumor, J. Semper, A. H. Tammsaare, A. Tassa, M. Under, Ed. Vilde, H. Visnapuu jt.) ning palub ka minult kaastööd“ 4).

Paljud loendatuist võtsid osa ühisest nõupidamisest ja avaldasid sääl oma seisukohti, kuid kaastööliseks said vähesed. Aktiivseimaiks liikmeiks kujunesid aga hoopis debütandid või Noor-Eesti väljaandeid toetanud noorkirjanikud, kes aga, nagu ütleb Tuglas, pika kirjastuskriisi tõttu pidid oma esikraamatute väljaandmisega ootama, nii et nad nüüd debüteerides olid oma laadis juba välja kujunenud 5). Nii mõeldaksegi „Siuru“ rühma all praegu kuuest kirjanikust koosnevat ühingut, kuhu kuulusid H. Visnapuu, A. Gailit, M. Under, Fr. Tuglas, A. Adson, J. Semper 6). Need ongi „Siuru“ albumite pääkaastöölised, keda toetasid mõned noor-estlased ja nooremaid jõude, kellest oleks nimetada V. Ridala, R. Reimann, J. Oks, A. Alle, A. Tassa, R. Roht, Aino Kallas, Joh. Aavik, G. Suits, J. Barbarus jt. Realistliku kirjandusvoolu esindus puudus aga siit (Vilde, Tammsaare, Metsanurk jt.). „Siuru“ suuna äärmuslikkuse selgumise järel olevat isegi Ridala Tuglasele ette heitnud, et teda on lihtsalt sisse veetud 7).

„Siuru“ rühma ühisavaldusena ilmus kolm samanimelist albumit (1917—1919). Pääle selle ilmus 1917. aastal veel M. Underi „Sone-

2) Fr. Tuglas: Eesti Kirjanikkude Liit. Lng. 1933, lk. 452.

3) Sääl samas, lk. 452.

4) J. Kärner: Lehed tuulde, lk. 8. Tuglase andmeil lisaks neile veel Fr. Kuhlbars ja S. Vardi. (Lng. 1933, lk. 452—453.)

5) Fr. Tuglas: Lühike eesti kirjanduslugu. Elav Teadus 25 (1934), lk. 89.

6) Sääl samas, vt. pilt lk. 95.

7) Lng. 1933, lk. 453.

tid“, A. Adsoni „Henge palango“, J. Semperi „Pierrot“ ja H. Visnapuu „Amores“. Nende kohta ütleb Tuglas: „Mitte üksi pole need raamatud tänavu ilmunud, vaid suur osa nende sisust on ka tänavu kirjutatud. Kaugel sõja ja revolutsiooni ainetest, peegeldavad nad seda olemasolu kirge, mis oma kõrgema hoo on saavutanud kesk oleviku surmatantse“⁸⁾. Pääle luuletuste ilmus kaks novellikogu: Gailitilt „Saatana karussell“ ja Tuglaselt „Saatus“.

Edasi tuleb vaadelda, mis oli „Siurus“ nii erakordset, et see äratas mitmekesiseid mõtte- ja tundeavaldusi, mille amplituud ulatub kiidust hävitava mahaarvustamiseni, kuni paroodiani ja k a r i - k a t u u r i n i.

Nagu nägime, kujunes see liikumine päämiselt noorte kirjanduslikuks eneseavalduseks, kes juba teataval määral olid osa saanud Noor-Eesti ristimisest ja keda toetas enamik Noor-Eesti nimekaid nimesid. Sellest kujuneski Noor-Eesti teatavate külgede kulminatsioon, sest „Noor-Eesti estetismi ja individualismi, fantastikat ja vormikultuuri oli... veel kaugemale arendatud, kuna puht-romantilisete stiilielementidele lisandus pisut futuristlikke ning ekspressionistlikke sugemeid“⁹⁾. Eriti tundmused said ses liikumises määratu osa. „Siuruga“ oleks nagu vallandatud seni aheldatud kired ja kirjandusse tulvas seninägematul hulgal sensualismi ja meelelist naudingulõbu. Sõda ja revolutsioon olid võtnud inimesilt homse eest hoolitsemiseplüüde, sest polnud võimalik ette näha ega aimata, mis tuleb. „Kui usk, teadus, kultuur, vourused ja pahed olid segi paisatud, siis oli saabunud ka talitsematute hetkejoobumuste pidutsemine. Tundehäbelikkude värsikommete köidikuist tunglevad nüüd esile päädpöörivate kirgede tiirud. Pillerkaaritavad algeliste loomusundide ja köitmatute loodushäälte lullitused. Lähevad moodi mõõduvabade rütimide ja ebatäpsete uusriimide tujud. Vankuvas korras ja korralageduses kipuvad üliuuenduslikud värsimurrakud läbematult lahku tavalise kirjakeele normidest“¹⁰⁾. Inimene ühepäevaliblikana võtab elult, mida see pakub, põletab ja naudib maksimaalselt. See reflekteerub ka „Siuru“ luulest, kus meid pühendatakse intiimelu saladustesse, armuelu naudinguid küllastuse kassiahastuseni, kannatuste resignatsioonini, mis lõpeb pettumusega ja mõnitustega.

Säärane meelelikkuse ja iharusluule tulv oli meie kirjanduses enneolematu. „Kuigi eesti kirjanduses juba väga paljuga oldi harjutud, siis äratas viimane nähtus ometi valju protesti ja poleemi-

⁸⁾ Fr. Tuglas: Eesti lüürika 1917. Sõna, lk. 114.

⁹⁾ Fr. Tuglas: Lühike e. kirjandusl., lk. 89.

¹⁰⁾ G. Suits: Eesti nüüdislüürika, lk. 6—7.

kat" ¹¹⁾). Hetkelise naudingu luule leidis protestijaid vanema põlve hulgast, kes moraali ja elujaatuse nimel seda ründasid.

Sellele kirjandusele asjaosalised ise on siiski püüdnud omistada ka esteetiliselt missiooni. Ühes hilisemas tagasivaates H. Visnapuu lausub, et „Siuru“ ajajärk ei tahtvat ideeliselt olla muud, kui vaimne revolutsioon valitseva balti tagurliku kirikliku sugulise moraali vastu. See olnuvat elujõulise inimese õiguste maksmapanek sel alal ¹²⁾).

Kõik see seletab ka „Siuru“ luule menu. Sel ajal oli elul palju võlglasi. Ei olnud võlglased ainult poeedid, neid oli ka teistes ühiskonnakihtides, kes pärast sõdu ja kannatusi kõigi meeltega elada ja maitsta tahtsid. Hugo Raudsepp eelmist Visnapuu mõtteavaldust analüüsisdes leiab, et „Siuru“ oli ainult elunäljutatud noorurite mäss, et end kord välja põletada puberteedi-piinadest. Ta võrdleb Visnapuud kohtlase üliõpilasega ühest hiina muinasjutust, kel abielludes polnud aimu oma mehelikest ülesandeist. Kui naine teda esimese õppetunniga üllatas, siis jooksis ta kõik oma naabrid läbi ja jutustas igale vastutulijale, kui häa on naise juures magada. Jutustada keelajaile ta vastas üllatatult, et milleks seda varjata, mis taevalikke rõõme pakub. Hiina üliõpilast Visnapuus meenutab Raudsepale luuletus „Mälestusi suvest“, kus ta laulab: „Ah, kuidas ta mind magatas! ... Ah, kuidas tema kaisutab! Ah, naha sametmahedus“ jne. Näib, et ta, nagu hiina üliõpilane, esimesest armatsemisest on narriks läinud ¹³⁾).

Säärane elutunne ja luulemaneer kutsusid mõnevõrdse tunnustamise kõrval „Siuru“ vastu välja ägeda opositsiooni.

Kõige teravama ja ühtlasi kõige asjalikuma arvustuse „Siuru“ kohta kirjutas P. Põld. Ta leiab ropud külalaulud palju tervemad olevat kui need, mis „Siuru“ kunsti nimel maailma saatnud, sest viimases kaob terve elumõte ja kultuur suguihase. Külätänava sopalaulud ei ulata nii sügavale. Ta näitab ka, kus selle vaimulaadi pesad on: Euroopa suurlinnad oma kohvikute ja poolilmadaamidega ning muude lõbustustega. Ja kui ollakse sellest kõigest küllastunud, lastakse endale kuul pähe ... „Vendlus, üheõiguslus ulatab siin iseäranis naiste kohta nii kaugele, kui temal veel enesest midagi anda on, nii kaugele, kui ta suudab kirge põlema panna. Siis visatakse ta kõige hirmsamate „mõnitustega“ kõrvale, ja minnakse otsima neid, kes rohkem „pakuvad“, kes värskemad, puutumatumad. Mis senistest ohvritest saab, see „sotsialisti“ ei huvita.“ See olevat vaimuhaigus, mis siin kilbile tõstetakse. „Sellepärast ei tohi ka Eesti,“

¹¹⁾ Fr. Tuglas: Lühike eesti kirjanduslugu, lk. 89.

¹²⁾ H. Raudsepp: Mait Metsanurk ja tema aeg, lk. 241.

¹³⁾ H. Raudsepp: Säälsamas, lk. 242—243, 245.

jätkab Põld, „kui tal tulevikku peab olema, Siurut tunnistada, vaid peab tema enesest välja sülitama kui kihvtiolluse, mis organismile kahjulik“¹⁴).

Oma doktoriväitekirjas H. B. Rahamägi tahab tõestada, et „Siuru“ kirjandus mõjub väga halvasti meie rahva seksuaalile. Seda muidugi juba noorsoost alates, kelle ajakirjade sisugi on siurutsev¹⁵).

„Siuru“ eluvaate lagastavat mõju meie noorsoosse on nentinud ka kirjandusnimeste noorem põlv, nn. eluläheduslased. Tunnustades selle loomingu esteetilist väärtust nad astusid järsult vastu „Siurust“ mõjustatud hingeelulisele lõtvusele, mis oli tuntav päälekasvajate loomingu ja elus¹⁶). Murdealisele noorsoole „Siuru“ kirjandus sugereeris ühiskondlikku ükskõiksust, mille vastu suurema vastutustundega kirjanikel on tulnud võidelda:

„Kui palju meie paremast noorusest on laostanud „Siuru“ eluõpetus, sellest pole muidugi mitte mingeid kõigile nähtavaid jälgi meie avalikkuses. Kuid meile on avatud nende kogemusvaeste kirjanduslike noorurite arengutee, kelle kurvaks kohuseks on olnud „Siuru“ loominguiliste õpetuste viimine viimsete konsekventsideni“¹⁷).

Osa siurulaste elustiil oli boheemlik. Püüti võimalikult erineda hallist massist, sest luuletaja pidi olema midagi kõrgemat. Seejärel — opositsiooni väikekoodanlusega, panna maksma omaenese moraal, mida alati tuli demonstreerida žesti, ilme, sõna või muulaadse käitumisega. Enesenäitamiseks mõeldi välja ekstravagantsusi, et demonstreerida enda üleolekut tavalisest arusaamisest. Retsepte leiutati üksikult ja koos. Omasugune demonstratsioon oli näit. „Siuru“ loosimine, millest hiljem. Seltskonnast eraldumise märgina nad kandsid oma nööpaugus valgeid krüsantheeme, olgu „Estonia“ teatri esiloožis, peenemas restoranis või käidavas kohvikus. Ühel oma tööde avalikul õhtul „Estonias“ „esinesid nad kuus oma valge krüsanteemi embleemiga“. Osal rühma liikmeist olnud ka omavahelised kõnetusnimed: Under — Printsess, Adson — Paaž, Visnapuu — Vürst¹⁸).

¹⁴) P. Põld: Mõned Siuru kultuurilised konsekventsid. Sõna, lk. 90—93.

¹⁵) H. B. Rahamägi: Eesti rahva sündivuse vähenemise põhjused . . ., lk. 330—335; XX 397. (Käsikiri.)

¹⁶) A. Anni: Kas meie elutunne degenererub? Dünamis I, lk. 159.

¹⁷) O. Ugart: Uusrealismi algupäevilt. Põhjakaar, lk. 141.

¹⁸) M. Lepp: Kuus krüsanteemi. VM 24. XII 1927, nr. 302, lk. 9.

Krüsanteemi tarvituselevõtt olnud Carl Sarapi teatel peagu juhuslik. Nimelt olnud sel ajal igal pool söögimajades laudadel krüsanteeme. Sarap, Visnapuu ja Gailit sõõnud kord koos, murdnud krüsanteeme ja pannud rinda ning lasknud end siis kolmekesi koos fotografeerida. Hiljem saanud krüsanteem nagu moeasjaks.

Erakordsust ja silmapaistvust oma välimusega taotlesid koos Gailit ja Visnapuu. „Nad kahekesi ... moodustasid koomilise paari — üks pikk kõrend, teine kõrval väike kõlgas; kuid see kontrast vastas nagu tolele stiilile, mida nad tahtsid luua, olles revolutsioonilised luuletajad. Nüüd nad püüdsid oma sõpruse grotesksust nagu veel eriti rõhutada, nagu õrritada ja üllatada sellega publikut. Nende kahe vastandlikkus pidi juba ise väljendama nende stiili revolutsioonilisust — see senisele „väikekodanlisele ilmale“ kõrvahoopide jagamine luule kaudu“¹⁹⁾.

Siuru tüüpilisemaid esindajaid on H. Visnapuu, kelle see-aegsed luuletused kogus „Amores“ olid vormiltki senisest erinevad, rääkimata sisust, milles „väljendus loorimatus sõnastuses kogu erootiliste tunnete skaala — oheldamatust kirest küünilise mõnitamise kaudu jõuetu alistumiseni“²⁰⁾. Selle kogu looritamata sõnastus mõningate rõvedustega ärataski proteste. Samasuguseid proteste ja süüdistusi meelelisuses ja ebamoraalsuses tõsteti Underi luule vastu ta „Sonettide“ puhul. Temagi vormipüüed ja muud vourused leidsid tunnustamist. Eriti need poeedid leidsid paroodia ja karikatuuri kõverpeeglis „jäädvustamist“²¹⁾. Nende astmele tuleb paigutada ka A. Gailit, kelle novellikogu „Saatana karussell“ sisaldab motiive, millega ümbritsev ühiskond polnud harjunud. Nad koos ongi tüüpilised „Siuru“ vaimu kajastajad.

Siuru liikumise ja loomingu eri palgepooli pole põhjust tühjendavalt esitada, jätkub selle vaatlusest, mis karikatuuride selgitamiseks vajaline.

H. Visnapuu. Siuru algus-aastail on karikatuuri tarvitamine ajakirjanduses sõjaolude tõttu veel vähene. Seepärast põlvneb enamik karikatuure ajast, millal „Siuru“ oli juba minevikus, tema tekitatud „valusad küsimused“ aga veel elavad. Üksikud motiivid on saanud kinnismotiivideks, mida aastast aastasse ikka ja jälle kujutatakse esindavana vastava autori toodangus, või millisena isik oma mina avalikkusse on jäädvustanud.

Visnapuu koos Gailitiga sattus karikatuuri kõverpeeglistesse küll juba „Siuru“ esimestel kuudel. 1917. a. sügisel korraldas ühing loosimise, millest loodeti saada kirjastamiseks vajalikke tulusid. Võitudeks oli lubatud — üks tund randevuud Tuglase ja Visnapuuga, ühe näitlejanna suudlus, mõni käsikiri, Marta Lepa pats, pudel konjakit, 5 naela suhkrut, siga, oinas jne.²²⁾ Loosimise algatajaks olnud

¹⁹⁾ M. Lepp: Kuus krüsanteemi. VM 24. XII 1927, nr. 302, lk. 9.

²⁰⁾ Fr. Tuglas: Lühike eesti kirjanduslugu, lk. 91.

²¹⁾ E. Laugaste: Eesti satiir sõnas ja pildis, lk. 128. (Käsikiri.)

²²⁾ A. Adson: Mälestusi ühest kirjanduslikust kevadest. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 8.

August Gailit, „kel oli nende kuue seast kõige rohkem taipu reklaami tegemise jaoks, eriti säärase reklaami jaoks, mil oli natuke skandaali maiku juures. Ning säärane maik oli ka mainitud „Siuru“ loosimisel. See oli sihitud väikekodanliku moraali pihta — oli seepärast revolutsiooniline“²³). Seda kujutabki siis P. Areni karikatuur 1917. a. „Meie Matsis“: Visnapuu frakis ja rebasemütsis, käes juuksepatš, siga nõoriga järel. Gailitil käes kolmetärniga konjakipudel, müüvad „Siuru“ loose [XCVII:2].

Erilise hooga asusid karikaturistid „Amorese“ kallale. Selles ta kirjutab, et on hää elada nii, kuidas tahab liha. Ja selle liha himu kisub „alasti naiste ning noorte perrä“ („Issand halasta“). Kaas- aegne arvustus hindab seda luulet:

„Himuraile öödele naise paljaste nisade ning põlvede ja lõhnavate särki- dega järgnevad selged, himuvabad hommikud ja purpursed õhtud, mil iga üksik lill akna all seisab nagu kivist raiutud ja taeva alla poetab pehmet unistuste kurbust. Kisendused naise liha ja vere järele vahelduvad nukrustavate mäles- tustega temast ja hingelise üksiolutunde valuliste avaldustega. Meeletu enesepillangu tulemus on ikka vaid küllastumine ning pohmelus ja pakitsev iha kestvama armastuse, püsivama kokkukõla järele.“ Naine on looja ja hukutaja, kes hoiab ta oma küüsis²⁴).

Rida luuletusi on andnud põhjust nimetada seda kogu ropendu- seks, pornograafiliseks²⁵). Ses suhtes tähelepandavad on „Mõnitus“, „Laul sest jäledast“ ja „Oo, nukker peni“ oma tülpimusega seksuaal- seist orgiaist, et maailm tundub olevat veel vaid „purjus jumalate okse“, kus „kõlbaks ennast vast veel üles puua“²⁶).

Viimatinimetatud luuletuse teemal avaldab „Vana Meie Mats“ 1919 Gorilt Visnapuu karikatuuri allkirjaga: „Mees, kes laulab sest jäledast“ [XCVII:3]. „Siuru“ liikumise õitseajal sel ainel õieti rohkem karikatuure ei ilmugi. Seda enam aga hiljem, veel kaugelt üle kümne aasta takka järele, aineks ikka „Amores“.

1926. aastal saab karikatuuri aineks kogus „Amores“ ilmunud luuletus „Mõnitus“. Selles laulab Visnapuu:

„Rong kiigub, liigub; pehme kevadtuul mind mähib.
Hüvasti! hästi! daamid valgenahalised.
Kui hää on viimaks minna, jätta seljataha
Kõik armastused, vagad magamised,
Kõik südame ja ihu jagamised ...
Hüvasti! sa, kes iga roojust kannad.
Hüvasti! kutsuvad mind uued rannad.“

²³) M. Lepp: Kuus krüsanteemi. VM 24. XII 1927, nr. 302, lk. 9.

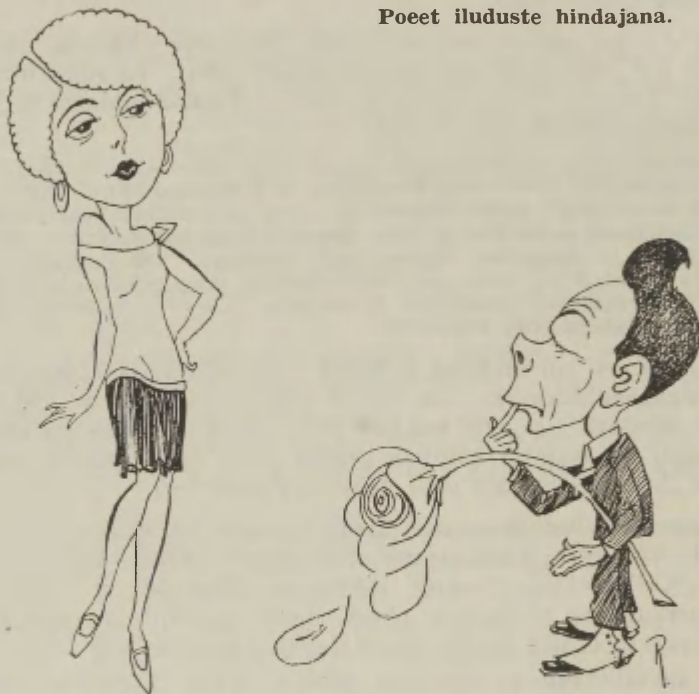
²⁴) J. Kärner: Eesti uuemad luuletajad, lk. 59—61. Vt. ka J. Aavik: Puudused uuemas eesti luules. E. Kirj. 1922, lk. 5 jj.

²⁵) Fr. Tuglas: Eesti luule 1917. Sõna, lk. 124.

²⁶) Vt. „Laul sest jäledast“ kogus „Amores“.

R. Tiitus karikatuuride seerias „Eesti uuem kirjandus piltides“ (1926) kujutab Visnapuud kübarat viibutades rongile hüppavat. Nuttes jääb perroonile neuu. Karikatuuri tekstiosa: „Nüüd lauldakse ka armastusest, ent mitte kaua. Jäetakse vana armastus kuseda ja teist, istutakse rongi ja söidetakse pehme kevadtuule mähkmetes nagu raskesti haavatud invaliid, kuni järgmise lähema jaamani.“ [XCVII:19.]

Poet iluduste hindajana.

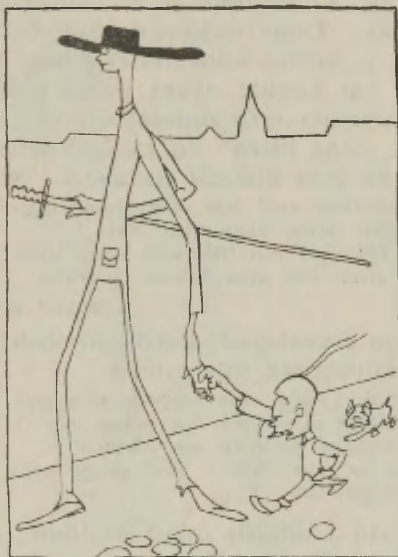
Joon. 12. Visnapuu: „O tempora, o Amores, — miks ei antud mul nooruses nautida selliseid iludusi, — nii mõnigi ropp laul oleks siis kirjutamata jäänud.“ R. [Tiitus].

1929. a., kui Visnapuu kuulub „Päevalehe“ poolt korraldatud iludusvõistluse auhinnakomisjoni, meenutab R. Tiitus „Sädemeis“ tema luule suhteid naistega. Visnapuu on kujutatud üllatununa seismas graatsilise poosi võtnud iluduse ees, endal sõrm suus, kaenlas aga suur roos. Üllatusest kõneleb ka karikatuuri tekstiosa, mille teravik on sihitud jälle „Amorese“ pihta: „O tempora, o Amores, — miks ei antud mul nooruses nautida selliseid iludusi, — nii mõnigi ropp laul oleks siis kirjutamata jäänud.“ [XCVII:40. Joon. 12.]

Iluduste-hindamise järelmõju temasse kujutab veel karikatuur, mis ilmus 1932. a. seerias „Kuidas keegi suvitab“. Visnapuu kujutatakse eide süles istuvana, kusjuures tekstiosas öeldakse, et Visnapuule pais-tavad iluduste õhkkonnast pääsedes kõik naised olevat ilusad, see-pärast ka kuramaaži lõpmatuseni [XCVII:61].

Kui hiljem „Kirjandusliku Orbiidiga“ eluläheduse printsiip akuutselt kirjandusse toodi, rakendasid karikaturistid selle vastuolu-

Kirjanikkude liidu koosolekult.

Joon. 13. 1. Koosolekule ilmuvad ka meie armsad Pat ja Pataschon. [V. Turp.]

liselt ka Visnapuule ja just tema „Amoresele“. Ühe karikatuuri (1931) tekstiosas öeldakse, et elulähedaseks tegevat Visnapuu see, kui ta saaks saunameheks mõnesse naiste sauna, siis võiks talt oodata midagi „Amorese“ taolist. Pildil on teda kujutatud alasti naisi vahtiva saunamehena [XCVII:51].

Pildi detailidest paistab silma paljudel Visnapuu karikatuuridel peagu tänapäevani krüsanteem nõõpaugus [näit.: XCVII:24 — 1927; XCVII:45 — 1930; XCVII:75 — 1935; jt.]. Kindlasti on see „Siuru“

²⁷⁾ M. K a m p m a a: Peajooned IV, lk. 226 (pilt).

pärandus, seda enam, et väga levinud on üks veidi hilisem Visnapuu päevapilt samasuguse krüsanteemiga ²⁷⁾).

Tuttav on karikatuurile ka Pat ja Patashoni-motiiv, millest kõneles Marta Lepp. Ühel Kirjanikkude Liidu koosoleku puhul ilmunud karikatuuril (1926) kujutatakse neid koos: pikk Gailit sammub rändava rüütlina ees, tema käest kinni vaevalt põlvini ulatuv Visnapuu järel. Koomilisele paarile järgneb peni [XCVII:23. Joon. 13]. (Vrd. „Peninukid“ või Visnapuu luuletus „Nukker peni“. Kogus „Amores“.)

M. Under. Teine, kelle luules leiti valitseva moraali ignoreerimist, oli Marie Under. Tema esikkogu „Sonetid“ ilmus 1917. aastal „Siuru“ väljaandena ja äratas kohe tähelepanu. Teenitud tunnustuse ja kiituse kõrval ²⁸⁾ sai kogule osaks palju pahameevalanguid ja kibedaid arvustusi, viimast eriti moraalsest küljest ²⁹⁾. Eriti tsüklid „Helged sonetid“ ja „Sina ütled“ on saanud sellest küljest kuulsaks, neist mõned värsid on otse üldiselt tuttavad. Näiteks:

„Ei lahuks veel, kui oleks meie teha:
Ma sinu naine olen, sinu neid.
Ei varja veel mu liikmeid kade kleit:
Veel võid neis armutuksatusi näha.“

(Helged sonetid II.)

Eriti tuttavaiks ja arvustajaile-karikaturistidele lemmikratsuks on saanud värsid, mis kõnelevad pitsivahust:

„Oh sukki neid, mis lõppeda ei taha!
Kuis otsib hingeldes mu põlev suu,
Et läheneks ju kord see võrratu
Batist ja pitsivaht... Kui valge vaha
Sul läigib ihu...“

(Sina ütled I.)

Kuna karikatuurid Underilt muid motiive ei esita, pole käesoleval juhul vajaline ta loomingut pikemalt analüüsida. Kuigi Underi luule hiljem ainekult võrratult rikkamaks muutus ja erootika osatähtsus vähenes, tarvitab karikatuur Underit pilgates märklauaks ainuüksi seda motiivi. Siin seisaks nagu Underi loomingu domineeriv joon, mille paisutamise ja ebasobivasse ümbrusse asetamisega saadakse soovitatav karikatuurimenu.

„Siuru“ päevilt põlvneb Underist ainult paar karikatuuri. Ühel neist R. Paris kujutab teda pitsivahus [XCI:1]. Vähe lisab Gori šarž „Vana Meie Matsis“ allkirjaga „Siuru tundeluulik“ [XCI:2] või naljalehes „Sipelgas“ [XCI:3]. Pitsivaht on aineks ka karikatuurile „Eesti luule „Pegasus“ Marie Underi järele“. Pildil puuhobune punaste pükste ja valgete pitsidega [CXXXIX:1].

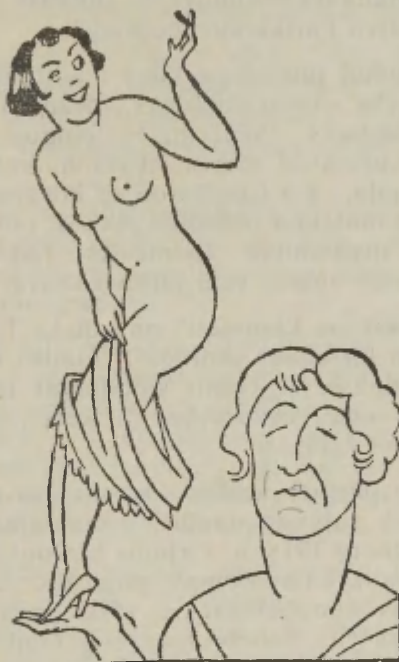
²⁸⁾ Näit. Fr. Tuğlas: Eesti lüürika 1917. Sõna, lk. 116 jj.

²⁹⁾ P. Põld, vt. Sõna, lk. 90 jj. J. A a v i k, vt. E. Kirj. 1922, lk. 51, 55 jm.

1922. aastal ilmub VM-s karikatuuride seeria „Mida meie kirjanikud näitusel näidata võiks“. Underi karikatuuri allkirjas öeldakse: „Marie Under võiks näidata oma ülemaaliselt kuulsat pitsivahtu, mis kõigile selgeks teeb, et ta sonettidel reaalne alus ei puudu.“ [XCI:6.] Aluseks võttes üht intervjuud Sütistega, kes olla soovitanud suveti

Sulevarre sünnitused. Meie kirjanikkude lemmiktüübid.

Illustratsioonid arvustajate uurimuste juurde.

Joon. 14. Marie Underi tüüp on elurõõmus pitsivahust sündinud Veenus. Gori.

vaimutöölistele ka kehalist tööd, kujutab karikaturist kirjanikke kraavitööl (1935). Kraavitööliste hulgas on ka Under, kes kannab prügi undraku-rüpega, mille alt paistavad pitsid. Nii on ta leidnud oma pitsivahule otstarbekohase kasutamisi [CXI:22].

Sama teema on ka Underi karikatuuril seerias „Sulevarre sünnitused“, kus kujutatakse meie kirjanikkude lemmiktüüpe „arvustajate

uurimuste“ illustratsioonil. Marie Underi lemmiktüüp olevat, nagu kujutab Gori a. 1929, elurõõmus pitsivahust sündinud Veenus. Under hoiab peol daami, kes ennast riietest vabastab [XCI:14. Joon. 14].

A. Gailit. Siurule kuuluvas ajavahemikus ilmusid Gailitilt fantastiliste novellide kogud „Saatana karussell“ (1917) ja „Rändavad rüütliid“ (1919), pääle nende romaan „Muinasmaa“ (1918) ja följetone.

Gailiti tööd ei saanud siiski nii kuulsaks kui Visnapuu omad, kuigi ka tema on valitud hulga karikatuuride objektiks. Karikaturistidele meeldib liialdada ta välimust — pikkust. See omadus läbib kogu tema kohta käiva karikatuuriloomingu.

Ka ta enda loodud tüüpidega koos Gailit annab mitmekesiseid võimalusi koomilisteks situatsioonideks. Rändava rüütlina otsib ta parajat paika suplemiseks. Seni on ta leidnud vett ainult põlvist saadik. Teda on kujutatud meres istuvana, kusjuures vesi tõuseb tal vaevalt üle labajala. Ka istudes on ta kõrgem purjekaist. Karikatuuri puändiks on luuletaja füüsiline pikkus, mis on seotud ta teose tiitliga koomilise situatsiooni loomiseks [XIV:26]. „Rändavad rüütliid“ on karikatuuri aineks veel mitmel korral. Sellest vt. lk. 63.

Novellikogu „Saatana karussell“ on aineks Tiituse karikatuuride seeriale „Eesti uuem kirjandus piltides“. Gailiti kohta käiva karikatuuri tekstiosas öeldakse, et Gailit sõidutavat unes saadana turjal läbi maailmaruumi oma vosvortöbist³⁰⁾ keret, kuni saabuvat aeg kohvikusse minna [XIV:28].

„Siuru“ ajastust pärineb veel üks karikatuur Gailitist, mille seletamiseks tuleb meil tutvuda Gailiti följetoniga, mis ilmus aasta varem. Kui A. Kitzberg 1918. a. kirjutas kirjanikkude ühiselumajast, kus oleks neil võimalik käia söömas, piljardit, veeremängu ja malet mängimas, kusjuures kontsertsaal ja väike lava oleksid kasulikud tükide proovimiseks³¹⁾. Sellele reageeris Gailit följetoniga „Kirjanikkude loss“, kus näitas, et kirjanikkude toetamisega ühel või teisel kujul tehakse ainult kära, ilma et kirjanikkudel sellest suuremat kasu oleks. Kedagi polla sellega veel toetatud. Samuti andvat Kirjanduse Selts viiekümnerublalisi auhindu, millest jätkub ehk üheks õhtusöögiks, mitte rohkem³²⁾. See vist ongi olnud aluseks karikatuuri tekkimisele „Vana Meie Matsis“ 1919, kui valitsus

³⁰⁾ A. Gailit: Fosfortöbi. Novell. Ilm. „Siuru“ III.

³¹⁾ A. Kitzberg: Uus Postimees 22. XII 1917, nr. 15, lk. 5.

³²⁾ A. Gailit: Kirjanikkude loss. „Sõna“, lk. 94—97. A. Gailit: Klounid ja faunid, lk. 137—140.

määras kirjanikele 40.000 marka. Sel puhul lastakse Gailitil lausuda karikatuuri tekstiosas: „Meil kirjanikkudel pole seda saiaraha tarvis, sest üheks mõistlikuks pummeluseks on seda liiga vähe.“ [XIV:7.]

A. Gailiti kohta ilmus 1919. a. lõpupoole karikatuur, mis puudutas avalikku skandaali välismaiste kunstnike esinemise puhul Tartus. Nimelt esinesid 3. ja 5. novembri õhtul „Vanemuises“ soome-rootsi tantsukunstnikud Maggie Gripenberg ja Onni Gabriel. Sel puhul Tartu kunstirahvas, neist mõned siurulased ning „Odamehed“ kirjastusega seotud isikud, vilistasid nad välja. Samal ajal esinejate vaimustatud pooldajad hakkasid segajaid peksma.

Esimesel esinemisõhtul olnud ainult vile, hiljem läinud päris lööminguks, kui ohvitserid „seltskonnaprovaade õhutusel“ neid rünnanud. Gailit põgenenud WC akna kaudu. Keegi prl. V. tahtnud boheemlasi kaitsta, hüpanud lavale, kust Onni Gabriel ta publiku hulka virutanud³³).

Arusaadavalt pääsesid sõnavõttud selle kohta ka ajakirjandusse, kus skandaali tekitajaisse suhtuti halvustavalt. Nõnda R. K.-P. üsna kriitiline ja keskpärastav arvustus esinejate kohta ei saa aru vilistamisest ega ka hosiannatamisest³⁴).

Vilistajad avaldasid „Postimehes“ seletuse, milles seisab: „Plastiline tants võib olla kunst, kuid võib pakkuda ka varietee numbrid. Meie tahtsime näidata publikumile ja prl. Gripenbergile, et „Marche militaire“ prl. Gripenbergi ettekandes ja mõned sama õhtu kinopantomiiimilised esitused pole kohased kunstile pühendatud õhtul.“ Ei tahetavat kellelegi keelata oma vaimustust avaldada, ühtaegu palutakse vabadust ka rahulolematuse avaldamiseks.

Alla on kirjutanud vilistajad „kui ka need, kes sellele protestile kaasa tunnevad“: A. Gailit, A. Starkopf, Fr. Tuglas, Julius Genss, Carl Sarap, Konrad Mägi, Ado Vabbe, R. Paris, O. Kreek, A. Alle, A. Tassa, H. Visnapuu, R. Roht, A. Kivikas³⁵).

H. Tõramaa arvates ei pea protestijate seletus paika, sest kõik neli meest, kes allakirjutanute hulgast vilistanud, olevat kandnud vilesid taskus³⁶). Lisaks, nad ei olevat vilistanud seletuses mainitud

³³) R. Kangro-Pool: Pisasju suures elus. Nädal Pildis 1937, nr. 7, lk. 63.

³⁴) R. K.-P.: Post. 6. XI (24. X) 1919, nr. 242, lk. 1.

³⁵) Post. 5. XI (23. X) 1919, nr. 241, lk. 3.

³⁶) H. Tõramaa: Algupärane, absoluut kodukasvanud Kitsch. Post. (24. X) 1919, nr. 242, lk. 1.

„Marche militaire'i“, vaid Saint-Saëns'i „Danse macabre'i“ järel³⁷). Tegemist olevat siin tahtega „Siurule“ reklaami teha³⁸).

Tõeliselt olevat vilistamise välja kutsunud kirjanikkude protest seltskonna vastu, kes liialt „lömitanud“ soomlaste ees³⁹).

Nagu mäletab Tuglas, pole enne mingisugust organiseerimist olnud, vilede muretsemist ka mitte. Küll äratanud pahameelt see, et Gripenberg enne Maailmasõda Tartus esinedes liikunud päämiselt kohalikus saksa seltskonnas, nüüd olukorra muutudes ainult eesti seltskonnas, kus teda kui välismaalast alandliku vaimustusega vastu võeti. Pääle selle olnud tants kabareelik, ja Gailit hakanud vilistama, millele järgnenud müra ja käsitsi kallaletung vilistajatele. Teisel õhtul toodud politsei appi korda pidama. Gripenbergi poolehoidjad kukkunud laitudeavaldajaid peksma. Vabbe kolgitud vaeseomaks, samuti preili Viirmann, kes läinud Vabbele appi⁴⁰). Sellele reageeris Tuglas süüdistusega meie seltskonna teguviisi vastu. „Protokollide, kohtute ja lintšimisega ei panda arvustavat esteetiliselt mõtet seisma... Kuskil kultuurimaal ei võida teatrissaalis vilistamise pärast protokollit teha ja kohtulikule vastutusele võtta.“ Et see Gripenbergi esinemise puhul nii on sündinud, siis mõjub see provokatsioonilise väljakutsena ja seega ärritab. Tantsijaile ei sobi end politsei abil maksma panna⁴¹).

Seda siis tähendabki Gori karikatuur „Meie Matsis“ päälkirjaga „Odameeste plastiline siirupi tants Vanemuises“, milles üht vilistajat lastakse lausuda Gailtile: „Kutt, lase vile! Lase vile!... See tants on allpool igasugust kriitikat!“ [XIV:3. Joon. 15.]

Fr. Tuglas. Kuigi Tuglas oli „Siuru“ rühmituse tegelik organiseerija, teoreetiline juht ning keskne kuju, polnud ta ometi nii „siurulik“, et oleks andnud küllalt tänulikku ainet karikaturistidele, eriti oma loominguga. Küll on tema kohta tehtud ainult illustreerivaid šarže [XC:3, 4, 5, 6]. Ainult kord saab ta karikatuur allkirja: „Arthur Valdes. Viimane ülesvõte noorelt surnud kirjanikust.“ Siin võrrutatakse Tuglast ta novelli päätegelasega [XC:2]. Teine karikatuur põlvneb ajast, millal Tuglas oli Haridusministeeriumi teenistuses. P. Aren kujutab Tuglast Väandra metsas, siil kõrval. Ta ajavat sääil kunstiosakonna asju [XC:1]. Samas „Odamehe“ numbris on A. Alle följeton „Boheemkonna suvitoimingud“, milles öeldakse Tuglas istuvat Väandra metsas habet kasvatades ja siili dresseerides. Sügiseks

³⁷) -rg-: Följeton vilest ja vilele kaasatundmisest. Post. 7. XI (25. X) 1919, nr. 243, lk. 1.

³⁸) H. Tõramaa: Säälsamas.

³⁹) R. Kangro-Pool: Pisasju... Nädal Pildis 1937, nr. 7, lk. 63.

⁴⁰) Suuline teade Fr. Tuglaselt.

⁴¹) Fr. Tuglas: Kurbi mõtteid. Kriitika VII, lk. 162—165.

lootvat ta looma noa ja kahvliga sööma õpetada. Sellest järgneb Alle moraal, et suurtel meestel on tihti isevärki tujud, kui neid ei ole, siis tehtagu Juhan Liivi õpetuse järel: „Nad enestel välja mõtelge!“⁴²⁾

Odameeste plastiline siirupi tants Vanemuises.

Joon. 15. Üks odamees: „Kutt, lase vilet! Lase vilet! ...
See tants on allpool igasugust kriitikat!“ Gori.

1919. aasta suvel Väändras suvitades olevat Tuglasel tõesti olnud taltsutatud siil. Ta kirjutanud oma sõpradele, et õpetab siili noa ja kahvliga sööma. Kirja kasutasid sõbrad siis följetoni aineks.

A. Adson. Pisut rohkem ainet on andnud karikaturistidele A. Adsoni luulelaad ja vahekord Marie Underiga.

⁴²⁾ Odamees 21. VIII 1919, nr. 1, lk. 4.

Oma luuleloominguga „Siuru“ ajastul avalikkuse ette astunud, äratas tähelepanu Adsoni murdeline luulekeel.

Mõlemad motiivid esinevad Gori karikatuuris, mille allkirjas öeldakse, et ta kirjutab kunstinäituse üleskutsele alla⁴³⁾, laseb „Siurule“ setu keelt hulka ja jalutab Marie Underiga [IV:2]. Sänna murde tarvitamise järgi oma luules on ta saanud ka nime „Sänna tubaduur“, mis saab Adsoni kirjanduslikuks lisanimeks, ka karikatuuris.

Vahekord Underiga on püsivaks aineks karikatuurile. Nii kujutab Gori a. 1925: Adson ja Under jalutavad käe alt kinni, A-l käes turukorv, ilustatud südame ja lilledega, Underil näpus käekott, nende ees sillerdab liblikapaar. Tekst: „Adsoniga hästi riimib Under“. [IV:7.] „Kratiss“ 1927 ilmunud följetonis pannakse nad paari, sest nad on saanud 10-aastase kirjandusliku tegevuse eest võrdse auhinna [IV:12]. Adsonit Underi aupaistes näeb Alle följetonis „Koketteriist Issandaga“, mida saadab ka karikatuur [IV:6]. Säälsamas võetakse Adsoni murdeluule H. Adamsoni omaga terava võrdluskriitika alla ja antakse otsus Adamsoni kasuks. Samuti Adsoni suhted Jaan Oksaga⁴⁴⁾.

Niisamuti sai murdeliste luuletuste kogu „Vana laterna“ mitme karikatuuri aineks, kuigi küll alles hiljem. Luuletuskogu ilmumise aeg polnud teosele vaikseks nõusolekuajaks; see võeti mitmelt poolt kriitilisse kõverpeeglisse⁴⁵⁾. O. Krusteni karikatuuride seerias „Viimased moed...“ kujutatakse Adsonit vana laternana, keha selle kõverdunud postiks [IV:8]. Teises seerias ta kujutab Adsonit esinevat 1930. a. kirjandusnädala karnevalil oma vana laternaga [IV:18]. Tiitus karikatuuride seerias „Eesti uuema kirjanduse arvustus à la Tohman“ kujutab meest, kes virutab vana laterna üle ukse välja, sest „Adsoni“ „Vana laterna“ viskab iga mõistlik mees kus seda ja teist, pealegi praegusel ajal, kus elekter nii kergesti kättesaadaval on“. [CC:1.]

Kuues „krüsanteem“ **J. Semper** sattus karikaturisti kõverpeeglisse jälle oma teostega, kuigi neile polnud seda ette heita, mis Gailiti, Visnapuu või Underi loomingule. Semper muuhulgas oli ainuke siurulane, kes aktiivselt osa võttis poliitilisest elust sotsiaalrevolutsionäärina. Sel ajal ilmusid temalt teosed: luuletuskogu „Pierrot“ —

⁴³⁾ Adson oli sel ajal Haridusministeeriumi teenistuses.

⁴⁴⁾ A. Alle: Lilla elevant, lk. 71 jj.

⁴⁵⁾ „...vanas laternas ei ole küünalt, mis valgustaks hinge palango teed! Vana latern ei põle! On videv hämarus ja seepärast näete ainult omas südames väikeseid asju. Ent aja naturalistlikud viled lämbutavad ja matavad enda alla intiimsed mütanahad ja teie kallima suu, mis on täis tähti.“ (A. Kivikas: Maha lüüriline shokolaad, lk. 13.)

1917, novellikogu „Hiina kett“ — 1918. 1919. a. ilmunud karikatuuri tekstiosas öeldakse: „Kirjanduses — Pierrot hiina ketiga. Kui teda tõgada tahetakse, hüütakse teda „Eesti Krapotkiniks“⁴⁶⁾. On Asutava Kogu liige. Saab kuulsaks selle pildi läbi.“ [LXXVI:1.] Järgmisel aastal ilmub veel üks šarž [LXXVI:2]; rohkem temast „Siuru“ ajal ei ilmunud.

„Boheemkonna lagunemine“.

„Siuru“ spontaanne kiirgavalt leegitsev kirjandus ei saanud jääda pikemaks püsima. „1919. a. likvideeris *Siuru* ühing oma tegevuse, tema kirjastuslao ja paberitagavarad võttis üle Tartu kirjastusäri *Odamees*, kellega astus võistlusse ka aktsiaselts *Varrak* Tallinas“⁴⁷⁾.

Sel sammul olid oma eellood. Siuru näis küll väliselt ühtlasena, kuid sisemiselt polnud tas homogeenst kuigi palju. Rühma sidus eeskätt ühine tarve avaldamisvõimaluste järele. Kui kirjastamisolud „Odamehe“ ja „Varraku“ kirjastuse asutamisega avardusid, lödvene-sid ka liikmetevahelised sidemed⁴⁸⁾. Öieti oli „Siuru“ see, kes meie paar sõja-aastat suikunud kirjastuse jälle ellu äratas⁴⁹⁾. Kui nüüd kirjastamisvõimalused avardusid ja raamatute minek küllalt suureks oli kujunenud, millega kirjastused koguni teenisid, avaldusid ka rühma liikmete individuaalsed jooned, nende erinev temperament, kirjanduslikud maitsed jne.⁵⁰⁾ Siuru lagunemisest kirjutab Kärner:

„Igatahes iseseisvuse-sõja kohal Siuru kui rühm seisis dilemma ees: kas laskuda seljataguse tõusik-kodanluse löbustajaks, milleks mõnel ta liikmel oli kalduvus muuta eriti nõndanimetatud „mürgli-õhtuid“ juba aastast 1917, või siis — laguneda. Sünnib viimane, ja see protsess tõenäoliselt saab alguse just ühel säärasel õhtul — Tallinna Draamateatris 31. mail 1919. Õhtult puudub suurulasist A. Gailit . . . , kuid tema asemel esineb temperamentne A. Alle. Ja Alle see siis ongi, kellele saatusest on määratud paisutada Siuru äärmine kalduvus naeruväärsuseni ning lõhkemiseni.“

Ja Alle olevat teinud seda „Tarkade neitside“ läbi, milles vana ideoloogia saab küll tubli pirni, kuid ka „uus aeg“ näib palaganina.

See olnud viimne „Siuru“ ühisaktsioon, millest päale algab likvideerimine. Teadliku likvideerimise algust võib lugeda Gailiti följetonist „Sinises tualetis daam“, mis sihitud ta rühmakaaslaste Underi ja Adsoni pihta. Päale selle ilmus teisigi följetone. Gailit kogub

⁴⁶⁾ Krapotkin — vene anarhist (1842—1921).

⁴⁷⁾ M. K a m p m a a: Peajooned IV, lk. 191.

⁴⁸⁾ J. K ä r n e r: Lehed tuulde II, lk. 16.

⁴⁹⁾ F r. T u g l a s: Kirjanduslik päevaraamat, lk. 141—142.

⁵⁰⁾ J. K ä r n e r: Lehed tuulde II, lk. 17 jj.

1919. aasta lõpuks need följetonid raamatuks ja annab need illustatsioonidega välja koguna „Klounid ja faunid“. „See on esimene hauasammas Siurule, püstitatud ühe asjaosalise enda poolt“⁵¹).

Gailit ei näe „Siuru“ peenutsevas ja pitsivahulises lüürikas mingit „kõrget lainet“, vastupidi, ta ütleb: „See oli tagasilangus, jõuetuse tundemärk, see oli ajahaigus ja kirjanduslik reaktsioon. Meie pidime seda läbi põlema, et ärgates selgemini kuulda mere kohinat ja tunda tuule värsket puhangut“⁵²).

Följeton ise näib olevat inspireeritud ühest A. Alle arvutusest Marie Underi luuletuskogu „Sinine puri“ kohta, kuigi põhjused följetoniks ulatuvad kaugemale. Alle näitab, et uus vool — Siuru — on väikekodanliku kombulaskaane läbi murdnud, kuigi kõige muu hindamiseks on praegu aeg veel varajane. „Siuru“ on aga võitjana tugevasti läbi löönud ja „asjata higitsevad „Siuru“ mikroobi desinfektorid, sest „Siuru“ mikroob on külge hakkaja ja (o, horribile dictu!) noorsugu ju siurutseb!“ „Siuru“ ilmumist kujutab Alle: Pärast Suitsu „Tuulemaa“ ilmumist algasid eesti luule ikaldusaastad. Eesti omapärasuse Pantheoni kattis roosteudu ja säääl istusid tugitoolis meie kirjanduse verevaesed targad neitsid peigmeest oodates. „Säääl läks ukse taga korruga põrgu mürgel lahti: ürgas leierkast ja mürtsusid trummid, huikasad sarved ja tilisesid vasktaldrikud, ning terve karnevaal kukkus uksest sisse. Kõige ees sinise tualetiga daam oma paažiga, siis pikakoivaline lätlane oma alasti nahaparkali naise ja karvase Jestopiga, Pierrot oma kolmekümnendaga ja teised.“

Ehmunud neitsidel ei jäänud muud nõu, kui moraalivastaste seltskonna eest põgeneda. Ja Marie Underi „Sonettidega“ algab uus lehekülj eesti lüürika ajaloos.

Kõnealuse luuletuskogu vaatlusele asunud Allel jääb ainult kiita⁵³).

See arvustus ongi üheks tõukejõuks Gailiti arvet-tegevale följetonile.

„Siuru“ naiselikust luulelaadist on tüdinenud ka Semper. Ta laulab:

„Küllalt laulest nüüd
idüllitsevast elust, rahust, vaikusest ja
armastuse läägest kohvist täiskuu koorega ja
kõigest, millest toitub muinasjutu vestja,
millest joobub vahumullitaja,
kõigest sest, mis vähegi sentimentaalist tõugu“⁵⁴).

⁵¹) Säälsamas, lk. 18—19.

⁵²) A. Gailit: Klounid ja faunid, lk. 90.

⁵³) A. Alle: Marie Under: Sinine puri. Odamees 1919, nr. 2, vg. 47.

⁵⁴) „Siuru“ III, lk. 14.

Nii avalduvad selle rühma liikmete tõekspidamised mitmes suunas ja otsivad uusi võimalusi ja kombinatsioone ühinemiseks. Uue suuna loojaks ja teoreetikuks tahab saada H. Visnapuu. Nooreestilise estetismi asemele ta tõstab aukohale kõlbluse, annab kunstile sisuks elu. Seda teeb Visnapuu uues koguteoses „Looming“ I 1920. a. Selle albumi hing on Visnapuu, kaastöölisteks Roht ja Barbarus. Albumi saatesõnas „Vastne moment“, mis peabki moodustama uue ürituse teoreetilise põhja, kirjutab Visnapuu:

„Elagu kõik, mis on elav! Aeg on tulnud, lehvita jälle uusi lippe. Aeg on tulnud puhku jälle uusi pasunaid ja põrista uusi vasika nahku. Põrr ja pauhh! Põrr ja pauhh!

Osa endiseid jumalaid on surmat, osa vanu jumalaid on surnud. Endiste jumalate preestrid on jäänud kidakeelseks, endiste võlurite nõidlaused on kaotand oma väe...

Elagu inimene, elagu lihane inimene!...

Meie ei vaatle olemist enam esteedi külma ükskõikse südamega, meie elame sooja südamega...

Meil ei ole tähtis, et taevas on tsitronkollane, lilled kasvavad ja tuul puhub, meie peame nägema inimest, kes seda elab, peame nägema elava inimese südant ja tahtmist...

Maha aidroosid, sirelid ja tümian! Elagu värskesõnnik! Meie kõige suurem voores on see, et oleme vihkamiseni tüdinud endisest, realismist, romantismist, sümbolismist, impressionismist. Tüdimus endisest ja viha selle vastu on meie julgus...

Ajage lahti Marie Underi parfümeerit buduaaride aknad, et värskesõnniku hais võiks kosutatavalt sisse voolata⁵⁵⁾.

Seda programmi, mis pidi Visnapuul tähendama mingisugust liginemist elule ja kõlblusele, on seletatud ka saksa ekspressionistidelt laenatud fraasitsemiseks⁵⁶⁾.

Visnapuu esinemist pilkab Alle följetonis „Koketteriist Issandaga“⁵⁷⁾. Ta väidab, et Visnapuu on oma „kõlbluse püstloodimisega“ hiljaks jäänud, sest see on juba Aadami poolt leiutatud, kui ta paradiisis hää- ja kurjatundmise puu all Eevaga õuna poolitas. Ja edasi: „Visnapuu ähvardab halastamatult porri tallata kõik eeleegilised aidroosid, sirelid ja tümianid, — kuid tuleb vist esmalt oma lilleaed sirelitest puhtaks rookida ja sama „Looming“ I 44. lk. armutult välja käristada, kun lillehukkai, suur revolutsionäär ja luuletai Henrik Visnapuu laulab:

„Üks sõgeduse võrdlus: sa ja ma!
Jah, lillesid kui sa
ja naisi ka,
nii armastan ma lillesid kui sa.“

55) „Looming“ I, lk. 9—12.

56) J. Käerner: Lehed tuulde II, lk. 22.

57) Vt. Ilu VII, lk.

Ja luuletuskogus „Talihari“ leidub luuletus „Sireli“, milles 78 sõnast 35 olevat sireli. Alle ei leia siin vasturääkivustele muud seletust, kui et Visnapuu pole oma proklamatsiooni kaine pääga kirjutanud. Arvustades ühtlasi kaasautoreid Rohtu ja Barbarust, Alle leiab, et kui Visnapuu kuraasitamine maha arvata, siis võiks koguteosele „Looming“ I „Siuru“ IV etikett pääle kleepida.

Gori karikatuur käsitleb seda sündmust järgmiselt: Visnapuu, Roht ja Barbarus kummardavad vigla otsa püsti pandud sõnnikunuusti ees, üle laudakünnise vaatab neid siga. Koos nad ütlevad: „Maha pjedestalidelt müstilised ebajumalad! Elagu meie uus idolvärske lendava ja roomava sea sõnnik!“ [IX:1.]

Vabameelsete pedagoogide ja „Siuru“ kirjanikkude lagastavat koosmõju koolinoorsoosse tahab näidata karikatuur, mis ilmus oma-moodi kuulsaks saanud „Viljandi kongressi“ järellainetuses 1922. aastal. „Tarapita“ oli mõju avaldanud koguni koolinoorsoosse, milline mõju avaldus ka sel kongressil⁵⁸). Nagu näeme hiljem, kutsus „Tarapita“ alalhoidlikes esile opositsiooni, seda enam siis, et noorsugu sellelt otseseid mõjutusi vastu võttis. Kui nüüd kongressi puhul õpilaste poolt, kes küll kongressi saadikud polnud, hakkama saadi mõningate ulakustega, mille kaasas käis viin, tõstis ajakirjandus koolinoorsoo-liikumise vastu raskeid süüdistusi, sellest hoolimata, et kongress järgmisel päeval ulakused hukka mõistis. Pahandavaile sõnavõttudele järgnes mitmesuguseid teravaid karikatuure noorsoo aadressil. Ühel kujutatakse Eesti koolinoorsugu oma arenemise tipul, see on viinapudelite kuhja otsas, ühes käes viinapudel, teises vorstijupp. See olevat vabameelse kooli mõju⁵⁹). Teisel karikaatuuril lastakse „Siuru“ elutundel seda mõju omalt poolt täiendada. Jälle joonistab Gori: Gailiti-näoline eesti moodne kirjanik lausub koolipoisile: „Vabameelsed kooliõpetajad on sind jooma õpetanud, nüüd tule minu järgi, ma õpetan sind naistega „kurameerima“ ja siis saab sust tulevikus asja!“ [CXXXII:6.]

Nende karikatuuridega võiksime lõpetada „Siuru“ küsimuste vaatlemise. 1920. aastast hakkavad teisenema olud, mis tingib ümbergrupeerumisi kirjanikkude peres, see omakorda kergitab üles uusi küsimusi, mis avalikkust ja karikatuuri hakkavad huvitama.

„Siuru“ lagunemisega muutub kodusõda kirjanikkude vahel üha intensiivsemaks. Oleme tuttavad „Siuru“ sisetülidega, samuti uusi suundi tekitada tahtvate manifestidega (Visnapuu). Tekkisid esimesed pettumused riiklikust iseseisvusest: ideaalide juurest oli astunud

⁵⁸) Vt. „Noorusjõud“ IV, lk. 20 jj.

⁵⁹) Meie Mats 1922, nr. 3, lk. 1: Gori.

reaalsusse. Võitlus raha ja võimu pärast kandus ka kirjanikkude keskele, sünnitas laudkondi, mis aeg-ajalt ümber grupeerusid. Elust eralduti omavahelistesse rühmkondadesse, kust ei nähtudki enam pääsu. „Boheemi kirjanik ei leidnud oma osa ühiskonnas, kellelt ta samal ajal ometi nõudles lugupidamist ja riiklikke abirahasid. Sellest tekkis ta traagika, sellest rahutu visklemine, vastastikune hõõrumine“⁶⁰⁾, kuni tüdimuseni, nagu väidab Alle ühes följetonis⁶¹⁾. Suur sõnasõda tekkis nn. „kõrtsi-“ ja „kafee-esteetikute“ vahel. Vaadete ja temperamentide erinevused üksikute kirjandusliikude ja ühiskondlikkude rühmituste vahel aina hoidsid ja suurendasid pinget, mis rahutult otsis lahenemist.

Arvustus, leidsid selle ajastu iseloomustajad, oli muutunud mitte-asjalikuks juhuslikkude sümpaatiate ja antipaatiate alusel. Mõõdupuuks olla see, kellega keegi „klaase kokku lööb“. Isiklikkude vahekordade mõju meie kirjanduse arvustuses polla kunagi nii suur olnud kui kahe-kolmeaastase „Siuru“ ajajärgul⁶²⁾. Arvustuse mandumisest kõnelevad mitmed kirjanduseinimesed. Mainigem Tuglast, kes kibestunudult ütleb, et kaasaegne arvustus on kehastunud följeton ja pamflett, süütum vorm aga verevaene retsensioon⁶³⁾.

Kirjanikkude omavahelist suhtumist teisendas nende ühisvaenlane „kultuurivaenulise tõusikluse“ näol. Sellep siis kirjanikud hakkasid kontakti otsima positiivseid väärtusi kandvate ühiskondlikkude jõududega. „Toore kaukavõimu, tagurluse ja närususe vastu“ koondab pahempoolsesse koalitsiooni ajakiri „Murrang“ 1921. Sama tõusikluse vastu koondatakse vaimujõude ka „Tarapita“ ümber. Nõnda hakkasid seni kohvilaua erakluse tõmbunud ja boheemitsemisest tüdinud kirjanikud seisukohta võtma kogu ühiskondliku seisukorra, riikliku kultuuriideaali ja kultuurpoliitika kohta⁶⁴⁾. Suurte ühiskondlikkude võnkumiste järel oli saabunud aeg tasakaalu otsimiseks. See tasakaalu otsimine avaldub ka kirjanduselusel.

Küllastumine tormakast uusromantismist ja iha uue, „ülesehitava“ järele oli kasvanud ja tunginud ka publiku laiematesse hulka-desse. Millise palgega pidi olema otsitav uus, polnud esialgu müdugi selge. Selleks uueks kujunes realistlik oleviku ja ligema mineviku käsitus. Noor-Eesti ja „Siuru“ luule traditsioonide — romantika, estetismi ja individualismi vastu astub Kivikas realismi õhutava

⁶⁰⁾ J. Kärner: Lehed tuulde II, lk. 25.

⁶¹⁾ Soolaputka melankoolia. Lilla elevant, lk. 17.

⁶²⁾ B. Linde: Saateks. Ajakiri „Murrang“ nr. 1, lk. 2.

⁶³⁾ Fr. Tuglas: Kirjanduslik päevaraamat; ajakiri „Ilo“ nr. 2, lk. 62—63.

⁶⁴⁾ J. Kärner: Lehed tuulde II, lk. 38.

manifestiga, milles ta ütleb: „Ärge andke meile lüürilist shokolaadi, kui oleme alles näljased ja meie tühi kirjanduslik kõht tahab saada soolast ja toitvat karbonaati“⁶⁵). Seda nõuet leiame ka Visnapuu juures, kes ihkas buduaaride lõhna asemel sealauda-hõngu. Visnapuul polnud see küll mingi uue suuna võtmine, vaid „Amorese“ teatavate külgede raskem rõhutamine („Nukker peni“), millega ta püüdis vastukaalu luua lillalisele ilutsemisele, millest oli tüdinud. Hiljem näeme, et Visnapuu asub realismiga avalikku opositsiooni.

Kivika nihkumist futurismist realismi tähistab ka karikatuur „Meie Matsis“ 1920: Kivikas hoiab lendavat siga sabapidi peos, tuleb toolil istuva Gailiti juurde, kel ühes käes tindipott, teises sulepää, ja lausub: „Kuule, maestro, sa võiks sealt troonilt maha kobida ja mulle ruumi teha — mind on see lendamine ära tüütanud ja ma tahan ka veidi maistel kõrgustel jalgu puhata!“ [XIV:8.]

„Kirjanik, kes kahtlevalt suhtub kõigisse voolusünnitamis- ja maailmaparandamistaotlusisse manifestide ja programmikirjandusega, on August Alle“⁶⁶). Temap see ongi, kes tabavate fõljetonidega naeruvääristab selle kirjanduse tegijaid ja viitab seljataguseile, näitab ühe või teise suuna ja maitse välismaisi eeskujusid ja laenuasutusi.

Nõnda kujutab Alle Albert Kivikat kurnipoisina, keda treenivad Alle ja Gailit, lasevad kummardada ja „kratz-fussi“ teha, köit mööda kõndida, üles ja alla ronida. Pikakoivaline Gailit muheleb sääljuures aina: „Kurnipoisist saab asja . . .“ Aga siis tuleb etteheide Allelt, et kõik, mis meie tühjad päälüüd sinu juuresolekul kumisevad, armastad sa nooti panna ja omal viisil publikule ette kanda. Ja publik aina lausub, et Gailiti ja Alle pääd muudkui kumisevad tühjusest, kuna Kivika „raamatutegemise kunsti“ tuleb imestada: ta potsib neid kokku kui kurnipoiss porikupitsaid. Ja Henrik Visnapuu pahandab, et see, mis Kivikas oma manifestis maailma pasundab, on ilmunud juba seitsme aasta eest „Momendis“. Vahe seisnevat ainult selles, et Kivikas on kõik selle veel futuristliku sõnapraginaga üle piserdanud ja oma etiketi all maailma saatnud.

Viinaunes näeb Alle kord Kivika lendavaid sigu tõllerdavat mööda ülessongitud kesa, siis nutvat Erot kobrulehel, kes silmapilk kaob ja asemele tuleb Kivikas, või veidi hiljem näeb sama Kivikat istumas ahjusimsil kartulipüssi laskmas ja pükste eest võetud puust pööraga manikööri tegemas.

⁶⁵) A. Kivikas: Maha lüüriline shokolaad. (1920)

⁶⁶) J. Kärner: Lehed tuulde II, lk. 24.

Följetoni saadab kaks Krusteni karikatuuri. Ühes Kivikas kõnib köit mööda, teda treenivad Alle ja Gailit [XXXVI:3], teisel Kivikas imikuna istub kobrulehel, näpp vastu nina surutud, endal kaval ilme näol [XXXVI:4].

Ideelised ja elutundelised vastuolud kirjanikkonnas kutsusid 1920. aastal esile veel terava poleemika „Siuru“ eri pooluste, nn. „kõrtsi-“ ja „kafee-esteetikute“ vahel. Ses poleemikas ühel frondil asusid Gailit ja Alle, vastasfrondil Tuglas.

Kirjanduslike mõtete kogust koosnevas ajalehekirjutuses „Sisu ja vorm“ kirjutab Tuglas:

„Kui endine Eesti kirjandus tihti vennaste koguduse palvemaja meele tuletas, siis tuletab ta nüüd seda tihemini kõrtsi meele.

Seda rasvase vahariide lõhna uuemas Eesti kirjanduses, seda prussakaist läbi sööd südameste liürikat, seda kirjanduslike kõrtside avamishooaega!“

Ja ta ütleb veel säälsamas, et inimese südameintelligentsi sügavust saab mõõta inimese tõmbamisega jutuajamisse kahemõttelisel teemal. Siis võivat näha ü h e mehiste erootikat, enesetaltsutust, enesevallandust, seda kõike õiges valguses ja väljenduses. Teine viskab aga oma hingelise kõrtsi ukse pärani, kust paistab keset tuba vahariidega kaetud laua taga lõmitav värvitud lõbutüdruk ja prussakad vahariide alt ⁶⁷⁾.

Tundes end sellest puudutatud, kirjutab Gailit följetoni „Kirjanikkude kõrtsis“, milles kujutab Tuglast kõrtsimehena poolhämärar kõrtsis võlvitud lae ja tammepuust laudadega, seinad dekoreeritud Konrad Mäe poolt. Pääle saali on lillelist infernot kujutavad kabinetid, kus kaamed neitsid deklameerivad kõrtsipapa „Merd“, „et nii ja nii, et meri mu meri, ma armastan su keemist ja vahtu ja ikka samas tempos edasi“. Samas laadis mõnitatakse Tuglase sõbralikkust ja abivalmisust algajate vastu ega jäeta riivamata Underit, Adsonit ega Kivikatki, keda Tuglas on häätahtlikult arvustanud. Viimane olevat aga kohmakas, labane ning toores, ta andesse ei uskuvat keegi. Päälegi katsuvat ta kopeerida Allet, Visnapuud ja Gailitit vaimuvaeste tulemustega.

Kirjanduslikus kõrtsis makstavat jookide eest loominguga. Kuid igal autoril ega ta sünnitisel polla ühesugune väärtus. Mõnd Gailiti tööd olevat Priidu (mõeldud Tuglast) laitnud ropuks, pinnapäälseks, fantaasia- ja loogikavaeseks. Ainult lilledesse varjatud pikantsus, võrumurdeline sentimentalism ja diskreetne mõistusluule olevat edukas — nõnda siis Under, Adson, Suits. Följeton meeldivat harva ⁶⁸⁾.

⁶⁷⁾ Tl. Teat. 17. XII 1920, nr. 287, lk. 5.

⁶⁸⁾ Post. 21. XII 1920, nr. 323, lk. 1—2.

Oma vastuses Tuglas väidab, et Gailiti följetonile aluseks olnud read on kirjutatud kümme aastat tagasi jõhkra ja lääge naturalismi vastu ühe raamatu arvustuses, mis ilmunud „Eesti Kirjanduses“⁶⁹), kuid just need read olevat arvustusest välja jäänud ja Tuglas on nad nüüd avaldanud. Kui Gailit ja Alle võtsid need nüüd enda pihta käivaks, siis on tõeks saanud vanasõna, et varga pääs põleb müts. Ja edasi:

„Aimata ette Gailiti ja Alle toodangut siis, kui mul Gailiti ja Alle enese olemasolust aimugi polnud, see on vähemalt prohvetlik.

Jah, ma olen nõus, Gailiti ja Alle praeguse toodangu kohta sünnivad tõesti need süüdistused paremini kui kümme aastat tagasi ühe vanema kirjaniku teose kohta. Jah, Gailit ja Alle võivad rahul olla, nad pole eksind, kuigi ma neid pole mõelnud.“

Gailiti toon tema joonealuses olevat säärane, mille vastu ta võitlevat — valgaarne, lääge, toores.

Praeguses kirjanduses panevat lækastama kõrtsimaitse ja vooimeeste söögimaja stiil. Valitsevat inimesesööjate kultuur, bumerangipildujate esteetika ja suurerusikameeste arvustus, mida Tuglas väitnud juba varem (Ilo nr. 2, lk. 63). See äratavat protesti. Tuglas olevat alati isiklikel kokkupuutumisel rõhutanud, et subjektiivsed sümpaatiad või antipaatiad autori vastu ei kõlbavat teoste üle otsustamisel. Kuid Alle ja Gailiti juures olevat määravad just need. Ja õigus olevat kaevata arvustuse kängumise üle, sest meil olevat deliiriumis räuskamine arvustuse asemel. Gailiti ja Alle mõned hilisemad kirjanduslikud vested kubisevat sõnust „terviseks!“ ja „vala talle!“. Siin olevat arvustus joomapidu kirjeldusega segi läinud. Ja lisab siis: „Olgem avalikud: juba mõni aeg on tegutsemas blokk, kes enese ülimald ülesandeks on seadnud M. Underit, A. Adsoni ja A. Kivikast ära süüa, maksu mis maksab. Kes nende toodangu pooldamiseks sõna peaks lausuma, see peab teadma, et ta samasuguse saatuse osaks langeb.“

Arvustajate otsused muutuvad üleöö. Alle hiljutine vaimustus Adsoni ja Underi vastu olevat muutunud mõnitamiseks, samuti Gailiti oma Underi vastu. Just ise nad olevat Kivika kõrtsi meelitanud, nüüd tegevat omavahelised asjad liiga suureks⁷⁰).

Tuglase vastusele ei jäta Gailit reageerimata. Kõigepäält ta imestab, et Tuglas följetonile asjalikult vastas. Ta nimetab Tuglast hellaks, kes ei salli viguleidvat arvustamist. Toob selle kohta näiteid. Polla mingit Adsoni-Underi-Kivika-söömise blokki. Tema ole-

⁶⁹) Vt. Fr. Tuglas: Eduard Vilde, Lunastus. „Eesti Kirjandus“ 1910, lk. 296—302.

⁷⁰) Fr. Tuglas: Kõrtsi esteetika vastu. Post. 24. XII 1920, nr. 326, lk. 5.

vat küll kirjutanud följetoni „Sinises tualetis daam“, ei muud. Kõik olevat kohvikuklatš, seepärast protesteerib säärase klatšiga opereerimise vastu ⁷¹⁾.

Tuglas omakorda vastates rõhutab veel kord, et sügavama arvustuse mannetus olevat teda puudutanud. Asjalik arvustus olevat degenereerunud följetoniks. Ametlikku söömisblokki muidugi polnud, küll aga oli see selge neile, kes kirjanduslikku elu otseselt jälgisid (trükisõnalised „paradoksid“, sõnavõttud „Pallases“ korraldatud kirjandusõhtuil) ⁷²⁾.

Nagu Gailit, nii eitab mainitud bloki olemasolu ka A. Alle. Adsoni kohta olevat laitevalt kirjutanud ainult tema, osalt ka Underist. Luuletuskogu „Roosikrants“ kohta ka J. Kärner. Õigustab följetoni tarvitamist ⁷³⁾.

Äge sõnasõda annab tunnistust boheemkonna lagunemisest, nagu tõlgitsevad järgnevad karikatuurid, mis ilmusid selle poleemika kohta. Mõnes näidatakse publikule ka tülide juuri, ajalugu. Neljast pildist koosneva seeria esimene pilt näitab Adsonit ja Underit purjepaadiga vesil. Nad on, pärast seda kui lõhkumisbatsill asus boheemlaste hulka, lahkunud oma neljast seltsilisest, kellega kunagi sõbralikult koos istuti Svidrigailovi ja Werneri juures. Nüüd istuvad nad paadis, on üles tõmmanud sinise purje, millele õmmeldud kaks südant, ja riputanud masti otsa vana laterna. Nii nad sõidavad pitsivahtu lainetele jättes.

Teine pilt käib poleemika kohta. Gailit sülitab Tuglase poole, kes seisab, käed vaheliti rinnal. Gailiti kõrvalt paistab Alle. Allkirjas öeldakse: „Kuri „patsillus“ tegi oma hävitustööd edasi ja lõhkus armutalt boheemkonda. Varsti tundsid pikk August ja lühike August, et nende asjad enam kõik korras ei ole ja lahkusid jumalaga jätmata, päälikut Priidut esteetilisse poosi maha jättes.“

Järgmised pildid ennustavad boheemkonna tulevikku. Kolmandal nimelt lahkuvad Alle Gailitist, sest „patsillus“ töötab edasi. Lagunemise hoog on liiga suur ja patsilluse kihv liiga terav. Ta ei lepi enne, kui boheemkond täiesti ühest ära on. Seda kujutab neljas pilt: Gailit on pooleks löödud. Jalgade pool sibab veel edasi, ülemine pool on langenud uppi [IV:3. Joon. 16].

Sama-aegne on ka Gori karikatuur „Kirjanikkude kõrtsis“. Kõrtsipapa Priidu [= Tuglas] joodab „Esteetika“-sostust Kivikat. Kõrtsi eesosas valavad viina surnupääluu-pokaali Alle ja Gailit. Priidu

⁷¹⁾ A. Gailit: Eesteet kafeest. Post. 7. I 1921, nr. 4, lk. 5.

⁷²⁾ Fr. Tuglas: Omis asjus. Post. 12. I 1921, nr. 8, lk. 5—6.

⁷³⁾ A. Alle: Contra: Omis asjus. Post. 12. I 1921, nr. 8, lk. 6.

lausub: „Ka joodikul peab maitse olema, sellepärast hoia eemale, Albert, neist kahest Augustist seal ja lepi sellega, mis ma sulle rüübata annan!“ [XXXVI:1^a.]

Boheemkonna lagunemine.
(Lehekülj meie boheemkonna ajaloost.)

Joon. 16. [1] Kaua olid boheemlased seltsimehelikult Svidrigailovi ja Werneri juures sirutanud. Siis tungis aga kuri „patsillus“ nende ridadesse ja algas suur lagunemine. Sinises tualetis daam ja Sänna trubaduur istusid lootsikusse, tõmbasid üles sinise purju, riputasid vana laterna masti otsa ja lahkusid pitsivahtu lainetele jättes boheemkonnast.

Esitatud poleemikas asusid vastamisi Tuglas ühelt ja Gailit ning Alle teiselt poolt. Et ka Alle Tuglase protestivast sõnavõtust oli puudutatud, kirjutas ta följetoni „Prohvet Ahjast“⁷⁴). See omakorda oli sihitud Tuglase mõlema kirjutuse naeruvääristamiseks. Analüüsitakse, kuidas „Ahjast põlvnev vaimuaristokraat“ on püüdnud kiudhaaval vabaneda talupoeglikust toorusest, läägusest ja vulgaarsest elemendist. Kuid esteetika, mida niimoodi reklameeritakse, on kurioosumite esteetika, sest vastaste arvel valatakse välja palju lääguse ja banaalsuse õli esteetilise žestiga.

Ja siis — kümneaastase vaimu-vastuvõtmise juubeli puhul prohvet on korraldanud esteetilise olengu söögi ja joogiga ja kutsunud sinna suured ninad Herakleitosest ja Aristipposest Nietzsche, Buddha, Konfutse ja Dalai-Lamani ja Saaba kuningannast Aino Kaldani. Neile serveeritakse eriskummalisi roogi. Siis peab juubilar kõne, milles näitab vajadust hoolt kanda vähemate vendade eest, kes veel viibivad esteetilise tooruse ja vulgaarsete elukommete võrgus. Ta laseb teenril avada oma vigvami tagaseinast ühe laiu ja neile avaneb Svidrigailovi restorani interjäär, kus laua taga istuvad Gailit ja Alle. Alle nõuab kelnerilt „üks portsjon „Adsoni ihu“ hapukapsastega!“

Söömingu kirjeldamine on parodeeriv. Alle tunnistab seda isegi, kui ta palub Tuglast meenutada, milliseid eriskummalisi söömapidusid ta ise oma algupäraseis ja tõlgitud novellides on organiseerinud. Sedasama on lubatud siis ka följetonis⁷⁵).

Följetoni saadab kaks karikatuuri, neist üks on Tuglase näokarikatuur [XC:16], teine kujutab Tuglast laia kaabuga seismas seljaga mere poole, vasak käsi pateetiliselt kõrgel, paremas lilledis, ja hüüdmata juuritu paatosega, aineks novellett „Meri“: „Oh, meri, mu meri!“ [XC:17.]

Veel aasta hiljem toodi selle poleemika aine uuesti karikatuuri. VM näituse karikatuuride seerias soovitatakse Gailitil näidata, kui

⁷⁴) A. Alle: Lilla elevant, lk. 26—30.

⁷⁵) A. Alle: Contra: Omis asjus. Post. 12. I 1921, nr. 8, lk. 6.

[2] Kuri „patsillus“ tegi oma hävitustööd edasi ja lõhkus armutalt boheemkonda. Varsti tundsid pikk August ja lühike August, et nende asjad enam kõik korras ei ole ja lahkusid jumalagajätmatalt, päälikut Priidut esteetilisse poosi maha jättes.

[3] Kuid „patsillus“ teeb oma tööd edasi, see on kindel. Ja lagunemine kestab edasi. Ja sellepärast, ei ole vist kaugel aeg, kus pikk August ja lühike August lähevad teine teise tuule poole.

[4] Kuid asi ei lõpe sellega. Lagunemise hoog on liig suur, „patsilluse“ kihv on liig terav ja ta ei lepi enne kui boheemkond täiesti ühest ära on. Gori.

kiiresti rüütel rännata võib, kui „kõrtsi esteetika“ eest naha kallale kiputakse [XIV:12].

Selle ajajärgu kirjanduslikku palet karikeerib ka Alle oma följetonis „Soolaputka melankoolia“⁷⁶⁾. Kirjanikkude ja kunstnikkude 14 esindajat istub Werneris kohvikus tulist kohvi rüübates ja riiki ning seltskonda kirudes, kes kirjandust ega kunsti ei toeta. Nad ootavad Pariisi paradiisi mansardide veetlevate uste avamist. Ollakse „meritõbeni tüdind üksteise seljan välja ratsutamisest ja turnimisest, mahategemisest ja rüselemisest, Siuru koolu puusärgi kaane kinni naelutamisest, Eleusise ja nukra peni rühmade ja ühingute rajamisest — olime kõigest sellest tüdinend jälkuse tundeni iseenese vastu!“

Nii nad istusid kohvikus rühmade kaupa, paradokse pildudes ja prassides, kusjuures Adson kirjandusliku klatši puru kokku korjas, et seda oma vestetes ära kasutada. Rühmitused filosoferivad kunsti üle ja ülistavad vastamisi või teevad maha „Babyloni ja modern kunsti, Helleni kultuuri ning futurismi“. Kohvitass väheneb, see aga ei vähenda nende abitust. Tänaval nad kohtavad liblikkerget poeeti Barbarust, kes pakub igale vastutulijale oma roosat ihu nagu anduv naine. Nad lähevad teise lokaali, kus on boheemitõbised naised ja täistopitud kurg, vähese sigivuse sümbol. Sääli on koogid kuivanud ja kohv maotu nagu surnupesuvesi. Gailit tahab enne äraminekut kurele pükse jalga ajada, kuid tabatakse intiimses olekus.

Väljapääsu leidmata minnakse tagasi Wernerisse ja istutakse edasi oma igapäevast istumist ja kirutakse üldist väiklust ja Eesti olude kitsust, et „kui koivad lavva all välja sirutad, siis tingimata oma lähema lavvanaabri konnasilme riivad“. Nii istuvad ja tunnevad igavust — Tuglas, Gailit, Visnapuu, Tassa. Ajaviiteks kraamitakse pillid kotist ja Alle hakkab hääle seadma Jeeriku toru ja Gailit vahetab oma väntpilli vanu vilesid uute vastu, et selle riistapuuga ette võtta uut võidukäiku „Taidijaskonna mainit suhete vastu“.

Ajaföljeton on illustreeritud Krusteni karikatuuridega: 1. Boheemlaskond soolaputka melankoolias laua ümber — K. Mägi, A. Alle, A. Vabbe, A. Gailit, H. Visnapuu [V:9]. 2. Gailit tahab kurele pükse jalga ajada [XIV:16]. 3. Liblikkerge Barbarus tantsusammul [IX:4]. 4. Seltskond uues lokaalis, koosseisus — Alle, Tuglas, Vabbe, Visnapuu, Gailit, laulavad kantust: „Oh, viige see gripi pipile!“ [V:10.]

Esmeralda. Ühtaegu poleemikaga kõrtsi- ja kafee-esteetikute vahel avaldas Gailit pessimistliku kirjutuse, milles leidis, et vabaduse saavutamiseiga oleme unustanud kirjanduse ja kunsti. Sajab miljo-

⁷⁶⁾ A. Alle: Lilla elevant 1923, lk. 17—21.

neid, loov vaim aga sureb nälga. Seega kasvatatakse loojaist vihka-
jaid ja sapiseid följetoniste.

Pääle selle on meie kunst — Esmeralda — viidud tänavale, ta
niute ümber on visatud räpased hilbud, pähe kinnitatud klauni kõli-
sevad kuljused, nagu määratud odava karmiiniga, jalgades talupoja-
pastlad. Tänaval pilluvad teda kividega poisikesed ning karjuvad:
„Esmeralda, anna meile karbonaadi, anna meile suupärast, toitvat
karbonaadi!“ Rahvas naerab; meie oleme jõuetud teda kaitsema.

Kui loojate vahekorrad muutusid, unus Esmeralda ja ta leiti
tänavalt, müüdud neile, kellele kunst on rahateenimisobjektiks.

Edasi räägib ta kunsti iseseisvusest. Kunst seisab väljaspool
ühiskondlikke rühmitusi. Kirjanikel ei olevat ühist kodanluse ega pro-
letariaadiga, sest mõlemale olevat kunst vastuvõtmatu. Samuti polla
neil kokkupuutepunkte vanema põlvega, kelle vaimseks esindajaks on
Jürgenstein. Seepärast olevat Jürgensteini väide provokatsioon, et
noorem põlv olla vanemast lugupidamisega hakanud kõnelema⁷⁷⁾.

Kus olevat kirjanikkude lossid, riiklikud toetusrahad, stipendiu-
mid jne. Riigilt midagi loota olla naiivne. Seepärast soovitab ta vaba
loomingu nimel kõigi kirjanikkude ühinemist.

Följeton jätkub: Gailiti soovid ei täitu. Esmeralda sureb. Ta
on vahepääl hakanud liikuma ikka halvemas seltskonnas, armsamaid
valimata. Ta pillub Kivikaga ajalehe joonealused täis lustlikke lugu-
sid asunikest ja popsidest. Intrigeerib ja peksab keelt, minetab
kunstniku-südametunnistuse, muutub päaletükkivaks, õpetab Adam-
sile enesereklaami jne.⁷⁸⁾

Kõlvatu elu tagajärjel langes Esmeralda ootamatult kokku ja
suri. Matused kujunesid suurejoonelisteks, pärgade ja delegatsiooni-
dega. Valitsust esindas portfelli minister, kes hauakõnes tähendas,
et valitsuse kunstipoliitika põhimõtted on — kaks sammu tagasi,
samm edasi.

Teisena kõneles kirjastus „Varraku“ esindaja ja pani hauale
pärga kirjastuse protestitud vekslit. Följetoni saadab vastav kari-
katuur: B. Linde paneb protestitud vekslitest pärga hauale [XLV:9].
Jürgenstein ütles sooje lahkumissõnu E. Kirjanduse Seltsi poolt. Ta
tõi kadunu hauale Seltsi kirjastusel ilmunud koguteose „Tartumaa“
teise eksemplari, üks oli juba varem läinud rahva sekka — Eduard

⁷⁷⁾ Aug. G.[ailit]: Aasta vahetusel. Tl. Teat. 8. I 1921, nr. 5, lk. 2;
E. Kirj. 1920, lk. 151.

⁷⁸⁾ A. Gailit: Esmeralda matus. VM 17. IV 1925, nr. 87, lk. 6.
Illustreeritult kogus „Aja grimassid“, lk. 78—86. Suuliselt ette kantud kir-
janikkude ringreisil novembris ja detsembris 1924. Esimene ettekandekoosolek
Võrus 11. nov. 1924. Vt. VM 14. XI 1924, nr. 264, lk. 6.

Vilde juubeli puhul. Karikatuur kujutab Jürgensteini, raamat kaenlas, sooje sõnu ütlemas [XXVIII:16]. Ka meie produktiivseim luuletaja Alle oli leidnud mahti lahkuda tööst ja ilmuda Hindrey saatel matusele. Ta kõne oli süüdistus noorureile, kes olid vedanud kadunu libedale teele, millele järgnes surm. Vaevalt oli Alle hoogu saanud, kui Karl August kiskus teda varrukast ja vedas surnuaiast minema. Seda osa saadab jälle vastavasisuline karikatuur: Hindrey kisub Allet varrukast [V:20]. Järgneb veel rida kõnesid „Estonia“ teatri esindajalt, „Loomingu“ toimetajalt Tuglaselt ja tundmatult.

„Tarapita“.

Järelrevolutsioonieegne kirjanduslik uperpallitamine ja laudkondade-poliitika sellega kaasaskäiva omavahelise sulesõjaga pörkas kolmandal kümnendil kokku uute olukordadega, mis sõdijaid pidi lepitamata. Jõuti juba teataval määral pettuda iseseisvusest, sest vahe ideaalide ja tegeliku elu vahel kujunes suureks.

Kirjanikud otsisid kontakti positiivseid väärtusi sisaldavate ühiskondlike jõududega, võitluseks uue kultuurivaenulise jõu — tõusikluse vastu. Tõusiklusevastased tendentsid esinesid juba ajakirjas „Murrang“, kus kutsuti „kaukavõimu, tagurluse ja närususe vastu“ koostööle kõiki, kes jõhkra aja päriooluga kaasa ei taha ujuda⁷⁹⁾.

Protestivalanguid maksva olukorra vastu ilmus mujalgi. Suvel 1921 koondus laiemabaasiline rühmitus ajakirja „Tarapita“ ümber. Rühmitus polnud puhtkirjanduslik, vaid ühiskonna- ja kultuuripoliitiline. Selle aluseks polnud enam hetkemeeleolud, vaid sügavamad tõekspidamised⁸⁰⁾. „Tarapita“ ideoloogiat selgitab ta programm, millest loeme:

„Millal oleme sisse hinganud nii lämmatavat õhku kui nyid — tõusikluse joovastuspäivil? Ummiku on lükat meie vaimline kultuur. Lämpuman edasiviivad jõud.“

Mis on siin siis etteheitmisväärset? Töölisliikumine on halvatud. Haritlasest on saanud ärimees, võimumees, ametnik. Noor-sugu juhitakse vaimseilt aladelt sporti ja sõjatsevasse skautismi. Ideaalidega kodanlus tunneb loovas vaimus instinktiivselt oma vaenlast, sest vaim tahab selgust, võim segasust. Kultuuri all mõistetakse vaid koolipingi eest hoolitsemist.

Polla kunagi marutsenud säärane spekulierimiste, sahkerduste, marodeerimiste, nõõrimiste, rõhumiste pilgar kui praegu — tõusikluse mesinädalail.

⁷⁹⁾ Murrang nr. 1, lk. 3.

⁸⁰⁾ J. K ä r n e r: Lehed tuulde II, lk. 38.

Säärane olukord nõuab manifestile allakirjutanuult korruptsiooni ja aatetuse tribunali ette toomist, sest nad kannavad endaga homse päeva ideid. Selles rahapaberite krõbinas tahetakse piitsutada väikekodanlikku rahulolu ja rookida pahesid ning ühtaegu kõige kiuste kohendada tuld loomingu paakides.

Manifestile on alla kirjutanud A. Adson, A. Alle, J. Barbarus, A. Kivikas, J. Kärner, J. Semper, G. Suits, A. Tassa, Fr. Tuglas, M. Under⁸¹⁾.

Kui ajakirja esimene number 1921. a. septembris müügile ilmus, äratas see erakordset tähelepanu. Pinev võitlus puhkes ja kestis pärast ajakirja surmaga edasi. Küllalt oli neid, kes end puudutatud tundsid olevat.

Kriitika üheks ratsuks sai poliitika. „Tarapita“ poliitilised ideed leiti olevat idalised. Seda katsutakse mitmeti põhjendada, sageli ei esitata seks midagi asjalikku. Üheks säärastest saab tarapitalaste sümptatiseerimine Clarté haritlaste-rühmale. „Tarapita“ kohta sajab süüdistusi otse kommunistlike ideede levitamises. Kui Eesti Koolinoorsoo Keskliidu IV kongressil Viljandis 1922. a. jaanuaris seati üles skautismivastane resolutsioon, hakkas ajakirjandus uuesti ründama uusimat kirjandust, mille otseseks mõjuku peeti ka seda resolutsiooni⁸²⁾. Pärast esimese numbri ilmumist, nagu öeldud, pääses lahti arvustuste ja sõnavõttude torm⁸³⁾. „Tarapita“ poliitilist ideestikku analüüsib muuhulgas ka Ed. Laaman teravalt „Vaba Maas“ ja leiab säält ajast mahajäämist, eluvõõrust, ebamäärasust⁸⁴⁾. Kommunistlike ideid leiab VM Pärnu väljaanne, refereerides tarapitalaste kõnekoosolekut Pärnus, kus ette kanti Tuglase programmikõne „Tarapita“, mis ilmus ajakirja esimeses numbris, ning Alle „Iseisvus ja meie“.

Kommunismi otsib „Tarapita“ esimese numbri ideoloogiast ka VM juba tsiteeritud number, kui ta avaldab karikatuuri Tuglasest koos kommunistiga, mõlemad rünnakuhoos riigimeeste vastu. Kommunistil on käes suitsev pomm, Tuglas tema kõrval rahvarõivais ja pasteldes, pentagramm käisel, kusjuures kommunist Tuglasele lausub: „Kuule, seltsimees, kas me ei lööks kampa? Sa mõistad riigimehi veel rängemalt sõimata kui mina!“ [XC:9.]

Paljude arvustuste hulgast tuleb peatuda veel ühel, mis tõi kaasa terava karikatuuri.

⁸¹⁾ Tarapita nr. 1, lk. 1.

⁸²⁾ Noorusjõud IV, lk. 20.

⁸³⁾ Selle kohta vt. *Quasimodo* : Omin asjun. Tarapita nr. 2, lk. 42—47.

⁸⁴⁾ E. L a a m a n : Luuletajate mäss. VM 8. X 1921, nr. 267, lk. 4.

Keegi K. P. ülistab rahvusliku ärkamisaja kirjandust ja manab väheste eranditega kõike, mis Vildest pääle on kirjutatud. Väga valusasti piitsutab ta Noor-Eestit, eriti selle jätku — „Siurut“. „Siuru“ olevat jätnud jälgi: kaklused kõrtsides, mädamunade pildumised, pitsivahust ja punnis kõhuga naistest kirjutamine. Ühtlasi unustavad need boheemlased, et Tallinnas ja Tartus ei saa boheemlikku elu elada. „Tarapita“ programm olevat nagu töotanud värskest ja uut, aga sisu ei rahulda. Loenguil tarapitalased propageerivat eetikat. „Mis eetikat, mis moraali võime oodata Underilt, sellelt „pitsivahu“ ja igasugu „veetlikkude kirgede“ apostlilt. Kas võime oodata peale ebakorreksete lausete midagi Allelt ja Barbaruselt, kes ses suhtes oma küpsuse eksami annud. Oo, ei, ei!“

Lõpuks avaldatakse imestust, et miks Tuglas, kellelt veel palju oodata, ja „noor Kivikas ning habras Kärner on tarapitlaste seltskonnas“⁸⁵⁾.

Viimase tsitaadi toetamiseks ilmub samas lehes karikatuur „Meie noored poeedid“. Alle kummardab aurava ühe kõrvaga poti juurde ja kirjutab „Tarapitat“, endal veel traksid ripnevad. Tekstiosa: „Kas võime oodata peale ebakorreksete lausete midagi Allelt, kes ses suhtes oma küpsuse eksami annud.“ [V:4.] Tuleb imestada aja maitset, mis võimaldas sellelaadilise torke trükkimist ja nautimistki.

„Tarapita“ ei suutnud aga kõiki loovaid eesti kirjanikke oma lipu alla koondada. Aktiivseist rühmakirjanikest jäid eemale Roht ning suurulased Gailit ja Visnapuu. Eemalejäämise tõukejõude analüüsides Jaan Kärner jõuab otsusele, et sel ajastul kerkis aktiivselt päevakorradele uue rahvusliku joone nõudmine käremeelsuse asemel. See nõue leidis väljendust Joh. Aaviku arvustuses „Puudused uuemas eesti luules“ ja vastas kogu tolleaegse parempoolse kodanluse soovunistustele eesti kirjanduse suhtes. Rahvuslikku joont hakkavad siis mõned kirjanikud ka selgitama ja seletama, kes avaliku arvamise survele, kes isiklikest veendumusist, kes muil põhjusil⁸⁶⁾.

Kuigi Kärneri mõtteavaldusis leidub paljugi tõtt, polnud Aaviku arvustus meeldiv ainult parempoolsele kodanlusele. Enda eemalejäämist seletab Gailit „Tarapita“ ideoloogia vastuvõtmatusega. Ta kirjutab: „Traagiliste shestidega vehklete publikumi ees ning piitsutate valitsust, seltskonda, kirjanduslikke variseere. Olete kirjanikud apostli kuubedes, nuttes kultuuri puudusest. Kultuur on aga lihtne

⁸⁵⁾ K. P.: Tarapitlaste puhul. Tl. Teat. 22. X 1921, nr. 245, lk. 4—5; 24. X 1921, nr. 246; 27. X 1921, nr. 249, lk. 4—5. Huvitav on lisada, et „Tarapita“ tõestab K. P. väited Tuglase „Kirjanduslikust päevaraamatust“ plagieerituks. (Tarapita nr. 2, vg. 59—60.)

⁸⁶⁾ J. Kärner: Lehed tuulde II, lk. 46.

manicure: egas küüned seepärast vähem kratsi, kui nad on puhtaks poleerit . . . Vähem kultuuri ning rohkem inimest.

Teil on mingisugune tuline püüd saada korralikeks vabariigi kodanikeks kõigi reeglite, seaduste ja määruste järele. Teie tahate saada inimesiks kõigi nendele omaste vooruste ning õigustega. Teil peavad olema, nagu teistelgi, naine ja lapsed, maja ja veised, austus ja hääd naabrid, hobused ning lossid, aktsiad ning kapitaalid. Kuid ärge unustage iialgi, et naine ja viin on sünonüümsed: mõlemad võivad ruttu hapuks minna, eriti kunstnikkude käes. Seepärast valige kahest kurjast see parem, nimelt viin.“

Vaja olevat maksma panna boheemlase elurõõm ja kirglik temperament. Ja edasi: „Saagem jälle päävarjuta mustlasteks väljaspool seadust ning tänapäeva praktilikkust.“ Kuid „Tarapita“ olevat kombuluse instituut noortele tütarlastele. Samas artiklis Gailit heidab ette „Tarapitale“, et see kirjanikkude riiklikust toetusest räägib⁸⁷⁾. Riikliku toetuse lootusetust ja hädaohtlikkust olevat ta näidanud juba varem. Riik toetavat produtseerimise lõpetanud rauku. Päälegi olevat loovais kirjanikes liiga palju opositsiooni, et toetussummadega koos võtta vastu ka kohustusi. Ei taha produtseerida nõnda, kuidas tahab riik. Seepärast tuleb loobuda lossidest ja stipendiumidest ning õppida vilistama⁸⁸⁾.

Gailiti kirjutus inspireeris Gorile karikatuuri, milles ta kujutab Gailitit valamas suurest pudelist, millele kirjutatud 100⁰, Tuglasele, Allele ja Semperile, kes seisavad ta ees, igauks oma klaasiga. Gailit lausub neile: „Arstige end minu retsepti järele ja teist saavad jälle korralikud p e a v a r j u t a boheemlased!“ [XIV:11.]

Nõnda siis — jälle soovitab Gailit elustada siurutsemist ja erinemist korralikest kodanikest. Alles äsja oli ta pidanud kirjanikkude ühinemist vajaliseks, eriti seepärast, et riik toetab sporti ja palagani. Koonduda tuleks, nii väitis ta, ükskõik millise nime all. Kuigi kirjanikel on oma erinevad vaated ja maitsed, ometi seovad neid vaimne sugulus ja ühised huvid, ühine armastus — Esmeralda. Seepärast tuleksid unustada arusaamatused⁸⁹⁾.

Boheemlus on siis takistuseks Gailiti ühinemisele ja usu puudus „Tarapita“ meetodisse ning programmisse.

Varsti leiab Gailit jälle, et polla publiku vaimset kriisi, nagu leidsid tarapitalased, olevat loovate kirjanikkude produktsiooni kriis.

⁸⁷⁾ Aug. G.[ailit]: Optimistlikud paradoksid. Pvl. 19. X 1921, nr. 279, lk. 2; 29. X 1921, nr. 289, lk. 2.

⁸⁸⁾ Aug. G.[ailit]: Öppigem vilistama. Tl. Teat. 28. I 1921, nr. 22, lk. 2.

⁸⁹⁾ Aug. G.[ailit]: Aasta vahetusel. Tl. Teat. 8. I 1921, nr. 5, lk. 2.

Eilne looming ja loosung on vananenud. Kirjanik on kaotanud sideme rahva ning tänapäevaga, võõrdunud elust, „Tarapita“ artiklid olevat ainult läbipaistvad kaltsud omaenese kriisi varjamiseks⁹⁰⁾.

Mida taotella? Omapärasust, nõnda väidavad Gailit ja Visnapuu üheskoos. Gailiti diagnoosi kohaselt meie kirjandus peab vabanaema niihästi Euroopa kui ka vene kirjanduse mõju alt ja sammuma omapärasuse rada, kuigi selleks tuleks alata säält, kust algasid Bornhöhe, Saal, Vilde⁹¹⁾. Ka Visnapuu väidab, et eesti kirjandusloos olevat lõppenud euroopamõjuline ajastu, nüüd tulevat astuda rahvusliku kirjanduse teele. Kuid Visnapuu nõuab kirjanikele siiski stipendiume välismaareisideks, et neil oleks võimalik võrrelda võõrast ja oma ning selle kaudu õppida hindama oma⁹²⁾.

Gailiti võõrmõjudest vabanemise nõue tabas ta ideekaaslast Visnapuud. Albert Kivikalt ilmus 1921. a. suvel artikkel „Päevalehe“ lisas, milles näitas tugevat vene mõju Visnapuu luulesse. Artiklile järgnes poleemika⁹³⁾. Kivikale sekundeeris Alle, kes oma kriitilises groteskis „Poeside kuningas“ veelkordselt analüüsis võõrmõjusid Visnapuu luules, näitas samas ka, et Visnapuul on alaline kalduvus uusi kirjanduslikke suundi moodustada ja programme ning manifeste septseda, seejuures unustades, et üks manifest teisele vastu käib või luule manifestiga ei kattu: „Ent see on juba saatus, et poeet Visnapuu ja manifestikirjanik Visnapuu nii tihti peavad üksteisele otse risti vastu raiuma.“ Kiuslikult tahtvat ta ikka kooli rajada. Alle ses följetonis katsub tungida Visnapuu tegevuse algpõhjuste ja tõukejõudude juurde⁹⁴⁾.

Alle följetoni saadab uustrükis O. Krusteni karikatuur Visnapuust korporandimütsiga ja krüsanteemiga nõõpaugus [XCVII:14].

Alle följeton kajas karikatuuris vastu ka laiemalt. Nii avaldas Gori „Vaba Maas“ 1922 karikatuuri „Poeside kuningas ja epigrammide rüütel“. Epigrammide rüütel Alle käratab Visnapuule: „Maha see kroon! Meie aeg ei salli sarnast atribuuti... ja pealegi... passib see ju mulle kah!“ [V:6.] Sama aasta septembris ilmus „Vaba Maas“ Alle ja Visnapuu mainitud vahekorra teemal karikatuur see-

⁹⁰⁾ Aug. G.[ailit]: Tänapäev. Pvl. 15. III 1922, nr. 61, lk. 2.

⁹¹⁾ Aug. G.[ailit]: Tänapäev. Säälsamas.

⁹²⁾ H. Visnapuu: Meie kirjanduslik homme ja ülehomme. Pvl. 20. IV 1922, nr. 89, lk. 5.

⁹³⁾ Mainitud poleemika: A. Kivikas: Vene mõju Henrik Visnapuu loomingus. Pvl. lisa 1921, nr. 6 ja 7; H. Visnapuu: Henrik Visnapuu vaidlus-kiri. Pvl. 23. V 1921, nr. 131, lk. 2; A. Kivikas: Mõned read. Pvl. 22. VI 1921, nr. 161, lk. 2.

⁹⁴⁾ A. Alle: Poeside kuningas. Pvl. lisa 10. VII, 17. VII, 31. VII 1922. Uuesti kogus „Lilla elevant“ 1923, lk. 76–96.

rias „Mida meie kirjanikud näitusel näidata võiksid“ (1922). Visnapuu võiks lihtsalt keelt näidata „revolutsionääridele“, kes teda oma-tehtud abinõudega troonilt tõugata tahavad, et ise asemele astuda [V:8].

Sest pääle saabki „poeside kuningas“ uueks kirjanduslikuks lisanimeks karikatuuris, mis on käibel tänapäevani. Nimi ise on siuruagegne⁹⁵). Nõnda Tiituse šaržis a. 1927 on Visnapuu kujutatud poeside kuningana krüsanteemiga [XCVII:24] ja samalt autorilt järgmiselgi aastal — poeside kuningas ja poetide soo esiisa [XCVII:38]. Samuti Gori seerias „Kirjanikkude aabits“ a. 1930:

„Visnapuul veel sitkeid sooni,
ei anna käest ta ära krooni.“ [XCVII:52.]

Samuti „Üliõpilaslehe“ Sakala erinumber a. 1930 — „Korporant, kuid siiski — „poeside kuningas““ [XCVII:53]. See kõik on vähem või rohkem tunnustav. Eriti tunnustav tahab olla karikatuur ajakirjas „Vabadussõjalaste Koduleht“ (1934), kus ta on kujutatud kuningamantli, krooni ja kepiga [XCVII:68]. Karikatuur ilmus kirjutuse juurde „Vastu suurele rahvuslikule ärkamisajale“.

Följetonide looming ja võitlus erinevate arusaamiste vahel ei lõpe sellega. Varsti avaldas Alle uue följetoni Gailiti ja Visnapuu pihta, seekord „Tarapitas“ nr. 6: „August Gailit enne ja pärast surma“.

Följetoni lähtepunktiks on võetud Gailiti novell „August Gailiti surm“. Alle oma följetonis kõneleb Gailiti loomingust enne „surma“ 23. mail 1921. See toodang, mis rajatud tsirkuseefektidele, olevat siiski väärtuslik lisand meie kohmakale talupojakirjandusele. See fantastiline novellitoodang olevat huvitav, niisama huvitav kui August Gailiti isik. Mainitud kuupäeval ta surnud südamerabandusse Gustav Olafsoni veinikeldris Melankoolsete pärnade tänaval. Laip viidi kogukonna haigemajja lahkamisele ja asetati kooljakambrisse number 13 alla, kus hing jäi ootama saatan Jestopi või lellepoeg Peppo tulekut. Kauane ootamine lagunemisprotsesside järele lõhnavas morgis ja see, et ta tundis enese ilma maise kehata tarbetuna, võttis ta laiba niudelt rihma ja poos enese. Nõnda rippus Gailiti hing laiba pää kohal roostetanud naela küljes⁹⁶).

Siis algas hinge jagunemine algelementideks. Vasakust ninasõõrmest puges pirisedes välja matsakas porikärbes, paremast valge liblik õrnroosade joonekestega. Morgi musta raudahju taga varit-

⁹⁵) [A. Kitzberg]: Tiibuse Jaagu raadio poeside kuningale Henrik Visnapuule. Vt. Kirjanikkude palgaküsimus. Tartus 1920, lk. 27.

⁹⁶) A. Gailit: August Gailiti surm, lk. 40.

sev Jestop püüdis porikärbse kinni ja sõi ära. Seda nähes muutus liblik ettevaatlikuks ja põgenes Jestopi eest Gailiti laiba ninasõrmesse. Nõnda tõusis Gailit surnust puhtana nagu kord emaihist ja kadus morgist. Gailiti kadunud laiba asemele tõi morgivaht Gailiti pähe mahalöödud Žakomino tsirkuse pajatsi Nuukala, kes Gailiti pähe ka maha maeti.

Issandal aga oli Gailitiga üks tark nõu. Katseks pandi ta „Kuld Lõvisse“ marodööride, spekulantide, hangeldajate ja aferistide hulka, kus aeti kõige mustemat äri. Keset seda soppa istus Gailit ja mõtles suurt ning sügavat mõtet inimsoo lunastamisest ja ligimesearmastusest.

Vahepeäl oli tekkinud „Tarapita“, kes seda Soodomat hukka mõistis, milles August Gailit kõrvuni suples. Ta ootas aatevend Visnapuu päralejõudmist Venemaa uurimisreisilt⁹⁷⁾, „et rahvusliku kultuuri ning püha ligimesearmastuse tundmise nimel sõna võtta“.

Saabus Visnapuu. Siis, ütleb följeton, nad pidanuvat kahekesi nõu, kuidas „transiitkaubanduse lossimisel põhjaläinud vaimlist kraanat uuesti päevavalgele kergitada“. Ka siin leiti, et ainsaks päästevahendiks on isamaalisuse ankruköis, mida juba igivanast ajast igal pool seks otstarbeks kasutatud.

Tõeliselt kirjutaski Visnapuu „Päevalehes“, et ühisele otsusele jõudmine Gailitiga olevat neid takistanud „Tarapitaga“ ühinemast, analüüsis samas ka kirjandusliku kriisi põhjusi ja leidis kriisi olevat tekkinud sellest, et meil euroopalikust kirjanduseharrastusest oldavat villand. Teise põhjusena ta mainib seda, et estetismi ja individualismi pooldavad kirjanikud olevat välja kistud nende eraldusest sõja ja revolutsiooni poolt. Uutes oludes olla neil raske kohaneda. See-pärast olevatki kirjanikkudele vaja välisstipendiume, et tutvuda võõraga ja selle kaudu õppida hindama oma⁹⁸⁾.

Oma följetonis Alle näitab edasi, et Visnapuu on Venemaal näinud mõndagi, eriti mis puutub enesereklaamisse. Ja nüüdki pole muud vaja, kui moodustada uus kirjandusplatvorm uute loosungitega ja pääasi — tuleb avaldada uus manifest. Selleks olnuvat vaja organiseerida kirjanikkude seesmine kriis, kuigi veel käesoleval aastal ilmusid Tammsaare „Juudit“, Metsanurga „Jumalata“ jne. Gailiti ja Visnapuu nõupidamine lõppenudki Lembitu kilbi litaaniaga, milles palutakse muuseas, et see kilp hoiaks Venemaa-sõidu kurbade tagajärgede eest, „eelse, tänapäeva, homse ja ülehomse kirjanduse pärast õnnista meid ületunahomme!“ Hoidku meid „Tarapita“

⁹⁷⁾ Visnapuu käis Venemaal 1921. a.

⁹⁸⁾ H. V i s n a p u u: Meie kirjanduslik homme ja ülehomme. Pvl. 20. IV 1922, nr. 89, lk. 5; 21. IV 1922, nr. 90, lk. 4.

meeste spekulatsioonivastase moraali eest ja andku järjekordine reklaamnumber pärast menu.

Nii olevat Gailitil villand palagani labasest naljast, trummilöömisest ja karkudel käimisest. Ta vahetanuvat Žakomino tsirkuse pajatsi kollase trikoo sini-must-valge vastu ja õpetavat rahvale ligimesearmastuse elutarkuse evangeeliumi, milles öeldakse, et kui olukord nõuab, siis sülitä või joogivee kaevu, kuigi säält pärast tuleb juua. Kõik maailmas on relatiivne; pole õiget ega kõverat, ühed loogad oleme kõik suurel tsirkuse peremehel kord hobuse, kord eesli rakmes. Ka Lembitu kilbi seisukohalt pole õiglasi ega kõveraid, rõhutuid ega rõhujaid, vaid kõik oleme ühed eesti vennad. Ära himusta ka poliitilist võimu, sest selle eluiga on üürike⁹⁹⁾.

Siin on puudutatud teatavas kõverpeeglis kõike, mis „Tarapitast“ eemalejääjate esinemisse puutub. Alle följetoni uustrükile on lisatud mitu karikatuuri, mis juba öeldut illustreerivad ja mõndagi lisavad.

Esimene karikatuur kujutab pikka Gailitit (terve lehekülje pikkuses), käsi puusas, eriskummalises univormis: frentš, kalifeepüksid, põlvini sukad, šleifidega kingad, mille kandade taha on kinnitatud kannused [XIV:19]. See univorm kujutab vist Gailiti enda väljamõeldud sõjakirjasaatja-mundrit, mille saamiskäik oli järgmine.

Vabadussõja ajal Gailit ja Roht olid sunnitud astuma sõjaväe-teenistusse, kus nad said ajalehtede sõjakirjasaatjaks. Roht oli ohvitser, Gailit aga reamees. See ei olevat viimasele meeldinud ja ta pole tahtnud sõdurisinelit selga tõmmata. Nii olevat ta käinud siis triibulisis pükstes, lillades sokes ja lakkkingis. Et ebameeldivast olukorrast pääseda, haudunud ta Werneris ideed ja leidnudki: sõjakirjasaatja pole ei reamees ega ohvitser, ta on seisus omaette, on eriülesannetega ja peab teistest erineva. Seepärast antagu sõjakirjasaatjale munder, mis erineks ohvitseri omast ja märgiks vaimsete ülesannete täitmist. Seejuures olgu see esteetiline ja härrasmehe toonitamiseks küllalt mõjuv. Vastav mundrikavand esitatudki Tallinna sellekohasele ametiasutusele, vastus saadud aga eitav. Gailit pole läbenud luba oodata ja käinud juba mingisuguse mundriga — tsiviilriided + mereväe kortik, vist kannusedki olnud kingade küljes¹⁰⁰⁾.

Selline oli siis Gailit enne surma, s. o. „Siuru“ ajastul.

⁹⁹⁾ Gailit pilkas „Tarapita“ poliitilisi tendentse, väites, et nende poliitika olevat kafee-poliitika. A. G a i l i t: Optimistlikud paradoksid. Pvl. 19. XI 1921, nr. 279, lk. 2; 29. X 1921, nr. 289, lk. 2.

¹⁰⁰⁾ R. K a n g r o - P o o l: Pisiasju suures elus. Nädal Pildis 1937, nr. 7, lk. 162.

Teine karikatuur kujutab teda surnukambris lamamas. Ta pääkohale on enese püksirihma otsa poonud hing. Raudahju tagant piilub Jestop [XIV:20].

Kolmandal karikatuuril on Gailit „Kuld-Lõvis“, kus ta istub marodööride ja spekulantide keskel [XIV:21].

Neljandal karikatuuril on Gailit ja Visnapuu, esimene tsiviilülikonnas, teine korporandimütsi ja krüsanteemiga, Lembitu kilbi juures, mõlemal parema käe kolm sõrme tõstetud vandeks taeva poole [XIV:22].

Viies karikatuur esitab Gailitit klauniülikonnas väntamas leierkasti, millel istub väike Visnapuu ahvina oma korporandimütsiga. Allkrjaks: „Uus manifest“ [XIV:23].

Ühenduses „Tarapitaga“ ilmus veel paar karikatuuri, millest järgnevas. Esimene neist võtab aineks Barbaruse luuletuse „Poeem vajadusest näkku syllata“. Ses luuletuses Barbarus sarjab tõusiklust ja teisi ühiskondlikke paiseid. Ta ütleb:

„Et tõprad inimesed — mind ei yllata,
(ei ole raibet, milleg' sarnasta)
sest suurim vajadus nyyd — näkku syllata.
Ei maksa vihata, ei maksa armasta,
vaid tarvis näita keelt, ent kaela kallata
kord igal tõusikul mu sulest tindi solki,
mees, naine reaga porri tallata,
kun rytmi, riimiga taas alandlikuks kolki...“¹⁰¹⁾.

Seerias „Mida meie kirjanikud näitusel näidata võiks“ soovitakse Barbarusel näidata, kuidas tal vajadus tuli „buržuile“ näkku süljata [IX:3]. Pildil ta sülgab peeglisse, seega siis õieti ka endale.

Teine „Tarapita“ kohta ilmunud karikatuuridest on ühendusse viidav Juhan Luiga kirjutusega, kus ta nuriseb, et viimasel ajal olevat kirjanduslikus elus hakanud maad võtma nn. kabareelikkus — följetoni ja piibujutu näol ajakirjanduses. See stiil on saanud nii mõjuvaks, sest kabaree oli hulgal ajal ainuke asutus, kus kunstnikud ülalpidamist leidsid. Praegune kabaree ajakirjanduses olevat tähtsal määral Haridusministeeriumi poliitika saavutus.

Eriti „Päevaleht“, kes ennast erapooletuks nimetab, olevat koonandanud sääraseid piibujutu-loojaid enda ümber. Säärast kabareelikku erapooletust toetavat Kitzberg oma Tiibuse Jaaguga. Samuti Semper, Kangro-Pool, Vilde, Martna, Tuglas, Adson, Alle jt. oma kaastööga soodustavat seda kirjandusmeelsuse langemist ja poliitilist ning ajakirjanduslikku kabareestiili tõusu. See tendents olevat avaldunud ka „Tarapita“ esimeses numbris, kus kõik lehed saanuvat järe-

¹⁰¹⁾ Tarapita nr. 1, vg. 9.

das kabareestilis sõimata, paitsi hästimaksja kabareekultuse looja „Päevaleht“.

Samuti olevat loodud uus erapooletu poliitiline erakond, nn. ülderakond (keskerakond). See koonduvat „Päevalehe“ ümber. Selles saavat mõjuvõimsaks sofistlik maailmavaade ja piibu-jutt, seda vaimu juhtivat majanduslikud võimud: „Kuld Lõville“ ja Krediid-pangale liituvat Harju Pank. Seega poliitika minevat Toompäält restorani. Juba olevatki „Kuld Lõvi“ erakond kuulutanud end Toompäega üheväärseks ¹⁰²⁾.

Seda stiili leidis J. Luiga kõige enam muidugi „Tarapita“ poleemika-osast, mille päälkirjaks „Luukammer“ ja autoriks pseudonüümne Logofaag. Luigat on ilmsesti pahandanud „Vaba Maa“ kirjandusliku lisa sarjamine ¹⁰³⁾, sest selle toimetusele seisis J. Luiga sel ajal üsna ligidal.

Varsti pärast Luiga kirjutuse avaldamist (29. IX ja 3. X 1922) ilmus pilkelehes „Tohuvabohu“ Gori karikatuur, mille aineks on J. Luiga poleemiline kirjutus. Karikatuuri päälkiri „Tarapiitlased ja Hamin „Kuld Lõvi“ erakonna platvormil“. Posti otsas on lõvi, all Semper, Tuglas ja Linde.

Allkiri: „Siin oleme me ikka alati kõige paremad sõbrad, sest siin on meil ühised huvid.“ [XC:14.]

Vaidlustes „Tarapita“ ümber Gailit ja Visnapuu puudutasid ka selleaegse kirjanduse kriisi põhjusi. Kõige ligemale tõe le jõuab aga Tuglas, kui ta kriisi põhjusi analüüsis iseloomustab seda nähtust esmalt kui loomulikku tagasilaskumist siuruaegselt rohkem näiliselt kui tõeliselt kõrgseisult. Järsule produktsioonikasvule ei olnud võrdset nõudmise kasvamist. Teise regressiooni põhjuse leiab Tuglas kirjanduses eneses, mis endisega võrreldes mõtte- ja tundesisu poolest vaesestunult ei üllata lugejat ega loo ühiskonnas pinget. Publiku passiivsus loetava suhtes saab võrdseks kontakti puudumisega ¹⁰⁴⁾.

Kirjanduslik kriis kajastub ka karikatuuris. Nii lastakse ahas-tada kirjanikku, et tuleb hakata klosetipaberi pääle kirjutama, siis hakkab ehk seltskond uut kirjandust tarvitama [CXXXII:7]. Teine karikatuur: kirjanik ütleb, raske olevat raamatut kirjutada, nõudvat palju higi ja vaeva. Raamatukaupmees ohkab, veel raskem olevat seda müüa [CXXXII:10]. Kolmandas kirjanik kurdab viletsate elutingimuste, publiku hoolimatuse ja arusaamise puuduse üle [CXXXII:11].

¹⁰²⁾ J. Luiga: Fõljeton ja essee. Päevamured II, lk. 201—206.

¹⁰³⁾ Tarapita nr. 1, vg. 30; nr. 2, vg. 58—59.

¹⁰⁴⁾ Fr. Tuglas: Kriisid meie kirjanduses. Kriitika VII, lk. 107—117.

„Looming“ ja Eesti Kirjanikkude Liit.

Võitlus kirjanduslike vaadete vahel ja kirjanduse kui ühe tähtsaima kultuuriteguri tunnustamise eest iseseisvas Eestis rauges 1922. aasta lõpupoole¹⁰⁵). Sel ajal hakkas vormi võtma kirjanikkude koondumine. Tekkis Eesti Kirjanikkude Liit ja asutati selle liidu häälekandja „Looming“. Kui seniajani oli suudetud moodustada lühiealisi rühmitusi ainult üksikuist kirjanikest, taheti nüüd kõiki sõnakunstnikke, hoolimata maailmavaatelistest erinevustest, koondada ühisesse liitu. Enne Liidu loomist aeti kirjanikkonna ühiseid asju bürokraatlikul algatusel tekkinud kirjanduse komisjonide kaudu. Ühiste seisukohtade väljendust otsiti nn. kirjanikkude kongressidest. 13. septembril 1922 registreeriti Liidu põhikiri ja 8. oktoobril pidas see oma esimese pääkoosoleku Tallinnas. Liit tõmbas enda ümber nimekate kirjanikkude enamiku, ja nõnda on kestnud see olukord tänini.

Liidu esimeseks mureks oli oma ajakirja asutamine. Selle esimene number ilmus aprillis 1923 „Loomingu“ nime all¹⁰⁶). „Looming“ oli mõeldud kõigi kirjanikkude häälekandjaks, meelsusest, maailmavaatelisest ning voolulisest kuuluvusest hoolimata, ühe sõnaga, et anda ruumi igale loomisvõimelisele autorile.

Kirjanikkude Liidu ja „Loomingu“ asutamisest pääle kogu kirjanduslik elu koondub nende ümber. Ka karikatuuride loomine on nende punktidega tihedasti seotud.

Rahulolematus „Loomingu“ sisu ja ilmega tekkis varsti pärast esimeste numbrite ilmumist. Osa kirjanikke ei tahtnud selles näha maailmavaadete ühisavaldust. Mõni ei tahtnud leppida teatavate autorite töödega. Etteheiteid toimetajale tuli kirjateel, suuliselt ja Liidu aastakoosolekuil. Haridusministeeriumi ringkonnadki polnud „Loominguga“ täiesti rahul, nagu esines rahulolematust ka lugejaskonnas¹⁰⁷). Tegelikult polnud rahulolematus küll nii üldine, kui siit paistab¹⁰⁸). Pikapääle on kirjanikkond ikka enam veendunud, et säärane vastastikusel sallivusel põhinev ühisetevõte on püsiv¹⁰⁹).

Rahulolematud loojad katsusid ise õnne uue ajakirja asutamise-ga. Nii ilmus 1924. aastal kaks numbrit kirjandusliku ilmega ajakirja „Lilulii“, mille ümber oli koondunud Pärnu kirjandusinimesi, eesotsas J. Barbarusega. Viimaselt ilmus esimeses numbris õige

¹⁰⁵) J. Kärner: Lehed tuulde II, lk. 53.

¹⁰⁶) Fr. Tuglas: Eesti Kirjanikkude Liit. Lng. 1933, lk. 435 jj.

¹⁰⁷) Fr. Tuglas: Säälsamas, lk. 462 jj.

¹⁰⁸) Fr. Tuglas: Pisut poleemikat „Loomingu“ puhul. Post. 12. IX 1924, nr. 246, lk. 2.

¹⁰⁹) Fr. Tuglas: Lng. 1933, lk. 462.

kriitiline juhtkiri „Meie kirjandusloominguuline staatus quo“, milles ta tegi raskeid etteheiteid kirjanduslikule tänapäevale, eriti „Loomingule“. Süüdistusist on mõni saanud kehtvalt avalikkusegi ratsuks.

Pärnu poeet leiab, et meie kirjanduslikus elus valitsevat haudvaikus. Huvid keerlevat rohkem kultuurkapitali ja riigivanema käsutussummade ning „Loomingu“ abirahade ümber. „Loomingu“ looming olevat seega rohkem reamaksu kui inspiratsiooni looming. Kui „Noor-Eestil“, „Siurul“ ja „Tarapital“ oli oma kindel ilme, siis puudub see „Loomingul“, jne. Enam olla vaja elu, liikumist, rühki edasi ¹¹⁰).

Veel teisigi ajakirjade asutamise katseid sai avalikkusele teatavaks.

Pika süüdistuskirjaga „Loomingu“ vastu esines ka Henrik Visnapuu. Ta väitis, et rahulolematust „Loomingu“ vastu olevat üldine niihästi kirjanike kui publiku hulgas, eriti et ükski vool ei saa siin end maksa panna, seepärast ei saa ta ka kellegi südameasjaks ega teki elu, mis „Loomingul“ praegu puudub. „Loomingu“ looming on realistlik, aja hing aga romantiline. Vaja olevat uut ajakirja, mis oleks keelelt ja sisult edasiviiv, kirjanduslikult revolutsioonilisem ¹¹¹).

Oma vastuses „Loomingu“ toimetaja Tuglas tõrjub tagasi Visnapuu süüdistused ning näeb Visnapuu arvustuses agitatsiooni uue rühma-häälekandja jaoks ¹¹²).

Samal ajal tegidki Gailit ja Visnapuu ettevalmistusi uue kunsti ja kirjanduse ajakirja „Peninukid“ käimapanekuks. Ajakiri kavatseti ilmutada albumi-kujulisena iga kolme kuu tagant. Kaastöölis-tekst loodeti koondada noori kirjanikke ja kunstnikke. Asjaosaliste teadaandest ajakirjanduses loeme, et „Peninukid“ ei tahtvat propageerida ega kuulutada ainsat voolu eesti kirjanduses ega kunstis, küll aga tahtvat teadlikult ning teravalt tõmmata piiri oma „taotluste ja meiepärase rahvakirjandusliku traditsiooni vahele“, milline traditsioon väljenduvat nn. külarealismis.

Ajakiri tahtvat avada oma lehekülgi igaks andekaks katsetamiseks kirjanduses ning kunstis, tahtvat end kindlasti sulgeda kirjanduslikkudele ning kunstilistele karjeristidele, kes loovad massimaitsele, taotelles vaid ainelist kasu ¹¹³). Vastutavaks toimetajaks saa-

¹¹⁰) Lilulii nr. 1, lk. 3—5.

¹¹¹) H. Visnapuu: „Looming“ I poolaasta 1924. Post. 4. IX 1924, nr. 238, lk. 5; 5. IX 1924, nr. 239, lk. 5.

¹¹²) Fr. Tuglas: Pisut poleemikat „Loomingu“ puhul. Post. 12. IX 1924, nr. 246, lk. 2.

¹¹³) Ainelise kasu taotlust on teiselt poolt nähtud just „Peninukkide“ eneste ettevõttes:

„On kirjanikul Eesti rahvalt vaja muretseda moona,

Siis võtku valmistada koerakoona.“ (A. Antson: Epigrammid, lk. 20.)

vat Henrik Visnapuu, tegelikuks toimetajaks toimetuse kollektiiv, väljaandjaks G. Peet¹¹⁴). Toimetusse pidi kuuluma ka A. Gailit.

Kuigi juba hoolega koguti ajakirjale tellimisi, ei jõutud kavatsusest tegelikkuseni.

Tänavused jõulud.

Joon. 17. Rahu ei saa aga igavesed askeldajad Gailit ja Visnapuu. Peninukiga kihutavad nad hirmsa ajuga maad mööda ringi ja nagu kuulda, on juba paar tellijat alla ajanud. Gori.

1924. aasta novembris alustasid Gailit ja Visnapuu kirjanduslikku ringreisi, korraldades oma ettevõtte propageerimiseks kirjanduslikke õhtuid mitmes linnas¹¹⁵).

¹¹⁴) Uus kirjandus-kunsti ajakiri „Peninukid“. VM 19. XI 1924, nr. 268, lk. 4.

¹¹⁵) Mars: Kirjanikkude ringreisi algus Võrus. VM 14. XI 1924, nr. 264, lk. 6.

Teemal „Tänavused jõulud“ ilmub 1924. aastal Gorilt ja Krustenilt rida karikatuure, millest ühel kujutatakse Gailitit ja Visnapuud kihutamas peninukiga maad mööda ümber, kus nad olevat kuuldavasti paar tellijatki alla ajanud [XIV:24. Joon. 17]. Kui ajakirja järgnevaks suveks veel pole ilmunud, kujutab Gori Visnapuud lutiga oma peni imetamas, kes lamab korvis ega taha nagu kiuste jalgu alla võtta [XCVII:16]. Paar aastat hiljem on Krusteni karikatuuril Gailit ja Visnapuu koos ja neist üteldakse, et peninukid on kirjanikkudeks arenenud [XIV:41]. Järgmiselgi aastal meenutatakse ebaõnnestunud „Peninukke“ ja nimetatakse Visnapuud nende aktsioonäriks [XCVII:37].

Kodusõda kirjanikkude peres kestis järjest edasi. 1926.—1929. aastani oli Jaan Kärner „Loomingu“ toimetajaks, või nagu Tiituse karikatuuri allkiri mainib, Kirjanikkude Liidu ajakirja „kärner“ [XLII:8]. Toimetaja ametis rünnati Kärnerit heldekäeliste avansside pärast, eriti Tartu kirjanikele. 24. märtsil 1928. a. on Kärneri avansside-poliitika Eesti Kirjanikkude Liidu üldkoosolekul tõsiseks pahandusaineks. Väideti, et avansse on antud Tartu kirjanikele, Tallinna omadele ainult pisikesi summasid, mõnele mitte sugugi. Kokku olevat avanssideks jagatud 400.000 mk. J. Semper toob ette, et ajal, kui ühele avanssi antud, pole teisele honorarigi õigel ajal välja maksetud ¹¹⁶⁾.

See küsimus on muidugi teretulnud aineks karikaturistidele. Ühel Tiituse karikatuuril a. 1928 poisike tuleb Kärneri juurde ja lausub: „Lubage mulle paar tuhat marka avanssi, kui suureks saan, siis kirjutan.“ [XLII:5.] Avansside-poliitika arvustamisega ühel ajal nõutakse ka Kärneri lahkumist ajakirja toimetaja kohalt. Seda kujutab Gori karikatuur: Kärner visatakse välja aiast, mille väraval silt „Looming“. Kaks meest väraval näitavad järele rusikaid ja lausuvad: „Kärner välja — ta ei lase meil loorbereid kasvada.“ [XLII:4.] 1929. aastal Kärner lahkubki toimetaja kohalt [XLII:10].

Järgmisest aastast alates hakkab „Loomingut“ toimetama J. Semper. Sel puhul „Nooles“ ilmunud karikatuuri tekstiosa tutvustab teda meie parima esseistina, keda on süüdistatud eesti kirjanduse prantsustamises. Kirjandusloo magistrina „Loomingu“ toimetamisele asudes ei toonitavat ta akadeemilist joont, vaid tahtvat teha „Loomingu“ senisest pisut noolelikumaks [LXXVI:18]. Karikatuur, mis kujutab kirjanikke kraavitööl, on pannud Semperi väliköögi juurde kokaks, sest et ta „Loomingu“ toimetajana on kulbijumalaks kirjanike pudrupaja juures [LXXIV:33].

¹¹⁶⁾ Riigipööre Kirjanikkude Liidus. VM 27. III 1928, nr. 73, lk. 5.

„Looming“ ühtaegu sellega kannatab ka lugejate kriisi. Vähene levik ja selle suurendamine oli sagedaseks kõneaineks. Nõnda uue toimetaja teisel tegevuskuul peetud E. K. Liidu koosolekul O. Luts võtab sõna ja ironiseerib, et „Loomingu“ tõus olla silmanähtav, Noor-Eesti laod aina kerkivat¹¹⁷⁾.

Karikaturisti fantaasiale on see tänulikuks materjaliks, võimaldades ühtlasi etteheiteid „Loomingu“ sisu ja honoraride (~ avansside) arvel kirjanikele.

Kolmeosalise karikatuuri 1. pilt kujutab lugejat J. Semperit õlast sasivat ja lausuvat, et „kes avansside eest „Loomingu“ keldrisse kirjutavad, tuleks laiali ajada“. 2. Sulid leiavad, et keldritesse ei maksa enam sisse murda — need olevat ainult raamatuid täis. 3. Poeedid leiavad aga lohutuse: „Niikaua kui veel keldreid leidub, ja „Loomingu“ toimetaja armu heidab, ei ole meil karta midagi.“ [LXXVI: 17^a.]

Ka järgmisel aastal lausub kirjastaja, et Eestis on kirjanikkude arv kasvanud 60 pääle, seepärast tulevat siis kirjastuste keldreid laiendama hakata¹¹⁸⁾.

1931. aastal ründasid rahvuslikud klubid poliitilis-patriootilistel põhjustel „Loomingut“. Nõuti, et ajakirja põhisuund olgu positiivne ja võetagu revideerimisele senine suund. Suletagu veerud nõrkadele ning riiklikku eksistentsi õõnestavatele töödele¹¹⁹⁾. Rännakut illustreerib O. Krusteni karikatuur „Suur sõda“: rahvuslased tungivad käratsedes kallale „Loomingule“, kes neid püüab rahustada: „Asjata ärevus, härrad isamaalased — mind ei loe ju keegi.“ [CLXXXVII:2.]

Rahvuslaste kallaletung „Loomingule“ on aineks ka karikatuurile „Loomingu voolud“. Semper on kujutatud peegasusena, kes kannab silti „Looming“. Ta seljas ratsutab taat Eesti lipuga, sapsudel kommunist pommiga. Rahvuslikkude klubide tegelane [vist E. Ein] vaatab seda sümbioosi, fašistlik [liktori-]kirves käe all ja ütleb: „Elus oleks selge, kuidas talitada, kuid siin olevat kunst ja sellel platvormil istuvad nad sõbralikult koos. Kui kaua, see on muidugi iseküsimus.“ [LXXVI:25.]

1934. aastal ilmunud karikatuuri andmetel Semper olevat tahetud vallandada „Loomingu“ toimetaja kohalt, sest ta olevat jõukas mees, ja leiduvat küllalt kirjanikke, kes ei tea, kuidas end elatada. See-

¹¹⁷⁾ „Loomingu“ sisu, Kirjanikkude Liidu kirjastus ja muud „probleemid“. Post. 25. II 1930, nr. 54, lk. 4.

¹¹⁸⁾ Post. 15. VI 1931, nr. 158, lk. 3.

¹¹⁹⁾ Arvustavad märkused „Loomingu“ üle. Post. 10. XI 1931, nr. 306, lk. 3.

päälle siis ütleb üks kirjanik: „Mis toimetaja niisugune kah on, — lips ees, kõht täis ja terved püksid jalas!“ [LXXVI:35.]

1935. aastal tekkis „Loomingu“ kohta uusi nõudeid: ajakiri tulevat suupärastada laiemale lugejaskonnale. Algatus näib tulevat Haridusministeeriumist. Kavatssetavate ümberkorralduste kohta ütles haridusminister, et keel pidavat muutuma laiematele hulkadele arusaadavamaks ja kõrvaldada tulevat artiklid, mis ei sobi riiki kandva vaimuga ¹²⁰).

Vastav reformimiskava töötati välja Eesti Kirjanikkude Liidu poolt ja esitati haridusministrile. Kava väljatöötamisel oli lähtunud seisukohast, et „Loomingu“ tase peab jääma kõrgeks ja ajakiri peab olema kirjanikele vabaks avaldumiskohaks. Ses kavas on ette nähtud ka intervjuud kirjanikkudega, võimalikult igas numbris üks intervjuu, et lugejaid tutvustada kirjanikkude mõtete, vaadete, tegevusega jne. Intervjuud olgu püsiva väärtusega ja tõsise sisuga artiklid, mitte aga ajaviitevested. Keelt ja väljendusviisi tuleb lihtsustada. Lõpuks — ajakirja tuleb viia võimalikult laiematesse rahvakihtidesse ¹²¹).

Ka rahvuskirjanikud esitasid riigivanemale omalt poolt märgukirja, kus nad avaldasid soove „Loomingu“ välisilme ja sisu muutmiseks. Kõige kaugemaleulatavam oli soov, et ajakiri võetagu E. Kirjanikkude Liidu käest. Praeguse „Loomingu“ toimetuse juures olevat „Loomingu“ veerud rahvuskirjanikkudele suletud, jne. ^{121a}).

Kui kirjanikkude kavatsus ajakirjanduse kaudu teatavaks sai, võeti see mitmelt poolt arvustuse alla. Nii mainiti „Päevalehes“, et Liidu reformikava olevat patutunnistus, mis ei tee au „Loomingu“ väljaandjaile ega tunnistajaile ¹²²).

Enne ametlikku informatsiooni ajakirjandusele ilmusid salajased kavatsused ajalehes „Uus Eesti“, mille toimetusse kuulus Eesti Kirjanikkude Liidu esimees Ed. Hubel. Sellesisulise teate avaldas „Postimees“ ¹²³). R. Tiituse karikatuur illustreerib seda olukorda: „Uus Eesti“ toimetaja Hubel pressib Kirjanikkude Liidu esimehelt Hubelilt informatsiooni välja [LI:45]. Olgu lisatud, et Hubel dementeeris selle kuulduse 13. XII 1935 „Postimehes“.

„Loomingu“ reformiaktsiooni saadab veel paar karikatuuri. Ühel neist Gori kujutab „Loomingut“ lugeja kohtu ees: J. Semper seisab,

¹²⁰) Looming. Post. 22. XI 1935, nr. 319, lk. 4.

¹²¹) „Loomingu“ reformeerimisest. Post. 5. XII 1935, nr. 332, lk. 4; Mis saab ajakiri „Loomingust“? UE 4. XII 1935, nr. 78, lk. 2.

^{121a}) Post. 13. XII 1935, nr. 340, lk. 5.

¹²²) „Loomingu“ reform... Pvl. 5. XII 1935, nr. 336, lk. 2.

¹²³) Post. 13. XII 1935, nr. 340, lk. 5.

„Looming“ kaenas, lugejast-kohtuniku ees hirmunud näol, et higi-piisad voolavad, olles seotud nõoriga kaelast ja jalust. Kaenas olevast nõorist hoiab F. Karlson, jalus olevast aga E. Hubel, kellel muuseas on seljas veel rahakassa¹²⁴). Ühelt poolt pigistab „Loomingu“ toimetajat siis Kul-ka Kirj. Sihtkapitali esimees rahakassa läbi, teiselt poolt Karlson rahvuskirjanikkude esindajana. Nende

„Looming“ lugeja kohtu ees.

Joon. 18. Eluajaks vesisemale toidule. Gori.

kõrval istub Alle vestiväel, poksikinnastes, kirikulauluraamat käes. Poodiumil musta maskiga kohtunik, seaduseraamatuks „Jenoveva“. Vandekohtunikkudeks on Luts, Raudsepp, Suits, Tuglas, Visnapuu, Jakobson, Gailit, Sütiste, Mälk. Otsuseks saab: „Eluajaks vesisemale toidule!“ [LXXVI:39. Joon. 18.]

Teine samaagne karikatuur on R. Tiituselt: Semper keedab priimusel „Loomingu“ kastrulis suppi talumehest-lugejale. „Milliste

¹²⁴) Hubeli esinemist säärases osas Gori karikatuuril aitab selgitada Hubeli enda intervjuu, milles ta kõneleb eluvõõruse ja liigse akadeemilisuse vastu „Loomingus“. „Looming“ olgu kujult ja sisult elulähedane; kõigis kirjutuses valitsegu eesti orientatsioon. — „Loomingu“ uuest palgest. UE 16. XII 1935, nr. 90, lk. 9.

piparde ja vürtside abil ta seda teeb, on küll esiotsa saladus. Võib siiski loota, et toit paras tuleb.“ [LXXVI:40.]

Kavatsuste kohaselt „Looming“ hakkas tõesti avaldama ka kirjanikkude intervjuusid, milliste tulemustega, pilkab Gori karikatuur „Intervjueerija looming“: päris viisakamoelisest kirjanikust on saanud intervjuu-pildis mingi permutatsioon inimese kere ja jõehobuse pääga [CXXXII:122].

Üksikuist kirjanduslikkudest paladest, mille kaudu on rünnatud ka „Loomingut“, oleks veel mainida paari Barbaruse luuletust ja ühte Rumori novelli.

Barbaruse luuletus „Ühe surija päev“¹²⁵⁾ on osalt konstrueeritud arvudest:

„ . . . dollar ei maksa midagi,
0 (null) 0 (null) 0 (null)
(nagu minu ridagi).
Mäest alla jookseb tramm:
hing lahkub kehast — seebimull:
0 (null) 0 (null) 0 (null)
0 (null) 0 (null)
0 (null).“

Seda luuletehnikat virildav karikatuur kujutab Barbarust vare-sena, kes lööb takti, mille järgi Tuglas „Loomingust“ laulab. Teksti-osas avaldatakse imestust, millega Barbarus on jõudnud „Loomingu“ toimetajat Tuglast pimestada, et ta on nulliga võrduva värsi, nagu seda Barbarus isegi ütleb, „Loomingusse“ paigutanud. Selle õige koht olla säääl, kus asub nr. 0 [IX:6].

Tiituse karikatuuri „Murrang“ põhjustajaks on Barbaruse luule-tus 1928. a. aprillikuu „Loomingus“, kus ta laulab:

„Mu isamaa
On nälja, mure kisamaa.“

R. Tiitus karikeerib: J. Kärner, „Loomingu“ toimetaja, joodab Bar-barust sorskust. Barbarus on õige rammusaks läinud. Karikaturist lisab parodeerivalt tekstiosas:

„ . . . kus kaalult paisuda
võib kergelt vemmalvärsiga.“ [IX:14.]

1925. a. „Loomingu“ 10. numbris ilmus K. Rumori novell „Veri-tähised“, mille aine on võetud 1. dets. riigipöördekatsest Tallinnas. Arvustus leidis, et autor suhtub mässulistesse sümpatiseerivalt, ja kasutas juhust pääle autori rünnata ka „Loomingut“.

¹²⁵⁾ Lng. 1925, nr. 7, lk. 543—544.

R. Tiituse karikatuur illustreerib arvustuse suhtumist: Rumor upitab terroristi, kel ühes käes verd tilkuv puss, teises granaat, ja lausub: „Vot — üks tõsine kangelane.“ [LXXIII:10.]

Kirjanikkude rahulolu ei suuda teenida ka Liidu kirjastus. 1929. a. koosoleku sõnavõttudes olevat mainitud, et Liidu kirjastus praegusel kujul olevat häätegev asutus. Mõned koosolijaist soovivad ettevõtet viia ärilisele alusele ¹²⁶).

Karikaturist Tiitus haarab sõnast „häätegev asutus“ ja laseb pätil esineda Visnapuule sooviga saada ööseks päävarju [XCVII:42].

Et Liidu kirjastus on andnud ainult kahju, selle põhjuseks osalt, nagu väljendas üks sõnavõtja, olevat see, et kirjastatud on luuletuskogusid, mida üldiselt loetakse vähe ¹²⁷). Kord aga tulevat aeg, kus luuletused on kapital.

Karikaturist paneb luuletajaid sel ainel dialogiseerima:

„Mis sa kirjutad luuletusi — neid ju keegi ei osta.“

„Ma kogun lastelastele kapitali.“ [CXXXIII:25^a.]

Samal koosolekul Luts olevat soovitanud kirjandusele reklaami teha õllepunktides.

See on jälle sobiv karikatuuriline Tiitusele: napsivennad vaatavad O. Lutsu pilti seinal ja lausuvad: „So, või sihukesed siis kirjutavadi neid raamatuid, proosit!“ [XLVIII:11^a.]

Eesti Kirjanikkude Liidu asutamisega kandusid kirjanikkude omavahelised arveõiendamised Liidu pinnale. Tekkis sõlmi, mida arutati omavahel ja väljaspool Liitugi. Kõige pinevamaiks kujunesid aastakoosolekud, mille ajal ajakirjandus kubises följetonist ja karikatuuridest. Jätkus õige vähestest põhjustest, et satiirilisi avaldusi kirjanikkude ja nende organi vastu välja kutsuda. Sageli on need avaldused täis kahjurõõmu vaimse eliidi eluavalduste arvel. Järgnevas vaatleme ainult mõningaid sündmusi ühenduses Liiduga, mida karikeeriti; osa materjali tuleb vaatlusele ühenduses muude küsimustega.

1931. a. aprillikuu koosolekul tehti osa liikmete poolt Liidu päekoosolekule ettepanek heita B. Linde Liidust välja. Miks, seda aitab teataval määral selgitada ajakirjandus, mis refereerib koosoleku käiku.

Ajakirjanduse referaatidest selgub, et Lindet süüdistatakse ebaõigete andmete andmises eesti kirjanduse kohta välismaale, samuti ebaõigete ja sihilikkude arvustuste avaldamises. Pääle selle olla Linde kõlbmatu liige Liidus oma rohkete kohtuprotsessidega, ta kõnelnud mitme isiku kohta laimujutte jne.

¹²⁶) R. J.: Kirjanduslikku päevapoliitikat. Post. 30. X 1929, nr. 295, lk. 2.

¹²⁷) Säälsamas.

Süüdistustele vastates Linde juhib tähelepanu sellele, et temal on terav vahekord väljaheitmise ettepaneku tegija R. Sirgega, sest ajaleht „Meie Hää!“, mille toimetajaks on R. Sirge, on avaldanud

Kirjanike lennukunst.

B. Linde jäi $\frac{1}{3}$ häälega Kirjanike Liitu.

Joon. 19. Linde: Nii lihtsalt see lennutamine ikka ei lähe kui sul on kaalukas kogu ja konksuke küljes.
Redo.

Linde kohta laimavaid kirjutusi. Linde kaevanud seepärast Sirge kohtusse. Süüdistused enda vastu ta lükkab tagasi.

Väljaheitmise ettepanek sai poolt 13 häält, vastu 3, erapoole-tuid 2, seega ettepanek ei saanud vajalikku $\frac{2}{3}$ häält ja Linde jäi Liitu $\frac{1}{3}$ häälega. Asja lahendamiseks valiti lõpuks kolmeliikmeline komisjon.

Samasugune asi kordus ka PEN-klubis, kust lahkusid Ed. Vilde, O. Loorits ja Mait Metsanurk, sest nad „ei taha Lindega ühe laua taga istuda“. Ka klubist väljaheitmiseks ei saadud vajalikku ena-must ¹²⁸).

Juba enne Kirjanikkude Liidu koosolekut oli avalikkusel teada, et süüdistustega Linde vastu esinetakse. Teadete alusel ajakirjandu-ses ilmus enne koosolekut Gori karikatuur a. 1931, mille allkiri kõlab:

„Mind kirjanikud tassivad nüüd kohtu ette,
Kas arvustuse luulet siis ei tohi olla mette?“ [XLV:19.]

Ettehaarav on ka „Noole“ karikatuur „Need, kes ajakirjanike ballilt puudusid“. Üks puudujaist oli sulamees B. Linde, kes pidi end ihu ja hinge poolest valmistama järgmisel päeval Tartus aset leidvaks pidulikuks aktuseks, kus temale Kirjanike Liidu poolt veel üks sulg pidi üle antama [XLV:15], s. t. sulg sappa pandama, välja heidetama. Samuti „Postimehe“ karikatuur: peegasus annab Lindele tagumiste kapjadega, nii et Linde lendab eemale [XLV:18].

Pärast väljaheitmiskatset Eesti Kirjanikkude Liidust, kus ei saadud vajalikku enamust ja Linde ühe kolmandiku hääle külge rip-puma jäi, ilmus „Päevalehes“ Redo karikatuur: kirjanik lööb Lindele sulega, millele kirjutatud „EKL“. Linde pükste küljes on $\frac{1}{3}$, mil-lesse sulg kinni jääb. Tekstiosas karikaturist laseb Lindel hoobelda: „Nii lihtsalt see lennutamine ikka ei lähe, kui sul on kaalukas kogu ja konksuke küljes.“ [XLV:23. Joon. 19.]

Sama koosolek inspireeris veel karikatuuri „Kõigi sõda kõikide vastu“, mille motoks on: „Sulerindel seisukord endine“. Pilt kuju-tab kirjanikkude-vahelisi suhteid: ühes grupis Linde röövib Vilde kingad jalast. Lindele omakorda torkab sulega tagant Antson ¹²⁹). Teine grupp on koondunud Lattiku ümber, keda torgivad oma sul-gedega Alle ja Hiir, käsitsi kallal on Jürna ¹³⁰). Vastamisi on ase-

¹²⁸) Bernhard Linde sõda Kirjanike Liidus ja Pen-klubis. Pvl. 14. IV 1931, nr. 100, lk. 5 — Pesupäev kirjanikkude liidus. VM 14. IV 1931, nr. 86, lk. 6.

¹²⁹) Mainitud koosolekul Antson võttis sõna Linde vastu.

¹³⁰) Analoogiline lugu oli olnud varem Lattikuga, sel koosolekul asi lõpetati.

tatud ka endine ja praegune „Loomingu“ toimetaja — J. Kärner ja J. Semper, kellest esimene torkab teisele sulega kõhtu. Orbiidipäevade vastuolu kajastab Sütiste ja Suitsu duell. Seda kõike vaatab kurvalt Liidu esimees Tuglas, kes segab välikatla juures suppi [XLV:22].

Tulistseeni kujutab teinegi karikatuur. Sellelt tunneme Tuglast, Lattikut, Lindet, ülejäänud on tundmatud. See olevat ajakohane Kirjanikkude Liidu juhatus tegutsemas [XLV:21].

Selle-ainelisi karikatuure ilmus veelgi. Nõnda kirjanik seisab suure luuaga mehise puhastamise eel [CXXXII:87], viskab veksleid paberikorvi ja lausub, et neil pole mingit kirjanduslikku väärtust, seejärest ei või nende autorid ka Kirjanikkude Liidus olla [CXXXII:84]. Mõeldud on Mart Rauda ja R. Rohtu, kes vekslilugude pärast E. Kirjan. Liidust 1930. a. lahkusid. Mõlemad pandi ka kohtulikku karistust kandma: mõisteti vangi. Fantaasiat arendati edasi veel kolmandaski karikatuuris: rahvas vahib, kui politsei viib käsist seotud kirjanikku. Karikatuuri puänt seisneb aga selles, et tülide tagajärjel kirjanikkonnas rahvas hakkab kirjanduse vastu huvi tundma [CXXXII:85], kuna varem kogu aeg kaevati rahva huvipuuduse üle kirjanduse vastu.

Raua ja Rohu vekslilood isegi andsid ainet karikaturistidele. Oma teostes Roht saadab tegelasi sageli üksindusse. Vangistamise ajal karikaturist laseb Rohul lausuda: „Ikka olen ma otsinud üksindust ja nüüd olen seda leidnud!“ [LXIX:31.]

Raud sel puhul karikaturisti fantaasia järgi võiduröömutseb, et vanurid hakkavad tema tööd plagieerima [LXIII:8]. Oli vist Raud siin esimene.

„Bumerang“.

1925. aastal koondus kolm noorkirjanikku E. Hiir, M. Jürna ja J. Schütz kirjanduslikuks rühmaks. Rühma esimeseks sammuks oli, nagu tavalisesti, enda tutvustamine üldsusele avalikkude esinemistega linnades. Nii esines rühm Tartus, Viljandis¹³¹⁾, võib-olla mujalgi. Seejärel esineti muidugi ka trükisõnas albumitega. Albumeid ilmus kaks: 1925. aastal „Sang“, 1926. aastal „Bumerang“.

„Bumerangi“ ilmumise puhul avaldas „Kratt“ karikatuuri: rühma liikmed on peegasusekronu seljas, sikutavad ja tahavad teda üles tõmmata. Kuivale on kinni jäänud sang. Schütz ergutab: „Mihkel, vinna aga sabast, sabast, küll bumerangidega veab. Lõuna-papua-lastel veab bumerangidega väga.“ [CXC:1.]

¹³¹⁾ Sang, lk. 36.

Tohmani arvustuse järgi olevat Hiire ja Ko „Bumerang“ suur lollus, sest moodsa kahuri vastu see ometi ei saa. Mees viskab bumerangi, aga ise on kahurikuulist läbistatud [CC:1].

Kultuurkapital.

Kultuurkapitali asutamine. Riikliku toetuse küsimus kirjanikkudele, et nad võiksid anduda muretult oma tööle, oli olnud aktuaalne kogu riikliku iseseisvuse ajal. Meie oludes loomingu-
gust saadava honorariga pole kirjanikel võimalik ära elada ega vajalikule enesetäiendamisele mõelda.

1925. a. võeti Riigikogu poolt vastu Kultuurkapitali seadus, mis nägi ette kirjanikele korralise toetuse iga-aastaste summade jagamise näol.

Hästi mõeldud ja iseendast väga viljakas ettevõtte kujunes aga ühtlasi ka tülide ja intriigide allikaks. Endisest teravamini kerkisid esile ka noorurite küsimused. Vajavad ju eriti andekad noored välist toetust, et oma võimete väljakujundamiseks vabaneda ülalpidamis-
muredest. 1925. a. suvel toimunud esimene summade jagamine tõi kohe kaasa pahandusi. Mõnelt poolt heideti jagajaile ette ülekohut, sest suuremad summad olla juhitud nende kätte, kes midagi ei tee, kuna noored on pidanud leppima riismetega¹³²⁾. Varsti tekib võitlusi kirjanikkude toetussummade ümber ka Riigikogus. 1926. a. põllumeeste saadik Indermitte teeb ettepaneku kustutada kultuurilise toetuse summadest 16.000.000 (!) marka. Samal koosolekul H. Bauer kordab oma pahameelt „Ohverdet konnade“, „Lendavate sigade“ ja „Roosade seelikute“ vastu, mis olevat võõrad meie rahva hingeelule, kandvat haiglast futurismi-šimmi kultuuri jne. Kirjutagu meie kirjanikud nii, nagu kirjutas Aho, küll siis ostetakse kirjandust¹³³⁾. Noorurid heidavad korduvalt ette vanureile ja keskureile, kes on toetuse jagajad, et nad üksmeelselt hääletavad maha oma nooremate kaasvõitlejate toetamise¹³⁴⁾. Etteheidetele järgnevad jagajate seletused¹³⁵⁾, ja nii kestab see ikka uute variatsioonidega edasi. Kerkib

¹³²⁾ P. P.: Peale kultuurkapitali jagamist. Kaja 1925, nr. 228, lk. 4.

¹³³⁾ Kirjanikud ja kunstnikud riigikogu arvustuses. Post. 21. III 1926, nr. 79, lk. 4.

¹³⁴⁾ Noor Kirjanik [V. Adams?]: Eesti kirjanduse kultuurkapitalistid ja „santlaagrid“, Üliõpilasl. 1926, nr. 7, lk. 102–105.

¹³⁵⁾ H. Visnapuu, A. Alie, E. Hubel: Ettekujutused „lõhest“ heas perekonnas. Eesti kirjanikkude liidu esitajate vastuseletus. Pvl. 8. VI 1926, nr. 151, lk. 5.

varsti üles ka Kultuurkapitali seaduse muutmise küsimus, et vabaneda puudustest, mis senistel jagamistel on ilmnenu¹³⁶⁾.

Kultuurkapitali asutamisest päälle laieneb karikatuuri ainevald selle küsimuse võrra.

Osalt kultuurkapitali-küsimustega on seotud ka Alle ja noorurite vahetamine, mis kajastub ka karikatuuris. Nende päämiseks lahutajaks on küll mõtteviisi-küsimused, nagu näeme hiljem V. Adamsi ja E. Hiire puhul. Oma kirjutustes Alle korduvalt puudutab noorureid õige kriitiliselt¹³⁷⁾.

„Krati“ seeria „Kuldne aabits“ riimib N-tähe all:

„Miks norib norskur ühtelugu?
ei naudi Alle noorursugu.“ [V:15.]

Pärast Kultuurkapitali summade jagamise ümber tekkinud esimesi tülisid (1926) kujutab Gori Allet oma karikatuuris „Kohvik „Olümp“ omanik Alle ja Ko“ istumas Kultuurkapitali kalju tipul ankrus, juues kohvi. Alt ronib noorur redelit mööda ülespoole. Alle käratab: „Kuhu te ronite, noorkirjanik? Eks te näe, et siin enam ruumi ei ole!“ [V:18.]

Pärast esimest jagamist a. 1925 ilmub optimistliku sisuga karikatuur. Tekstiosa ütleb, et kui selle aasta sündmused endises tempos edasi arenevad, siis pannakse kõik vanad ja noorpoedid, tunnustatud ja tunnustamata, kohvikusse nuumale. Karikatuurilt võib tunda kirjanikke: M. Jürna, J. Sütiste, A. Alle, Fr. Tuglas, A. Gailit, P. Valak ja H. Visnapuu [XXIX:2].

Pärast teist jagamist a. 1926, kus ka nooremad luuletajad said toetusi, pilkab Tiitus uute luuletajate juurdetuleku soodustamist: karjapoiss lausub pärast õnnestunud luuletuse kirjutamist, et viskab nüüd karjaskäimise nurka ja norib kultuurkapitalist kindla summa välja [CXXXIII:13].

Kultuurkapitali summade jagamised ise ilma komplikatsioonideta karikatuuris palju ei esine. Ainult kord, 1929. a., ilmub „Kratis“ O. Krusteni seeria „Hindade seis viimasel luulehobuste laadal. Kultuurkapitali börsisedel“. Selles on näidatud, kui kallilt on hinnatud kellegi peegasus, tähendab — kuipalju keegi sai toetust 1929. a. kevadisel jagamisel. Karikatuuri teravik seisneb imestamises, miks Hindreyle peegasust ei antud, tema ju vana ratsamees [XX:21].

¹³⁶⁾ A. J. [ür gen ste in]: Keerdkäigud kultuurkapitali jaotamise ümber. Post. 6. III 1926, nr. 64, lk. 2; Ed. Hubel: Kultuurkapitali ümber. Pvl. 7. X 1926, nr. 272, lk. 5; A. H. Tammsaare: Kirjanikud ja teised sihtkapitalid. Pvl. 16. XI 1926, nr. 312, lk. 2.

¹³⁷⁾ Vt. näit. Lng. 1924, nr. 10.

Gori oma karikatuuris „Raudsepa vaimulapsed“ ironiseerib toetuse vähendamist Raudsepale 1932. a. Küsitakse, kas hakkab maksuma üldine põhiseadus, mida rohkem lapsi, seda vähem toetust [LXV:23].

1932. a. jagamine tekitas muuski osas karikatuure. „Ka-ka mõõdupuu“ aluseks on teade, et Antsonile, Agnes Taarile ja Hindreyle määrati igale 100 kr. toetust. Pilt kujutab kaalu, mille ühel kausil Antson, kaenlas „Tänapäeva Venemaa“. Tema kaalupoole on täiesti üles kergitanud Hindrey, kes seisab teisel kausil — ühes kaenlas „Sädemed“, teises mitu köidet „Elukroonikat“, kõrval lebab veel „Ararauna“. Agne's Taar seisab kõrval pangega, milles „Maamuld“. Hindaja vaatab taevasse ja leiab, et nagu kaal näitab, on nad kõik üheraskused [VII:14].

Järgmise aasta summade jagamisel kerkib karikaturistil küsimus, kes on väiksem kui hiir; selgub, et Hindrey. Pildil on Hindrey hiirest väiksem [XIX:7]. Hindrey ja Hiire sellelaadilised suhted karikatuuris jätkuvad ka 1937. a. Hiir on suurel pekitükil ja Hindrey tõendab jälle, et Hiirele on liiga suur pekitükk kätte antud [XIX:9].

1937. a. jaotati kirjanikud toetuse saamiseks kategooriaisse. Selles leiti omamoodi koomilisi momente, mis karikatuurile häaks aineks. Nii kujutab jagamist Tiituse karikatuur „Kategooriad“. Esimeses kategoorias on Under, Metsanurk, Raudsepp, Luts, Tammisaare, Tuglas, 1-b kategoorias Gailit ja Hindrey. Toslem kurdab aga, et tema kuuluvat 12-õ kategooriasse [XIV:98].

Teist laadi puánt on Redo karikatuuril „Kirjanike kategooriad“: esimene kategooria sibab oma pardijalgadega, ülal vaatavad Metsanurk, Luts, Tuglas, Raudsepp jt. „B“-s Hindrey ja Gailit. Hindrey lausub Gailitile: „Meie oleme nii siis esimese b-ees!“ [XIV:100.]

Reisistipendiumid.

Tuglas Aafrikas. 1928. aastal reisis Tuglas kultuurkapitali toetusel P.-Aafrikas. Reisist avaldas ta kirjeldusi kolmes raamatus (Teekond Põhja-Aafrika I—III). Pääle reisimärkmete on Tuglase raamatuis palju geograafilisi kirjeldusi ja ajaloolisi pilguheiteid.

Tuglase reisi algul ilmus karikatuure, kus katsuti mitmesuguseid võimalikke olukordi „ette näha“. Tiituse kaheosalises karikatuuris „Poeet ja elu“, mis on loodud teate alusel, et Tuglas sõidab Marokosse, kujutatakse: 1. Marokos maabunud Tuglas hüüab pateetiliselt, käsi ülal: „Näidake mulle end, riff-kabiilid ja laske vinguda kuulid kui tulised kiilid...“ 2. Tuglas seisab vaheliti käsi. Tema juurde

on karanud hüütav ja ähvardab pistoliga. Tuglas lausub: „No inime, kas teil siis luulest arusaamist ei ole.“ [XC:38.]

Ajaleheteate põhjal, et Tuglas sõitis Aafrikasse oma kirjadele materjali otsima, luuakse karikatuur Tuglasest džunglis: Tuglas istub supelpükste väel ümmarguse kartongi otsas, kõrval maas tindipott, käes „Bloc-Notes“, sulg kõrva taga ja lausub: „Kahju, väga kahju, et Tarzan juba kirja pandud.“ Inspiratsioonihoo ei pane ta tähelegi, mis ta ümber sünnib ja millised hädaohud teda varitsevad. Pää kohal tolkneb ahv ja tõstab ühe käega ta kaabu õhku, kõrval istub kannibal ja närib inimese konte. Ta on oma närimisega juba lõpule jõudnud, „puhastab“ suus veel viimast säärekonti. Maas vedeleb inimkolpi ja roideid. Metsmees hoiab ühe käega Tuglase õlast, mis tähendab, et ta võetakse järgmisena eineks. Ülalt on laskunud skorpion ta pää kohale; ümber puu, millesse on lõigatud „F. T. 1928“, on keeranud end madu ja haarab oma lõugadega märkmiku järele. Taamal läheneb hüppel tiiger jne. [XC:39].

Rohket ajaloo ja muude teadmiste üleküllastatud kasutamist on Tuglase reisiraamatute arvustajad ikka alla kriipsutanud¹³⁸⁾, mõned aga pilkavalt ette heitnud. Nii kirjutatakse „Kirjandusliku Orbiidi“ varia-nurgas Tuglase aafrikapalavikust, millesse ta haigestunud pärast reisi ja „mis avaldub Põhja-Aafrika ajaloo ja geograafia ümberkirjutamises. Suure valu ja vaevaga on turule last juba kaks köidet, kuid lähem tulevik ei näi toovt parandust“¹³⁹⁾.

Paar kuud hiljem ilmus Tiituselt samaaineline karikatuur: Tuglas vaatleb Aafrika maastikku ja lausub: „Väga tore koht, — kui ajalugu taskus — võib siit terve eluaeg reisikirju kirjutada.“ [XC:52.]

Elulähedust nõudva „Orbiidi“ ja „elukauge“ Noor-Eesti vaatevõitluses Gustav Suits esitas tingimuse, et elukutselisel kirjanikul oleks hää, kui tal vähemalt oleks olnud mõni teine amet, või oleks käinud mitme teenistuse koolis. See lisaks elukogemusi ja õpetaks inimesi ning asju nägema mitmete kutsevajaduste silmadega. Nii on Tammsaare teinud läbi kuueaastase karjusekutse, olnud niisama kaua põllukünda, hilistreffneristina õppinud ja teeninud. „Tõe ja õiguse“ autorina pole ta oma õppe-ega kutse aastaid unustanud, vaid on neid omapärasest vaatenurgast edasi väärtustanud¹⁴⁰⁾.

Selle mõtte edasiarendus on andnud rea karikatuure eesti kirjanikkudest ühise päälkirja all „Elulähidus“. Karikatuuride motiivid on võetud vastavate autorite loomingust. Tuglase karikatuuris

138) Vt. näit. H. Raudsepp: Friedebert Tuglas: Teekond Põhja-Aafrika... E. Kirj. 1929, lk. 234—238.

139) Mõtlematu tegu toob kannatusi! Kirj. Orbiit 1930, nr. 2, lk. 6.

140) G. Suits: Kirjanikukutsest. Üliõpilasl. 1930, nr. 3, lk. 53.

võetakse aluseks ta reisikirjad Aafrikast. Pilt kujutab Tuglast istumas kaubakoorma otsas, mida veab kronu. Tekstiosa ütleb, et kuna ta alaks on reisikirjeldused, siis peaks ta hakkama rändavaks kauba-härraks, milline amet aitaks ka matkahimu rahuldada [XC:63]. 1930. aasta kirjandusnädala karikatuur annab sellele motiivile veel lisa: Tuglas istub raudruuna seljas — kui reisikirjade autor [XC:53].

Siia kuulub ka karikatuur, mille saamislogu on jälle seotud „Kirjandusliku Orbiidiga“. Selles ilmunud jämedakoeline Mass-inimese [= O. Looritsa] „Enesepaljastus“ eelmise sugupõlve ja selle kirjandusliku loomingu ning kirjanduslike uurimuste sarjamisega tekitab pahakspanemisi. Ses enesepaljastuses Soome „tulekandjaile“ leidub lõige, mis käib Noor-Eesti, seejuures kindlasti ka Tuglase kohta. Eriliseks ironiseerimisobjektiks on Juhan Liivi monograafia:

„Või tahate [= tulekandjad] olevikus alla jäädes meist üle olla oma mineviku suurustega? Kuid eks meilgi olevikuga tee tegemist ainult „epigoonid“, kuna päristusad, need elukutselised (ja palgalised) esteetid kõige oma Ilo ja Eloga on meilgi mineviku muuseumis. Ja sääl „konstruitakse“ meile nüüd üht kummalist tüüpi näilisi suurusi: ise need suured pole õieti suurt midagi loond, kuid uurimused nende kohta kirjutatakse seda suuremad ja väärtuslikumad. Enesepettuses me oleme üldse ilma-meistrid ja eriti oma minevikku me tahame (ning kurat võtku, oskame kah!) ikka kunstlikult suuremana näha ja näidata — veelgi osavamalt kui olevikku, kus kah mõnuleme oma petlikust suurusest ja iseteadvusest. Meie trükitud või trükitavad monograafiad Kr. J. Petersonist, Kreutzwaldist, Juhan Liivist, J. Oksast jne. on sama suurepärase nagu teie omad Kivi, Aho jt. kohta, — no ütelge nüüd veel, mis poolest siis teie Kivi meie Liivist enam ette on! Liivis on ju kah kahtlematta suure looja predispositsioone — mis sellest, et ta ei saand neid oma loomingus õieti teostada, — meile jatkub juba predispositsioonest ja illusoorsestki loomingu küllalt“¹⁴¹).

Orbiitlaste eneseavaldustele reageerivas kirjutuses vastab G. Suits ka neile pisteile, kaitstes Tuglast:

„Kolmandas [„Orbiidi“] numbris nõõgitakse juba ka Su [= Tuglase] kirjandusajaloolisi uurimusi: oled neid „elukutselisi ja palgalisi esteete“, kes minevikku püüavad kunstlikult suuremana näha ja näidata oleviku elavaist jõududest. Või kes muu kui Fr. Tuglas on kirjutanud selle volüümika Juhan Liivi monograafia, mida mõnitatakse koguni erilises läkituses soomlastele...

Arvasin ikka, et Sa kahe juhtiva kirjandusliku organisatsiooni esimehena veel meie kirjandusliku elu eesotsas sammud. Aga nüüd tuleb keegi kah-sangar, kes oma nägu ja nime peidab. Irvitab: „Muuseumi kõige oma Ilo ja Eloga!“

Kallis Friedebert Tuglas! Kas see üliõpilastest, magistritest, doktorandidest ja doktoritest haritlashamide veljesto siis tõesti ei taipa, et inimene nende keskel võib saada aafrikapalaviku? Kes meie palgalistest esteetidest Aafri-

¹⁴¹) Mass-inimene: Enesepaljastus Soome „tulekandjaile“. Kirj. Orbiit 1930, nr. 3, lk. 3.

kasse ei ole saanudki, et Sa end sääl õnnelikumaks oled võinud tunda õigete moorameeste, pärisneegrite ja pärispärdikute keskel. Kartaago varemest rääkimata“¹⁴²⁾.

Elmistel sõnavõttudel, päämiselt G. Suitsu omal, põhinebki Redo karikatuur: Tuglas istub Kartaago varemeil pärdikute keskel, käes palmioks. Allkiri: „Tuglasele anti kirjandusliku autasuna valida kaks asunikukohta: kolida muuseumi või ronida Kartaago varemeile. Tuglas eelistanud kuuldavasti viimast, sest seal — pärdikute keskel — olla siiski palju rahulikum.“ [XC:55. Joon. 20.]

Veel kord Aafrika-reisi aineks kasutades kujutab üks Gori karikatuur „Orbiidis“ Tuglast neegripäälükuna [XC:54]. Have laseb tal talutada neegrit käekõrval, peegasust nõõriga järel [XC:46].

Kui järgmisel aastal Rumori India-stipendium pahan-dusi ja karikatuure esile kutsus, tuletati meelde ka Tuglast. Tuglas oli pandud istuma maake-rale, kus ta lausub: „Mina nende reisistipendiumide pärast kisklema ei lähe — minu jaoks on juba maailm kitsaks jäänud!“ [XC:45.]

Ka stipendiumi enda saamise kohta leidub karikatuur „Sihtkapitali kaalud“. Paks daam hoiab kaalu, mille ühel kausil Luts, teisel Tuglas. Tuglase-poolne kaalukauss vajub alla, kuna sellele on asetatud ka suur sulepää. Otsus: „Tuglas sõidab välismaale, Lutsul on muudki teha — ta võib kirjutada.“ [XC:42.]

Rumor Indias. 1929. aastal tekkis eesti kirjanikkude keskel tüli välismaa-stipendiumi pärast. Nimelt otsustati Rumorile anda stipendium Indiasse sõiduks. Gailit oli juba varem välisstipendiumi

Kirjanduslik veste piltides.

Joon. 20. Tuglasele anti kirjandusliku autasuna valida kaks asunikukohta: kolida muuseumi või ronida Kartaago varemeile. Tuglas eelistanud kuuldavasti viimast, sest seal — pärdikute keskel — olla siiski palju rahulikum. Redo.

¹⁴²⁾ G. Suits: Sangarid. Olion 1930, nr. 2, lk. 30.

palunud, oli seda ka nüüd teinud, kuid jäi ilma. Selle tagajärjel olivat Gailit teatanud Eesti Kirjanikkude Liidule, et ta säält lahkub.

Varsti hakati mitmelt poolt karikatuuride kaudu näitama, et Rumor Gailitile ses suhtes ei ole vääriline võistleja, sest Rumori produktsioon ei kaalu üles Gailiti oma. Päälegi saab Rumor ülalpidamist poliitikuna ja ajakirjanikuna, kuna Gailit peab elatuma elukutselise sulemehena. Lisaks olevat vähendatud ka Gailiti tööstipendiumi ¹⁴³).

Protestid asja ei muutnud, Rumor tegi mainitud välismaareisi.

Sündmus ise leidis väga elavat vastukaja karikatuuris, kus sümpatiseeritav pool oli Gailit, teravused aga suunati Rumori vastu.

Krusteni karikatuuris Kirjanduse Sihtkapitali valitsejad kaalutlevad, kellele anda stipendium: „Gailitil on liig suur toodang ja sellepärast raske temal reisida, parem anname välismaa-stipendiumi Rumor-Astile, kellel kergem toodang.“ [XIV:54.] Samasisuline on ka Have karikatuur „Eesti kirjandus tungib välismaale“. Võistlejate produktsioon pole küll võrdne, aga välismaale pääsevad mõlemad: Gailit oma Nipernaadiga, Rumor Kroonu piletiga [LXXIII:11-a].

Rumori 1930. aasta uusaasta sooviks on, et Issand meid hoiaks auhinnatud romaanide eest, sest ilma romaanideta on palju parem aukohale istuda [LXXIII:18].

Nii on avastanud ka luuletaja tänapäeva tõe: luuletamine tuleb nurka visata — mida väiksem produktsioon, seda suurema stipendiumi võib saada [CXXXIII:25]. Kirjanik ei saa Kultuurkapitalist stipendiumi, sest ta on palju kirjutanud ja peab nüüd sõitma laevapunkris [CXXXII:51].

Paaris karikatuuris on vihjeid, nagu oleks Rumoril stipendiumisaamine kergenenud poliitikategemise läbi. Rumor seletab kolleegide Rohu, Visnapuu, Barbaruse, Raudsepa, Gailiti jt. ees, et õppigu nemadki kirjanduse asemel poliitikat tegema, siis saavutavad nad samasuguse kaalu kui on temal. Karikatuur ise kujutab Rumorit kaalu ühel poolel sots-elevandist peegasuse seljas, teisel pool on mainitud kirjanikud, kes hoiavad nõorist oma peegasust, kes haarab Rumori käes oleva rahapunga järele [LXXIII:15]. Karikatuuris „Uueaasta nägemusi“ kujutatakse Rumorit, kes hoiab sõpruse alal oma suure kaitseingli Astiga, nimelt reiseid mõttes [LXXIII:17].

Üks põhjusist, miks Rumor India-reisi stipendiumi sai ja Gailit ei saanud, on karikaturisti teravmeelsuse järgi ka see, et Gailit juba olevat Indias käinud. Pildil ütleb keegi Gailitile, näidates talle

¹⁴³) Tüüdid kirjanikkude peres. VM 2. X 1929, nr. 228, lk. 3.

raamatut „Aja grimassid“: „Teie olete ju Indias käinud — siin raamatus on teie reisikirjeldus — „Minu India reis““¹⁴⁴). [XIV:56.]

Gailiti protesti kaudu väljendatud pahameel kajastub ühes miniatuur-karikatuuris vastava pilkelaulu juurde: Rumor on saanud oma kapa sente täis ja jookseb nüüd naerumuigega näol minema. Gailit on hiljaks jäänud ja tema kapp jääb tühjaks. Ta ähvardab põgenevat Rumorit kapaga, nagu riimimeister riimib:

„Pikk Gailit Nipernaadi papa
jäänd kuivaks. Rumor oma kapa
saand aga täis va sendi pudi
ja muigab vaikselt — asi nudi!
Las teised keerutada keppi,
Kuid faktiga neil tuleb leppi!
Ja tehes pilkavaid grimasse
Ta sõidab talveks Indiasse ...“ [XIV:55.]

Enne sõitu tuleb Rumoril end veel harjutada. Ta teeb seda kodus palmi all, endal turban pääs, istub padjal, pasun suus, ees seisab katkisest säärspast konstrueeritud prillmadu, kõrval ratas-tega mänguelevant. Rumor kiidab, et on hää, kui leidub sõber, kel on saapad ja teine, kel padi, siis võib end harjutada salapärase India elu-oluga [LXXIII:14].

India-reis annab kirjanduslikele vastastele veel ühe relva ta äsjase novellikogu „Kui Saara naerab“ vastu. Atakk tuleb orbiitlaste poolt. Eriti mahategevast arvustab raamatut D. Palgi. Ta nimetab teost seksuaalseks tšempionaadiks ja suhtub raamatu mentaliteeti eitavalt¹⁴⁵). Kui umbes samal ajal Rumor intervjuerijale seletas, et ta ei võta India-reisile kaasa relva, siis inspireerisid orbiitlased Gorile karikatuuri „Äkilisem püssist“. Rumor ütleb: „Milleks relv? Ka kõige koledam tiiger on kohe groggi, kui loen talle mõne rea novellide kogust „Kui Saara naerab“!“ Pildil Ast matkamehena, loeb tiigrile mainitud raamatust ette, ja tiiger on löönudki jalad sirgu, keelgi on suust väljas [LXXIII:20].

Karikaturisti lõppotsus stipendiumide kohta lastakse väljendada peegasusel, kes lausub, et stipendium võib aidata küll Indiasse, aga luuletaevasse sõitu ta takistab, sest see ripub suure raskusena saba otsas [CXXXIX:12-b].

¹⁴⁴) Meie India-reis vt. Gailit: Aja grimassid, lk. 7—19. Gailiti följeton parodeerib O. Rütli reisivestlust.

¹⁴⁵) Kirj. Orbiit 1930, nr. 2, lk. 4.

Auhinnad.

Kultuurkapitali Kirjanduse Sihtkapitali 1927. a. kevadises eel-
arves nähti ette 800.000 mk. auhindadeks parimate algupäraste luule-
kirjanduse toodete eest, mis on ilmunud riikliku iseseisvuse algusest
pääle kuni 1926. a. lõpuni. Vabariigi Valitsuse poolt kinnitati see
summa tingimusega, et pool läheks auhindadeks 1926. aastal, teine
pool aga varem ilmunud tööde eest.

Hindamiskomisjon asus tööle koosseisus: J. V. Veski, A. Saa-
reste, Joh. Aavik, Joh. Schwalbe [= Silvet].

Sihtkapitali valitsuse kinnitatuna kujunes otsus järgmiseks:
A. H. Tammsaarele — 80.000 mk., Mait Metsanurgale — 70.000 mk.,
G. Suitsule ja M. Underile — à 60.000 mk., Fr. Tuglasele, O. Lutsule
ja H. Visnapuule — à 50.000 mk., J. Semperile — 40.000 mk.,
A. Adsonile, A. Kivikale, J. Mändmetsale, H. Raudsepale, P. Valla-
kule — à 30.000 mk., A. Gailitile, J. Kärnerile, Mats Mõtslasele,
V. Ridalale — à 25.000 mk., A. Allele, R. Rohule, A. Tassale —
à 20.000 mk., V. Adamsile, J. Barbarusele — à 15.000 mk.

Otsus võeti osa auhinna-saajate poolt vastu pahameelega. Leiti,
et laureaate on liiga palju. Ülimalt viieteistkümnest oleks jätkunud.
Nii suure arvu saavutamiseks olla äratatud unest Mändmets, Ridala
ja Mõtslane ning rüütliks löödud siamaale „ainult skandaalse esine-
misega algupäratsev Adams“. Mõtslane on iseseisvuse ajal kirjuta-
nud ainult ühe töö ja seegi on nõrk. Seejuures on mõni silmapaistev
autor jäetud üldse auhinnata. Ka astmestamine polla õiglane.
Kultuurkapitali jagamisel on pahandatud, et jagajad on ise saajad,
nüüd on näidanud erapooletud mehed, et nad satuvad hullemini
rappa. Kogu auhindamine polla ikkagi muud, kui järjekordne raha-
jagamine ¹⁴⁶).

Kõige järsemalt reageerib auhindamisele J. Barbarus. Ta võtab
enda auhindamist solvamisenä ja lükkab temale määratud summa
tagasi. Ta polevat kogu iseseisvuse ajal saanud riigilt „pennigi“ ja
nüüd määratavat talle võrdselt algajaga 15.000 marka, või aasta
kohta vallavaese paiukile võrdne 1500 marka. See on solvav kir-
janiku nimele üldse. Tagasilükkamise motiivides ta ütleb, et on
põhimõtteliselt igasuguse bürokraatlis-ametliku kirjanduse auhinda-
mise vastu, kuna loomingu edasiviiv väärtus vahel alles tulevikus
selgub, olevikus on „tumedate arvustajate sugestioonil“ tihti pilgete
märklauaks. Ta ei taha ka, et ta looming kellelegi midagi võlgneks.
Samuti pole õiglane, et Kultuurkapitali toetusel töötavate kirjanike

¹⁴⁶) Üks imelik auhindamine. Lng. 1927, nr. 7, lk. 683—685; E d. H u b e l:
Eesti kirjanikkude auhindamine. Pvl. 24. IX 1927, nr. 260, lk. 5.

loomingu võistleb ühel alusel asjaarmastajate omaga. Ja edasi: „Olen igasugu „kroonitud peade“ vastane“¹⁴⁷).

Barbaruse protestikirja puhul ilmus Gorilt karikatuur: Barbarus on käed põlastavalt puusa löönud ja selja pööranud mahavisatud krooni poole, millel silt „15000 mk.“. Allkiri: „Olen igasugu „kroonitud“ peade vastane!“ [IX:10.]

Krusteni pikem satiiriline följeton ühes karikatuuridega ilmus „Kratiss“. Krusten on auhinnatavad pannud paari, kusjuures auhinna suurus on kantud kujutatava füüsiliseks suuruseks. Ta ütleb:

Seni oli meil üks kirjanikkude klass, kellest igaüks sai iga kuu oma tosin tuhandelisi pihku ja asi nudi. Maailma ees olid kõik ühesugused. Omavahel olid vahetegemiseks kindlad mõõdupuud. Võeti kaalu ja kasvu järele. Tassa oli kõige tugevam kirjanikkude peres, siis tuli Alle, Barbarus. Siis tuli üks saabas ja trampis meie kirjaniduse laval kõik segamini. Katki pole aga midagi. Päälegi teame nüüd, et meil on üheksat liiki kirjanikke, igas liigis mitu sorti jne.

Vaadatagu, kuidas on kujunenud nüüd suhted. Seni hiiglasena figureerinud Tassa on muutunud Tammsaare kõrval põialpoisiks [LXXXVII:4]. Samuti on endine väikesekasvuline Hubel muutunud hiiglaseks, kes kääbus-Allele põlastavalt alla vaatab [LI:13].

„Tuglas oli seni tilluke tähesõõja ja Barbarus jälle mees, kes neli päeva Pariisis olnud ja seal peaaegu Eiffeli torni tasku tsusanud. Kurvaks läheb meel, kui neid mõlemaid nüüd vaatad“: Tuglas on suur mees, seisab „esteetilises“ poosis lillega, Barbarus ulatub talle vaevalt rinnuni [XC:35].

Vana Jürgenstein olevat tarvitanud Vändra nalja ja pannud Adsoni ning Underi paari. Adson ulatub seejuures Underile umbes küünarnukini [IV:12]. Seni tundis ja nägi igaüks, et Gailit on kaks korda pikem Visnapuust. Nüüd on lugu vastupidine [XIV:42].

Eksikombel on aga följentonist Adamsi ja Alle paigutanud 9. liiki ja tunneb neile kaasa, sest nad peavad endid ise teineteisest pääjagu pikemaks. Seepärast küsib, kumb neist on rohkem solvunud. Kas on degradeeritud Alle nooruriks või ülendatud Adams vanuriks? See paneb mõlemad teineteisele otse sülitama¹⁴⁸) [II:7].

Lõpuks veel karikatuur „Auhindamise komisjon „töös““: suur säärsaabas pressib kirjanikke.

1932. a. asutati Riigivanema kirjanduslik auhind parimate sõnakunstiliste tööde premeerimiseks. Auhind 1932.—33. aasta eest anti järgmiselt: 1. auhind A. H. Tammsaarele „Tõde ja õigus“ IV ja V

¹⁴⁷) J. Barbarus: Avalik kiri kirjanduse sihtkapitali valitsusele ja kirjanduse auhindamise komisjonile. RS 29. IX 1927, nr. 176, lk. 3.

¹⁴⁸) Tegelikult oli Alle paigutatud 8. liiki.

eest — 1500 krooni, 3. auhind K. A. Hindreyle novellikogude „Armastuskiri“ ja „Välkvalgus“ eest — 750 krooni. Motiivid avaldati ajakirjanduses¹⁴⁹). Auhinnatute näod ilmusid ka Tiituse fantaasiapeegelduses: Tammsaare istub filosoofinäoga puu all [LXXXVII:10], Hindrey marsib, seljas õngevibu, suur uss õnge otsas [XX:35].

1934. a. laureaateks olid: 1. Mait Metsanurk ajaloolise romaaniga „Ümera jõel“, 2. J. Semper romaaniga „Armukadedus“, 3. A. Mälk ajaloolise romaaniga „Surnud majad“. Gori karikatuur näeb laureaate seisvat reas kahanevas pikkuses. Kõige ees kõige suurem — Mait Metsanurk, siis vähem J. Semper, lõppeks kõige vähem A. Mälk [LI:42]. Karikatuuri nali seisneb selles, et tegelikult pikkusvahekord on vastupidine.

1936. a. kujutatakse auhinnasaajat kirjanikku, kelle meeoleolu jõuluks on keemispunktil. Auhind on tal taskus ja loorberid mühav. Ta ei unusta ka oma poolehobuse-jõulist peegasust ja pakub temalegi tassi kohvi. Olgu sel kurnatud elukal ka rõõm ühest ilusast päevast [CXXXII:139].

A u h i n n a t a l u. Auhinnatalu andis rohkesti võimalusi satiiiriliseks fantaasialoominguks. Luulepõld esineb tihti viljapõllule üle kantud tähenduses. Talu saamiskäik oli järgmine.

1936. a. 29. märtsil oli Tallinnas „Estonia“ kontsertsaalis Raamatu-aasta lõppaktus. Sel aktusel pääministri asetäitja luges ette riigivanema otsuse tähistada seda meie kultuurilist sündmust ja lugupidamist meie vaimukangelaste vastu veel järgmisega:

„On seadmisel Tallinna juures uudismaalt ülesharitud koht, väike talukoht ühes elamute ja muu sisseseadega. Talu seadmise peatselt lõpujärku viies tahab riigivanem annetada selle meie kirjanikule, kes oma loominguga on osutunud paremaks asjatundliku jury või nõukogu määramisel. See oleks annetusena märgitud tänu-täheks ja austuseks meie paremale loojale kirjasõna alal“¹⁵⁰).

Udistalukoht hariti Habersti rabast Tallinna ligidal¹⁵¹).

Kohe pärast auhinna-talu väljakuulutamist (1936) katsuvad karikaturistid ennustada, kuidas elu kirjaniku talus välja näeks. Tiitus katsub sobitada tallu rea tuntud kirjanikke. Karikaturist laseb oma fantaasial töötada, võttes pidepunktiks nende senist loomingut ja muidki eriharrastusi. Nii hakkaks Luts ses talus kapsaid kasvatama, valaks kapsapääle kosutuseks viina. (Motiiviks näidend „Kapsapää“.) Muust tööst ta ei hooliks. Gailit kui romantik ja hulkur

¹⁴⁹) Vt. Post. 12. XII 1934, nr. 340, lk. 3.

¹⁵⁰) UE 30. III 1936, nr. 88, lk. 2.

¹⁵¹) M. Hääl 30. III 1936, nr. 36, lk. 5.

asub kohe karja kallale, kus ta raske töö sooritab ning pullil kaela kahekorra kääneb. (Motiiv romaanist „Toomas Nipernaadi“.) Tuglas esteedina teeb põllumajanduslikult tähtsat tööd ja nopib lilli. Raudsepp läheb lakka ehale, traksid rippumas taga. (Motiiv „Mikumärdist“.) Sütiste kui odaheitja hakkab hanguga põhku lakka viru-

Tema „Tõde ja õigus“.

Joon. 21. A. H. Tammsaare: „Kaugel näen kodu kasvamas!...“ Redo-Randel.

tama. Alle vaatab Gailiti tegevust muigega, käed püksitaskus. Ta nagu ei tahaks uskuda, et selline asi on võimalik. Hindreyst saaks nende moonameeste valitseja. Nii ta seisab valitsejaülikonnas ja poosis, käed püksitaskus [V:69].

Järgneb veelgi rida mitmesuguseid situatsioone. Kujutatakse, kuidas kirjanik näiks talupidajana. 1936. a. maiks ilmub põllule uus tüüp — kirjanik, kes autasu ootel õpib peremeest mängima. Ta on talumehelikult riides: jalas suured säärsaapad, rätt kaelas, tossav piip suus, koerarakats saadab teda. Ainult näoilme, prillidest ja

juustest on tunda vaimuinimest [CXXXII:131]. Talu saanud kirjanik peab ka peegasuse sellekohaselt rakmesse panema. Ta on pannud luulehobuse sõnnikukoorma ette [CXXXII:124]. Lihavõttepühi kirjanik ei saa jõude pühitseda, ta on pandud tõhe. Nimelt teeb ta tallis inventuuri, tähendab, peab mõõtma sõnniku hulka. Kelle peegasus kõige rohkem on produtseerinud, see saab talu endale [CXXXII:126]. Redo järgi kirjanikud teevad võidu proovikünnikatseid. Pilt kujutab kirjanikku, kes künnab peegasusega, adraks sulepää [CXXXII:127]. Enne seda žürii on raske valiku ees, kellele sahk pihku anda, kas kirjanikule või talumehele [XIV:90].

1937. a. sügisepoole selgub, et Lagle talu on (küll ilma mingi avaliku žürii otsuseta) määratud A. Mälgule maa- ja rannaelu käsitlevate teoste eest. Kohe hakatakse karikeerima ka Mälku. Ühel karikatuuril Mälk lausub „elutõe“: „Kindel mis kindel, kui ikka maa ligi hoiad, jõuad haljale oksale.“ [LV:7.] Nöögatud on sellega muidugi arvatavat Mälgu kummardamisoskust. Kuidas Mälk hakkab Laglel talupidajaks, seda kujutab Gori. Ta võtvat nimelt osa maad kirjanduspõllu alla. Pildil Mälk pasteldes japaigatud pükstes istub saha-käsipuul ja veab sulega hitsmeid maapinnale. Veoloomaks on tal tiibadega peegasus, kel lehv saba otsas. Vagudel on nimesildid: „Näidendid“, „Ajalooline romaan“, „Külajutud“, „Rannajutud“, „Novellid“, „Romaan“. [LV:9.]

A. Mälgule talu määramise puhul teatati ajakirjanduses ühtlasi, et Tammsaare polla talu soovinud. Nagu teatab aga „Spectator“^{151a}), pole Tammsaarele sellekohast ettepanekut tehtudki. See on inspireerinud Redo-Randelile karikatuuri „Tema „Tõde ja õigus““ Laipmani (= Laikmaa) maali motiivil: „Kaugel näen kodu kasvamas!...“: Tammsaare seisab akna juures, kuhu paistab loojuv päike ja Lagle (võib-olla ka tema jaoks mõeldud suvila) fassaad puu otsas [LXXXVII:17. Joon. 21].

Veel paar karikatuuri Lagle-ainel. Kirjanik istub kohvikus ja tänab taevast, et ta talust ilma jäi. Nüüd vähemalt peavad ametivennad temaga endiselt sooja vahekorda edasi [CXXXII:173]. Kohvikukultuuri pilgatakse teisel karikatuuril: kirjanik väidab, et autasu pole laita asi, kuid talu ta ei taha. Talle tuleks kinkida kohvik [CXXXII:174].

^{151a}) „Spectator“ kirjutab: „Meie ei tea, kelle südametunnistus seda käskis teha, kuid Mälgu määramisel äkki tehti juttu sellest, et Tammsaarele ei olewat sobinud talu anda, sest tal endal ei olewat selle vastu huvi olnud, ja et teda kavatsetavat 60-nda sünnipäeva puhul (mis siis veel kaugel ees seisis) austada teise, temale sobivama kingiga. Hiljem kuulsime aga, et keegi pole üldse selgitanudki, kas temal talu vastu huvi on või mitte!“ Sobivamaks kingiks olevat peetud suvilat. Aga ka see jäi ära. (Pvl. 4. II 1938, nr. 34, lk. 4.)

Veel mõned üldist auhindamist puudutavad karikatuurid 1936/37. a. vahemail. 1936. a. jõuluks on saavutatud pühade kodurahu ja üksmeel, sest ei leidu ainsatki kirjanikku, kes pole mitmekordselt premeeritud. Ainult Nobeli auhinnad puudusid [CXXXII:140]. On ka välispidiselt näha, kes sulemeestest auhinna sai, kes ei: üks on ilusasti riietatud, teine vanas ja väljaveninud ülikonnas [CXXXII:141]. Sama aasta auhindamise kohta ilmub terav karikatuur: luulehobu on auhindade sõime ees. Kirjanik kurdab, et enne oli ta nõrgake kõrgustesse tõusmiseks, nüüd ta ei viitsi jälle jalgu liigutada [CXXXII:146]. Au hinnasaajate silmapaistvat paljust noteerib karikatuur a. 1938: kirjanik on tõmmanud kohvikus endale üldise tähelepanu: ta on üks neist väheseist kirjanikest, kes pole saanud auhinda, sest ta pole kirjutanud ühtki raamatut [CXXXII:178].

Viimane motiiv esineb ka 1937. aasta kevadisel auhindamisel: peegasus on enese täis nuumanud koti juures „Kirjanduse auhinnad“. Kirjanik istub peegasuse seljas, sulg kaenlas, aurav kohvitass ees. Peegasus lausub: „Päris mugav on nii olla, tea, kas viitsingi enam lendu tõusta!“ [CXXXII:164.]

Kirja- ja majandusmeeste suhteid eriti võrdsete väärtuste loojatena kujutatakse Sen-Seni karikatuuril. Nad kinnitavad vastastikku, et neil tuleb kolleegidena hästi läbi saada — üks kirjutab romaane, teine pangatšekke [CXXXII:165].

Ajajärgu kirjanduslikku palet — ajalooliste romaanide uputust — kritiseeritakse: ajaloolased otsustavad kirjanikule ta teeneid hinnates määrata auhinna, et ta pole kirjutanud ühtki ajaloolist romaani [CXXXII:163].

Auhinnast ilmajäänud sulemees harrastab suvel veeremängu ja õpib nõksu, kuidas kõik „puud“ nurka lüüa ja tee vabaks teha. Ka arvustaja tegelevat selle huvitava spordiga. Iga „puu“ kujutab aga mõnda tuntud kirjanikku, nagu Jakobson, Alle, Raudsepp, Tammsaare, Luts, Metsanurk, Hindrey, Tuglas [CXXXII:166].

Tallinna linna poolt annetatud iga-aastane kirjandusauhind saab järgmise karikatuuri aineks: ülemlinnapäa Soots valab kastekannust rahasid allolevaile kirjanikele pange. Raekoja katusel seisab peegasus, seljas Raamatufond, jalas tindipotid. Soots lausub: „Raamatu-fondiga meie ei arvesta — meil on peasi puhas kunst!“ [CXXXII:161.]

„Kirjanduslik Orbiit“.

1929. a. moodustati noorpõlve rühmitus, kes asus ägedasti sõjajalale seniste kirjanduslike vaatekohtadega. Uus rühmitus oli rajatud nn. elulähedusele. Nimi „orbiitlased“ tekkis hääle-

kandja järgi, mille esimene number ilmus detsembris 1929, seitsmes ning viimne märtsis 1930. Ilukirjanikest kuulusid rühmitusse M. Jürna, J. Schütz-Sütiste, E. Hiir, A. Jakobson, A. Kivikas, P. Vallak. Nendega liitusid veel „vanurid“ Mait Metsanurk ja H. Raudsepp. Rühma toetasid kriitikud, kirjandusloolased ning maailmavaate-ideoloogid A. Annist, A. Oras, A. Suik, O. Urgart, D. Palgi, O. Loorits, A. Aspel jt.

Orbiitlased eluläheduse baasile asudes paratamatult pidid pöörama oma kirjanduslikud suunitlused noor-eestiliste tunnussõnade — *l'art-pour-l'art*'i (kunst kunsti pärast), estetismi, individualistlikkuse ja müstitsismi vastu. Orbiitlased leidsid ise, et uus generatsioon võrreldes eelkäinud põlvega on arenemas maisema, lihtsama ja inimlikuma ellusuhtumuse suunas. Püüti lihtsuse ja selguse poole¹⁵²).

Nad deklaleerisid, et kuna meie kultuuri põhialused on loodud, siis ei saa me enam nii kahel käel võtta aineid päämiselt läänest, vaid tuleb uurida ka oma maad ning inimesi¹⁵³). Orbiitlane Sütiste lisab: revolutsioonist karastatud, riikliku iseseisvuse ajal küpsenud generatsioon tunneb kokkukuuluvust oma rahvaga ja kogu inimsooga. „Tundku end kunstnik-kirjanik lihtsurelikuna, virgutava sõnatöölisenä. Saagu igapäevased rahva rõõmud ja mured tema omaks, nähku seda oma töön koon elu ja ilmaga...“¹⁵⁴). „Seepärast olgu meie lähem kirjandus töösõna, virgutet reaalelust enesest — meie oma rahva elusaatusest ja püüdeist, reformeerivast elutõest kant. ...

Ja kõigest sellest kasvagu noorema põlve kirjanduse elutunne ja ilmavaade. Sellen peitugu ka erinevus lähema eelkäiva ja ligema tuleviku vahel.“

Vormis taoteldagu selgust, otsekoheust ja täpsust. See sisuhaarangi tingib olulise esilekergitamise, tihendatud mõtete-keskendamise ja väljenduse teravuse. Tooraine ümbervalang olgu selge ja kujukas, vormi ja stiili üksiknähted orgaaniliseks tervikuks liidetud. Selgus ja täpsus ei tähenda protokollimist, vaid kunstitahtelist vormimisostust. Arvesse tuleb käsitledav aine, looja individuaalsus, liikide erinõuded, inimese tundeolemus jne. Selles kõiges tunneme uusasjalikkuse olulisi nõudeid.

Võitluses kirjandusliku vastaspoolusega tarvitasid orbiitlased ka karikaturistide abi. See on ilmsemaks näiteks meil generatsioonide võitluses, kus noorem sugupõlv tarvitab vanema vastu piltsatiiri. Teravaimaks näiteks sel alal võib pidada karikatuure, kus eelmise

¹⁵²) Toimetust: Lugejale. Kirjandusl. Orbiit nr. 1, lk. 1.

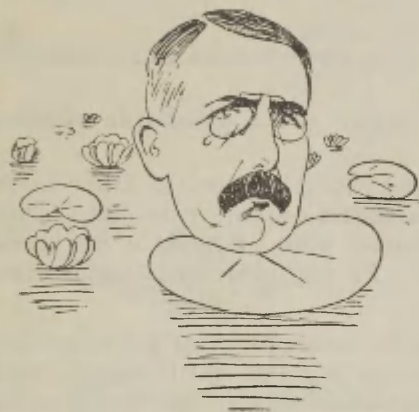
¹⁵³) A. Oras: ankeedivastus küsimusele: „Millises suunas peaks arenema meie kirjandus oma elutundelt ja vormilt?“ Kirj. Orbiit nr. 3, lk. 1.

¹⁵⁴) J. Schütz: ankeedivastus. Kirj. Orbiit nr. 6, lk. 3; nr. 7, lk. 1.

sugupõlve autorite teatav stiil on kujutatud muuseumiesemena. Asus ju „Kirjanduslik Orbiit“, nende eneste sõnu tarvitades, „sõtta Noor-Eesti kodukäijate vastu“, sest Noor-Eesti ise oli juba minevikus¹⁵⁵. Kuid Noor-Eestit oli ajutiselt vaja surnuist äratada, et noorem sugupõlv saaks end teravamalt vastaspoolusena karakteriseerida¹⁵⁶). Ses

Muuseum I.

Kuidas luuletasid sümbolistid.

Joon. 22. Gustav Suits: Vesiroosid hommikul, vesiroosid lõuna ajal, vesiroosid üleüldse (v. „Kiired“).

Ernst Enno inspiratsiooni ootamas (v. H. Visnapuu „Vanad ja vastsed poeedid“). [Gori.]

suunas polemiseerides ja karikeerides orbiitlased otsisid siis näiteid Noor-Eesti päranduse muuseumi paigutamiseks. Ja leidsidki minevikumälestusi sorides paar karikatuurile tänulikku detaili: G. Suitsu luuletus „Vesiroosid“ ja E. Enno inspiratsiooni ootamas. Mõlemad karikatuurid ilmusid ühise päälkirja all: „Muuseum I. Kuidas luuletasid sümbolistid“. Suitsu luuletus „Vesiroosid“ ilmus koolipoisist-Suitsu toimetatud koguteoses „Kiired“¹⁵⁷). Karikatuur kujutab vesiroosidest täidetud veepinda. Ühe vesiroosi õieks on G. Suitsu pää. Õieks pole aga „kirjanduse sõber“ Suitsu, vaid prof. G. Suitsu

¹⁵⁵) A. Kivikas: Ühest sotsilooigast. Kirj. Orbiit 1930, nr. 2, lk. 3.

¹⁵⁶) J. Semper: Elulähedusest ja vaimulähedusest. Lng. 1931, nr. 4, lk. 415—424.

¹⁵⁷) Kiired I. Vihukene Eesti parema kirjanduse edendamiseks. Jurjevis, 1901, lk. 60.

pää. Allkirjas tsitaat Suitsu laulust: „Vesiroosid hommikul, vesiroosid lõuna ajal, vesiroosid õhtul, vesiroosid üleüldse“ (v. „Kiired“). [LXXX:8. Joon. 22.] Karikatuur Suitsu kohta on arusaadav seepärast, et Suits teravalt arvustas noorpõlve kirjanduslikke taotlusi. Noorpõlv vastas omalt poolt noore Suitsu taotluste naeruvääristamisega.

Enno karikatuuri aluseks on Visnapuu laused: „Samuti on huvitav teade Ennost, kuidas tuleb Ennole inspiratsioon.“

Poeet seisab keset tuba suure paku otsas, vaip üle päa. Ja kas ei kõnele seesmine mina tõesti siis mitte kõige tugevamalt, kui kõik välised meeled on kaet kinni“¹⁵⁸).

Karikatuur kujutab teda inspiratsiooni ootamas kasepaku otsas, tekk üle päa [XII:6. Joon. 22].

Orbiitlaste kallaletunge Noor-Eestile võttis omakorda ründamisele O. Kurmiste „Rahva Sõnas“.

Sulesõda orbiitlaste ja Kurmiste vahel illustreerib Gori karikatuur „Kirjanduslikus Orbiidis“: Kurmistel on suur piip suus. Piibukahast tulev suits moodustab G. Suitsu näo. Kurmiste ise lausub: „Suitsuga matan orbiitlaste hinge! Ei ole veel leitud gaasimaski, mis neid kaitseks!“ [LXXX:11.]

„Kirjandusliku Orbiidi“ etteasteile vastas G. Suits artikliga „Sangarid“ „Olionis“ nr. 2. Ta polemiseerib selles aktiivsemate orbiitlastega ning karikeerib: Anni tõmbab ideoloogilist lõõtsharmonikat. Kui O. Kurmiste „Rahva Sõnas“ 5. I 1930, nr. 3 arvustas teravalt orbiitlasi ja nende taotlusi, vastas Kivikas: „Nende sabarakkude ja järelemäletsejate [nende hulgas ka Kurmiste] vastu olgu terav me puss ja piik!“ („Kirj. Orbiit“ nr. 2.) Suits nimetab Kivika etteastet pussisangarluseks ja lisab: „Kas ulakate löögiriist ongi siis see „noorema generatsiooni“ relv?“ Loorits uurivat aga „loomingu veevärgi“ kõrval „kultuuri mustavee torustikku“! Edasi tulevat aga juba „lampkast“, mis veel edasi, seda võib lugeda Looritsa „Enesepaljastuses Soome „tulekandjaile““ („Kirj. Orbiit“ nr. 3). Suits jätkab: „Soome „tulekandjate“ näod venivad kahtlemata laiale naerule, mõeldes vennasdoktori telgitagust kutset. Puss ühe, villkopp teise käes — nii orbiitleme.“

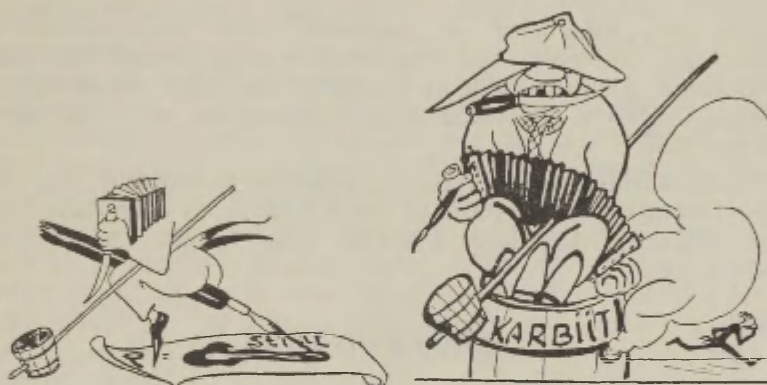
Seda Suitsu virildavat kirjutust „illustreerib“ Redo: pätt üle päa tõmmatud soniga peletavalt haisva karbiidivaadi otsas tõmbab lõõtsa, kaenla all villkopp, sõrmede vahel sulepää, puss katkenud hammaste vahel [CXXXVIII:1. Joon. 23].

¹⁵⁸) H. Visnapuu: Vanad ja vastsed poeedid, lk. 126.

See poleemika vist on olnud aluseks ka 1934. a. ilmunud Jenseni karikatuurile, mille järgi Suits nimetavat noori luuletajaid gangsteriteks, kes röövivad vanadelt nende loorberid [LXXX:21].

„Kirjanduslik Orbiit“ nr. 3 toob A. Kivika referaadi Broder Christianseni teosest „Das Gesicht unserer Zeit“, milles autor eraldab kolme astet oleviku stiilis: Ü (üleilne), E (eilne), T (tänapäevane) stiil, millest on juba kasvamas H (homne). Suits seda oma vaidluskirjas esitades annab omapoolse soovitus: „Eks tule kuhugi kahe viimati mainitud mänguliigi vahele paigutada ka meie pussi-vilkopa-

Kirjanduslik veste piltides.

Joon. 23. 1. Muu seas loodi „uujem“ stiil meie kirjanduses: P-stiil. Luuleatribuudid ja kirjutamisviis olla tal väga elulised ning lihtsustatud. Saavat kõige elulisem stiil.

2. Ideaalse kangelastüübi otsingul leiutati „sangar“ — maakeeles „kangeline“, vanurite kujutlusel „orbiitlane“, rahva suus „karbiitlane“. Pildil: karbiitlane täies lahingutegevuses. Redo.

ja harmoonikasangarite stiil? Viigem see lihtsalt uue P-stiili lahtirisse. Paras paik ja nalja lõpp.“ Redo annab „illustratsiooni“ ka P-stiili esindaja jaoks — harmoonika, villkopa ja pussiga, kes jätab vastavad „jäljed“ paberile [CCI:1. Joon. 23].

Eriti rõhutas „Kirjanduslik Orbiit“ generatsioonide võitlust ja ennast kui tegurit noorema põlve eluvaate läbisurumisel. Arvustus ja satiiri kõverpeegel nägi ses läbisurumises aga maisemaid eesmärke. Nii kirjutab Kärner teatava ühekülgusega asja valgustades: „Selle maailma elusuhtumise ajal Kirjanduslik Orbiit rühmana pani end kõigepealt maksma Kirjanikkude Liidus ja Kirjanduse Sihtkapitalis.

Ning selle järele, nagu kõik teame, vaibus ka kord ülespuhutud „generatsioonide võitlus“¹⁵⁹).

Kärneri sõnad on kirjutatud küll alles 1934. a., kuid üks kaas-aegne karikatuur „Võitlus Parnassil“ vihjab sisult sinnasamasse: Kultuurkapitali koti otsast paistavad O. Luts, H. Visnapuu, A. Adson, Fr. Tuglas, A. Gailit, Mait Metsanurk, M. Under, J. Semper jt. ja vaatavad koti külge pidi ülespoole trügivaid noorureid, kes lausuvad: „Meie ei harrasta eluvõõraid sihte kirjanduses, meie asume kohe raha kallale!“ [IV:17.]

Teine terav karikatuur noorurite aadressil ilmub Tiitusel a. 1930. Teose lõpetanud, noorur lausub, et nüüd vaja Kultuurkapitalist toetust küsida [CXXXIV:24].

Äge sõda „noorurite“ ja „vanurite“ vahel jätab üldiselt mulje, et pole leida noorureid ega vanureid, kes omavahel läbi saaksid. Tartus olevat siiski kuulda, et kusagilt kohvikust olevat leitud seesugune paar. Kuid see teade võivat kuuluda ka aprillinaljade hulka [CXXXIV:25].

Eluläheduslaste pilkeks on ka Krusteni karikatuur, kus eluläheduslane-kirjanik ise ahastab, et elule pääses ta küll lähedale, aga kuidas pääseda lähedale kunstile, see paneb pääd murdma [CXXXII:98].

Rahvuskirjanikud.

1933. aastal asutas rühm noori debütante taas uue kirjandusliku rühmituse — Rahvuskirjanikkude Liidu. Ideoloogiliselt tahtis uus rühmitus rajada nn. positiivset kirjandust, sest ta leidis, et viimased 40 aastat on meie kirjanduses valitsenud ainult lõhkumine, seega negatiivsus. Negatiivne olnuvat meie kirjandus rahvuslikust järel-ärkamisest pääle. Sest ajast ei olevat kirjandus enam küllalt rahvuslik — isamaad ei nähtavat enam nii ideaalses valguses kui ärkamisajal. Kirjanikud olevat internatsionalistid, sotsialistid, üldse pahempoolse kallakuga. Mõnitatavat usku, kirikut jne. Ideaaliks seati rahvusliku ärkamisaja kirjandus, eriti Koidula ja Reinvaldi looming.

Milliste vastuolude-kari otsa selle programmi sepitsejad ise sattusid, näitab Tuglas¹⁶⁰).

Uus ühing asus pärast ametlikku sanktsiooni energiliselt tegevusse, korraldas kirjanduslikke miitinguid, ettekannete-õhtuid, andis

¹⁵⁹) J. Kärner: Lehed tuulde II, lk. 310.

¹⁶⁰) Fr. Tuglas: Eitamispühhoos. Kriitika VII, lk. 229—232. Ka Fr. Tuglas: Rahvuslik kirjandus. E. Kirj. 1934, nr. 5, lk. 206—219.

oma kirjastuse sildi all välja koguni paar teost, kavatses asutada ka oma ajakirja, sest „Looming“ ei võimaldavat debütantidele ruumi.

Erilise tähelepanuga otsis ühing protektsiooni vanemate loovate vaimujõudude juures. Seks valiti kohe pärast ühingu asutamist selle auliikmeiks F. Karlson, A. Gailit, A. H. Tammsaare, G. Suits, Joh. Aavik ja J. Koort. Osa neist lükkas pakutud au otsekohe tagasi.

Rahvuskirjanikkude programm, taktika ning nende kirjanduslik alaealisus pakub karikatuurile mitmekesiseid võimalusi, mida ka kasutatakse.

Liitu ühes auliikmetega kujutab Tiitus: taga seisavad suured auliikmed, kelle hulka on paigutatud O. Luts ja K. E. Sööt (kes ajalehtede teateil olid ainult lihtliikmed), ees tilluke liit ise [CXCII:1].

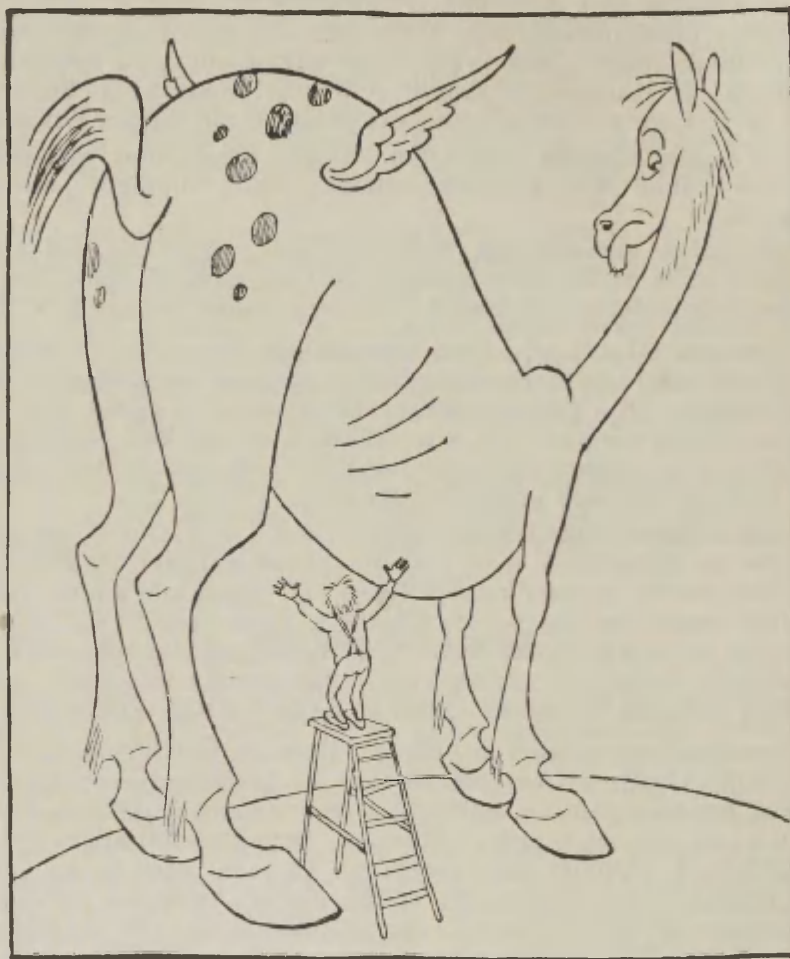
Samal aastal tegi O. Luts enne jõuluse kirjandusliku ringreisi, mis sai sobivaks aineks karikaturistile Lutsust koos Rahvuskirjanikkude Liiduga. R. Tiitus kujutab: Luts peab rahupühi ringreisist puhates. Ainult siis peab loetavaim kirjanik aupaklikult püsti tõusma, kui mõni tema auliige teda kui lihtliiget külastama tuleb. Aaviku tülles Luts on tõusnud püsti [XLVIII:22].

Välisvõitluses rahvuskirjanikud ründasid arvustust, mis olevat erapoolik ja pahatahtlik noorte vastu. Ühel miitingul a. 1935 Kaster Kaselo väitis, et avalik arvustamine ja vigade näitamine kahjustab teose menu ega ole sel ka kirjaniku suhtes positiivset tähtsust. Vead, mis arvustaja teoses leiab, saab ta kirjanikule teatavaks teha ka kirjateel. Arvustusi senisel kujul eitas Kaselo täielikult. Arvustuse õige ülesanne seisnevat selles, et teose voorusi esile tõsta.

Uuenduslikud nõuded arvustuse suhtes andsid hääd ainet karikatuurideks Gorile. Gori näitab, kuidas kirjandja pärast teose ilmumist rahvuskirjanikku külastades peab ägama erakirjade koorma all, mis on mehekõrgune. Muidugi peituvad kirjades laitsused [CXXXVII:4]. Umbes sama-aegne on ka teine päris terav karikatuur „Raffakirjaniku toodang“: võõras lausub kirjutava poisi kohta tema emale: „Poiss teile kohe suureks abiks!“ — „Jah, vorbib teine belletristikat. Ega pole karta, et jänni jääb — me nõuame nüüd kriitikalt häätahtlikku arvustust!“ [CXXXVII:2.] Kolmandal karikaatuuril puudutatakse rahvuskirjaniku ja arvustaja suhet. Üks rahvuskirjanik upitab teise redelile, millelt arvustajale näkku sülitada, kuid ka säält ei ulata [CXXXVII:3].

1935. a. lõpupoole oli jälle avalikuks nõudeaineks „Loomingu“ rahvapärastamise küsimus. Reforminõudeile rahvuskirjanikud esinesid omapoolsete nõudmistega: „Looming“ E. Kirjanikkude Liidult ära võtta ja Kul-ka Valitsuse hooldamisele anda, et ta sellega teha ligi-

„Raffakirjaniku“ häda.

Joon. 24. „Loomingusse“ võiks nüüd sisse ratsutada, ent kes aitab mu Pegasuse selga!“ [Gori.]

pääsetavaks ka algajaile¹⁶¹). Toimetaja olevat siis lubanud ka noorte töid rohkem vastu võtta. Sellest on tingitud uus karikatuur: rahvuskirjanik on võtnud trepi ja roninud sellele, et peegasuse selga

¹⁶¹) Vt. VM 13. XII 1935, nr. 294, lk. 3.

saada. See on aga nii suur, et kirjanik ulatab vaevalt looma kõhuni ja ahastab siis: „Loomingusse“ võiks nüüd saada, aga kes aitab peegasuse selga? [CXXXVII:5. Joon. 24.]

Ilukirjanduse mitmesugust kvaliteeti ja erisugust tarvitajaskonda rõhutatakse karikatuuriga „Uute postmarkide kavandid“, mis ilmus RA kavatsuse puhul postmarke kirjanikkude näopiltidega käibele lasta. Nii oleks Tammsaare näopilt 1-kroonisel tempelmargil, kui kallistest markidest enim tarvitataval, Tuglase pilt 80-sendisel postmargil, mis levib peamiselt asjaarmastajate filatelistide juures, Visnapuu oma 50-sendisel, mis on ideeliste margikorjajate lemmikmark, Gailiti oma 25-sendisel, mis kodumaal keskmise hinnaga, välismaal aga väga lugupeetud. 10-sendine mark on Lutsu näopildiga. See on rahvamar, mida nõuavad laiemad hulgad. 1-sendine mark on aga rahvuskirjaniku näopildiga. Lahtisele kaardile läheb selliseid viis tükki [CXXXVII:1].

1934. a. tekkis veel üks karikatuur, mis sai ühtaegu ka stereotüübiks joonealuste juurde. See on R. Tiituse T o s l e m. „Postimehes“ loeteldi kord, kes Rahvuskirjanikkude Liitu on astunud. Selle müstifikatsiooni seas mainiti ka Toslemit. Sellest päale on Toslem tänapäevani tuttav kui mitmekülgete huvidega kohtlane följetonitgelane.

„Looduse“ romaanivõistlus.

K. Ü. „Looduse“ poolt korraldatud romaanivõistlused kujunesid nimetamisvääreks sündmuseks kirjanduslikus elus. Siitpäale hakkab domineerima mahult ulatuslikum kirjandusliik — romaan. Osalt ehk romaanivõistluste mõjul hakkas järjekindlalt paisuma suurromaanide toodang, surudes niigi väheharrastatud lüürika kõrvaliseks liigiks. Tuli uusi autoreid, kelle hulgast võrsus mõnigi omapärane talent.

1927. aasta kirjandusnädala puhul avaldas Gori „Vaba Maas“ karikatuuri: vanamees vaatab pikksilmaga taevatähti ja lausub eidele, et eesti luuletaevas pollagi nii vaene, siin leiduvat päris esimese järgu suurusega tähti. Taevatähtedeks on Jürgenstein, Sööt, Roht, Kärner, Lattik, Kitzberg, Rumor, Adson, Under, Metsanurk, Alle, Raudsepp, Vilde, Gailit, Tuglas, Semper, Visnapuu, Kivikas, Tassa, Barbarus ja Tammsaare [XXVIII:19]. Samal aastal tuli tähti taevasse veel juurde, sest sügisel avaldas „Loodus“ ka esimese romaanivõistluse tulemused. Esimese auhinna vääriliseks tunnistati Aug. Jakobsoni naturalistlik romaan „Vaeste-patuste alev“, mille aine on ammutatud ühe meie väikelinna aguli elust. Romaaniga Jakobson andis tuse-

daima näite eesti naturalismist ja lõi sellega oma kooli. Jakobsoni kolme kaasvõistleja tööd tunnistati teise auhinna vääriliseks: Reed Morni „Andekas parasiit“, Betti Alveri „Tuulearmuke“ ja Mart Raua „Videvikust varavalgeni“. Teistegi töödes ei puudu algupärasust, kuid neil pole meie kirjanduses seda osa, mis Jakobsoni romaanil.

Karikatuuris kajastub esimene romaanivõistlus: Gailit, Tuglas, Visnapuu, Jürgenstein, Barbarus ja Kärner uurivad teleskoobiga taevast, kuhu neli uut hiilgavat tähte on tekkinud, ja on ise hirmul, kas nad mitte uute tähtede hiilguse varju ei jää [XXII:1].

„Vaeste-patuste alevi“ menu lugejate ja arvustajate juures tiivustas autorit uue samalaadilise teose kirjutamisele. Juba järgmisel aastal ta esines uue mahuka romaaniga „Tuhkur hobune“, mis oli kavatsatud veelgi ulatuslikumaks kui ta esikteos. Kuid autoril polnud sellega enam õnne. Aine uudsus, mis oli esikteose üheks suurimaks menuallikaks, puudus siin. Romaan kordas eelmist. Ka lopsakas rahvalik keel, võrdlused ja plastilised pildid ei suutnud ületada saavutatut. Uus romaan võeti arvustuse poolt vastu enam kui tagasihoidlikult.

Gori karikatuuri kujutab Jakobsoni „Tuhkur hobuse“ vastuvõttu arvustuse poolt: Jakobson istub puuhobuse seljas, vigla moodi kolmeharuline sullepää õlal, mis peab tähendama suurt produktiivsust. Puuhobusel on väga nõrgad jalad, Jakobson ise aga hästi kerekas, hobusest tublisti suurem. Tekstiosa väljendab arvustajate otsust: „Täkk on kerekas, kuid seisab nõrkadel jalgadel.“ [XXII:2.]

Seerias „Kirjanikkude luulevalla sõidukid“ kujutab Gori Jakobsoni kihutamas pesukünas mööda Vaeste-patuste alevi poriseid tänavaid, ise mõtleb, et traavib tuhkru hobusega ümber päikese [XXII:3]. Ka 1930. a. kirjandusnädala kirjanikkude karnevalil esineb Jakobson oma tuhkru märaga [XXII:4].

„Tuhkur hobuse“ naturalistlikud paisutused tekitasid karikatuuri: üks mees heidab teisele ette: „Ise tahate haritud inimene olla, aga ropendate nagu viimane kaabakas.“ Teine: „Just sellepärast, et ma lugesin „Tuhkur hobuse“ otsast lõpuni läbi.“ [CLXXXIV:1.]

Või teine: möödamineja lausub päti kohta: „Küll oskab ropendada — mäherdune kirjanduslik and siin kaotsi on läinud.“ [CCXI:6.]

Nagu mainitud, on Jakobson oma esikromaanide aine ammutanud tegelikult elust, ja nimelt Pärnu agulist — Räämast. Jakobson isegi põlvneb Pärnust. Ühes Pärnu suvituskarikatuuride seerias kujutatakse ka Jakobsoni ja öeldakse tekstiosas, et ta suvitab siin üsna oma vaeste-patuste lähedal ega tee neist väljagi, sest selleks on vaeste-patused ta liiga kõrgele aidanud [XXII:6].

Romaani mahukust ja Jakobsoni produktsiooni suurust karikeeritakse: Jakobson hakkavat tuseduselt järele jõudma oma romaani paksusele [XXII:8]. Gori karikatuuri tekstiosa ütleb:

„Poedil olgu muskelt, traani,
Siis päevas treib ta kolm romaani!“ [XXII:10.]

Teine romaanivõistlus (1928) andis väga nigelaid tulemusi. Esi-
mest ja teist auhinda üldse välja ei antud. Kolm autorit sai oma
romaanide eest III auhinna (L. Anvelt, E. Krusten, V. Sarapik).
Karikatuuris see võistlus ei kajastu otseselt, küll aga kaudselt.

H. Visnapuu ütleb võistlusromaanide kohta hinnangut tehes, et
neist paistab silma rahategemispüüd. Vähesed on asja tõsiselt
võtnud¹⁶²).

Üldse kutsusid võistlusromaanid kui ka teised tol ajal moodi
läinud venitatud teosed esile kibedaid arvustusi lehekülgede-tegemise
vastu. G. Suits leidis, et romaanivõistlused on meil esile kergitanud
kirjaniku, keda iseloomustavad enam praktilise äriinimese kui loova
vaimu omadused. Eriti jutustava proosa alal aastatoodang osutab
seetõttu liigse laiutamise tunnuseid. Valitsevaks liigiks on küla- ja
alevikuromaan¹⁶³). Siin on siis ka tekkinud suur kustunud nimede
ja unarule jäänud suleteoste kalmistu, kust pole ülestõusmist¹⁶⁴).

Seda kirjanduslikku silmapilku kajastab Gori kaheosaline kari-
katuur „Kirjanik ja tema suurteos“: E n n e: suur Goethe seisab,
„Faust“ peos. N ü ü d: väike kirjanik on kirjutanud enesest kaks
korda kõrgema hunniku kõiteid „Taari pudi“. [CXXXII:38. Joon. 25.]

Sen-Seni karikatuuri kohaselt see olevat kirjanduslik seeneaeg,
sest 75% töödest olevat žürii otsuse järgi alaväärtuslikud. Poiss
korjab romaan-seeni ja lausub: „Seeni rohkem kui palju, aga k õ i k
t a t i k a d.“ [CCVIII:1.] Teisel sama autori karikatuuril romaanid
sajavad kodanikele vihmana kaela [CCVIII:2].

R. Tiituse karikatuur „Moodne romaan“ on kokkuvõtet tegev:
kalapüüdja õngitseb, ussiks 100 000 senti, ja hädaldab, et seekord
pole „romantikast suurt ühtigi, küll hea sööt, aga puha kilud!“¹⁶⁵)

Võistlejate noorust ja rohkust riivab HaVe: peegasus hädaldab,
sest ta selga on roninud trobikond lapsi: „Appi, kus on loomakaitse
selts.“ [CXXXIX:8^a.]

¹⁶²) H. Visnapuu: Puudub kirjanduslik südametunnistus. VM 14. X
1928, nr. 239, lk. 6.

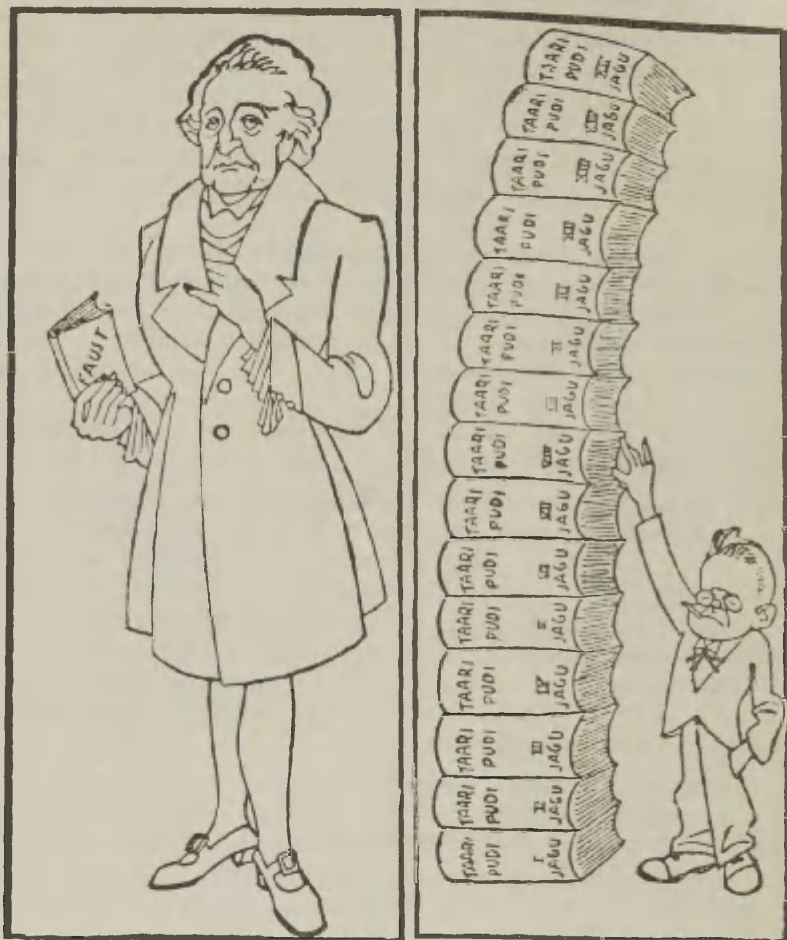
¹⁶³) G. Suits: Kirjandus. Post. 1. I 1929, nr. 1, lk. 4.

¹⁶⁴) G. Suits: Kirjanikukutsest. Üliõpilasl., märts 1930, lk. 53.

¹⁶⁵) Post. 10. X 1928, nr. 276, lk. 1.

Romaanide leheküljelist mahukust pilgatakse; noorur Tööganitsa Höödu oma romaaniga läheb kirjastaja juurde. Romaani käsikirja on terve kärukoorem, autor ise istub koorma otsas [CXXXII:49a].

Kirjanik ja tema suurteos

Joon. 25. enne

ja

nüüd.

Gori.

Kui „Loodus“ kuulutab välja uue romaanivõistluse, reageerib sellele HaVe: peegasus soovib oma tiibadele lendu, sest uued sõnnikuveotalgud hakkavad lähenema. Pilt kujutab lapsi, kes seisavad

püsti, sõnnikuviglad käes, vankri juures; ülal lendu pingutav peegasus [CXXXIX:8b].

Laialdasemat vastukaja leidis kolmas romaanivõistlus a. 1929. Esimesele kohale asetab žürii Adalbert Kirsimäe romaani „Puhastustuli“. Teistest said R. Janno romaan „Metsmees“ teise auhinna, samuti R. Sirge romaan „Rahu! Leiba! Maad!“; kolmanda auhinna said E. Krusteni „Mineviku jahil“ ja E. Saksa „Kodutu“. Võistluse tulemustega ei jääda arvustuses aga kaugeltki rahule. Eriti tekitas esimese auhinnaga kroonitud romaan mitmesuguseid seisukohavõtte, mis suures osas polnud autorile kuigi soodsad. Ühe žüriiliikme sõnade järgi väärinud „Puhastustuli“ esimest kohta „ajadokumendina“, sest see paljastab üldiselt vähe tuntud korporandi-elu. Kahjuks pole autor ise kujutatavast aimest üle, vaid alles enda kaudu laseb aimata kujutatava miljöo närusust.

Tõsist sarjamist leiab romaani elutundeline ja ideoloogiline külg. Autobiograafiline olles see kajastab autori ja veel paljude teiste temataoliste elu, milles seisnebki kogu kurbloolus¹⁶⁶).

Peagu samasugusel seisukohal on O. Kurmiste. Ta leiab romaanist häid kohti ja iseloomustusi, kuid romaan on haruldus autori suhtumise poolest ainesse. Kurmiste ei mäleta ühtki teost ei eesti ega maailmakirjandusest, mis oleks põhitoonilt nii võlts, näitlev, edvistav, suurustlev oma pahedega kui „Puhastustuli“. Päätegelane on äärmiselt ennasttäis kergats, kellesuguseid korporantide hulgas küllalt leidub, on seega muidugi eluline.

Kurmiste arvates teose päätegelane on ülespuhutud nõrga iseloomuga rikutud sportlane, kelle põhjavajumine on paratamatu. Autor püüab küll tõendada, et langemise põhjuseks on ikkagi ümbur ja väiklased olud, kes ta õilsast hingest ei suuda aru saada. Tegelikult on ta aga tahtejõuetu isik, kelle pahedeski nähakse õilsuseavaldusi. Alatasa edvistab ta sellega, mis tal on, ja sellega, mis tal polegi. „See on romaan Hlestakovist, kirjutatud samasuguse Hlestakovi poolt! „Inimliku dokumendina“ niisiis kahtlemata väga huvitav raamat“¹⁶⁷).

On neidki, kes leiavad teoses vooruste ülekaalu.

Tunnustavalt esitles teost aine uudsuse pärast žüriiliige J. Roos. Roosi suhtumine on leidnud Gorilt satiirilise väljenduse karikatuuris

¹⁶⁶) A. Anni: Odavalt müüdud noorusideaalid. Kevadik 1929/1930, nr. 3, lk. 40—41.

Et teos on autobiograafiline, seda tunnistas autor ise. Vt. „Esimese auhinna saaja jutul“. VM 5. X 1929, nr. 231, lk. 5.

¹⁶⁷) O. Kurmiste: Üllas Hlestakov „puhastustules“. RS 12. XI 1929, nr. 260, lk. 6; 13. XI 1929, nr. 261, lk. 6—7.

„Looduse ime“: Jaan Roos õiena okkalise roosivarre otsas. Sõnaosa: „Roos, mida väga armastavad looduse lapsed“¹⁶⁸).

Osa karikatuure põlvneb Kirsimäe enda sõpruskonnast, mistõttu kõik neist pole kriitilised, vaid sõbralikud õlapatsutused autorile ja iroonilised tönked nõudlikele arvustajaile.

„Naljaleht“ kujutab Kirsimäge „Looduse“ puhastustules [=vanis], ühes kaenlas „Puhastustuli“, teises loorberpärg. Tekstiosa kuulutab, et Kirsimägi olevat näidanud, et tal kui korporandil õllekannu kõrval ka sulehoidmine kuigi raske pole [XXXIV:1].

Autori isikut tutvustades „Üliõpilaslehe“ karikaturist kriipsutab alla tema auhinnatööd, mis ta tegi abituriendina Eesti Noorsoo Karskusliidule teemal „Kuidas kõige paremini alkoholi vastu võidelda Eestis“. Preemia olevat läinud tegelikkudeks katseteks. Siis ta olevat harrastanud sporti, filmi ja lõpuks kirjandust. Värvitekkel, mida autor kannab, olevat ainuke mõistlik asi, mis ta oma jutukangelasele pähe lubanud [XXXIV:3].

Viimase karikatuuri aluseks näib olevat autori enda intervjuu ajakirjanikule, kes kuulutab, et Kirsimägi võitnud esimese auhinna mainitud karskussisulise töö eest, oli aga enne auhinna kättesaamist karskusmeelsust muutnud. Samuti teatas laureaat küsitlejale, et ta on harrastanud sporti ja filmi. Edasi räägib ta oma suurtest võlgadest. Kui auhinnaraha poleks saanud, oleks tulnud realiseerida garderoob ja minna rahvalgustajaks¹⁶⁹).

Kirsimäe frantlikku esinemist tõstab esile mitu karikatuuri. Üks karikatuur kujutab teda oma garderoobis [XXXIV:5]. Teise tekstiosas öeldakse, et romantika õitseajal olevat luuletaja vajanud jumalikku sädet, nüüd piisavat pandimajja viidud garderoobist [XXXIV:12 jt.].

Karikatuuri aineks kasutatakse ka seltskonnas liikunud juttu, nagu poleks autor ise oma tööd kirjutanud või et ta sõbrad „Looduse“ žüriid soodsat otsust tegema mõjutanud [XXXIV:9].

Romaani elutundelise külje teravkriitiline sarjamine arvustuse poolt saab lisaks terava karikatuuri Tiituselt „Moodne „puhastustuli““. Politsei tõstab päti kraedpidi välja lampkastist ja tunneb õnnetule kaasa:

„Kuidas sa, pojuke, lampkasti sattusid?“

„Kuidas lampkasti — ma käisin ju puhastustules“¹⁷⁰).

¹⁶⁸) H. V.: Kirjanduslaualt. VM 30. X 1929, nr. 252, lk. 6; VM 22. XII 1929, nr. 298, lk. 8.

¹⁶⁹) Esimese auhinna saaja jutul. VM 5. X 1929, nr. 231, lk. 5.

¹⁷⁰) Post. 22. XI 1929, nr. 318, lk. 3.

Parema vastuvõtu osaliseks sai Richard Janno „Metsmees“. Dissoneerivaks hääleks on hõimutegelase J. Mägiste paroodia. Mägiste leiab romaanist jantlikkust, mis tõsise küsimuse Janno vaatevinklis kipub naeruväärseks tegema¹⁷¹).

Gori karikatuuril Janno on auhindamise puhul rahulolevalt üllatatud, et „Looduse“ rahvas polegi täitsa metsmehed, vaid päris kultuurilised härrad: oskavad kirjandust hinnata [XXIV:1].

Teise karikatuuri tekstiosas öeldakse Jannost, nagu oleks ta metsmees, kuid siiski tuntud oma kultuurilt ja tsivilisatsioonilt [XXIV:2].

Janno romaani päätegelaseks on mordvalane. Seda tähendab Gori karikatuuri tekstiosa:

„Janno ei luulevalda lenda,
ta näitab meile suguvenda.“ [XXIV:5.]

Teisedki auhinnasaajad on esindatud igaüks vähemalt kolme karikatuuriga.

Neljas romaanivõistlus 1930. aastal tõi kirjandusse jälle ainult kolm nime, neist kaks täiesti uut. Esimesele kohale tuli naiskirjaniku Helene Ranna romaan „Keha ja vaim“.

See auhindamine ei toonud mingit elevust, seepärast ilmus ka karikatuure vähe. Romaanivõistluse võitjat kujutab Gori ratsaülikonnas istumas peegasuse seljas, ühes käes loorberpärg, teises sulepää ratsapiitsana [LXI:1]. Sama karikaturist kujutab teda hiljem veel noorurina [LXI:2].

Seekordsetki võistlust karikatuuri kõverpeegel reflekteerib kui kirjanduse üleküllastust: keegi vaatleb kiikriga „Looduse“ uusi tähti ja kahtleb, kas need pole langevad tähed [CCVIII:4], või karikatuur „Enne ja nüüd“, mis koosneb neljast pildist: 1. Ürg-ajal tapeti inimesi nuiaga. 2. Neero ajal heideti kiskjate ette. 3. Keskajal põletati tuleriidal. 4. Nüüdsel ajal tapetakse moodsa kirjandusega [CCVIII:3].

Hilisemad romaanivõistlused ei õnnestu. 1931. a. ei leita ühtki auhinnaväärilist tööd, kuigi avaldamisvääriliseks tunnistatakse mõned.

1932. a. on lugu niisamasugune. 1933. a. võistlust pole.

1934. a. korraldatud eestikeelse raamatu 400-aasta juubelivõistlus äpardub. Käsikirjadest koostab kirjastus katkendite kogu, mille avaldab nime all „Suletud ümbrik“. Raamatu illustratsioonide hulgas on kaks Gori karikatuuri. Ühel neist žürii, koosseisus — H. Vis-

¹⁷¹) Tridens: Metz-Meesz, üx Romane. Kirjandusi. Orbiit, 21. XII 1929, nr. 1, lk. 3.

napuu, Ed. Hubel, H. Raudsepp, A. Oras, J. V. Veski, J. Roos, P. Hamburg, rõõmustab käsikirju vastu võttes: „Vaimutoitu tuleb rõõmustaval hulgal.“ [XCVII:71.] Hindamisel selgub aga, et väärtuslikku on väga vähe. Pildil: J. Roos on uppunud paberivirna alla, tõstab käega näputäit käsikirju päa kohale ja lausub: „Ainult näputäis on seedimiskõlvulist.“ [XCVII:72.]

1938. a. romaanivõistlusest osavõtjaid karikeerivad Gori ja Redo-Randel. Auhinnale tuli neli — K. Ristikivi (1. auh.), L. Tigane (2. auh.), E. Õun (2. auh.) ja pseudonüümne „Mardikas“ (3. auh.). Vanameister vaatab nende paraadi ja lausub, et säärane triumfisõit on vahel karjääri algus, vahel lõpp [CCXVII:1]. Reklaami ja kõmu tehti aga „Mardika“ ümber, eriti et ta soovis jääda maski taha [CCXV:1, 2].

Romaanivõistluste sisulise väärtuse ja võistlejate nooruse teemal avaldati veel karikatuure, millest mõned on huvitavad.

Juba algusest päale pandi tähele, et romaanivõistlusist võtsid osa päämiselt algajad. Paljud tulid avalikkuse ette esmakordselt. Tuntud nimesid esines vist ainult paaril korral, vähemalt avalikkusele nende osavõtt teatavaks ei saanud.

„Noorureid“ võistlusest osa võtmas kujutab karikatuur: pärast esimese romaanivõistluse tulemuste teadasaamist ütleb noorur vanurile: „Sa võid ju ilukirjandust teha kah, kuid auhinnad saan mina omale.“ [CXXXIV:12.]

Noorurite rohkust ja produktsiooni paljust pilgatakse järgmises karikatuures:

keegi lausub, et ta on kõik ametid läbi katsunud, nüüd ei jää muud üle kui kirjanikuks hakata [CXXXIV:14]. Kirjaniku-psühhoos nakatab siis ka eelkoolialisi, nagu näeb seda Tiitus karikatuuris „Palju kirjanikke, aga vähe luuletajaid“. Poiss hülgab aabitsa ja lausub: „Alma, mina sarnaseid teiste autorite töid ei loe, mina kirjutan ise.“ [CXXXIV:15.] Või: kaks vanemat kirjanikku ja kolm koolijütsi seisavad oma käsikirjadega. Karikatuuri teravikuks on küsimus, kes saab esimese auhinna [CXXXIV:16]. Ka kraavihall kalkuleerib, kas minnagi kraavi kaevama või hakata kirjanikuks¹⁷²⁾. Kui ema noomib poega, miks ta tinti raiskab, vastab poeg: „Kiljutan lomaani. saan edimide auhinna.“ [CXXXIV:11.] HaVe kujutab ema, kes manitseb oma algkooli-ealist poega, et see võiks hakata romaanikirjutamisega ise ülalpidamist teenima¹⁷³⁾. Noorte romaaniliialdamist pil-

¹⁷²⁾ Sääd. 12. X 1929, nr. 39, lk. 241: HaVe.

¹⁷³⁾ Säälsamas.

gatakse: nad on kirjandusvõistlusest nii kaasa kistud, et muudkui peksavad peegasust, aga eksam jääb sooritamata [CXXXIV:21]. Lõppeks arenemine jõuab niikaugale, et iga kolmekuine laps kirjutab juba kolmat romaani [CXXXII:48^a]. Romaane kirjutab lõppeks kogu eesti rahvas, nüüd peaks ta arenema ka niikaugale, et ta neid ka lugema hakkab ¹⁷⁴).

Vaade, et teose mahukuse ja kirjutaja sule nobeduse järgi võib otsustada selle väärtust ja määrata auhinda, on võetud karikatuuride aineks, et seega pilgata paljukirjutamist, leheküljetõbe.

Noorpoeeit kalkuleerib, et kui poleks auhindamisel onupojapolitikat, saaks tema kindlasti esimese auhinna, sest ta kirjutavat tunnis sada rida [CXXXIV:9]. Karikatuuril „Pühendus romaanivõistlusele“ kirjanik kaalub käsikirja ja saab 2 puuda ja 10 naela, ise kaalutleb, kas jätkub, või tuleb veel edasi kirjutada [CXXXII:50]. Vist ilmus kunagi ka „Looduse“ poolt mingisugune intervjuu, kus oli mainitud ühe käsikirja kaal — 2½ kilo. Seda siis ongi kasutatud karikatuuuri „Valesti mõistetud“ aineks: käsikirja saaja ütleb, et ta seda tarvitada ei saa, ei andvat kaalu välja. Autor: „Kuidas ei anna kaalu välja. Ise kaalusin ära — 3½ kilogrammi.“ [CXXXII:78.]

Gori fantaasia järgi kirjanikud leiutavat uueks aastaks 1929 aparaadi, mis võimaldab produktsiooni täiel määral levitada: kirjanik laseb sulest tinti hakkmasinasse, väntamisel voolab eest „produktsioon“ välja [CXXXII:45].

See kõik on juba võistlusromaanide sisuliseks hinnanguks: valimimatute, veel aabitsat veerivate noorurite sõnategemine, äpardunud ametivahetajate ja väljakujunemata algajate looming. Võistluste sisulist külge hindavate karikatuuride satiir on üsna terav.

Gori karikatuuride seeria „Kirjanikkude luulevalla sõidukid“ kujutab Rumori, A. Jakobsoni, Gailiti jt. sõidukeid, millega nad maal liiguvad või õhus lendavad. Seeria lõpp-pildiks, ühtlasi puändiks on: kirjanik on löödud päädpidi paberikorvi, ainult jalad paistavad. Tekstiosas öeldakse, et „paljud õilsa kunsti harrastajad lendavad ilma igasuguse abinõuta paberikorvi. Säält toob nad välja ainult romaanivõistlus“ [CXXXII:56].

1928. a. romaanivõistluse äpardumine on aineks HaVe karikatuurile „Sissekukkumine“. Peegasus ütleb, et ta arvanud end liikuvat pilvedel, aga romaanivõistluse käsikirjadest selgub, et on sõnnikut vedanud [CXXXIX:9].

Kui romaanivõistlused lähenevad, kaebab peegasus, kes on rakendatud vankri ette, millele on laotud sõnnikuviglad: „Ei ole har-

174) Säälsamas.

junud sellise musta tööga. Kui nad iga aasta mu sõnnikut panevad vedama, siis võtavad varsti hinge seest välja.“ [CXXXIX:19.]

1931. a., millal auhindu ei antud, pillab peegusus poisikesi seljast ja lausub, et ta ei pea enam vastu, sest: „Teie kvantum läheb iga aastaga küll suuremaks, kuid kvaliteet nii kergeks, et sellega rahva ette on mul piinlik sõita.“ [CXXXIX:26.]

Kirjanikkude looming karikatuuris.

Tähelepanдав on see, millised kirjanduslikud teosed või kirjanikkude loodud tüübid on leidnud tee karikatuuri. Selle päätüki alla ongi koondatud sellised karikatuurid. Siit on eraldatud aga karikatuuri-looming, mis on ühenduses laiemate küsimustega kirjanduse alal.

A. Kitzberg. A. Kitzberg on kujutatud Tiibuse Jaaguna. 1919. aastal hakkas Kitzberg avaldama „Päevalehes“ päevakajalisi följetone Tiibuse Jaagu kirjadena. Tiibuse Jaak, taluperemees Vorbusest, võttis sõna iga aktuaalse küsimuse kohta avaliku elu alalt. Ta tegi seda häätahtliku huumori või tüseda pilkevarjundiga. Tiibuse Jaagu kirjad leidsid palju lugejaid. Kirjandust parodeeris Kitzberg Tiibuse Mari värssides.

Tiibuse Jaagu ja Mari kirju saatsid ajalehes sellekohased stereotüübid. Varsti hakkasid karikaturistid Kitzbergi ennast kujutama Tiibuse Jaaguna: paksu kehaga talumees, säärсаapad jalas, lai kaabu pääs ja piip käes [XXXV:11. Joon. 26].

Tiibuse Jaaguna on Kitzbergi karikeeritud 1922. a. alates. Esimene seesugune karikatuur ilmus albumis „Öitsituled“ I [1922]. Selle tekstiosas öeldakse, et Kitzbergil olevat raske võistelda Tiibuse Jaagu kuulsusega [XXXV:6]. Pilkeliselt suhtub Tiibuse Jaagu följetonidesse Alle, kes väidab, et ta oma följetoniloominguga aitavat Voorimehe tänavas ülbet tõusikluse kantsi rajada. Samuti ta olevat liiderlikult tänulik iga piibutäie tubaka ja aanispitsi eest, mis helled pangahärrad talle lasknud osaks saada. „Ah, see vana Tiibus, kes kükitab kui vallasant rikka Abja talu pulmalavva otsan, imestuse pärast käsi kokku lüvven kõigest sellest aust ja ilust, rikkusest ja tarkusest, sealiha liudadest ja verivorsti virnadest, millest ka teda, vaest vallasanti, osa võtma kutsut“¹⁷⁵). Karikatuuril on Kitzberg „Päevalehe“ ukse ees, põlved kõveras ja müts käes. Kaelas annikott [XXXV:8].

Kitzbergi 70. sünnipäeva puhul jaanuaris a. 1926 ilmus Gori karikatuur, mis kujutab Pvl. toimetajat H. Rebast, kes puhub Tiibuse

¹⁷⁵) Kompromiss. A. A 11 e: Lilla elevant, lk. 53.

Jaagu nii kõrgele, et Kitzberg kõrval ahastab: „Ta puhub Jaagu nii kõrgele, et ma päris varju jään.“ [XXXV:9.]

E. Vilde. Ka Vilde teoste kohta pole kuigi palju karikatuure, kuigi ta looming on rõhutamisväärselt suur. Tingitud on see muudugi sellest, et Vilde iseseisvusajal enam palju ei loonud. Vastavasisulise novelli järgi kutsutakse Vildet eesti kirjanduse raudseks

Joon. 26. Kitzberg à la Tiibuse Jaak.
O. Krusten.

käeks [XCVI:26]. Tõnkavalt meenutatakse ta humoreski „Vigased pruudid“, kus lastakse ka talvel lakas magada [XCVI:30]. Kogu Vilde loomingut püütakse iseloomustada karikatuuriga, mille tekstiosa ütleb, et tal olevat umbrohu- ja õierikas kevad, viljarikas sügis [XCVI:13].

Eduard Vilde sai oma 60. sünnipäeval 5. III 1925 rohkete üleriiklikkude ning välismaiste austusavalduste osaliseks. Vabariigi Valitsus, hinnates Vilde teeneid, otsustas talle autasuks kinkida suvila

ühes tarvilise maa-alaga eluaegseks kasutamiseks¹⁷⁶). Sobiva suvila leidmine vältas aga kaua, ja alles 1928. aastal, kui oli loobunud suvila mõttest, anti talle prii korter Tallinna Kadriorus.

Piinlikult pikaks veninud korteriotsimine äratas elavat vastukaja seltskonnas ja ajakirjanduses ning sai paljude satiiriliste avalduste põhjustajaks. Vähe on olnud kirjandusloo vaatepiirkonda kuuluvaid pisisündmusi, mis on saanud säärase hulga karikatuuride objektiks kui nn. „Vilde maja“ küsimus.

Kibestunud Vilde kirjutab 1926. aasta lõpul oma „issameies“:

„... Ja keela kõigile ära minult küsimast, kus on mu valitsuse poolt kahe aasta eest kingitud uus kodu, sest seda Sa ei tea isegi, ning mind hakkab see alaline pärimine juba tüütama. Aamen!“¹⁷⁷)

Jälgigem seda maja-otsimise meeleolu kajastust karikatuuris kromoloogiliselt.

Varsti pärast kirjaniku sünnipäevapidustusi ilmus O. Krusteni karikatuur, mis kujutab kirjaniku üleslaulmist: Vilde vaatab oma ärklitoe aknast üleslauljaid, kes hüüavad: „Elagu kirjanik! Meie pakume sulle katusekambri asemel villa! Elagu kirjanik! Elagu Vilde! Elagu!“ [XCVI:15.] Sama aasta lihavõtteiks soovitab karikaturist meie „kultuurikandjail“ kinkida Vildele puhastverd eesti kana, et kirjanik oma lossis vanul päevil alati võiks munade pühi pidada [XCVI:16]. Esimest pettumust väljendav karikatuur ilmus 1925. a. maikuul, kui kuulus, et sündsast maja pole leitud, sest karikatüüri tõlgitsusel kõik majad olevat alles elamiskõlvulised [XCVI:17]. Samasisuline on ka Gori karikatuur „Meie kirjanikkude autasu“ [CXXXII:40]. R. Tiituse karikatuuril „Läbi määratu Eesti“ korteriotsimise komisjoni esimees seisab tulba juures, millel silt: „See tee ei vii kuhugi“, ja ütleb Vildele: „Oleme selle tulba ümber tammunud mitusada korda kuni tee põhjatuks muutumiseni. Lume-tulekuga korraldab valitsus ekspeditsiooni põhjapõtradega ja eskimo-koertega — vast siis leiame teile maja.“ [XCVI:18.]

Ajaleheteatele, et Vildele taheti Udernasse ebasoodsat maja osta, on rajatud karikatuur: pildil majalogu, millelt Vilde põlglikult pää kõrvale pööranud. Kortarikomisjoni esimees aga rahustab, et pole viga, kui sealauda katus parandada ja uus koeraputka juurde ehitada, võib saada viimaks veel linna õigused kätte [XCVI:21].

„Vaba Maa“ neegripoisi tagasivaates möödunud aastale puudutatakse veel „Vilde maja“ küsimust. Vildele on kogu aasta maja otsitud, pole aga leitud. Seepärast olla talle soovitatud ehitada üks

¹⁷⁶) K. Mihkla: Lühike eesti kirjanduse ülevaade II, lk. 142.

¹⁷⁷) Ed. Vilde: Minu „issameie“ uueks aastaks 1927. Kog. T. XVIII, lk. 264.

mõistlik õhuloss, nimelt kuldnokapuur, ja elada lipukirja järgi: „Kas on linnukesel muret?“ [XCVI:20.]

Kui asi aasta lõpuks nullpunktist ikka veel kaugemale ei jõua, hakatakse uusaasta algul ennustama, „kuidas Vilde korteriküsimus lõpuks laheneda võib“: Vilde juhatatakse viletsasse punkrisse, mille uksele ilutseb silt: „Mööplika tuad“. Allkiri: „Olge lahked — härrased on teile viimaks korteri leidnud.“ [XCVI:22.]

Paistab, et see on korteriotsimine, mis ei tahagi lõppeda. Üks korterikomisjonlane laotab käsi morninäolise Vilde ees ja lausub, et komisjoni liikmed tahavad kah palka saada. Kannatagu Vilde veel mõni aastakümme, siis saab paradiisi ja pole majast enam lugugi [XCVI:23].

Veidi varem ilmus kolmeosaline ennustav karikatuur „Quasi una fantasia“ või „Kui Vilde viimaks omale maja saab...“ Üksikute osade sisu: 1. Vilde kirjutab. 2. Kirjutab veelgi, kuid järsku sähvab midagi meelde. 3. Täidab kojamehe kohuseid — pühib tänavaid [XCVI:19].

Vist on „Vilde maja“ mõeldud ka Tallinna linnavalimiste puhul ilmunud „vestlejate erakonna“ karikatuuris, kus Vilde on kujutatud kuldnokapuuriga [XCVI:24]. Niisamuti Hindrey anekdootide kogus ilmunud Vildele pühendatud päätüki „idee-assotsiatsioon“ kujutab aiaga ümbritsetud suvilat [XCVI:25].

Sellela lõpeb ka see teema karikatuuris. 1927. aastal seda rohkem ei puudutata kui üks kord, kuigi asi positiivselt lahenes alles a. 1928. O. Krusten kujutab sellel 1927. a. ainukesel „Vilde maja“ karikatuuril, kuidas „Ed. Vilde puhkekodu otsimise komisjon“ sõidab õhupalliga kuu pääle kohast paika otsima¹⁷⁸⁾.

Eesti Ülikooli 10. aastapäeva puhul valiti Vilde T. Ü. audoktoriks. „Naljaleht“ 1929, nr. 3 karikeerib sel puhul: Vilde istub mõtlikult pehmel toolil, tekk põlvil, käes paberirull, kõrval silmini ulatuv raamatuvirn, millel põleb küünal, ja mõtleb selle paberi väärtuse üle järele. Tema küünal põleb juba niigi kõrgel, et seda saaks veel tõsta selle õhukese paberilipakaga [= audoktori-diplomiga] [XCVI:31].

Veendunud demokraadina kirjutas Vilde Eesti Vabadussõjalaste Liidu poolt rahvahääletusele pandud põhiseaduse vastu artikli, mis algul ilmus koguteoses „Vastutusrikkal ajal“, millest hiljem Eesti Sotsialistl. Tööliste Partei tegi lendlehekujulise äratrüki. Selles kirjutab Vilde:

¹⁷⁸⁾ Säd. 7. V 1927, nr. 19, lk. 167.

„Kui need päevad minu õnnetuma Eesti üle peaksid tulema, siis löön silmad maha haritud maailma ees ja nutan h ä b i p ä r a s t, et olen eestlane“¹⁷⁹⁾.

Sellest siis HaVe karikatuur „Võitluses“ a. 1933: Vilde veab här-rassotside vankrit ja nutab põhiseaduse läbimineku pärast [XCVI:36].

Joon. 27. Pläralära-Leenu. O. K[rusten].

Juhan Liivi loomingust on karikeeritud ta karikatuurset küla jutueide tüüpi Pläralära-Leenu. Sel karikatuuril on O. Krusten väheste joontega suutnud tabavalt edasi anda ühiskonnas praegu veel elava naistüübi [CLIX:1. Joon. 27].

Fr. Tuglas. Rikkalikku materjali on andnud Tuglase looming.

Tuglase loodud tüüp on karikaturisti kujutuse järgi stiliseeritud olend liha ja vereta, mitte elav inimene. Pildil on ta kujutatud traadist skeetina [XC:48]. Sellega on nõõgatud Tuglase elukauget esteetitsevat stiili. Ta novelid on kui metalltraadist painutatud skeletid.

Tuglast kui esteeti on võimalik tunda ka kirjaniku välimuse kujutamises karikatuuridel. See paistab silma ta hoiakust ja rühist. Ka on talle sageli kujutatud kätte või nõõpauku lill [XC:56]. Kui avalikkusele teatavaks sai talu annetamine parimale kirjani-kule, kujutas Tiitus, mis üks või teine kirjanik talus pääle hakkaks. Tuglas esteedina nopiks lilli, mis põllumajanduslikult oleks väga tähtis [XC:88]. Teises rühmkarikatuuris „Kirjanikud kraavitööle“ kujutatakse Tuglast võtvat asja väga „esteetiliselt või noor-estili-

selt“ ja vedavat pisikese kärukesega mulda, mida ta niisama pisikese labidakesega kärule on kühveldanud. Seejuures Tuglase hoiak on väga graatsiline [XC:79].

Esteedi oma on ka Tuglase luulehobu: suu, milles hoiab lilleõit, on eeskujulikult kinni, iga jala küljes ja saba otsas on tal lehv. Et

¹⁷⁹⁾ Koguteos „Vastutusrikkal ajal“ (1933), lk. 8.

ta sõnnikut ei saaks teha, on tal tarvilikus kohas tabalukk. Hobuse poos on graatsiline. Tuglas isegi on ta seljas valitud poosis [XC:42].

Üksikuist Tuglase novellidest on saanud karikatuuride aineks mitu. „Merineitsi“ kohta ütleb Põltsamaa kooliajakirjas ilmunud karikatuur: „Vaata Tuglas! Põltsamaa kihelkonna kongress kässib sind rahvalikumalt kirjutada ja sa ei tohi mitte lirti lüüa hiiglaneitsiga ega inimese piimast musta juustu süüa.“ [XC:12.]

Tuglase paatost pilkab R. Tiituse karikatuur ta lühinovelli „Meri“ puhul. Tuglas seisab rahuliku mere ees ja hüüab pateetiliselt: „Ma tahaksin mässava mere peal sõita!“ [XC:26.] Või O. Krusten teisel: Tuglas seisab seljaga vaikse mere poole. Ta pääs on lai kübar, ühes käes lill, teine pateetiliselt üles tõstetud ja hüüab: „Oh, meri, mu meri!“ [XC:17.]

Fantastilise novelli „Inimsööjad“ puhul ilmub R. Tiituse karikatuur: mingisugused ahvi ja inimese vahepeälsed olevused õgivad inimesi — nõnda kujutavat võhikud asja [CC:1]. Karikaturist on Tuglase sellenimelise teose ekslikult omistanud Gailitile.

Novell „Androgüüni päev“ on inspireerinud Krustenile karikaatuuri, millel kujutab Tuglast prints Androgüünina: Tuglas printsina istub puuhobuse seljas, jalas laiade säärtega väepäälükute saapad, pääs lai kaabu lilledega ja suletutiga, õlul must mantel [XC:27].

Kui Tuglas pärast kümne-aastast vaikust ilukirjanduse alal uuesti esines romaaniga „Väike Illimar“, siis illustreeris seda sündmust karikatuur: Tuglas istub peegasuse seljas ja ütleb imestusest pärani sui vahtivale kirjanikule: „Pole imestada midagi! Iga setukat tuleb vahetevahel viia jalutama — muidu läheb tallis hallitama.“ [XC:89.]

O. Krusteni karikatuur „Kirjanduse ohver“ süüdistab Tuglast ta tööde liiga paljus uuestitrükkimises. Karikatuur on kuuosaline. Kirjanduse sõbrale meeldib Tuglase kõne. Ta on tellinud „Loomingu“ ja loeb säält seda uuesti. Ostab ühe Tuglase raamatu ja leides selle kõne ka säält ees, muutub ta juba pahaseks. Ta tahab midagi muud lugemiseks saada ja ostab ühe Tuglase poolt väljaantud almanaki. Kui säältkki leiab sama kõne, siis lähevad ta meeled segi ja ta karistab süütut raamatukaupmeest. Sellepärast satub ta vangi ja ta neab ära kogu kirjanduse ning töötab oma soo jätta päranduseta, kui see veel ühe raamatu peaks ostma [XC:19].

Ka arvustajana on Fr. Tuglas karikaatuuri sattunud. 1933. a. veebruaris ta kõneles Eesti Kirjanduse Seltsi koosolekul eesti romaanist a. 1932. Ettekanne ilmus pisut hiljem kuukirjas „Eesti Kirjandus“. Säält loeme:

„Eesti romaani areng möödunud aastal ei anna põhjust eriliseks rõõmustamiseks, kuid ka mitte kurvastamiseks. See on liikunud samas suunas kui eelmiselgi aastal. On ilmunud samuti kümnekond teost umbes sama ideelise ja kunstilise kaaluga. Ning lõppsaavutisena võime märkida meie kirjanduse bilanssi ühe kõrge kvaliteedilise ja paar-kolm meeleldiloetavat teost. Seda pole küll palju, kuid meie oludes ei ole tulemused iga kord niigi head.“

Siin ja ettekande järgi ajalehtedes tsiteeritud vali kriitiline seisukoht romaani aastatoodangu kohta inspireeris Gorile karikatuuri: Tuglas teeb põlastava liigutuse sõnnikuhunnikuna suitseva romaani- virna kohta ja lausub: „Sest ajast kui lakkasin kirjutamast, ilmub meil ainult sõnnikut!“ [XC:70.]

Muna targem kui kana.

Joon. 28. Lugupeetud professorid, kirjandusloolased ja arvustajad! See keda te Lembituks pidasite on ainult Lembitu rõivastesse peidetud Buddha! Gori.

Tuglas on karikatuuri sattunud ka Kreutzwaldi „Lembitu“ kriitikuna. Tuglas mitme teise eesti arvustaja hulgas pidas „Lembitut“ Kreutzwaldi algupäraseks tööks¹⁸⁰⁾. Asjasse tõi üllatava pöörde kooliõpilase A. Sääritsa juhuslik avastus a. 1927. Säärits näitas, et „Lembitu“ pole algupärane töö, vaid šveitsi kirjaniku Widmanni „Buddha“ ümberkohendatud tõlge¹⁸¹⁾.

Avastamise ajal ilmus Gori karikatuur „Muna targem kui kana“. Koolipoiss on tõmmanud „Buddhalt“ kätte, mispääle Fr. Tuglas,

¹⁸⁰⁾ Fr. Tuglas: Lembitu. Kriitika I, lk. 123—153.

¹⁸¹⁾ Ligemalt A. Säärits: „Lembitu“ algupära kriitika. E. Kirj. 1927, lk. 587—605. Põhjalikumalt E. Kirj. 1933, lk. 163—174, 219—231, 266—282.

M. Kampmann ja keegi kolmas on ebameeldivalt üllatatud. Viimane läheb kohalt sülitades minema. Avastaja lausub: „Lugupeetud professorid, kirjandusloolased ja arvustajad! See keda te Lembituks pidasite on ainult Lembitu rõivastesse peidetud Buddha!“ [XC:34. Joon. 28.]

H. Visnapuu „Siuru“-aegse loomingu esinemisest karikatuuris oli juba juttu. Hilisemast loomingust sattus karikatuuri ta poem „Saatana vari“.

1930. a. kirjutas „Kirjanduslik Orbiit“ Visnapuu loomingu met-sikuks kihutamiseks nimetades ka „Saatana varju“ kohta:

„... ning lõppeks nimetas ta oma igasuguseks viisakaks sõiduks kõlbmatu riistapuu „Saatana varjuks“. Kuid hää ja osava juhina kihutab ta aeg-ajalt pööraselt edasi ning on oma „Saatana varjuga“ juba mitu aastakäiku „Loomingut“ lõmaks ajand.“ Säälsamas puu-dutatakse „Vaba Maa“ teadet, et Visnapuu tahab seda teost põhja-likult ümber töötada ja eri raamatuna avaldada, ja lisab imestades, et „Looming“ on muutunud nagu Visnapuu mustandite avaldamis-kohaks¹⁸²⁾.

Sellel põhineb Redo karikatuur: Visnapuust langev saadana-kujuline vari on ligilähedalt Visnapuu enda moodi. Tekstiosas öel-dakse, et Visnapuuga on päevavalgele toodud „Loomingu“ vetes vaikselt hingitsev „Saatana vari“. Asjatundjad olla kindlaks teinud, et see on üks lõpmatuseni lohisev elukas [XCVII:50].

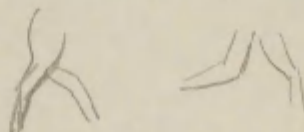
Kirjandusnädalal Visnapuu esineb ratsutades saadana turjal [XCVII:48].

Tulihänna pseudonüümi all avaldas Visnapuu ajakirjanduses mitmekesise sisuga kritiseerivaid pilkelaule. Sellest Krusteni kari-katuur, mis kujutab teda tulihännana: Visnapuu pääle on kereks sulepää, millest voolab välja tindisaba [XCVII:20]. Pegasuseks on tal raketlennuk, millel sõites sooritab oma lennud, nii et tuline händ taga [XCVII:44].

1936. a. kirjutas Visnapuu „Tõivupüha“ teksti. Seda arvustati ajakirjanduses rangelt.

Nõnda kirjutatakse „Päevalehes“, et libreto autor on pretendeer-inud rohkemale kui rahvuslik kabaree, kuid ta pole suutnud luua nauditavat pala. Puudus sisemine elamus, ettekanded mõjusid veid-rusena. Ka on võimatu minevikku täiel määral elustada, „sest kõige rikkamgi rahvas ei saa elada oma isade pärandusest. Kui tal midagi omaenda tänapäeva tööd ja loomingu pole sellele juurde lisada, siis on varsti näpud põhjas. On vaja vanavara loovat ümberkujunda-

¹⁸²⁾ Kirj. Orbiit 1930, nr. 2, lk. 6.

mist tänapäeva rahva hinge kohaselt“¹⁸³). Valjult kritiseerivaid sõnavõtte tuli mujaltki.

Redo-Randeli karikatuur tabab seda küsimust. Visnapuu lausub hämmastunult: „Imelik, kõik rahvuslikud tunnused on teosel olemas, aga ei leia tunnustust.“ [XCVII:86.] Gori leiab aga karikatuuris „Tänapäeva kokakunst“: „Kui kääk jääb tooreks ja maitsetuks, tuleb talle peale kleepida etikett „rahvuslik“ — siis on ta maiuspala!“ [XCVII:87.] Santi olukorda, millesse Visnapuu oma tõivuasjandusega sattunud, kujutab Tiitus: nõunik Visnapuu on vana eesti mehe rõivais, istub kivi otsas ja lausub: „Jah, luuletaja Visnapuul oli palju kergem elada!“ [XCVII:85.]

R. Kangro-Pooli ja Visnapuu poleemikat¹⁸⁴) tagajärele liialdab Redo karikatuur: 1. Visnapuu on kandlega Olümpose pilvel, raamat käes. All on R. Kangro-Pool ja lausub: „Siin ma seisan ja teisiti ma ei saa! Tule alla sealt kõrgelt Olümpose mäelt ja vasta mulle!“ 2. R. K.-P. istub pogriss ja tuleb alles nüüd mõistusele: „A-a! Vaadake, selle ma olin hoopis unustanud, et ka sõbrad omavahel ei tohi rikkuda avalikku rahu!“ [XCVII:90.]

Visnapuu luule maailmavaatelist muutust märgib veel karikatuur 1932. aastast: „Oli üksvahe võrratult ropu suuga, viimasel ajal aga tuletab enam ametlikku kojapoeti meelde. Kas ja millal kirjutab järjekordse isamaa hümnid, ei ole teada.“ [XCVII:59.]

¹⁸³) Tõivupüha, muuseum ja kunst. Pvl. 8. VII 1936, nr. 181, lk. 4.

¹⁸⁴) R. Kangro-Pool kirjutab, et Visnapuu olevat muutunud tundmatuseeni — andnud käest luulekuninga tiitli ja hakanud nõunikuks. Ta tahtvat meie vaimuelu seniselt eksiteelt suunata kõlbelisele rahvuslikule ülesehitavale tööle. Seda olevat kõnelnud juba Jürgenstein, Reiman ja Jõgever nooreestlasile, ka Visnapuu olevat seda tunda saanud. Teda ei olevat lubatud pärast „Amorese“ ilmumist õhtukoolis enam kirjandust õpetada. Manitsejad ise olevat loomingu poolest jäänud kõige ahtramaks, nooreestlased ja Visnapuu andnud aga oma paremiku sellega, et nad ei alistunud manitsustele ega suunamistele. Noor-Eesti ajal ei olevat tehtud loovat rahvuslikku tööd rahvusega ilutsedes, vaid vaimse loomingu. Rahvuskultuur sünnib inimese vaimu vabaduses. „Oleme seks liiga väike rahvas, et võiksime lubada oma elurütmi vaid paar üksikut takti.“ Vangistus pole üksnes ihuline, vaid ka see, et peab kelleltki mõtlemise retsepte vastu võtma. Dekreetidega pole saadud anda väarikat vaimuloomingut. Väarikus sünnib väärtinimeste vabas vaimutöös.

Liialdatud natsionalism külvavat vaenu kõigi vahele. Kangro-Pool leidis, et Visnapuu on nüüd nende killas, kelle vastu ta vanasti võitles. Visnapuu arvavat nüüd, et meil olevat seni elatud valesti mõistetud internatsionalismist. Kirjandus ja kunst peaks olema senisest enam positiivne ja kasvav. R. Kangro-Pool leidis aga, et kirjandusest ei tule otsida „võietud aatenukke“, vaid südant, mis ei koosne ükspäinis inglilõidest. Meie vaimuelu olevat arenenud loomulikkude rada, ainult Visnapuu olevat sirgjoonelt kõrvale kaldunud. Kutsus Visnapuud vaidlema nende küsimuste üle.

Vastust ei järgnenud; mis järgnes, seda tahab kujutada karikatuur. (Nädal Pildis 1937, nr. 423, lk. 426—427.)

A. Gailit. Ka August Gailiti looming on andnud rikkalikku materjali karikatuurile. On ju see täis võimatuid fantaasiapilte, seiklusi, võimatut „valet“. Seetõttu karikaturist saab kujutada Gailitit Münchhauseni laadi mehena, kelle peegasuseks on kahurikuul, millega ta lendab luuletaevasse [XIV:59]. Klaunid ja faunid¹⁸⁵) on aga toredad poisid, kes neid on näinud kinos või tsirkuses [CC:1].

Jutustuste „Fosfortõbi“ ja „Purpurne surm“ kohta käiva karikatuuri vaimuteravus seisneb selle tekstiosas. Gailitile öeldakse: „Teie jääte fosfortõppe, härra Gailit, ja surete purpursesse surma.“ Gailit vastab: „Sõitke põrgu, niisugust lori ma ei usu!“ [XIV:62.]

Produktiivseks karikatuurinaiks sai „Toomas Nipernaadi“. Romaan eri raamatuna ilmus a. 1928. Üksikuid novelle oli Gailit avaldanud „Loomingus“ juba a. 1925. Arvustus suhtus teosesse häätahtlikult. Ka väliskeeltesse tõlgiti teos varsti: saksa ja hollandi keelde¹⁸⁶).

Tõlkimise ajal või pisut hiljem läbis ajakirjandust sõnum, et teos filmitakse ja Gailitit peetakse võimalikuks Nobeli laureaadiks. See kõik sai hääks aineks karikaturistidele.

Varsti pärast esimeste novellide ilmumist „Loomingus“ hakkasid ilmuma ka karikatuurid. Gailitit ennast identifitseeriti Toomas Nipernaadiga. Gori seerias „Sulevarre sünnitused...“ Gailit näitab tema endaga sarnast tüüpi [XIV:57]. Kirjanikkude karnevalil Gailit esineb Toomas Nipernaadi säärikuis [XIV:63]. O. Krusteni seeria „Viimased moed meie kirjanduses“ kujutab teda samuti Toomas Nipernaadina: suured vene säärikud jalas, püksid keerdus ümber säärte, rätt kaelas, pääs madala põhja ja kitsa äärega kaabu, kaenlas kannel [XIV:30. Joon. 29]. Tiituse seerias „Ristsugutused“ on teda kujutatud Nipernaadina Gailiti näo ja kaelkirjaku kaelaga [XIV:29]. Ka ühel hilisemal Tiituse karikatuuril Gailit murrab härga nagu Nipernaadi [XIV:91].

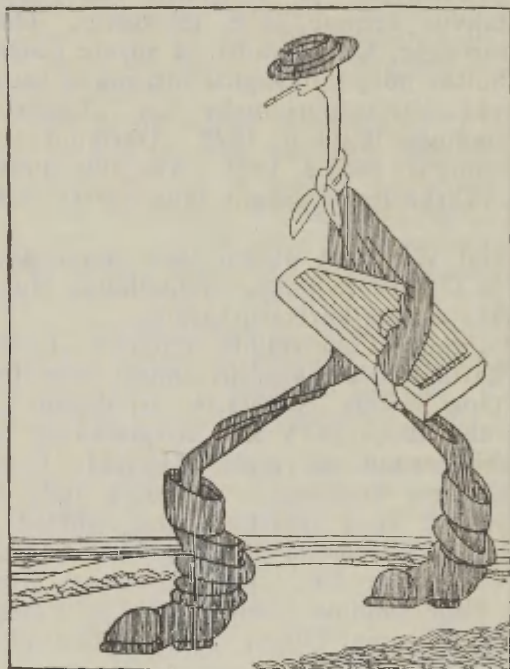
1936. aastal toodi „Nipernaadi“ ka lavale. Arvustus olla aga maininud, et Nipernaadi tüüp ei olevat vaatajaid rahuldanud. Redo karikeerides laseb häälel rahva hulgast hüüda: „Õigem oleks autoril ise asuda lavale, see tüüp rahuldaks.“ [XIV:88.]

Kui ajaleheteated ilmusid, et „Toomas Nipernaadi“ tõlgitakse saksa keelde ja filmitakse, ilmus ka HaVe karikatuur: Gailit sõidab peegasuse seljas ja lausub: „Õige küll, nii pääseb ju ka välismaale — aga palju lihtsam oleks sinna sõita kultuurkapitali toetusel.“ [XIV:67.] Siin peame meenutama Gailit-Asti konkurentsi välisstipendiumile, millest Gailit ilma jäi (vt. lk. 111 jj.). Sama ajaleheteade

¹⁸⁵) A. Gailit: Följetonide kogu „Klounid ja faunid“ 1919.

¹⁸⁶) R. Antik: Estland in fremden Sprachen, nr. nr. 904 ja 905.

on aluseks ka karikatuurile, milles teda kujutatakse Ullsteini peegasusega ¹⁸⁷⁾, kes sõidutavat ta Kesk-Euroopa turule, mis olla omakorda tõenduseks, et vanajumal on läti orientatsiooniga. Karikatuuri tekstiosas leidub eelteatena ka märkus „Isade maa“ ilmumise kohta [XIV:68]. Ühel teisel karikatuuril võib näha Nipernaadi Tallinn-Berlini vagunist pooleldi välja kummardavat ja jumalagajätul Gailiti

Joon. 29. Gailit à la Toomas Nipernaadi.
O. Krusten.

pisaraid pühkivat [CLV:1]. Terava väärtushinnangu annab aga Jenseni karikatuur, kus Nipernaadi on koos pornograafilise pildiga ja ütleb, et meid ei viivat Euroopasse ei poliitika ega peekon, vaid Ned de Baggo ja santlaager [CLV:2].

„Nipernaadi“ välismaise menu puhul leiab karikatuur paraja juhuse teha etteheiteid ka kodumaisele arvustusele. Gailit lausub peegasusele: „Soo, Euroopas oleme omale juba nime loonud — näib,

¹⁸⁷⁾ Ullsteini kirjastusel ilmuski „Nippernaht und die Jahreszeiten“.

millal meie nii kaugele jõuame, et ka Eesti poolt tunnustust leiame!“ [XIV:66.] Nagu karikatuuri tiitel märgib, olevat see harilik asi.

Euroopa turule olevat ainukesena eesti-läti eksportäri omanikuna saanud sisseveo-litsentsi A. Gailit [XIV:74]. Nii võib ta jätta Eesti ja valida uueks koduks Euroopa [XIV:69]. Gailiti euroopalist kuulsust võrreldakse parajasti moes oleva kinokuulsuse Greta Garbo omaga ja leitakse:

„Meil Gailit kuulus belletrist,
Tast Greta Garbo väiksem vist.“ [XIV:89.]

Gailiti kirjanduslike suhete ulatumist välismaale puudutab ka üks Raamatu-aasta karikatuur. Kavatsust anda välja postmarke kirjanikkude näopiltidega ruttas Tiitus illustreerima: Gailiti pilt saaks 25-sendisele. Mark on välismaal väga lugupeetud [XIV:82].

Seletustega ajakirjanduses, et lätlased mõningaid ajaloolisi sündmusi virgalt püüavad oma nimele kirjutada ja teiste rahvaste rõhuvalt suuremat osatähtsust vähendada või maha salata, seotakse krikatuuris ka Gailiti euroopaline kuulsus. Kuulsusi korjav lätlane asetab Gailiti büsti Shaw, Moosese, Napoleoni, Chaplini jt. kõrvale ja lausub: „Asetame Gailiti ka siia teiste kuulsate lätlaste kõrvale!“ [XIV:73.] Või sama teema leplikus toonis Krusteni karikatuuril „Eesti-Läti koostöö“: eestlane ja lätlane vaatavad kolepikka Gailitit ja leiavad: „Meie peame mujalgi koos töötama — Gailit paistab juba Euroopasse!“ [XIV:75.] Karikatuuril ei puudu muidugi välispoliitiline tagamõte Eesti-Läti koostööst, mida on riivatud Gailiti kirjanduslikuks internatsionaaliks saamise puhul.

Ühe karikatuuri järgi Gailit olevat annetanud ühe eksemplari romaani „Toomas Nipernaadi“ Läti presidendile pühendusega: „Minu teise isamaa juhile“. Karikaturist arendab siit edasi tuntud läti-küsimust ja laseb Gailitil ütelda pilvele ilmunud inglisele, vanajumala või Moosese saadikule: „Viige oma isandale ka üks eksemplar minu loomingut pühendusega: „Teisele suurele lätlasele!“ [XIV:76.]

Ajakirjandusse lansseeritud teade Gailitist võimaliku Nobeli auhinna kandidaadina ei realiseerunud. Gori torkab sel puhul, et nähtavasti ei teatud maailmakuulsa eesti kirjaniku aadressi [XIV:78].

Gailiti kuulsuse võrdkujuks on toodud veel Palusalu ja Keres, rahvusvaheliselt tuntud kuulsused. Gori loob pildi: Palusalu ja Keres paistavad kõrgele üle müüri. Pikk Gailit on pistnud oma pää läbi müüriaugu. Madam Euroopa vaatab ja lausub: „Muskel ja aju paistavad kaugele, näis, kunas vaim järele jõuab!“ [XIV:95.]

Kui „Toomas Nipernaadi“ arvustuse poolt tunnustati võrdlemisi kunstiküpseks boheemlasromaaniks, siis leiti ta vabadussõjaajalisele romaanile „Isade maa“ juba paljugi ette heita. Ainete selleks jätkub karikaturistidelegi. Nõnda Gori karikatuur „„Isade maa““ arvustaja kaalul“: Gailit Nipernaadi säärikuis, vau-sulega kübaral, istub kaelkirjakust peegasuse seljas. Kõrval kaalub arvustaja ta „Isade maad“ — ühel kausil romaan, teisel kärbes, ja leiab, et romaan on meistriteos kärbeskaalus, sest kärbes on omapoolse kaaluksüüsi sügavale alla surunud [XIV:85].

Romaani lugeja saab mulje, nagu oleks Vabadussõda võidetud naljatempudega. Liiga kergeks tundub tehtud olevat see tõsine katsumine. Seda illustreerib Gori karikatuur „Vabadussõda ilukirjanduses“: kirjanik võõpab, värvipott käes, pildile klauni, kel luud seljas. Maamees vaatab seda ja lausub: „Noh, selline meie vabadussõja sangar küll ei olnud, nagu seda kujutab kohvikugeenius.“ [CXXXII:117.]

Karikatuuride aineks saab koguni „Isade maa“ käsikiri. 1937. a. kevadel korraldas „Noor-Eesti“ kirjastus Tartus kirjandusenäituse, kus eksponaadiks oli ka mainitud käsikiri. Korruga teatati aga ajalehtedes, et see on läinud kaduma. Redo karikatuur kujutab Gailitit trööstimas näituse korraldajaid, et pole vaja muret tunda, ta kirjutavat uue käsikirja. Samal ajal ta ulatabki korraldajaile arve [XIV:93]. Mõistete kahemõttelist tõlgitsemist tähendab teine karikatuur, kus daam küsib Gailitilt, et kui ta saab kätte käsikirja varga, kas ta korraldab siis tema üle kirjandusliku kohtu [XIV:94]. Sellega viib Tiitus ühendusse küsimuse kirjanduse minekust. Pätt ei saa aru maailma elust. Kogu aeg kurdetakse, et inimesed ei tundvat huvi ilukirjanduse vastu. Niipea aga, kui hakkad huvi tundma, tembeldatakse sind vargaks [CCIV:1].

A. Kivikas. „Siuru“ liikumise lagunemise aastal 1919 tegi Kivikas futuristlikke tiire. Nimelt avaldas ta oma miniatuuride kogu „Lendavad sead“. See teos, kuigi mõneti kunstiliseltki huvitav, taotleb teataval määral sensatsiooni. Raamat on trükitud õllepuudelilistidele. Ilmumisel raamat kutsus esile väga erinevaid arvamusi ja hinnanguid. Teoses on puhuti nähtud isegi kogu uuema eesti kirjanduse esindajat. Nimelt siis, kui kirjandusele midagi halba on olnud ette heita, on selle piksevardaks olnud „Lendavad sead“. Nii kirjutab Tuglas:

„Kui meie praegusele kirjandusele eriti kallale tahetakse tungida ja ta püüdeid naeruvääristada, siis räägitakse tingimata ka „Ohverdet konnast“ ja „Lendavaist sigadest“. Mõnd näivad juba need päälkirjad sedavõrd irriteerivat, et ta raamatuid üleüldse ei loe ja ainult arvustamisega lepib...“

Ma olen „Lendavad sead“ kolm korda läbi lugenud. Ja ma tahaksin soovitada seda huvitavat, lopsakasõnalist ning fantaasiarikast fraaside kogu.

Meie vaeses proosas pole ma kaua aega nii huvitavat debütanti lugenud kui Albert Kivikas. Ma pole ühtki lauset näinud, mis omal jalal püsti püsiks, mis eritelles kui küünal kuumuses lüangi ei langeks, mis ei sulaks laiali võlts-paatose rasvaloiku. Kuid Kivikase fraas on kui terasvedru, mis painutades ussina sirgu viskub... Nii küpsena pole meil ükski proosa alal debüteerinud, välja arvatud Luts omas laadis.

Te arvate, et see kõik on kirjanduslik poos, maneer, vigur? Ei, see on katse. See on andelise mehe katse uuel alal. Võib olla, on retsept pisut vale, see laad pisut monotoon ja läheb peatselt igavaks. Kuid see ei tähenda veel, et peab katsetaja kirjanduslikus aususes kahtlema.

Milline komism: samad arvustajad, kes Mart Karus-Kivikase „Sookaeltes“ Eesti külarealismist üht andelisemat avaldust näevad, ei leia küllalt tuseid sõnu Albert Kivikas-Karuse andevaesust paljastades¹⁸⁸).

Kuigi Tuglase hinnangutega võib leppida, mõjutasid Kivika ja teiste sellelaadilised kirjanduslikud iseäratsused sel ajal avalikku ja ametlikku arvamist soovitavale vastupidises suunas. 4. apr. a. 1922, arutades riigikogus kirjanikkude riikliku toetuse küsimust, olevat haridusminister Bauer ütelnud, et meil polla sääraseid kirjanikke, keda toetada võiks. On ainult „lendavaid sigu“. Pole meil ühtki säärast kirjanikku, nagu on soomlastel Aho. Sellele vastas Kirjanikkude Keskkomitee avaliku protestiga, milles kõige energilisemalt püüti jalule seada kirjanikkude au¹⁸⁹). Protestile vastates Bauer seletas, et tema pilge olevat sihitud ainult haiglase voolu vastu meie kirjanduses.

Polemika, „Lendavad sead“ üldse, saab paljude karikatuuride aineks, millest ligemalt.

1919. a. ilmus „Odamehes“ R. Parise karikatuur, milles kujutatakse leierkasti väntavat Gailitit, kes näitab rusikat lendavaile sigadele ja lausub ise: „Vaata kuradit! Minu sinised kärsninad jooksevad veel mööda maad, ent K i v i k a s'e harjaslinnud propellerdavad juba õhus!“ [XIV:5.] Kirjanikkonna tüli haridusminister Baueriga kujutab karikatuur ajalehes „Vaba Maa“: Bauer valab tiibadega seale toitu künasse ja lausub: „Ja ikka nurised sa, et su eest hoolt ei kanta!“ [CXLVII:4.] Koguni õpilasajakirjadesse sattus see tüli karikatuuri ainenähtena. Põltsamaa gümnaasiumi õpilaste ajakiri „Ilmarine“ toob tiibadega sea koos lüüra ja loorberpärjaga ja hektografeerib tekstiosas: „See, mis meil Juhani Aho asemel olevat“. [CXLVII:5.] Ühel üleriikliku näituse puhul ilmunud karikatuuril VM 1921 kujutatakse lendavat siga väljapanekuobjektina, sest seda hakatakse väljaveo hõlbustamiseks tulevikus kasvatama [CXLVII:3].

¹⁸⁸) Ilo 1919, nr. 2, lk. 56.

¹⁸⁹) Tarapita nr. 6, lk. 174—175; E. Kirj. 1922, lk. 140—141.

1924. a. uusaasta karikatuur kujutab Bauerit lendava sea seljas, kellel kahvel turjas, mida Bauer hoiab paremas käes, vasakus on põlev küünal [CXLVII:6]. Karikatuuride seerias tohmanliku kirjandusarvustuse kohta selgitatakse „Lendavate sigade“ propageerimise kahjulikkust, sest sellest võivad noored põrsad eeskuju võtta ja lendu pista. Kes neid siis õhust enam tagasi toob [CXLVII:8]. A. 1926, kui Bauer riigikogust eemale jäi, kujutati teda oma talismanist — lendavast seast — kinni hoidvana õhku tõusmas [CXLVII:9]. Veel samal aastal O. Krusten kujutab pühademuna saatmist tohmanilt kirjanikkudele-kunstnikkudele, millel lendav siga sees [CXXXII:19]. R. Tiituse seerias „Eesti uuem kirjandus piltides“ öeldakse, et kõik ei hoolivat lendamisest. Mõni dresseerivat selleks sigu. Üks sort eriti rohelist tegevat kõiksugu elajatele operatsioone, eriti konnadele, mitte teaduslikus mõttes, vaid oma rumaluse varjamiseks [XXXVI:6]. Nõnda veelgi edasi. „Sädemeis“ 1927 ilmunud karikatuuriga pilgatakse keskmise haritlase kirjanduslikku maitset. Ta istub lendava sea seljas ja loeb säärast kirjandust, nagu „Kuldne mülgas“ ja „Tallinna saladused“. Ise ta ütleb, et nüüd võivat juba seisukohta kirjanikkude suhtes muuta, sest hakkavat juba hääd kirjandust ilmuma [CXLVII:10]. Tähendab siis, et „Lendavad sead“ on kõige ligemaks astmeks mülkakirjanduse juurde — sinna viitab karikaturist publiku maitset arvustades.

Futuristlikkude vempude juurest Kivikas jõudis realistlikkude ajaromaanide juurde — „Jüripäev“, „Jaanipäev“, „Mihklipäev“. Krusten karikatuuride seerias „Viimased moed...“ kujutab teda asunikuna sõnnikuhunniku otsas, suur sõnnikuvigel käes [XXXVI:7. Joon. 30].

Asnikuromaane pilkab ka Hindrey kaheosalises karikatuuris: enne istus parun moonaka seljas, koerapiits peos, nüüd istub moonaka seljas kirjanik, sulepää peos. Moonakal on käes raamatud „Uued inimesed“ ja „Jüripäev“ [CXXXII:16].

Pärast pikemat vaheaega ilmus Kivikalt romaan „Vekslivõltsijad“ (1931), mis kujutab aja pahesid. Vekslivõltsimised ja muud säärased roimad olid sagedased, seesuguste süütegude eest kandis karistust ka kaks kirjanikku — R. Roht ja Mart Raud (vt. lk. 105). Ühtaegu Kivikaga ilmus sama-aineline romaan ka J. Kärnerilt „Moodne orjus“. Sellest lõi Tiitus karikatuuri „Elulähedane pegasus“: Kivikas ja Kärner istuvad vekslit peegasuse seljas ja tervitavad Rohtu ja kedagi teist, vist Rauda, kelle näod paistavad trellide tagant: „Täname väga teid, kolleegid, selle elulähedase aine eest.“ [XXXVI:12.]

„Tarapita“ päevil sattus kolm meie kirjanikku karikatuuri, ühenduses Venemaa kommunistlikkude eestlaste kirjandusliku eluga.

Gori karikatuuril esinevad Alle, Barbarus ja Kivikas kolmekesi suure aabitsakuke seljas. Karikatuuri tekstiosas öeldakse: „Kirjanikud Alle, Barbarus ja Kivikas said suure õnne osaliseks: kommunistline aabitsakukk viis nad paradiisi, kus nende elu igavene.“ [V:5.]

Selgituseks tuleb jälgida Nõukogude Venemaa kirjanduslikku elu. 1922. a. algul ilmus Venemaal Juhan Hurdalt „Ilulugemised“ I. Raamat oli mõeldud abivahendiks koosviibimiste sisustamiseks ja sisaldas palu ka „valge Eesti autoreilt“, nagu Alle, Kivikas, Tuglas, Barbarus, Suits. Raamatu kohta võttis arvustavalt sõna keegi pseudonüümne „Dixi“, kes näitas, et kogus noorema, aga ka vanema põlve proletaarlaste töid. „Kuid nende kõrval näeme meie ka valge Eesti kirjanikke (August Alle, Albert Kivikas, Fr. Tuglas, Joh. Barbarus), keda meie küll eelmiste kirjanikkude liiki ei saa arvata, kuid kelle töödes siiski tihti jooni näeme, mis neid rohkem meile, kui kodanlusele ligistavad.“ Ja edasi:

„Kuigi suurem enamus kirjanikkudest valges Eestis kodanlusele ja ta „demokraatial“ kiidulaule laulab, kuldvasika altaril oma „loomingud“ ohverdades, leidub siiski nende seas ka mõni, kes iseseisvuse kelkimist kainelt vaatleb, nagu August Alle oma „Eesti päev’as“, öeldes... „Ma vaatlen rahvajuhitide malgavõitlust pääministri auto ja [au]järje pärast ja mõtlen: ah see on siis iseseisev ja rippumatu vaba Eesti!“..

Arusaadav, et tõsine kirjanik sarnase „demokraatia“ vastu jälkust tundes ütlema peab: „Mu süda naerab makku kasvanud kodanlise härja üle.“ Olgu see vulgaarselt öeldud, peetagu Albert Kivikast vulgaarseks, kuid meil ei ole tähtis see, vaid tähtsam on mõte, millest me aru saame. Ja seepärast ongi ka need kirjanikud aset leidnud „Ilulugemistes“¹⁹⁰⁾.

Tõenäoliselt on karikatuuri aluseks tsiteeritud arvustus.

R. Roht. Produktiivne kirjanik, kes seni oli kaasa teinud rühmitused Momendist kuni nn. Vastse Momendini („Looming“ I), oli Roht. Siis oli ta tülli sattunud oma senise rühmakaaslase Visnapuuga. „Tarapita“ ilmumisel oli ta esimesi, kes selle kohta sõna

Joon. 30. Kivikas à la asunik.
O. Krusten.

¹⁹⁰⁾ Edasi 8. II 1922, nr. 30, lk. 2.

võttis ja selle programmi puhul häämeelt avaldas, eriti, et nüüd arvustus muutuvat sõbralikumaks ja häätahtlikumaks. „... ei anta sõna-piitsaga, sõna-ahinguga, sõna-tapperiga enam üksteisele, vaid „ühisele vaenlasele“. Tarapita! Jõudu tööle!“¹⁹¹) Mõni kuu enne seda avaldas ta „Tallinna Teatajas“ artikli, milles väitis, et meie kirjanduse arenemistee on läinud sentimentalismi suunas, kogu uuem kirjandus olevat romantilis-sentimentaalse põhitooniga. Uusima ilukirjandusliku sentimentalismi isa olevat Tuglas. Tema sentimentalism ei olevat õieti mingi sentimentalism, vaid fatalism. Nõnda ka kogu eesti uusima ilukirjanduse sentimentalism ei olevat muud kui fatalism.

Noorema kirjanikupõlve loomingust ta leiab käratsemist ja klounimängimist. Fantaseeritakse mingist purpurset surmast, millel pole teaduslikku ega ühiskondlikku alust. Nii on Gailiti ja Alle loomingu ühine alus trots ja sentimentalism. Kogu nende looming on ainult žest, poos, edvistamine nooruse ja ekspressionismiga, mille eesmärgiks pääseda iseendast, oma saamatusest ja fatalismist. Keegi neist ei julge tunnistada iseend nii, nagu ta on. Sellest tuleb viimasel ajal nii moodi läinud kirjanduslik följetonism, millega tahavad Alle, Gailit ja Milli Mallikas peita oma sentimentalismi¹⁹²).

Umbes aasta hiljem võtab August Alle virildavale analüüsile Rohu senised kirjanduslikud saavutused. Ta näitab selle loomingu suurt nõrkust aadlitiitlite vastu ja kinolisust. Rohu teosed on täis psühholoogilist võltsi ja on niihästi oma kui ka väliskirjanduse mõju all. Nii peab ta „Hümnid Paanile“ kirjutama Hamsuni kontosse. Hamsuni Paani talutavat Roht läbi kogu oma toodangu. „See on suure Norra kirjaniku Paan, ainult Rohti maitsele vastava banaalse frisuuriga ja Võrumaa miljöön.“

Rohu stiilinäitena tsiteerib Alle lõike, milles korduvalt kõneldatakse „mustast mantlist“ ja „otsaesise kortsudest“. Näit.: „Äkki lõi puhang mehe mantli eest lahti — mantli hõlma all puuris oli väike kanaaria lind...“ „Üle tammi komberdas karkudel musta mantliga mees...“ „Äkki lõi mehe otsaesine kortsu. Ta tõusis jumalaga jätmata lavvast,“ jne. Üldse leiab Alle Rohu kümneaastase toodangu hulgast vähe väärtuslikku¹⁹³).

Följeton ilmus teiskordselt trükituna koos karikatuuridega. Ühel neist on Roht kujutatud musta mantli, tähtsa näo ja otsaesisele maalitud kolme kortsuga. Karikatuuri allkirjaks on „Kolmekortsuga fatalist“. [LXIX:9.] „Fatalist“ on tuttav tsiteeritud poleemilisest

¹⁹¹) R. R.[oht]: Tarapita. Pvl. 27. IX 1921, nr. 257, lk. 2.

¹⁹²) R. R o h t: Meie sentimentalism. Tl. Teat. 4. II 1921, nr. 28, lk. 2—3.

¹⁹³) A. A l l e: Kolmekortsuga fatalist. Pvl. suvel 1922. Illustreerituna följ. kogus „Lilla elevant“.

ajalehekirjutusest, „must mantel“ Alle poolt tsiteeritud Rohu stiilinäiteist, samuti „kortsud“. Ja Alle seletab, miks kortsud on Rohu otsaesisele nimelt värvitud: „... sest kuidas saab muidu üks „anarkist-romantik“ oma sisukehva minakest muust hallist väikekoodanlisest massist eraldada ja silmapaistvaks teha? Paratamatult pead kardudelle ronima, otsaesisele kortse värvima ja ennast musta mantliga drapeerima. Keegi ikka ehk paneb tähele. Ei ole ju suuremat valiku võimalust ühel kirjanduslikul revolutsionääril oma karjeeri alustamiseks. Pärastpoole võib ka ühest osast mantli ja otsaesisega seot geniaalsuse atribuutidest loobuda, sest „soliidiks“ saades muudub revolutsionääride juures nii mõndagi...“¹⁹⁴⁾

Teine seda följetoni illustreeriv karikatuur näitab Rohtu Paaniga Võrumaal metsa maha võtmas [LXIX:10].

Paani-motiiv rändab Rohu karikatuurides aastast aastasse. Kord kujutatakse teda ennast Paanina kaabuga pääs, sõrgadega, sabaga ja kitarriga käes [LXIX:12]. 1922. aastal ilmunud karikatuuride seerias „Mida meie kirjanikud näitusel näidata võiks“ puudutatakse juba Alle poolt pilgatud „aadliapetiite“. Karikatuuri tekstiosa ütleb, et Roht võiks näidata oma ristipoega „Kosmose Konsulit“¹⁹⁵⁾, kes sigarit suitsetab, lüürlist šokolaadi ja kohvi joob ning muud parunite ja krahvide trikid Rohule omase šikiga järele aimab [LXIX:6].

Kaasvõitlejate hulgas kutsuti Richard Rohtu vallavanemaks. Seda peab teadma, et mõista, miks Gori ühes karikatuuris ristas ta Kosmose vallavanemaks. Kui kõik Eesti vallavanemad kutsuti Riigikogu uue hoone sisseõnnistamispidustustele, laskis ta Rohul ohata: „Ainult mina jäin kutsust ilma.“ [LXIX:7.]

Richard Roht on teeninud tähelepanu ka erilise hellusega arvustuse vastu. Vähe on teoseid, mille arvustajate vastu ta poleks sõna võtnud. Mõni säärastest väljaastumistest on saanud ka karikatuuri objektiks (vt. lk. 50). Laitva arvustuse osaliseks sai juba Rohu esimene romaan „Minevik“ (1920). Selle ümber tekkis visa sulesõda — ühel pool Roht, teisel arvustajad.

Nii kirjutab Gailit 1920. aasta eesti kirjanduse ülevaates, et Roht on hää meeleolude ja looduse kirjeldaja, kuid halb jutustaja ja veel halvem tüüpide looja. See avaldub ka „Minevikus“. Pääle selle on romaani kompositsioon puudulik, keel ja stiil labased. Selle romaani Roht olevat väikekoodanliku maitse juurde välja jõudnud,

¹⁹⁴⁾ A. Alle: Lilla elevant, lk. 99.

¹⁹⁵⁾ Kosmose Konsul = Paan. „O, Paani kuningriik pole veel lõpul, ei ta ei lõpe iial, rääkigugi moodsad verevaesed masinakultuuri kummardajad Paanist kui minevikust ja küürutagu vabrikukorstnate tahma ees. Paan on Kosmose Konsul maa pääl.“ (R. Roht: Hümnid Paanile, lk. 15—16.)

mida ta oma produktsiooni algul nõnda vihkas¹⁹⁶). Juba varem oli samas lehes „Minevikku“ arvustanud Semper ja leidnud, et Rohu senine produktsioon on olnud ähmane ja selgrootu. Aegamööda olevat sellest aga koorunud ta sünnipärane ja ürgne olemus: väike-

Joon. 31. Richard Roht: „Iga arvustaja, kes julgeb „Mineviku“ lähedale tulla, saab paar dum-dumi, mis tal tulevikus kunagi ei unune!“ Gori.

kodanlik kirjanik isamaa teenistuses. Seda refleksi kandvat ka „Minevik“. Kadunud olevat küll parunid ja parunessid, vürstid ja krahvid, kuid alles jäänud üksikud majad, kalliskivid ja kallid saanid.

¹⁹⁶) Aug. G.[ailit]: Eesti proosa 1920. Post. 27. I 1921, nr. 21, lk. 5.

Töö on täis väikekoodanlikkust ja maitsetust kuni päälkirjadeni, stiililt gartenlaubelik, kompositsioonilt ebauhtlane. Kunstinõudlikku publikut ei rahulda, kuigi sobib ajaviitelugemiseks¹⁹⁷⁾.

Semperi arvustusele vastab Roht *argumentum ad hominem*. Näiteks: „Kui minu töös on metsateed, sigarid, üksikud majad, kalliskivid ja saanid (ikkagi kaunis kõvad asjad!), siis kubisevad Teie teosed lilledest, puudrist, tantsust, maiustustest, näokatetest ja naiste hilpudest . . . sellepärast, hra Naatanael-Semper, oleks mul täieline õigus kord Teie metoodi tarvitades ka Teie introduktsiooni Teie oma viisiga hindamise alla võtta.“ Ta toob esile veelgi isiklikumaid asju — Semperi poliitilist tegevust jm.¹⁹⁸⁾.

Semper vastab mõne reaga, teatades, et keeldub pikemast poleemikast. „Mul ei ole kalduvusi arvustustele vastata, nagu Teil see kindlaks harjumuseks kujunenud“¹⁹⁹⁾.

Mõni päev hiljem tekkis Rohul uus vaidlus H. Visnapuuga. Visnapuu leiab üldjoontes samu vigu, nagu enamik teisi arvustajaid: psühholoogilist põhjendamatus, saksalist sentimentalisti, romantiliste ja realistlikkude stiilelementide segamist²⁰⁰⁾.

Visnapuult Roht nõuab, et arvustatagu teost, ärgu kontrollitagu selle kallal oma isiklike maitseid. See olevat tal esimene katse pikema teosega esineda. Meie oludes olevat romaanikirjutamine raske, sest puuduvat kirjanduslik kultuur, traditsioon. Päälegi arvustus olevat tema vastu valjem kui ühegi teise vastu. Tuletab Visnapuule meelde ta „Amorese“ saatust arvustuse ees. Roht olevat esimesena kirjutanud selle kohta andnud Visnapuu seletusi. Seekord Visnapuu seletanud, et arvustamiseks peab autorit mõistma. Küsimus realismist või romantismist ei olevat tähtis, vaid see, kas teos pakub midagi omaette. Visnapuu olevat aga subjektiivne. Ta võivat küll luuletusi kirjutada, arvustajaks aga ei kõlbavat. Ses suhtes on Roht rahul Raudseppaga, kuigi ka Raudsepa arvustus pole kiitev²⁰¹⁾. Ja sõna võtvat Roht üksnes kirjandusliku arvustuse tasapinna huvides²⁰²⁾.

¹⁹⁷⁾ Naata Nael: Richard Roht „Minevik“. Post. 11. I 1921, nr. 7, lk. 5.

¹⁹⁸⁾ R. Roht: Mõned küsimused Naata Naelale. Post. 15. I 1921, nr. 11, lk. 2.

¹⁹⁹⁾ Naata Nael: Vastuseks R. Rohtile. Post. 19. I 1921, nr. 14, lk. 6.

²⁰⁰⁾ H. Visnapuu: R. Roht. Minevik. Pvl. 24. I 1921, nr. 21, lk. 2.

²⁰¹⁾ Vt. H. Raudsepp: Richard Rohti „Minevik“. Tl. Teat. 12. I 1921, nr. 8, lk. 2.

²⁰²⁾ R. Roht: Henrik Visnapuu kirjutuse puhul minu romaanist tänases „Päeval“. Pvl. 24. I 1921, nr. 21, lk. 2.

Rohu vastuarvustus provotseeris Visnapuud uuesti sõna võtma. Visnapuu väidab, et Roht pole suutnud midagi väärata. Selle asemel tungivat ta Visnapuu isikule kallale ja tunnistavat ta kõlbmatuks arvustajaks²⁰³). Visnapuu pikale vastusele järgneb Rohu poolt dupliik²⁰⁴).

Kõige vihasem kirjutus oli Rohult ilmunud juba enne eelmainitud. Ta kurjustab „Vaba Maas“ ilmunud Ado Kalamehe arvustuse üle ja leiab, et „Vaba Maa“ olevat tema teost sellepärast nii kurjasti arvustanud, et temalt olevat ilmunud poliitiline kirjutus, mis seda ajalehte ärritanud. Nii räpakalt ja kirjanduslikult harimatult polla tast seni keegi kirjutanud, kuigi tal olevat nõrgemaid töid kui „Minevik“²⁰⁵).

Sulesõda oma ägeduses kestis mitu nädalat ja sai aineks karikaatuurile. Gori kujutab Rohtu Napoleoni-ülikonnas „Mineviku“ otsas kuulipildujaga. Ümber okastraataed. Ise lausub: „Iga arvustaja, kes julgeb „Mineviku“ lähedale tulla, saab paar dum-dumi, mis tal tulevikus kunagi ei unune!“ [LXIX:5. Joon. 31.]

Rohu looming on alati arvustajate tules ja Roht ise on tuld õhutanud alaliste seletamiste ja õiendamistega. Seejuures on ta olnud väga produktiivne. Gori karikatuuri tekstiosa ütleb, et Roht võib kirjutada kodule, kirikule ja koolile [LXIX:11].

1928. aastal kirjutas Roht romaani „See, millest avalikult ei räägita“, kus paljastab meie koorekihi moraali, eriti aga kooliõpilaste lõbutsemistele kalduva elu varjukülgi. Raamat on ühtlasi süüdistus meie noorsooliikumise vastu.

Nimetatud romaani aineks võttes kujutab Tiitus: kelmikas kooli-plika tahab Rohtu lõuast näpistada ja lausub: „Onukene, sa ei tea veel pooli asjugi, küsi edaspidi meie käest.“ [LXIX:22.]

Järgmisel aastal tuli tal uus paljastusromaan „Nauding“. Gori võis siis „Kirjanikkude aabitsas“ lausuda:

„Roht viimsel ajal õige tihti
ju paljastab me ülemkihti.“ [LXIX:28.]

Et autor paljastamisega on liialdanud, seda rõhutab Tiituse karikatuur: Roht lausub möödasõitvat autot vaadeldes, et meie seltskonna moraal olevat langenud. Just praegu sõitnud üks minister autos mööda [LXIX:27].

²⁰³) H. Visnapuu: Argumentum ad hominem. Pvl. 1. II 1921, nr. 29, lk. 3.

²⁰⁴) R. Roht: Väike kiri Henrik Visnapuule. Pvl. 8. II 1921, nr. 36, lk. 3.

²⁰⁵) R. Roht: Kirjanduslik barbaarsus. Tl. Teat. 6. I 1921, nr. 4, lk. 2.

Sagedane etteheide arvustajailt Rohule oli, et ta oma kujusid ei vooli tarviliku selgusega, vaid jätab nad alati uduseks. Ta annab meile ainult uskuda, ilma et jutustuse käigust midagi selguks. Arvustajad nimetavad seda Rohu inspiratsiooni intensiivsuse puudumiseks, mispärast ta ei suuda hämarate emotsioonide kaosest luua maailma²⁰⁶). Nõnda rõhutab ka Gori karikatuuris, et Roht ei näita oma tüüpi kunagi täielikult: ta hoiab teda nagu kompvekki torbiku sees. Karikatuuril Roht hoiab enda loodud tüüpi pabertorbikus, millest paistab ainult laup, silmad ja ninaots [LXIX:26].

1926. aastal teatasid ajalehed, et Roht hakkab põllumeheks. Ta kolis oma asunikutallu Sangastes, sattus hiljem majanduslikkude raskuste tõttu võltsitud vekslite pärast vanglasse ja pidi talu teistele loovutama.

Ajaleheteade kantakse karikeerivalt üle ta kirjanduslikule loomingu. Kõigepäält annab ta nüüd Paanile, senisele seltsilisele, jalaga, kes putkab tuld sülitades minema ja kellele Roht lausub, et metsa mahavõtmisest on isu täis, nüüd hakkavat põllumeheks [LXIX:16]. Kõigepäält tulevad siis loorberid kasvama panna, millest tal alati puudus on olnud [LXIX:20], või pääle selle kavatseb neid müüa ka nooruritele [LXIX:15]. Künnihobuseks Rohul on peegasus, kelle seljas ta istub ja keda vaol juhhib, et proovida, mida ta paremini oskab, kas luua või künda [LXIX:24].

Külvivakaks on tal tindipott, mida hoiab rihmaga kaelas ja millest külvab sulepäega tinti; ise arutleb: „Kui see seeme mitte ikalduma ei löö, peab Eesti kirjandus saama küpset vilja!“ [LXIX:19.]

Paljudes oma teostes Roht laseb romaani päätegelasel põgeneda seltskonnast üksindusse. Kui Roht vekslisekelduste pärast vanglasse sattus, ilmus karikatuur „Eesti kirjaniku traagika“, kus Roht vangina lausub: „Ikka olen ma otsinud üksindust ja nüüd olen seda leidnud!“ [LXIX:31.]

A. Alle. Karikaturistide sihtlauaks on A. Alle vähene produktioon ja oleva produktiooni groteskne laad.

1922. a. Gori seerias „Mida meie kirjanikud näitusel näidata võiks“ soovitatakse Allel näidata, kuidas peegasusel kõik üleardused „atribuudid“ ära lõigata, et looma lend oleks kerge ja kõrge [V:7]. Karikatuuri aluseks tuleb oletada ta luuletust „Ruunat Pegasus“ „Siuru“ I albumis.

Meeldivaks aineks on ka „Laul kleidist helesinisest...“ Krusten kujutab Allet ennast „kleidis helesinisest“, ühes käes kohvitass, teises pabeross [V:17]. Kui orbiitlaste esinemisega elulähedus teoretisee-

²⁰⁶) A. Alle: Lilla elevant, lk. 103 jj. jm.

rimis- ja vaidlusaineks sai, andis see variatsioonirikka karikerimise võimaluse. Seerias „Elulähedus“ kujutatakse võimalusi „mitte-elulähedaste“ kirjanike loomingu elulähedaseks muutmiseks. Allele sobiks naisrätsepatöö, et ta tegelikult võiks pühenduda roosade seelikute ja helesiniste kleitide valmistamisele. Pildil Alle mõõdab pükste väel olevat naist [V:50].

Muust loomingust on tähelepanu köitnud ta följetonid, mis hästi tabavat naerusooni [V:48]. Lilla elevandi seljas esineb ta kirjanikkude karnevalil [V:43].

Palju tarvitatud aineks saab ka Alle loomingu kaua-aegse vaikimise tõlgendamine karikatuuris. Seerias „Meie kirjanikkude lemmiktüübid“ Gori kujutab Allet oma tüüpi loomas: ta on alustanud oma tüübi loomist suure hallooga, kuid on loobunud varsti ja nüüd on tüübi „vundamendist“ järel vaid näputäis tolmu. Pilt kujutab teda — parem käsi tõstetud pateetiliselt üles [V:37]. Teise karikatuuriga „Tähelepanuväärne nähtus“ Gori kujutab Alle vaikimist. Juubilaridena seisavad — Vilde (60 a.), Tammsaare (50 a.), Metsanurk (50 a.), Tuglas (40 a.), Tassa (50 a.). Alle astub ka nende ritta ja lausub: „Mina kuulun ka jubilaaride hulka — varsti saab viis aastat, kui ma kirjanduslisest tegevusest loobusin!“ [V:36.] Gori seerias „Kirjanikkude luulevalla sõidukid“ Alle on lasknud luulehobuse nälga surra ja puhkab loorbereil. Pilt: Alle magab norisedes loorberihunniku otsas [V:39]. Sama aasta jõuluks Gori ennustab talle kirjandusliku tegevuse eest Nobeli rahuauhinda [V:40]. Veidi hiljem ilmub „Tallinna Postis“ veste: „August Alle teeb tööd“. Selle illustratsiooniks on monumendi-kujutus: hulk viinakaste on aetud hunnikusse, sellel karavantsik, siis juusturatas, millel asetseb Alle büst [V:45]. Mis oleks aga aprillinali? Teade, et A. Alle kirjutab romaani [V:34].

A. Adson. Tuttav on juba Adsoni luuletuskogu „Vana laterna“ esinemine karikatuuris. Kord kujutatakse Adsonit ennast vana laterana [IV:8] või ta esineb kirjandusnädalal vana laternaga [IV:18].

Karikatuuride-laviini kutsus esile ta 1936. a. lõpul ilmunud päevakajaline näidend „Karu läheb mee lõksu“. Näidendi kandvama osa moodustavad naistegelased: üks neist on „tegelinski“, kes kodust ei hooli ja askeldab seltsides ja ühingutes. Tal pole aega kodu, mehe ega ka „täishällide“ jaoks. Seltskondliku naise vastandiks tuuakse kodukana.

Näidend võeti Tallinna Töölisteatri mängukavva, kustutati enne lavale pääsemist välisel surve all ja võeti samade isikute teenel jälle tagasi. Võitluse käiku selgitab ajakirjandus. Nõnda teatab „Päevaleht“, et naistegelaste otsuse järgi näidendi kirjanduslik väärtus on

allpool igasugust arvustust: igav, sündmustikuta ja naise vaimsete väärtuste hindamisel autoril on hitlerlikud vaated. Naisharidusliit olevat asunud näidendivastasele seisukohale, sest sääl on pilgatud tuntud naistegelasi. Autor olevat sattunud aga väärale teele, sest meil on tuntud naistegelasi, kes hoolimata suurest seltskondlikust tööst on eeskujulikud perenaised ja laste-emad²⁰⁷). Edasi leiti, et naisi on näidendis liigselt karikeeritud. Aktsiooni algatajaks olnud sotsialistlik naistegelane-kirjanik, kes proua Vunk-Edustes tundnud ennast. „Keelamiseks“ ta allkirju pole kogunud, nagu seltskonnas räägitud, küll aga arvamisi teisilt sotsialistlikelt naisilt, mis olnud seda kergem, et näidendit polnud veel müügil²⁰⁸). Nimetatud nimetu naistegelane oli, nagu järeldeb karikatuuridest, A. Ostra-Oinas.

Töölisteatreri juhatuses A. Oinas kutsunud kokku juhatuses koosoleku, kus otsustatud häältevahekorraga 4:4 tükk mängukavast välja jätta. Päänõudjaks olnudki A. Oinas, kes käinud autorit isiklikult „maseerimas“, et see tüki ise ära võtaks, millest viimane keeldunud²⁰⁹).

Sõna võtab ka autor. Ta ütleb, et komöödia ei võimalda järeldada, et ta suhtuks halvaks panevalt naiste haridusse. See olevat sinna kõrvalt sisse loetud. Ta vastandanud ainult kaks erinevat elukäsitust: haritud naise, kes tegutseb väljaspool kodu, jätab „hälli tühjaks“, mehe unarusse; teiselt poolt haritud naise, kes töötab ainult kodu ja perekonna hüveks, unustamata oma vaimseid harrastusi. Nende kahe naise vahele on ta pannud mehe, kes, eelistades koduseid mugavusi ja kodule-andunud kultuurset naist, siirdub — humoristlikus valgustuses vanasõnalise karu kombel sinna lõksu, kus ta mee leiab, mis teda ta inimlikes kalduvusis ja mainitud eelistusobjektide näol meelitab.

Isikuid polevat tahetud riivata. Ristlema on pandud kaks suhtumist: doktrinaarse naisõiguslase ja kultuursele kodule pühendunud naise oma. Et nende vaagimisel viimase vaekauss langeb, siis on see maitseküsimus²¹⁰).

Ajakirjandus suhtub tüki kõrvaldamisse eitavalt, kuigi tükki ei kiidetud kõrgemaks keskpärasest. Eitaval seisukohal on ka teatrikriitikud. V. Mettus ütleb, et selle sammuga on avaldatud umbusaldust meie teatri kunstilisele juhtimisele, milleks polla põhjust, sest meie kutselisel teatril on kompetentne juhtkond. Siis viitab ta asja tei-

²⁰⁷) Näidend naiste vastu? Pvl. 16. I 1937, nr. 16, lk. 3. Ma 11: Naised on kurjad A. Adsonile. UE 17. I 1937, nr. 17, lk. 2.

²⁰⁸) Tänavuse „karujahi“ pidasid naised. Pvl. 20. I 1937, nr. 20, lk. 2.

²⁰⁹) Säälsamas.

²¹⁰) A. A d s o n: Tänavuse „karujahi“ puhul. UE 18. I 1937, nr. 18, lk. 7.

sele küljele: Adson on pooldanud meie teatrikunsti juhtimist väljastpoolt. Nüüd on teatrist välja juhitud ta enda teos. Daamid jäägu oma liistude juurde, sest meil on niisama vähe tarvis teatriinspektoris- risse kui teatriinspektoreid ²¹¹).

Ühtaegu sõnavõttudega ajakirjanduses saabus ka Näitlejate Liidu protest Töölisteatri juhatusesele vaba mõtte ja vaba teatrisõna vägistamise vastu.

Sel kõigel oli mõju. Töölisteatri juhatus teatas, et Adsoni näidendi ideeline külg erineb Töölisteatri selja taga seisvate ringkondade omast. Et sõnavõttud avalikkuses tekitanud teatavat huvi näidendi vastu, siis otsustanud teatri juhatus tüki mängukavva siiski võtta ²¹²). Uue koosoleku kokkukutsujaks olnud jälle Oinas, kelle ettepanekul „Karu . . .“ uuesti kavva võetud ²¹³).

Karikatuuris kajastuvad järgmised momendid.

„Uudislehe“ karikatuur „Karu ei pääsenud meepotti“ teatab, et naiste nõudel jäeti näidend Töölisteatri mängukavvast välja ja kujutab naistegelast ütlevat karule: „Tagasi! — Niisugune paroodia siia sisse ei pääse!“ [IV:29.]

Redo-Randel näeb asja nii: A. Ostra-Oinas sikutab sabast karu, kes tikub Adsoni poolt lahti hoitud meelõksu. Veel teinegi naine ähvardab karu vihmavarjuga. Küljelt annab oinas karule poksi. Naised lausuvad, et karul komöödiat teha ja enda arvel mett lak- kuda nad ei luba. Sellega saavat nad isegi hakkama [IV:30].

Et A. Ostra-Oinas end puudutatud tundnud olevat, seda kujutab Gori karikatuur „Maha peeglid“: mängukaru hoiab peeglit välja- poole. A. Ostra-Oinas lööb peeglit jalaga, nii et killud lendavad ja ütleb: „Olgu peegel õige või kõver, asjalikule daamile ei paku nau- dingut oma pilti selles näha!“ [CLXXVIII:4.] Teatrist väljalöömist kujutab Gori karikatuur. Mesilased (nais-), „klubist“ lendavad karu kallale, kes ahastab, et peab meeta talveunne suikuma [CLXXVIII:5]. Karikatuur „Teine vaatus“: Adson istub karu seljas tagurpidi. Suit- setav naine veab karu eest. Tekstiosa ütleb, et karu läheb ajalukku [IV:28].

Kui „Karu . . .“ lubati uuesti lavale, kujutab asja käiku jälle Gori: karu on näitelavale maha murtud. Oinas seisab vahvalt ta seljas. Päältvaatajana jälgib Freiberg-Kurmiste. See olevat mee- jahil oleva karu ja näitelaval „vüürerdava“ oina esimene ring. Pabe- rile on see kinnistatud kui oina sangaritegu. Oina rõõm on üürike,

²¹¹) V. M e t t u s : „Karujahi“ puhul põhimõttelist. Pvl. 21. I 1937, nr. 21, lk. 7.

²¹²) Pvl. 23. I 1937, nr. 23, lk. 5.

²¹³) Säälsamas.

sest järgmisel ringil on jälle karu pääl [CLXXVIII:6]. Paar päeva hiljem ilmub uus karikatuur, kus karu on laval, löödud oinas purustatud rõivastega all, kus veel uhkeldab: „Mõraalne võit on siiski minu!“ [CLXXVIII:8.]

Karujant.

Joon. 32. Adson: „Ei ole teist teed — nii on palju julgem! Lubage tutvustada: „Kolmanda tee“ autor — kuulus „Must mask“ — Peeter Bollmann!“ Redo-Randel.

Itaalia lehtedes ilmunud piltidele meie metsades leiduvaist kohutavaist võitlusist huntidega reageerib Gori rea karikatuuridega „Meie murdjad“, millest ühel aineks veel aktuaalne k a r u: karu on näitelaval. Ta on rabanud põgeneval mehel frakisaba ja hoiab seda nüüd käppade vahel. Karu olevat meil suur pahategija, sest ta armastab tungida lavale ja valmistada „vüüeritele“ piinlikke momente, paljastades nende omapäraseid mõtteaparaate [CLXXVIII:9].

Karulugu toob aga avalikkuse ette ühe teise lavateose õige autori. Kuni „Karu“ trükist ilmumiseni oli saladuseks draama „Kol-

mas tee“ õige autor. Pseudonüümi „Peeter Bollmann“ tagant otsiti mitut kirjanikku. Vastuse küsimusele andis aga Adson. Nii kirjutab ta, et temalt on ilmunud „K o l m a s t e e, draama 4 v. . . Au-hinnatud Haridusliidu näidendite võistlusel Peeter Bollmanni varjunime all“²¹⁴). Seda kujutab karikatuur: Adson poeb välja karunahast, rebib eest musta maski ja tutvustab end publikule „Kolmanda tee“ autorina [IV:31. Joon. 32].

Varsti pärast „Karu“ lavalepääsemist läks Adsonilt lavale uus näidend „Üks tuvike lendab merele“. Sellegi vastuvõtt arvustuse poolt polnud kuigi soodus autorile. Gori karikatuur „Adsoni looma-aed“ esitab: arvustaja läbibistab parajasti noolega tuvikest. Noolest läbipuurituna lamab maas karu, meepurk kõrval. Adson seisab ligidal, suur sulg käes, ja lausub: „Loomariigi esindajatega mul ei vea — ka merele lendava tuvikese põrutavad arvustajad maha!“ [IV:33.]

J. Semper. „Semper on kahendanud enese luuletajaks ja kriitikuks ja on seega nagu Buridani eesel kahe heinakuhja vahel.“ Krusten kujutabki teda eeslina [LXXVI:9]. Semperi prantsuse kultuuri harrastused kajastuvad karikatuuris. Ka tema loomingus leitakse prantsuslikke jooni. Gori järgi tema lemmiktüüp on mannekeen Pariisi moeärist [LXXVI:15]. Kord ta imestab, et paljud meie kirjanikud ei oska prantsuse keelt. Ei saa aru, kuidas nad üldse kirjutada mõistavad [LXXVI:19].

Seeria „Elulähedus“ kujutab ka Semperi suhtumist elulähedusse. Omamoodi aru saanud Semperi esseest „Elulähedusest ja vaimulähedusest“²¹⁵), kunstnik kujutab Semperit kohvikupreilina morsikandmikuga käel. Tekstiosa kohaselt Semper ei poolda elulähedust. Ta peaks valima ameti, mis võimaldab edaspidigi liikumist kohvikuõhkkonnas [LXXVI:23].

Semperi muusaks olevat Pühajärve säga: säga õngevibu otsas. Semper luuletab [LXXVI:20]. Seerias „Viimased moed . . .“ kujutatakse teda vedurina, kes ajab ninasõormeist ja korstnast päälael auru ja suitsu välja [LXXVI:6]. Selle karikatuuri puhul peame meenutama ta luuletust „Veduri enesetapp“ kogus „Viis meelt“.

Kestvat tähelepanu nii positiivses kui negatiivses mõttes võitis **Mait Metsanurk** oma ühiskonnakriitiliste teostega, näidendiga „Kindrali poeg“ (1925) ja romaaniga „Jäljetu haud“ (1926).

„Kindrali poja“ esietendus oli „Vanemuises“ 13. septembril 1925. Kuigi näidend laval läbi löi ja publik ettekandesse suhtus jaatavalt,

²¹⁴) A. Adson: Karu läheb mee lõksu. Komöödia kolmes vaatuses. Tallinnas 1936, lk. 121.

²¹⁵) Lng. 1931, nr. 4, lk. 415—424.

laskis „Vanemuise“ juhatus, oletatavasti välistel mõjutustel, tüki mängukavast kustutada ja väljakuulutatud etendused ära muuta ²¹⁶).

Mõned vaatajad olevat hakanud juurdlema, kui palju on draama autor saanud selle kirjutamise eest tasu ühe meie naaberriigi agentidelt ja kas laval esinev päästaabi kaart ei kujuta Tallinna lahte (draama tegevus teksti kohaselt pidi sündima nimetus riigis). Rahulolematud vaatajad leidsid, et „Kindrali poeg“ ühekülgsest arvustab kodanlikku ühiskonda ja idealiseerib kommuniste. Erapooliku valguse ja varjude jagamise tõttu tunduvat teos kommunismi propagandana ²¹⁷).

Ei mõistetud nähtavasti, et teos kritiseerib ainult kodanliku ühiskonna võimuahnitsejate kildkonda, kes oma isiklikes huvides iga hinna eest on valmis demokraatlikule riigikorrale auku kaevama. Ja kirjanik ise, „kuulutamata omalt poolt kunagi mingit poliitilist programmi, on ta ometi tugevate sümpaatiatega vähemaosaliste ja allarõhutute vastu“ ²¹⁸).

Karikatuuri väärvalguses püsib „Kindrali poeg“ kaua ja on koguni *argumentum ad hominem*’iks kirjaniku vastu. Metsanurka ennast kujutatakse kindrali pojana O. Krusteni karikatuuris: Metsanurk kindralimundris, viisnurga-märgiga õhupall on ta taeva alla tõstnud [LI:5].

1926. aastal ilmub „Sädemeis“ R. Tiituselt karikatuuridega illustreeritud paroodia, kus Metsanurk esineb jälle kindrali poja osas ²¹⁹). Paroodia koosneb kaheksast pildist. Motiivid on võetud Metsanurga teosest. Esimene pilt kujutab kõhukat, kuid energilise ja valju ilmega kindralit, kes koos salakavala politseidirektoriga sepitseb plaane võimu haaramiseks. Politseidirektor on enne olnud revolutsionäär, kuid leidnud, et see amet ei toida ja hakanud politseidirektoriks. Teine pilt kujutab terroristlikku akti: revolutsionäär viskab pommi habemikule isandale, kes nüüd on lennanud õhku. Kolmas pilt kujutab kindrali karjamõisat, kus loomade eest hoolitsetakse

²¹⁶) Fr. Tuglas: „Kindrali poeg“ „Vanemuises“ ja seltskonnas. Kriitika VII, lk. 213—218.

Mõjutustest kirjutab Mettus: „Etendus läks korralikult... Seda üllatavam tuli mõni päev hiljem kõigile ajalehe lugijaile teade, et diviisiülem kindral Pödder oma kindralkubernerite volituste põhjal keelnud selle tüki edaspidise mängimise ära, ähvardades vastasel korral teatrit sulgeda.“ „Vanemuise“ juhatuse informatsiooni põhjal seltsi eestseisus ja teatri juhatus, arvestades seltskonna meeleolu „Kindrali poja“ ettekande puhul, otsustanud tüki mängukavast ära võtta kui meie riiklusele ja ühiskondlikule korrale kahjuliku.“ (V. Mettus: Vanemuise teater 1906—1931, lk. 26.)

²¹⁷) Fr. Tuglas: Säälsamas.

²¹⁸) Fr. Tuglas: Säälsamas.

²¹⁹) „Kindrali poeg“ ehk Eesti läbi Mait Metsanurga prilli.

emaliku õrnusega. Teenijad pesevad lehma ja arst toimetab läbivaa-
tust. Neljas pilt kujutab moonakaid, kes elavad ilma säärase luksusetä.
Üks moonakas magab sõnniku all, lapsed söövad künast loomade
moodi. Viies pilt esitab moodsat tõusiklust ja üliõpilaskonda, kes ei
tee muud, kui joob ja tantsib kõlblusvastaseid tantse. Pildil gloo-
buskõhuga korporant, kellele valatakse jooki pudelist suhu, ja tant-
sivad paarid. Kuuendal pildil kindrali poeg, keda identifitseeritakse
Metsanurgaga, sülitab kõigele sellele, uurib piiblit ja leiab ainsa õige
inimese — Punase Vanka. Seitsmendal pildil kindrali poeg teeb
Vankaga bloki oma isa vastu. Vanka ise on kujutatud jõhkrana,
paljas verine mõök käes. Politseidirektor on aga kindrali plaanid
ära andnud ja kindral viiakse vangi. Kaheksas pilt kujutab kindra-
lit, kel käed seotud selja taha, sammumas politseiniku ees, taamal
võidupoosis kahjurõõmus politseidirektor.

Nii lõpeb draama. Mis poeg nüüd Punase Vankaga pääle hak-
kab, pole teada [LI:6].

Kindrali äraandmise ja vangistamisega lõpeb draama 7. pilt, mis
ei vii lahendusele. Lahenduse annab epiloog, mis tehniliste raskuste
pärast jäi „Vanemuises“ ette kandmata. Tundub, et paroodia on kir-
jutatud „Vanemuise“ lavastuse järgi.

Aasta hiljem olevat „Ugala“ teatri juhatus otsustanud „Kind-
rali poega“ repertuaari mitte võtta. See inspireerib Gorile karika-
tuuri: Metsanurk veab kindrali poega kättpidi, ise lausub iroonili-
selt: „Lähme ära, poisu. Kui kultuur ükskord siia jõuab, siis tuleme
jälle tagasi!“ [LI:12.]

1926. aastal avaldatud romaanis „Jäljetu haud“ Metsanurk puu-
dutas jälle seda hella teemat. Romaani pääkangelane Kristjan
Raudma on põrandaalune kommunist. Teose kirjutamiseks oli ta
tõuke saanud Viktor Kingissepa põrandaalusest tegevusest ja saatu-
sest. Kuigi romaan on kirjutatud Raudma päeviku kujul, on sisu
kasvanud autori enda mõttekujutusest. Seega teos andis kodumais-
tele kirjanduseharrastajaile juhuse autorit nimetada kommunismi pro-
pageerijaks. Ühtaegu sellega tõendati aga Nõukogude Liidus, et
Metsanurk on romaaniga täitnud kaitsepolitsei tellimust revolüt-
sioonisangari rüvetamiseks ²²⁰).

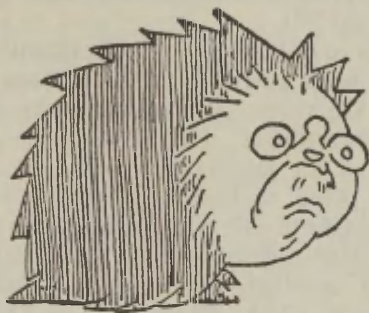
Mõlemad teosed koos andsid R. Tiitusele ainet kujutada Metsa-
nurka punase abikaasa embuses. Daamil on viisnurk otsa ees, surnu-
päälüu buketina paremas käes, vasakuga surub Metsanurka enda
ligi. Metsanurk lausub: „Kirjanduses on mu abiellu punase rahvaga

²²⁰) Fr. Tuulas: Lühike e. kirjanduse ajalugu, lk. 103.

keni tagajärgi andnud, oleks kena näha, mis sellest tõelikus elus välja tuleb?“ [LI:8.]

Valguse ja varju ebaühtlast jagamist Metsanurga sotsiaalse aines- tikuga teoseis tahab näidata karikatuur, mille allkirjas öeldakse, et Metsanurk määrib tegelastest ühed piimaseks, teised tahmaseks ja kirjutab kergel käel järjest tumedamaist asjust [LI:9].

Metsanurka ühiskonnakriitikuna ja maailmaparandajana kujuta- vad karikatuurid, kus ta on zoomorfiseeritud siiliks. Hindrey siil on tugevate okastega [LI:7], Krusteni oma siili kere ja Metsanurga näoga [LI:15. Joon. 33].

Joon. 33. Hubel. O. Krusten.

Hindrey oma saatesõnas ütleb: „[Metsanurk] ei ole rõõmus ini- mene... Ei ta naera, ei ta laula, ei kakle ta rõõmsasti... Vaatleb läbi prillide nagu vana oberlehrer seda maailma, mida teravalt kri- tiseeridagi ei maksa, sest ei tea, viimati võiks keegi väga vihaseks saada...“ Ja edasi: „Äkki teravaks kritiseerijaks hakanud. Menta- liteedi järele ütlevad ühed, et alati rõhutute hingeelu seletaja, teised, et vastaste proklamatsioonide interpret“²²¹).

Metsanurga sapist suhtumist ümbritsevasse ühiskonda tõstab välja Gori kirjaniku 50. sünnipäeva puhul. Juubelisünnipäeva hom- mikul Metsanurk on hällis, süles tindipott, käes sullepää püsti, sulle otsas särav täht. Kõrval maas kaks sokkut, millest ühes „sapp“, tei- ses „sarkasm“, ja mängupeegasus tinti joomas. Raamatuvirna otsast õnnistab teda must ingel palmioksaga [LI:19].

Maailmaparandajana ja rõhutute eest võitlejana kujutatakse teda karikatuuriski pikemat aega. Nimetada võiks siin üht Gori karika- tuuri seerias „Meie kirjanikkude lemmiktüübid“. Metsanurga lem-

²²¹) H o i a R o n k: Kaasaegsed, lk. 82—83.

miktüübiks on sõjakas ja vägev maailmaparandaja, kuid puujalaga, seepärast ei saa teha otsustavat sammu²²²). Pildil näeme puujalaga ja koletisliku näoga meest, kel ühes käes pomm, teises plakat „Maha!“. [LI:22.]

Metsanurgalt toodi lavale veel üks ühiskondliku põhitooniga näidend „Umbrohu juured“. Sel puhul ilmub arvustus „Uudislehes“, kus öeldakse näidendi kohta: teoses käsitletakse vabadussõjaegseid võitlusi enamlastega. Rahvuslik teatripublik aga näeb selles kommunistide idealiseerimist ja kodanliku korra ironiseerimist. Lugu on seda märkimisväärsem, et autoriks on Eesti Kirjanikkude Liidu esimees, kes Kultuurkapitalist toetust saanud. Seega riigi rahadega külvatakse riigivaenlust²²³).

Arvustuse juures on karikatuur: Metsanurk viisnurga-mütsiga, näpud tindised, ühes käes sulepää, näidates oma tindise näpuga taluperemees Peetrile ja karjudes: „Tulge appi, näe milline ta on, kaitseb oma kodumaad ja varandust!“ [LI:32.]

Mainimist vääriski ka karikatuur romaani „Valge pilv“ kohta: Metsanurk on valgel pilvel ja laseb end sellest edasi juhtida [LI:24].

1934. a. ilmus Metsanurgalt ajalooline romaan „Ümera jõel“, mis kujutab muistsete eestlaste ühiskondlikku elu ristiusu toomise ajastul raudrüütlike poolt ja eestlaste võitlusi uue sissetungija vastu ning võitu Ümera lahingus a. 1210. Raamat võeti häätahtlikult vastu, leidis laia lugejaskonna ning autorile anti Riigivanema kõrgeim auhind. Varsti aga kostis kiriklikest ringkonnist hääli, kes süüdistasid autorit usuprofanatsioonis. Nimelt olevat Metsanurk pannud oma tegelastele suhu ristiusku halvustavaid sõnu. Väheste eranditega oli pastore suhtumine teosesse eitav.

Pärnu praostkonna sinodil 25. sept. 1935 praost Grünberg võttis ägedasti sõna teose vastu. Ta väitis, et vanade eestlaste suhu on pandud praeguste usumõnitajate lööksõnu. Ta tsiteeris teosest üksikuid lauseid ja ütles end mitte uskuvat, et vanad eestlased oleksid ütelnud: „Pole talle ehk meest vajagi! Läheb hästi, teeb talle püha vaim ise poja.“ (Üm. j. 1. tr., lk. 276) . . . „Las a e l e b „Maria“ oma Kristusest peigmehega kuskil metsapadrikus, hiljem seal püstkojas. Seal v õ i b t a ö ö d o t s a p õ d r a n a h k a d e l o m a s u r n u i s t t õ u s n u d h a l d j a g a h o o r a t a!“ (lk. 324) . . . „ja jätma elu püha neitsi ja t e m a s o h i p o j a a u k s“ (lk. 399), „Kolmesabane jumal“ jne. Eesti rahvas oma enamikus on usklik, kes pieteediga nimetab Kristust ja Püha Vaimu. Kui neist Jumala isikuist kõnel-

²²²) Mõeldud vist Spartakust. Vt. „Kindrali poeg“, lk. 17.

²²³) M u c i u s: Riigi rahadega kasvatatakse riigivaenlust! E. Hubel pilkab Eestit! Uudisl. 5. XI 1933, nr. 180, lk. 5.

dakse romaanis mõnitusega, siis on see solvav kristliku rahva usutundele ²²⁴).

Grünberg ei jäänud ainsaks pastorkonna ebakirjandusliku viha väljendajaks. Teoloog K. Tiit arvab teadvat, et Metsanurk polevat kodus probleemi ega ajaga, mille taustal ta laseb areneda sündmustikul. Romaani stiil olevat hõre, hingeeluliselt õõnes, autoril puuduvat tõelisuse närv. Suurim puudus seisnevat selles, et kirjanik pole näinud probleemi sügavusi: ristiusk — paganlus. Tiit ei vaidle ristiusutoojate kõrge taseme poolt, kuid tulevat silmas pidada, mida meile toodi. Igaühele pole antud näha usu väärtusi. Tundmatust asjast püütagu kõnelda asjalikult. Nüüd aga asetatavat romaani tegelaste suhu väljendeid, mis polla muud, kui usu mõnitamine. Neid võidakse küll vabandada sellega, kelle suhu nad on pandud, kuid nende kaudu kõneleb ikka autor ise, ega neid muu pole leiutanud. Tiit ei oota kuulu järele redigeeritavas teises trükis nende väljenduste muutmist, see ei parandaks ka tehtut. Tahab ainult uskuda, et avalikkuse silmad avanevad nägema, mis tõeliselt ehitav, mis lõhkuv ²²⁵).

Pseudonüümne „Kirikuinimene“ tuleb väitega, et praegu olevat moes Jumala troonilt kukutamine. Et otsene kallaletung olevat hädaohtlik, valitavat rahvuslik mantel katteks. Aga enne pidavat punane tuul kõik hauad jäljetuks puhuma, isegi need, mis asuvad Ümera jõel. Raske olevat uskuda, et vanad eestlased kolmainu jumala kohta tarvitasiid säärasiid väljendusi, kui seda laseb teha Metsanurk oma tegelastel ²²⁶).

Üldiselt võideldakse ikkagi üksikute lausete vastu, mis Metsanurk eestlase suhtumise iseloomustamiseks usu vastu suhu paneb mõnele tegelasele. Seda tõendab ka üks märge „Eesti Kirikus“, kus dir. Raudkepp palunud ühel vaidluskoosolekul autorit, et ta teises trükis need laused muudaks ²²⁷). Kuid ka mõned pastorid ei pea võimatuks, et ristiusutoojate kohta selleaegne rahvas tarvitas sellisiid väljendusi ²²⁸).

Ründajaile vastab autor, et on autu noppida tekstist üksikuid lauseid. Selle meetodiga võib asjatundmatule ka piiblist anda väär-

²²⁴) Pärnumaa praost võitleb „Ümera jõega“. Pvl. 28. IX 1935, nr. 268, lk. 2.

²²⁵) K. Tiit: Mait Metsanurga „Ümera jõel“. Noorte Juht XII 1935, lk. 299—300.

²²⁶) Kirikuinimese ääremärkusi. Eesti Kirik 17. X 1935, nr. 42, lk. 3—4.

²²⁷) Mait Metsanurga romaani „Ümera jõel“ suitsukatte varjus. Eesti Kirik 17. X 1935, nr. 42, lk. 4.

²²⁸) J. Hiie mets: „Ümera jõel“. On's see romaan ristiusku pahaks-panev? UE 3. X 1935, nr. 16, lk. 2.

kujutluse. Autori arvates on vanade eestlaste vaated ristiusu toojate kohta antud edasi õigesti. Vaimulikke on püütud esitada objektiivselt, tahtmata neid poole sõnagagi mõnitada. Kõnealused laused on võetud paganate suust, kes taipasid, et rist valmistab teed mõõgale. Miks ei võidud Kristust pidada haldjaks, sest eestlastel olid haldjad. Ei pea imestama, et eestlased ei saanud aru kolmainuse mõistest, arvestades vastastikust puudulikkust keelteoskust, päälegi on mõiste meilegi veel tume. Teose vaimu ei kõlba hinnata üksiku tegelase ütluse järgi. Praost Grünbergi rünnak avaldab keskaegset mentaliteeti. Vanade eestlaste suhtumist oma verivaenlasisse ei saanud autor teisiti kujutada, see olu on võltsimine²²⁹).

Välja arvatud kiriklaste oma, on kriitika seekord kirjaniku pool, vähemalt esitatud küsimusis, samuti karikatuur. R. Kangro-Pool kirjutab, et Pärnu kirikumeeste samm romaani suhtes on pahaendeline, „eriti kui kirik ses suunas oma mõjuvõimu suudab laiendada. Kiriku huvid pole alati kooskõlas rahva eluliste huvidega, seda nägime juba Jakobsoni ajal. Ärgu uskugu kirik, et ta oma mõju saab nii kaugele viia, et kogu kultuuriline mõte peaks hakkama käima praostite juures Canossas, et järele küsida, mis on lubatud, mis mitte. Rahva terve mõte Pärnu praostite seisukohti jagada ei saa“²³⁰).

Autori seisukohti pooldab ka baptisti-jutlustaja K. Kaups. Ta ütleb, et tegelaste inetud sõnad ristiusu aadressil ei mõjuta lugejat kristluse kahjuks ega paganluse kasuks. Millest tuleb aga, et praegune kristlik lugeja võtab seisukoha paganluse kasuks ja kristluse kahjuks? Rüütelite ja paatrite kristlusel olid kõik need omadused, mis igale õiglasele inimesele vastikud ning jälgid: oli eluvõõras, vägivaldne, salalik, variserlik. Paganlus selle kõrval naiivselt õiglane ning aus. Säärane eluvõõras ning ebakristlik kristlus, nagu seda on „Ümera jõe“ kristlus, mis täiesti vastuvõtmatu igale kristlasele, on omal ajal siia tulnud ametliku ristiusuna ning säilinud. Seega Metsanurk on asja näinud õiges valguses²³¹).

Varsti ilmuski raamat teises, ja nimelt p a r a n d a t u d trükis (1935). Parandused pole aga kaugeltki nii ulatuslikud, kui eelteated oletasid. Autor piirdub stiililiste ja keeleliste viimistlustega, mõningate etnograafiliste ja ajalooliste ebatäpsuste kõrvaldamise või täpsustamisega. Küll on ka vaimulikkude soovid leidnud mõningal määral rahuldust. On pehmendatud üksikuid väljendusi: püha neitsi sohipojast on saanud lihtne poeg, kolmesabasest kolme palgega

²²⁹) „Ümera jõe“ autori vastus teose ründajaile. Pvl. 2. X 1935, nr. 272, lk. 4.

²³⁰) R. K.-P.: Kirjandus ja kirik. Uudisl. 29. IX 1935, nr. 151, lk. 4.

²³¹) K. K a u p s: „Ümera jõe“ kristlus. Elukevad 1935, nr. 5, lk. 146—148.

jumal, „... teeb püha vaim talle ise poja“ asemel on: „Näed, neitsi Maria, see...“ See on ka kõik, mis sellelt alalt on parandatud ²³²).

Poleemika romaani ümber oli karikatuurile muidugi maiusroaks. Juhtub muidu nii haruldane asi: karikatuuri võitlusrelvad on seekord suunatud arvustajate vastu.

Ümera jõel.

Joon. 34. „Seal on veel palju rasvaseid lausepurikaid, mis tulevad välja püüda!“
[Gori.]

Kohe pärast praost Grünbergi kõne teadasaamist ajakirjanduse kaudu avaldas Jensen karikatuuri „Kirjandus kirikuvande all“, mis kujutab ajakirjanduse referaatide kajastusi Grünbergi kõnest laias publikus: taat hoiatab eite, et see enam piiblit ei loeks, sest kirjandus on kirikuvande all ja niimoodi võib sattuda veel vanas eas põrgusse [CCVII:1].

Ühel teisel karikatuuril keegi imestab, et Mait Metsanurga auhinnaga kroonitud „Ümera jõel“ on leidnud kirikisandate poolt huk-

²³²) Vt. J. Käosaar: Mait Metsanurk, Ümera jõel 2. tr. E. Kirj. 1936, nr. 1, lk. 44–46.

kamõistmist. Teine korrigeerib: „Selles pole midagi üllatavat. Ime on vaid see, et üks neist isandaist on siiski raamatut lugenud.“ [LI:44.]

Pärnu praostkonna sinodil leitud ka, et Lembitu päevil eestlased polla sugugi toored olnud uue usu vastu, nagu seda kujutatakse romaanis. Nii ütleb karikatuuril vana eestlane: „Jah, oli mis oli siin seda verevalamist uue usu vastu võideldes,— aga ega me sellepärast siis toored olnud!“ [CLXXXVI:1.]

Metsanurka romaani redigeerimas kujutab Gori: Metsanurk on õngega, mille vibuks sullepää, Ümera jõel lausepurikaid püüdmas. Juures seisab ähvardav papp ja sõnab: „Seal on veel palju lausepurikaid, mis tulevad välja püüda!“ [LI:47. Joon. 34.]

Krusten kujutab vaimulikku kaheldes seisvat Ümera jõe purde juures. Tekstiosa ütleb, et Hubel ehitas küll silla jõe, aga vaimulik ei saa siiski üle [CLXXXVI:2].

Tagasihaarava sisuga on üks hilisem karikatuur: Metsanurk on koos teise ajalooliste romaanide autori Enn Kippeliga ja puhub mingile kujule elu sisse. Tema taga rist plaadiga „Jäljetu haud“. Metsanurk on jäljetu haa pattudest üle saanud ja vehib teha päris tõsist tööd. Maestro tööd jälgib huviga Kippel, kes aga ise veel tõsiste asjade kallale ei asu, sest et ta ei tunne end kutsutud olevat [LI:54].

Teatav järeleandmine vaimulikkude nõudeile „Ümera jõe“ puhul saab uue pilkepildi siis, kui Metsanurgalt ilmub uus romaan „Kutsutud ja seatud“, mis käsitleb vaimulikkude elu, ja seda mitte ainult heledast küljest. Tiituse karikatuur „Pattude andeksandmine“ kujutab Metsanurka andekspalujana piiskop Rahamäe ees, kes hoiab käed õnnistades ta päa kohal. Tekstiosa ütleb, et rahupühade puhul saab nii mõnigi suur patune andeks, päälegi kui teada on, et ta teises trükis on valmis oma tegusid kahetsema [LI:60].

Viimast romaani on karikatuuris puudutatud veel teistki korda: Kutsutud ja seatud = pastor. Saatana varjul²³³) on käes „Kutsutud ja seatud“. Tekstiosa: „Ka hingekarjased, kes „kutsutud ja seatud“, ei ole pühaderõõmust ilma jäetud. Paar pala prisket vaimutoitu neil hingekosutuseks lastud käiku.“ [CLXXX:1.]

Seekordne vaimulikkude rünnak ei piirdunud Metsanurgaga. Valju arvustuse alla võeti kogu uusim kirjandus. 1936. a. jaanuaris peetud usuteadlaste konverentsil oli kavas paar referaati, mis puudutasid moodsa kirjanduse ja kiriku suhteid. Praost Grünbergi ettepanekul võeti vastu järgmised resolutsioonid:

²³³) Vt. Visnapuu sellenimeline teos.

„Usuteadlaste konverents konstateerib, et praegune uusrealistlik ilukirjandus oma eitavate kujudega ja negatiivse suhtumisega usuelule, mõjub kahjulikult rahva, eriti noorte vaimuilma arengule.

Usuteadlaste konverents avaldab kindlat soovi, et tuleks pööre eesti ilukirjanduse suunas. Kirjandus olgu positiivne, andku elujõulisi kujusid ja suhtugu õiglaselt ning auväärsetl rahva usu elu avaldusisse“²³⁴).

Ettekannete ja resolutsioonide aine oli avalikkusele veel värske. Õieti polnud ju veel vahet Metsanurgale suunatud rünnakute ja selle laiendamise vahel kogu moodsale eesti kirjandusele. Esimeseks vastukajaks resolutsioonidele on see, et följetonitegelane proua Toslem loobib ahju teosed, nagu „Ümera jõel“, „Surnud majad“, „Õitsev meri“, „Ma armastasin sakslast“, „Isade maa“, „Kirves ja kuu“, „Armastuskiri“, „Suremise eod“, „Väino Lehtmetsa noorpõlv“, „Vana kaardivägi“, „C. R. Jakobson“, „Noored partisanid“ ja „Vutimehed“, ja asetab aukohale „Vaga Jenoveva eluloo“.

Järgneb uus karikatuuride sadu. Pastor meelstab peegasust, kes energiliselt norskab. Pastoril on ühes käes heinatuust, teises käes selja taha peidetud nuga. Vaimuliku kavatsus on ilmne, selle teeb veel selgemaks tekstiosa, milleks on pastori meelitusõnad: „Suksu, sukstu, — ole nüüd mõistlik, — tahan sinust ainult vaikset töölooma teha oma põllule.“ [CXXXIX:37.] Karikatuuril „Kirjanikkude kool“ esitatakse pilt kooliklassist: pastor seisab kateedris, ähvardades sõrmeaga koolipinkides süüdlaselt vaikivaid poisse, kelleks on O. Luts, A. Gailit, Fr. Tuglas, A. H. Tammsaare, H. Raudsepp, H. Visnapuu, K. A. Hindrey, Mait Metsanurk, R. Janno, J. Sütiste, G. Suits, J. Semper, J. Kärner. A. Alle on pandud, vist koeruste pärast, nurka, kus seisab, selg klassi poole. Ähvardav pastor kurjustab: „Mis ma kuulen, poisid, te olete teinud kirjatöid ilma minule, õpetajale, näitamata? Kohe tooge nad parandada.“ [V:67.]

Vastuolu, mida ka vaimulikud ründajad ise nägid, seisneb selles, et ametlikud organid hindasid kõrge auhinnaga teose, mis vaimulikkudele aga vastuvõetav polnud. Seegi on sobiv aine karikatuuristile. Nii kujutab Tiitus: ühel pool riigitegelane ulatab kirjanikule mahuka ümbriku, teisel pool pastor heidab sama kirjaniku sinna, kus on ulgumine ja hammaste kiristamine [CXXXII:119].

Kes võiks olla positiivne tüüp, keda maalida? Gori kujutab: korpulentne pastor XI käsuga: „Sina ei pea lahatuid laulatama!“ Ta lausub: „Kirjanikud, miks kujutate negatiivseid tüüpe? Asuge maalima positiivseid — ma poseerin meeleldi!“ [CLXXV:1.]

XI käsku mõistame, kui lisame, et samal kirikupäeval refereeris praost K. Mühlen lahatatute uuestilaulatamisest, ja kirikupäev võttis

²³⁴) Post. 23. I 1936, nr. 21, lk. 5.

vastu neli teesi, mille järgi praegu kehtiv kord pole kokkukõlas Jumala seadustega ja lahutatuist võib uuesti laulatada ainult neid, kes on tunnistatud süütuks pooleks, s. o. lahutatud Jumala ees²³⁵). Ligemalt katsub seda põhjendada ka A. Sternfeldt²³⁶).

Hugo Raudsepp. Palju kõmu, päämurdmist, sõnavõtte ja arvustamist tekitas Hugo Raudsepa kriitiline novell „Johannes Niglase avantüür“²³⁷). Novelli päätegelane Johannes Niglas on kirjanik, kes loob „kunsti kunsti pärast“, on esteet. Ta looming on tumemeelne, sügav, tõsine ja elukauge. „Kirjanik Niglas on eneseteada suur romantik ja fantast.“ Ta vihkab ajaviiteloomingut ega loeks seepärast ajalehtegi, mis on alamt liiki tänavakirjandus ja teenib hulkade maitset. Kuid ajalehelugemine on paratamatus, sest sääl kirjutatakse ka Niglasest. Nüüdki on temast pikk ja kiitev arvustus ta novellikogu „Keskõised sammud“ puhul arvustaja Millingilt. Kui juba Milling sõna võtab, siis võib ta ikka rahul olla. See generatsiooni-kaaslane oskab Niglase loomingust välja otsida selles olevad ja Niglasele tundmatudki vourused. Milling informeerib avalikkust Niglase uutest kavatsustest, ta teoste tõlkimisest võõrkeeltesse jne.

Siis esineb aga Niglasele unes Koiderlüll, kes ta kõrtsi meelitab ja ta kirjandusliku tühisuse ning võimetuse halastamatult paljastab, samuti Millingi osa, kes pole muud kui rühma asjaajaja-direktor, impressaario, mees, kes kogu auahnuse paneb äri minekule. Kuid kui ta on sunnitud Niglasest kirjutama, siis satub ta raskeima ning tänamatuima ülesande ette. Koiderlüll ütleb Niglase esmakordsuse ja algupärasuse tulevat sellest, et ta tegevat seda andeta, mis teised andega.

Paar kuud pärast kõnesoleva novelli ilmumist avaldas „Vaba Maa“ paar katket Raudsepa uuest komöödiast „Ameerika Kristus“, kus tähtsaimaks tegelaseks on jällegi eluvõõras *l'art-pour-l'art*-kirjanik Johannes Niglas, seekord näidendi „Sünged kuristikud“ autor. Selle näidendi on Milling üles kiitnud, kuid see kukub laval läbi. Seekõrval ta kunstiline antipood Seenetreial, kutselt ajakirjanik. kirjutab rahvale meeldivaid laupäevaseid joonealuseid ja komöödiaid. teenib n. ö. massi maitset. Johannes uhkustab sellega, et ta teosed ei anna leiba, kuid tema isikus teostuvat eesti kirjandus oma parimas osas. Ta leiab oma kibestumise vähendamiseks lohutuse, et kirjaniduse ajalugu on koht, kuhu ta ometi pääseb:

²³⁵) Post. 22. I 1936, nr. 20, lk. 2.

²³⁶) A. Sternfeldt: Kas kirik võib lahutatuid uuesti laulatada? UE 25. II 1936, nr. 54, lk. 4.

²³⁷) Lng. 1925, nr. 7, lk. 516—541.

Johannes: Sul on õigus, Seenetreial. Las nad mängivad su „Pen-nukke“. Aga ajalugu vaikib sellest. Ajalugu kõneleb ainult süngetest kuris-tikkudest. Tead, Seenetreial, — alles täna mõistan ma, kui suurepärane asi on see kirjanduse ajalugu! Et veel on jäänud koht, kus rahval ei ole ütle-mist. See rahvas — kes meie ajal on nii täis iseennast! Aga sina — Johan-nes Niglas! Mis on sulle üks rahvas! Sa sülitad talle näkku ja — astud ajalukku!“²³⁸⁾

Novell äratas arvustajate tähelepanu. Nii kirjutab üks ajalehe-retsensent, et novell on tugevasti liialdatud, kuid sisaldab palju tõtt: praegune kirjandus on vaearikas tegijaile ja lugejaile²³⁹⁾.

Samuti huvitas kirjanduseharrastajaid ja seltskonda, keda isik-likult on mõeldud Niglase ja Millingi all. Paljude tunnuste järgi pidi esimene olema Tuglas. Õigus näib olevat H. Vellneril, kui ta ütleb, et Niglase, samuti Millingi all ei tule mõista üksikuid isikuid, vaid tervet kirjanikkude ja arvustajate põlve Noor-Eestist „Siuruni“. „Ja Raudsepp, kes ei ole kuulunud ei kumbagi rühma, on kõrvaltvaata-jana paljastanud tolle eluvõõra „kunst kunsti pärast“ kirjutava kir-janikkonna, on teinud selle põlvega lõpuarve. Muidugi ei mahu Johannes Niglase nime taha kõik nimetatud põlve kirjanikud, vaid need kirjanikud ja neis teostes, kus nad on fantastikud, sümbolistid, esteetitsejad, nagu Roht omis nooremaea teostes, Tuglas mitmegi novelliga, Tassa jt.“ Kuid referent leiab, et ka Raudsepp tunnustab arvustatava generatsiooni teeneid stiili kultiveerimise, maitse peenen-damise ja kirjandusliku kultuuri tõstmise alal²⁴⁰⁾.

Novellile vastas Gailit följetoniga „Johannes Niglase teine avan-tüür“. Följeton oli kompositsioonilt samuti unenäo kujul üles ehitatud, kuid ründajaks on seekord Niglas. Niglas leiab, et viimasel ajal meie kirjandus on teinud vähikäigu, sest Koiderlüllil septsused on pandud kaante vahele ja nõnda turule lastud rohked operetid asunistest, kantnikest ja magedad kupleed popsidest. Niglas on kõiki neid parandanud ja mõnegi avaldamisväärse katke vaevaga välja otsinud, neile kirjastaja muretsenud jne. Kui aga Koiderlüll on saa-nud nime juurde, on ta järgmiseks tööks kirjutada Niglasest sapine paskvill, millele Niglas muretseb avaldamiskoha. Koiderlüll ei vali arvustamiseks esseevormi, mis nõuab teadmisi. Ta teeb seda pamf-letiga. See on seda viljakam, et vähemad Koiderlüllid hoolitsevad menu eest: üks kirjutab joonealuse, teine teeb karikatuuri, kolmas

²³⁸⁾ H. Raudsepp: Ameerika Kristus. Komöödia neljas vaatuses. Tartus 1926, lk. 84.

²³⁹⁾ Ed.: „Loomingu“ 7. n-ri puhul. VM 20. X 1925, nr. 243, lk. 3.

²⁴⁰⁾ H. Vellneri referaadi „„Johannes Niglase“ ümber“, mis peeti Tallinna Kirjanduse Seltsi kirjandusõhtul 25. X 1925, kokkuvõte. VM 27. X 1925, nr. 249, lk. 8.

organiseerib kõneõhtu, ja eksiarmuste ärahooldmiseks näidatakse näpuga, kes on see Johannes Niglas.

Koiderlüll ise põlgab mõtlemist, juurdlemist, esteetilist naudingut. Seepärast ei salli ta ka fantastikat, sümboolseid võrdkujusid, vaid harrastab külarealismist. Ta on vaimustatud väliskirjandusest ja sõimab oma, ei loe aga kumbagi. Lõpuks ärkab Niglas ja leiab, et see kõik oli uni, reaalne aga see, et Koiderlüll seisis ta ees käsikirjade pakiga, kaasas soov, et Niglas neid parandaks, arvustaks ja neile kirjastaja otsiks²⁴¹).

Gailiti följeton kutsus esile Raudsepalt vastuföljetoni Gailiti pihta²⁴²), mis aga pole siin oluline.

Niglase-teemal ilmus mitu karikatuuri. Varsti pärast novelli ilmumist, kui oli hoos prototüübi otsimine, ilmus „Vaba Maas“: Raudsepp on maalinud Tuglase portree. Tuglas vaatab pilti ja lausub: „Tal pole minuga põrmugi sarnadust — ta ülikond on hoopis teisest riidest!“ Taamal muigab Raudsepp, värvipintsel ja palett käes. Tuglasel on hele ülikond, pildil aga must, kuid muidu sarnasus täpne [XC:21]. Veel samas lehes ilmus detsembri algupoolel teine karikatuur: Niglas on ilma tunnismärgiliste näojoonteta. Ümber on aga rida nägusid: Tuglase, Gailiti, Visnapuu, Barbaruse jt. Tekstiosas öeldakse, et läinud aastal on ilmunud äkki ja ootamatult silmapiirile saladuslik avantürist Johannes Niglas. Et ta nägu oli tume, katsuti talle tuntud kirjanike ilmet külge pookida, mis aga seni tulemusi pole andnud [XC:23].

Viimane selleteemaline karikatuur on illustratsiooniks Gailiti tsiteeritud följetonile: kahupäine Niglas istub oma töölaua juures, idioodinäoga Koiderlüll seisab laua juures, taskud, kaenlaalune ja käed käsikirju täis, ning lausub Niglasele: „Härra Niglas, kas teie ei parandaks mu käsikirju?“ [CLIV:3.]

Hugo Raudsepa külakomöödia „Mikumärdi“ sai ilmumisel ja lavaletoomisel harukordse menu osaliseks. Vaatajat paelus tüüpide tabavus ja ilmekus. Komöödia ise on hääks läbilõikeks kaasaegsest külaühiskonnast. Näidendi koomika on ehitatud päämiselt rahvapärasele sõnastusele, mille lopsakus mõjub kohati ekstraktina. Külaelu esitatakse naturalistliku tõepärasusega.

Arusaadav, et säärane teos rohkelt vaatajaskonda leidis. Tükk läks mitme teatri repertuaaris täiele saalile. Menu oli tükil ka Lätis ja Soomes.

²⁴¹) A. Gailit: Johannes Niglase teine avantüür. Kratt 9. XI 1925, nr. 4, lk. 26—31; Aja grimassid, lk. 69—77.

²⁴²) Milli Mallikas: August Niglase avantüür. VM 15. XI 1925, nr. 266, lk. 8.

Üksmeelne polnud aga „Mikumärdi“ vastuvõtt meie arvustajate poolt. „Vanemuise“ tookordne teatridirektor V. Mettus arvustas tüki puudusi avalikult ega võtnud seda ka teatri mängukavva.

Mettuse algatatud poleemika kestis kaua. Ta väitis autorile adresseeritud kirjas, et näidendis polla ühtki positiivset tüüpi, kõik nad kannatavad *psychopathia sexualis*'e all. Ses suhtes on Mettus eriti neljanda vaatuse vastu, mis olevat lihtsalt koerapulmitsemine. Noorsugu ei tohtivat vaadata säärast iharusest nõretavat tükki²⁴³). Üldse olevat tükk täis rõvetsemisi ja kõikemõistva huumori asemel olevat satiir. Päälegi ei saa aru, kelle üle kahjurõõmsalt naer-dakse²⁴⁴).

Raudsepp oma vastuses väidab, et ta pole ainult karikeerinud, vaid ka mõista püüdnud. Vaadatagu näiteks elumõtte otsimist juba Silvia juures. Teoses ta on püüdnud naeruvääristada just seda erootikat, mis praeguses elus nii grotesksel kujul esile tuleb.

Säälsamas ta süüdistab Mettust, et M. ise on papist kuju ja ta teater on papist: ei julge elule sellisena ausalt silma vaadata. Mingu ta muuseumi. „Mikumärdi“ olevat aga kümnele tuhandele rõõmu valmistanud²⁴⁵).

Veelkordses sõnavõtus Mettus jääb oma väidete juurde, tõrjub tagasi temale tehtud etteheited rea väliskomöödiate mängukavva võtmises, milles esinevat samasugust seksuaalsust²⁴⁶). Ta ütleb, et neis teostes seksuaalsus pole tunginud nii esile kui „Mikumärdis“ ja et neis on ka muid väärtusi, mis „Mikumärdis“ puuduvad. Ka Mettus tunnustab Raudsepa sõnavirtuoslikkust²⁴⁷).

Poleemika sekka lööb keegi haridustegelane maalt. Ta väidab, et roppus ja nilbused meeldivad inimestele ja sellest siis ka suur tung „Mikumärdi“ etendustele. Kuid ropendused võivad saada komistuskiviks moraalile. Päälegi iga asi, mis elus loomulik, ei kõlba sugugi näitelavale²⁴⁸).

Poleemikat saadab R. Tiituse karikatuur: koer nuusutab teise sabaalust, pätt vaatab ja lausub: „Mõistaksin nüüd kirjutada — saaks tore näidend.“ [CCXI:4.]

243) Homo theatralis: Kiri „Mikumärdi“ autorile. Post. 13. I 1930, nr. 11, lk. 4.

244) „Mikumärdi“ ümber. Post. 17. I 1930, nr. 15, lk. 4.

245) „Mikumärdi“ autori vastus ühele „austajale“. Post. 18. I 1930, nr. 16, lk. 6.

246) J. Pert. Post. 17. I 1930, nr. 15, lk. 4; H. Raudsepp. Post. 18. I 1930, nr. 16, lk. 6.

247) Homo theatralis: Erootika ja seksuaalsus näitelaval. Post. 21. I 1930, nr. 19, lk. 4.

248) M s: Post. 19. I 1930, nr. 17, lk. 4.

Eitav kriitika ei pidurdanud näidendi menu. Umbes aasta pärast võis see pühitseda oma sajanda lavaletuleku juubelit. Mettuse kirjutusi tõlgitseti koguni reklaamina. Nii Tiituse karikatuur „Üliõpilaslehes“: Raudsepp tänab Mettust hää reklaami eest ja leiab, et Mettus on siiski tarvilik inimene [LXV:21]. Sajanda juubelietenduse puhul on Raudsepp kujutatud Jooramina [LXV:22].

Ühest karikatuurist võib järeldada, et „Mikumärdit“ oli varem kavatsetud võtta „Vanemuise“ kavva [LXV:19].

Eitava suhtumise osaliseks teos sai ka G. Suitsu poolt. Suitsu ja autori vahel tekib sule- ja paroodiasõda. Raudsepp ühes oma kirjutuses püüab õigustada „täie eluga elamist“ ja eitab konventsionaalsust ja kultuuri kui omaette otstarvet, ning nõuab, et kirjandus ja kunst seisaksid elu teenistuses. Ta moraalistab maailma lahti animaalise elurõõmu nimel ja avastab uue elutunde, milles bioloogiline eetika võidutseb sotsiaalse moraali üle. See on rõõm puhtast olemisest endast²⁴⁹).

Oma bioloogilise eetikaga Raudsepp satub vastuollu meil valitsevate tõekspidamistega esteetikast ja kirjanduskunstist. Ta õigustab „Mikumärdi“ moraali ja tungib kallale G. Suitsule.

Vastuses Suits teeb Raudsepast Kotzebue-taolise komejanditaja: „Aga on aeg H. Raudseppa kõrvutada juba ühe ligemagi vaimuhõimlasega, nimelt A. K o t z e b u e' g a. Targutlevate tiraadidega vehklevad jandikirjanikud mõlemad, kummagi koomiliseks tugevuseks ja nõrkuseks maailma lahtimõtestamine... Võib öelda, et päris Kotzebue meil alles nüüd on leidnud oma meelsusetust vääriva järglase, vaimutsevate vastumatuste ja rõveduste vürtspoodniku praeguses „sotsiaalses ringvoolus““. Oli ju Kotzebue praktikaks kahe-mõtteline mängimine sugupooltevaheliste suhete ja kommete lõtvusega, perekondlikkude, seisuslikkude ja olustikuliste sekelduste aineil loodud jandid ja päevakorral olevate isikute ja ajaküsimuste narrimised, probleemide probleemiks madalaid turunõudeid rahuldava menu nakatamine pikantsete sõnaliste ja lavaliste võtetega. Karakterid on sisseelamiseta ja pinnalised, lõpplahendused operetlikud, ilma lepitava huumori kõrguse ja sügavusega. Seda on ka „Mikumärdi“ oma menuga, mis küll ei võrdu Kotzebue jantide omaga. Kotzebue kuulsus langes ja seesama saatus tabab ka Raudseppa, kelle kometitega näib olevat sama lugu kui tühiste anekdootidega: teist ja kolmat korda ei taheta kuulata²⁵⁰).

²⁴⁹) H. R a u d s e p p: Aforisme lahtimõtestatud maailmast. Olion 1930, nr. 10, lk. 7 jj.

²⁵⁰) G. S u i t s: Aforisme tagasimõtestatud maailmast. Olion 1930, nr. 10, lk. 14—15.

Raudsepp vastas Suitsule „Mikumärdi“-maailma õigustades, võttes seks appi ka Tammsaare „Tõe ja õiguse“, mis olevat teda õhutanud talupojakomöödia kirjutamisele²⁵¹). Kirjutusega ühes „Vaba Maa“ numbris ilmus Raudsepalt „Seenetreiali“ varjunime all ka paroodia eelnenud poleemika ainel, aluseks võetud G. Suitsu luuletus „Valge käsi“. Viimase puhul võidurõõmutseb Suits: vaat, mis Kotzebue-küsimuse ülestõstmine Raudsepas esile kutsus — asus vastutus-tundetult vemmalvärsitama²⁵²). Ühes ja samas lehenumbris mängib ta kannatajat, kellele Suits liiga teinud, „lööb siis Seenetreiali soni üle kõrvade, et vastutustundetut santi sirtsu teha“²⁵²). Ühtaegu avaldab ka Suits omapoolse paroodia „Mikumärdi“ ainel — „Katkendeid „Sonimandriast““²⁵³).

Võitluse ägedust hindab kõrvalseisev arvustaja H. Visnapuu: „Pusklemine ise on erakordne, see toimib, piltlikult öeldes, ürgjõulise loodusest toodud härja ning areenivõitluseks õpetatud härja vahel.“ Ja siiski leiab arvustaja, et Suits teeb oma teadusega Raudsepale liiga²⁵⁴).

Võitlust illustreerib ka karikatuur: Suits poksidressis tungib suu-
rele Jaak Jooramile kallale. Allkiri:

„Suits puhkusele veel ei püüa,
ta tahab Jaaku outi lüüa.“ [LXXX:14.]

„Mikumärdist“ kujunes uue komöödiakooli looja. Tekkis mitugi näidendit, mis on tõuke saanud siit (Mälgu „Vaese mehe utall“). Karikatuur puudutab ka kooli-küsimust. Gori liialdab Raudsepa karikatuuri tekstiosas, vt. joon. 35 [LXV:24].

Olude muutudes tuli Raudsepal päevakajalist komöödiat uutele oludele kohandada. Kohendatult ja muudetult toodi „Mikumärdi“ lavale vist a. 1936. Uus „Mikumärdi“ satub Redo karikatuuri: „Uuendatud „Mikumärdi“ ehk mida head pärandas uus Jooram vanalt“: paigatud, kortsunud ja rebenenud mehepüksid nõõril kuivamas [CLXXXI:1].

Samalaadilisi etteheiteid karikatuuris pidi Raudsepp taluma ka „Sinimandria“ puhul. Nimelt leiti selles ropendusi, mida pandi illustreerima ka karikatuur: Raudsepp hoiab ühe käega (haiget?) kõhtu, teisega tagumikku, kust tulnud kärts lööb autori õhku [LXV:14].

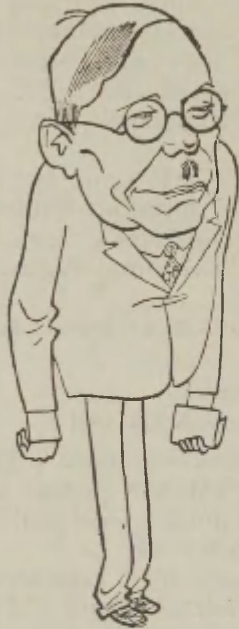
²⁵¹) H. Raudsepp: Laul Eestist... VM 31. X 1930, nr. 255, lk. 4.

²⁵²) Oijäh: „Vaba Maa“ ja üks „Pilv püksten“. Post. 12. XI 1930, nr. 308, lk. 4.

²⁵³) Olion 1930, nr. 11, lk. 31—32.

²⁵⁴) H. Visnapuu (Olion nr. 10. arvustus): VM 31. X 1930, nr. 255, lk. 4.

Teiste Raudsepa teoste puhul ilmunud karikatuurid pole nii teravad. Draama „Kohtumõistja Simson“ on inspireerinud Krustenile piiblliliku situatsiooni — kõhetu Raudsepp on templi sammaste vahel ja toetab neid [LXV:8]. Võhiku arvustuses „Kohtumõistja Simsoni“ elustamine on otse kuritegu: kui see mees meie hoonete kallale asuks, ei jääks kivi kivi pääle [CC:1].

Joon. 35. Näitekirjanik **Hugo Raudsepp**. „Parnassi väljadelt kõik teised rappa aetud ja väli üleni „sekspiiridega“ kaetud. Kõik, kes on erialal jäänud kängu, on pantind liistud, treivad näitemängu!“ [Gori.]

raamat täielikult ümber töötada, siis jätkuks mulle tööd terveks eluajaks.“ [LXV:18^a.]

Raudsepa kirjanduslikus loomingus silmapaistev osa on följetonidel, mida ta avaldas Milli Mallika varjunime all. Gori karikatuuri tekstiosa ütleb, et ta kannab Milli Mallika näpitsprille, mille läbi vaadates maailma asjad paistavad veidrana [LXV:6].

L. Raudkepp. „Vaba Maa“ karikatuuride seeria „Läinud nädala ülevaade“ (1922) toob Raudkepi karikatuuri: Raudkepp on löödud

Komöödia „Salongis ja kongis“ on esile kutsunud ainult ettekande tegelaste karikatuure „Estoniast“ [LXV: 28, 29] või andnud ainet ajakirjanikkude ballist osavõtjate karikatuuris Raudsepa osale [LXV:34].

Väikese erandi moodustab „Roosad prillid“, millele teatriarvustajad vaatasid läbi õige mustade prillide. Raudsepp ütleb siis, et nüüd ei aitavat muud, kui endale ka roosad prillid ette panna [LXV:32]. Väheütlevad on rahvalikumise naljamängu „Mees trumpidega“ kajastavad karikatuurid [LXV:43, 44].

Oma mõningate näiden-dite aineks on Raudsepp kasutanud ka piiblit („Kohtumõistja Simson“, „Siinai tähistel“ jt.). Sellest siis ka karikatuur: Raudsepp loeb piiblit ja lausub: „Kui see

naelana lauluraamatu sisse. Kurivaimud plagavad raamatust välja, tolmupilve järele jättes. Edasi üteldakse, et Raudkepi abil olevat alanud kurivaimude väljaajamine lauluraamatust. Paljud paharetid olevat moodsasse kirjandusse üle läinud [LXIV:2].

1922. aasta 27. jaanuaril pidas L. Raudkepp usuteadlaste konverentsil ettekande kiriku lauluraamatu üle. Ettekandes ta näitas, kui võrd hädavajaline on selle redigeerimine. Seniste laulude tõlge olevat kohati võimatult tehtud, näit. esinevat sageli sõnad: kurat, saatan, põrgu ja seda viiekümnel korral koguni erilise funktsioonita lihtsalt riimitäiteks, kuna algtekstis nad puuduvat. Samuti leiduvat palju sõnu, mida ilma seesmise protestita laulda ei võivat: „Ma jõe, ropp ja roojane.“

Konverents tunnistas lauluraamatu parandamise tarvilikuks, soovis ühtlasi, et võimalikult palju algupäraselt vaimulikke laule uude raamatusse koondataks ²⁵⁵).

Lauluraamatu parandamise vastu tunti huvi ka väljaspool usuteadlaste ringkondi. Nii tunnistas redigeerimise vajalikuks G. E. Luiga, ei pooldanud aga parandamise andmist komisjoni kätte, kuigi komisjoni valitud liikmed on silmapaistvad usuteadlased. Ta soovis töö anda ühe isiku kätte, kes ei tarvitse olla usuteadlane, kuid kel on „head maitset, arvustusvõimet ja kirjanduslist tundmist“. Selleks sobivat kõige paremini Tuglas.

Et lauluraamat on meie kirjandusturul tarvitatavaim raamat, peab ta olema sisult küps ja tuumakas, keelelt ja vormilt laitmatu, et ta rahvale eetilisel ja esteetiliselt hääd ja kasvatavat mõju avaldaks ²⁵⁶).

Sellest haarab kinni „Vaba Maa“ karikaturist ja kujutab Tuglast teise Lutherina lauluraamatut redigeerimas. Kui kurat tuleb, „Tarapita“ käes (vt. „Tarapita“ lk. 84 jj.) teda kiusama, siis virutab Tuglas talle tindipotiga [XC:11. Joon. 36].

1927. a. 1. veerandil läks lahti karikatuuride sadu ka luule alal asjaarmastajana tegutsenud L. Raudkepi pihta. Senini oli Raudkepp siin-sääl ajakirjades oma luuletusi avaldanud, 1927. a. ilmus talt aga terve kogu „positiivset luulet“ — „Isamaa ilule“.

Esiteks see, ja teiseks veel, et ta tihti Haridusministeeriumi eelarve arutamiste puhul Riigikogus sõna võttis ja uuemate kirjanikkude toetamise vastu rääkis, sest nende kirjanduslik looming olla täis kõlblusvastasusi ja riivavat kodanike usulisi tundeid — seepärast sai ta sobivaks märklauaks karikaturistidele. Sellelaadilise rünnaku tegi

²⁵⁵) Pvl. 2. II 1922, nr. 27, lk. 2.

²⁵⁶) [G. E.] L.[uiga]: Kiriku lauluraamat. Kuidas saame kiiremini paremat? Pvl. 15. II 1922, nr. 38, lk. 2.

Lutherus nr. 2.

„Päevalehes“ nr. 38 soovitab L. lauluraamatu parandust Fr. Tuglase kätte anda.

Joon. 36. „Kas olgu ilm täis kuradid, kes tahavad mind neelda, aga lauluraamatust ajan ma nad välja!“ Gori.

Raudkepp ka 1927. a. E. Vabariigi kulude ja tulude eelarve arutamise puhul. Oma sõnavõttus ta väitis, et meie teatrite kunstiline nivoo olevat langenud. Teatreis etendatavat banaalseid ja erootilisi operette ja ristiusku solvavaid tükke, nagu näit. „Ameerika Kristus“. Samuti mõõdetavat kooli raamatukogude ajakõrgusust sellega, kas

sääl leidub Alle „Laul kleidist ...“, Visnapuu „Jehoova surm“ jne. Edasi tsiteerib Raudkepp Visnapuu luuletusi, millest eestlane arugi ei saavat:

„Om noore inimese elo nagu ird,
Mis hoolimata iist kõik värjad rahib
Suur omatunne, uhkus palab nagu pird
Suu, süä nink silm kui soendil lövvul ahmib,
mis laseb murda, võtta, viia, mis on ird.“

Ja teine:

„Oleks sa püha härg, Issand, söödaks sind ja kasiks,
sinu sõnnikut välja kannaksin ...
Näed, olen maoli, Issand, mul on kõht täis hüvä,
Tahan kiituseks sulle rõhkida.“

„Kirjanikud saavad suuri toetusi, kuid teevad seesugust kirjandust. (Piiskar vahele: Aga kui tooks päris piibli ja loeks sealt mõne ülemlaulu või jälle Jesaia raamatust)“²⁵⁷).

Edasi kõneldes Raudkepp heidab armu ainult Tammsaarele. Kogu kõne ajal sajab vahele hüüdeid, kusjuures ironiseerivalt kiidetakse Raudkepi ilulugemistehnikat.

Sejärel asub kõnetooli J. Piiskar. Ta vastab Raudkepile, tsiteerides piiblit, ja leiab, et piiblit võib samuti käsitleda kui Raudkepp eesti modernset luulet, noppides välja üksikuid kohti. Siis ei jää piibel kaugeltki alla.

Raudkepi-Piiskari vaidlust riigikogus illustreerib karikatuur „Ilulugemine“: kaalu ühel kausil on Raudkepp uusima kirjandusega, teisel Piiskar piibliga. Kaal näitab, et niihästi uus kui vana kirjandus on teatavas suhtes täpselt tasakaalus [LXIV:7].

Seesama stseen on jäädvustatud ka R. Tiituse poolt karikatüüris „Kristlikud kirjanduslikud viirastused“: vihane Raudkepp kärgib kõnetoolist: „Hosianna, taganege saadana kõlblusvastased viirastused! Sest, vaata — kirjanduslik Messias on ligi tulnud.“ Ringis kuulavad Gailit pärdikuga, muigav Raudsepp lillepotiga, millest kasvab daami jalg. Alle käte vahel on daami jalakesed, mille ümber „kleit helesinine“, Visnapuu peniga ja Tuglas [LXIV:6].

Kui juba varem oli Raudkepi kirjanduslikke harrastusi karikatuuri kõverpeeglisse juhitud, siis algas nüüd täieline laviin, mis kestis õige mitu aastat. Seks aitas muidugi kaasa ka ta luuletuskogu, millele sai kirjandus-kunstiliselt seisukohalt nii mõndagi ette heita.

Karikatuuride domineerivaks motiiviks on — Raudkepp ei suuda taltsutada loomulikku peegasust, ta peab selle endale enne vastavaks kujundama. Moondamist kujutab O. Krusteni kuuepildiline seeria.

²⁵⁷) III Riigikogu. III istungjärk. Protokollid nr. nr. 35—90. Protokoll nr. 59. Koosolek 29. III 1927, k. 17.

1. Raudkepp on pahane luulehobu vallatuste pärast. 2. Ta tahaks igal pool lilledõhna nautida (nuusutab peegasuse tagumikku). 3. Siis vihastub ja tahab luulehobu õigele teele juhtida (on talle selga hüpanud). 4. Luulehobu viskab ta aga seljast maha. 5. Tahab riiklikku toetust ümber korraldada ja ilmuda Eesti Parnassile õige luulehobusega, mis ei hirnu ega tee sõnnikut (Raudkepp paneb peegasuse pokri). 6. Raudkepp puuhobuse seljas, on leidnud seega oma nõuetele vastava peegasuse [LXIV:9].

Raudkepi hädaohtlikke suhteid peegasusega on kujutatud veel järgmiselt: peegasus on visanud Raudkepi seljast maha. Pääkohal kraaksub saaki ootav vares [LXIV:23].

Üks hilisem karikatuur on moodustatud permutatsioonist Jeruusalemma püha peegasus + Raudkepp, mis esitab Raudkepi eeslikõrvade ja sabaga [LXIV:29].

Tervishoiu nädalal pumpab Raudkepp peegasusele, kelleks on laste ratastega mängueesel, „salmijaagu vaimu“ sisse, sest ta olevat raskesti lonkama hakanud ega tahtvat rõõmsat traavi lasta [LXIV:11]. Maskiballiks soovitatakse Raudkepp kostümeerida peruks peegasuseks, millest saab elukas hobuse keha ja Raudkepi pääga, seljas väikesed tiivad, sabaks luud [LXIV:16].

Raudkepi luulekunsti kritiseeritakse teravalt karikatuuride seerias „Kirjanikkude luulevalla sõidukid“. Raudkepp on pooliku peegasuse seljas, kellel ribid paistavad. Luulehobu esimene pool olevat tal vorstiks tehtud. Tagumine pool ei tõuse kõigist pingutusist hoolimata „kõrgemaise regioonesse“ [LXIV:38]. Teisel karikatuuril näidatakse, et Raudkepi luulehobu on tiibadeta, jääb seepärast ka auhindamata [LXIV:33].

Riimilohega tuleb Raudkepil järjest võitlusi pidada. Lauldes „Enne veel kui kustub eha...“ läheb ta võitlusse riimilohega. Ise istub ta puust peegasuse seljas, parem käsi sulepäaga ülal, taamal hüppevalmis riimielukas [LXIV:26]. Kord on ta Võsu mererannal ja kurdab, et Võsule on raske riimi leida [LXIV:43].

Raudkepi luulelennu madalust riivavad karikatuurid: Raudkepp annab endale vastu tagumikku ja ütleb, et ta annab endale raudkepi tubli nahataie, muidu ta ei jätvat paberimäärimist [LXIV:8]. Teisel ta valab endale pähe kuremariini, et opositsioonivaimu kangemaks teha [LXIV:13]. Siis ahastab ta, et tahetakse asutada langenud inimeste parandusmaja, tema aga olevat langenud palju kõrgemalt (peegasuse seljast) ja keegi ei kavatse temasugustele ehitada mingisuguseid maju [LXIV:22].

Siis pannakse ta ka ise oma luule väärtusi eitama. Ta ütleb: „Küll on madal meie ajakirjanduslik tasapind — ühe minu luuletuse

on nad jälle ära trükkinud!“ [LXIV:32.] Või enda olemuses teadlik-olemist: „Oleksin laululind, kannaksid tiivad mind.“ [LXIV:18.]

Ka Raudkepi moraalinõuded kajastuvad karikatuuris. Raudkepp on peegasusega, kelleks on teivas, mil lehmapäa otsas, ja põlastab: „Munadepühad, — milline ebamoraalne sõna!“ [LXIV:31.] Siis esitatakse Raudkepp „Poisipea medali“ saamiseks. Mainitu on mõeldud päämiselt neile, kes perekonnaelu auvääristavad ja peegasuse seljas ratsutamist samuti vihkavad kui kurameerimistki [LXIV:14].

Teatreile ta on pahane, et need pole tema luuletusi kavva võtnud. Sel põhjusel ähvardab ta rusikaga Vanemuist, kes on kokkumisest põlvili kukkunud [LXIV:17]. Teise karikatuuri tõlgitsusel ta tahab teatrile alles kirjutada, sest Riigikogus on ta tükke juba küllalt ette kantud [LXIV:12].

Mõnikord esineb luulehobune ka Riigikogusse sõidutajana: Raudkepp usub, et peegasus võib teda kõrgele kohale aidata [LXIV:3]. Näitusel võib Raudkepp näidata, kuidas luuletaja enne valimisi võib sääsest elevandi teha [LXIV:19]. Riigikogusse kannab ta peegasus, sest helded aitajad tal puuduvad [LXIV:36].

J. Barbarus. Alates luuletuskoguga „Geomeetiline inimene“ toob Barbarus oma luulepraktikasse prantslaste eeskujul nn. kubistliku konstruktivismi. See on üle võetud kubistidelt maalikunstis, kus loodusemeid ei kujutata nähtavas tõelikkuses, vaid lahutatakse geomeetrilisteks põhivormideks. See printsiip on kantud üle ka luulekunstis. Siin näidati, et värsse pole vaja luuletada, neid tuleb arhitektooniliselt konstrueerida. See kujutab siis nn. dünaamilist inimest, matemaatilis-mehaanilist tänapäeva ta välise kärsituse ja rahutu sise-musega. Seda käsitleb Barbarus kogus „Geomeetiline inimene“. Tahetakse mõjuda uute geomeetriliste mõistete sissetoomisega, värs-side ja stroofide paigutusega. Järgmises kogus „Multiplitseerit inimene“ rakendab ta ka veel matemaatilisi mõisteid ja sümboloid.

Luuletuskogu „Geomeetiline inimene“ kirjastuse signeedi kohal asetseb rasvases trükis PRO/PELLER. Propellerist laulab Barbarus ka oma luuletustes:

„Aeg liikumine, aeg on lend,
aeg vurisev propeller tiibadega
igavikku viivatega“²⁵⁸).

Konstruktivis-kubistliku luulekooli rakendamise järgi karika-tuur „Viimased moed“ kujutab Barbarust ennast aeroplaanina

²⁵⁸) Lng. 1923, nr. 1, lk. 9—10. Uuesti „Geomeetiline inimene“, lk. 59.

[IX:8]. Samuti kirjandusnädala karikatuuril lastakse ta „kirjanikkude karnevalil“ vuristada propelleriga [IX:21]. Följetonis, kus kirjanikke kujutatakse sportlastena, on Barbarus teivashüppaja. Hüppelati ületab ta aga aeroplaanina [IX:27]. „Kirjanikkude aabits“-nimelises karikatuuris mainitakse, et ta tänavat ei talla, vaid kafeeks valinud õhuvalla [IX:24].

Sulevarre sünnitused. Meie kirjanikkude lemmiktüübid.

Illustratsioonid arvustajate uurimuste juurde.

Joon. 37. Barbaruse lemmik on multiplitseeritud inimene. Gori.

Kui ta 1930. a. Tartus kirjandusnädalal esines kõnega, ilmus tema kohta karikatuur, mille tekstiosas öeldakse, et ta sel kirjandusnädalal kõnelnud luule tulevikust — ”Lim. $\sim = i\pi$ s. o. ära seletatud: tulevik on geomeetrilise inimese päralt“²⁵⁹). [IX:22.]

²⁵⁹) Mõningaid rööbasjooni ja mõtisklusi. Üliõpilasl. 1930, nr. 3, lk. 54—56, nr. 4, lk. 71—72.

Barbaruse lemmiktüüp on multiplitseeriv inimene, kes on konstrueeritud figuuridest, nagu noodivõti, §, numbrid, jooned jne. [IX:16. Joon. 37]. Moodsa mehena Barbarus ei sallivat peegasust. Luulevalda tungimiseks ta tarvitab kahurit, kuid kannab selle eest hoolt, et ihu=hing liiga kõrgele ei tungi. Pildil Barbarus lastakse kahuritorust mürsuna välja [IX:18].

Luuletuse „Värsisünd“ (1937) puhul, mis sisaldab värsi: „...lastäna tuvid lendavad mu teoseist“, ilmub Tiituse karikatuur: Barbarus on vagatsejarüüs, ta ümber lendavad tuvid. Vagatsejarüü passivat talle aga paremini kui revolutsionääri oma [IX:34].

Üks karikatuur puudutab ta mõttemaailma, mis olla kahte planeeritud: üks pool ravib inimkeha, teine harib luulepõlde. Kui hääbub doktor Vares, elab veel kaua Barbarus me peres [IX:32].

Barbarust suvitamas ja inspiratsiooni otsimas kujutab Gori: Barbarus on kõhuni vees ja luuletab muuli otsa juures [IX:5].

A. Tassa. A. Tassalt on ilmunud kaks raamatut: fantastiliste novellide kogu „Nõiasõrmus“ (1919) ja legendide kogu „Höbelinik“ (1921). Neis ta arendab elukaugest fantastikat, kusjuures aine on sageli muinasaegne. Ta looming on seega ebaelulähedane, ebamaine, hõljuks nagu päälpool pilvi. Nii kujutab teda O. Krusten: hõbedaste kuljustega kaelas hõljub ta lennurühis päälpool pilvi [LXXXVIII:2]. Karikaturist eksib aga. Ainete ammutades ta on Visnapuu „Hõbedased kuljused“ vahetanud Tassa „Höbelinikuga“.

Kirjandusnädalal lastakse Tassa esineda oma tuntud jõurikkusega, istudes orika seljas [LXXXVIII:12].

Loovate jõudude perest Tassa oli 1930. aastaks juba lahkunud. Kolm aastat varem ilmunud karikatuur esitab teda kui meest muinasaegast, maalrit ja stiiliseppa, kes viimasel ajal vabatahtlikult silmapiirilt kadunud [LXXXVIII:4]. 1933. a. kujutab Gori teda loorbereil puhkamas [LXXXVIII:13].

G. Suits. Suitsu luuleloomingust on karikatuuride objektiks saanud võrdlemisi vähesed. Seda vist küll seepärast, et G. Suits karikatuuride tihenemise aastail veel võrdlemisi harva luuletas. Paaril korral on aineks küll „Ohvrisuits“, õieti selle kogu päälkiri sõna otseses tähenduses. „Vabadussõjalaste Kodulehes“ Visnapuu kirjutuse juurde „Vastu suurele rahvuslikule ärkamisajale“ ilmus mõni karikatuur, millest ühel kujutatakse G. Suitsu ohvrisuitsu tegemas [LXXX:20]. Teine selle-aineline karikatuur kujutab teda professorina. See ilmus seerias „Need tuntud tegelased võiksid kasutada ka selliseid nimekaarte“. Prof. Suitsu nimekaart kujutab järgmist: prof. Suitsu nägu formeerub urikivilt tulevast suitsust. Ümber kivi kummardavad tudengid [LXXX:28].

„Tuulemaa“ aineil on loodud paar karikatuuri Suitsu 50-nda sünnipäeva puhul a. 1933. Tiituse karikatuur „Luule ja elu“ näeb vastuolu Suitsu luuletuse „Laul Eestist“ ja 50-aastasele juubilarile korraldatud austusavalduste vahel, mille eest ta sõitis Riiga.

1912. a. laulis Suits:

„Ei siin haljast loorberpärja
vajuta keegi lauliku pähe.“

1933. a. aga, kui tullakse pärjaga, ta ütleb:

„Tänu jumalale, — sain õigel ajal minema, — sealt nad tulevad oma loorberipärjaga.“ [LXXX:17.]

Või teine: Suits põgeneb juubelisuitsu eest Riiga, ise lausub:

„Kas Elu tule selleks Tuulemaal kord läitsin mina,
et juubelisuitsu maguslääge ving nüüd kõditaks mu nina?“
[LXXX:18.]

Suitsu muust loomingust oli juttu juba „Orbiidi“ juures, lk. 121 jj.

K. Rumor. Rumori loomingust on karikaturisti tähelepanu köitnud „Sääsed tormis“ (1911) ja „Lumiste kõrguste poole“ (1913) ning hilisemaist töist „Kui Saara naerab“ (1929). Gori karikatuur „Lahinguväljalt lahkudes“ (vist Asutava Kogu lahinguväljalt) kujutab: Ast läheb suuskadel, tindipott küljel, lumiste kõrguste poole ja ütleb: „Nagu sääsk tormis olen ma kogu aeg vehelnud, kuid asjata! Nüüd aga ülesse lumiste kõrguste poole — seal saadakse must ehk rohkem aru!“ [LXXIII:4.] Hiljem ühel pool-poliitilisel karikatuuril öeldakse, et ta teeb Riigikogus rumorit ja armastab lumistele kõrgustele tõusta [LXXIII:6]. Kuigi lumised kõrgused pole Alpid, on igatseja siiski Munamäe harjal [LXXIII:7]. Krusten kujutab Rumorit ennast lumise kõrgusena — ümberringi jääpurikatega kaetud [LXXXIII:9].

Viimase novellikogu seksuaalsus olevat karikatuuri kujutusel nii tugev, et mõnerealine ettekandmine võib lüüa tiigri groggiks [LXXIII:20]. Sama-aegne on ka karikatuur, millel Rumor ütleb võtmeaugust kabinetit piiluva mehe kohta, et see on kirjanduslikkude kalduvustega, mis ta muidu luku august sisse luurab [LXXIII:21].

J. Lattik. 1926. aastal avaldas noorsookirjanik ja poliitikamees Jaan Lattik „Päevalehes“ pool-memuaarliku jutustuse „Koolipoisid“, aineks õpilaste elu ja seiklused. Et autor ise oli samal ajal ka haridusminister, tekitas see mõnelt poolt nurinat, nagu mõjuku haridusministri kirjanduslik etteaste õpilastesse desorganiseerivalt. Toodi ette juhtumeid, kus õpilased olevat katsunud Lattiku koolipoiste vingerpuse korrata. Nii loeme „Vaba Maast“ Eesti Õpetajate Liidu juhatare koosoleku kohta:

„Muuseas toodi ette, et hr. Lattik ei oleks tohtinud haridusministrina oma teost „Koolipoisid“ „Päevalehes“ mitte avaldada. Hr. Lattik kirjeldab „Koolipoistes“ harilikka ulakusi, millest ka tema osa võtnud. Niisugused ulakused, mida hr. Lattik omas võis „Koolipoisid“ kirjeldab, elavat poolehoidu õpilaste hulgas leiab. Kui hr. Lattik oleks oma töö avaldanud enne või pärast haridusministriks olemist, ei oleks tema kirjeldused õpilaste peale sarnast mõju avaldanud, kui nüüd. Mitmed algkoolide juhatajad, ka väljaspool Tallinnat, Virumaalt ja Tartust on elavat protesti tõstnud. Nii on mitmes algkoolis õpilased omaks võtnud „Koolipoistes“ kirjeldatud ulakusi; Tallinnas Falkpargis on ette tulnud juhtumusi, kus õpilased inimesi „linnupaeltega“ pikali veavad. „Kui hr. Lattik neid ulakusi tegi, ja siis haridusministriks sai, miks ei või seda siis ka mina teha,“ lausub kooliõpilane“²⁶⁰).

Mittepooldav arvustav suhtumine teosesse kajastub ka karikaatuuris.

Kaheldes kultuurkapitali viljakuse üle istunud hamin [=J. Lattik] maha ja mõtelnud, mis teha. Karikatuuril näeme, kuidas ta pääst käivad läbi üksikud seiklused. Siis ta saabki maha „Koolipoistega“. Varsti võivat loota, et „Päevaleht“ tehakse kooli sunduslikuks „õppeaineaks“ [XLIV:6].

Gori karikatuuril „Meister ja sellid“ tuleb grupp koolipoisse, kellest ühel pabeross suus, Lattiku juurde — ja küsib: „Härra haridusminister, ütelge meile, kuidas on kõige parem õpetajale vibu habemesse lasta!“ [XLIV:7.] Tiituse karikatuuril üks koolipoiss laseb kummist kivipüssiga tänaval liikuva õpetaja pääst kaabu, teine laulab tütarlapse akna taga serenaadi. Tekstiosa: „Väikesed „latikad“ harjutamas ...“ [CXLVI:2.]

Arvustuse hukkamõistvast toonist on tingitud Gori karikatuur: Lattik on koolipoisimundris, ühes käes piits, teises pabeross, püksitaskust paistab viinapudel, rinnataskust kummipüss, ise ohkab: „Keegi mind ei armasta ...!“ [XLIV:8.]

Kui Lattik haridusministrina Saksamaale õppereisile sõidab, manitseb teda riigivanem Jaan Teemant: „Õpi siis ka muud ja mitte ainult õpetajatele vingerpussi mängimist!“ Lattik on koolipoisimundris, ranits seljas, tahvel kaenlas, ranitsast paistab kummipüss [CXLVI:3].

Kuigi küsimus iseenesest väikese ulatusega, oli see avalikkuse teadvuses ja avalikuks võitlusaineiks mitu aastat. Paar aastat hiljem, kui Lattik oli välisministriks, laskis karikaturist Lattikul öelda, kui võrd tarvilik on „Koolipoisid“ välispoliitike käsiraamatuna [XLIV:16]. Hiljem, kui Lattik laskis Viljandis naiskutekooli juhataja poolt kirikumõisa maale istutatud puud välja kiskuda, millele järgnes muidugi sekeldusi ja õiendusi, kajastus ka see karikatuuris

²⁶⁰) Haridusminister ja õpetajad vastamisi. VM 14. X 1926, nr. 241, lk. 8.

„Ekstsellentsid suvitamas“: Lattik kisub maast õunapuid, pudel paistab taskust. Allkiri: „Lattikul tuleb muidugi „Koolipoiste“ ja „Meie noorte“ vaim pääle ja ta leiab, et „kuradi s . . . taim, aga juurida kõlbas““. [XLIV:23.]

Kauakestva poleemika kutsus esile **Vilmar Adamsi** esikluuletuskogu „Suudlus lumme“, mis ilmus müügile 1. detsembril 1924²⁶¹). Raamat võeti otsekohe vastu terava kriitikaga, millest tuleb nimetada A. Jürgensteini, Ed. Hubeli ja A. Alle sõnavõtte.

A. Jürgenstein leiab Adamsi luules poseerimist, tundmustelagedust, tahtejõuetust ja perverssust. Viimaseks etteheiteks andsid põhjust mõningad värsid, nagu:

„Küll võlund mind on sagedasti,
mis rafineerit ja pervers.“

Jürgensteini järgi liigub Adamsi kogus kõik perversi tähe all — raamatu päälkiri, kaanepilt, pühendus, „Lahtine leht“ ja laulud ise. Kaanel, nähtavasti luuletaja poolt joonistajale sugereeritud, apaatne, tahtetu, himur nägu. Jürgenstein arvustab kõvasti ka Adamsi irdriime²⁶²).

Edvistamist, poseerimist, enesereklaami ja erootikalahjust leiab ka Hubel²⁶³), samuti Alle²⁶⁴).

Mahategevaid arvustusi ilmus teisteltki. Tunnustavamalt kirjutasiid J. Schwalbe [= Silvet] ja A. Oras.

Arvustuste kõrval ilmus hulk karikatuure.

Mitmepoolsete rünnakute vastu ilmus Inno Vask'i nime all Adamsi kaitseks kuue-poognane raamat, mille päämõte avaldub tiitlis: „Meie kirjandusliku kriitika pankrott“. Saatesõnas autor mainib, et raamat on sündinud meie kirjanduskriitilise traditsiooni ebavaimsuse tõttu, mis eriti teraval kujul ilmnenud Adamsi luuletuskogu arvustamisel. „Suudlus lumme“ olevat aga ainult juhus, mille puhul paljastatakse see meie arvustuse põhiline, olemuslik ebavaimsus²⁶⁵).

Inno Vask analüüsib pikalt üksikute arvustajate etteheiteid ja teeb 83. leheküljel tabelikujulise kokkuvõtte, leides, et meie kriitika ei seisa aja kõrgusel.

Adams on neid autoreid, kelle ümbert pole aeg summutanud sellelaadilisi etteheiteid. Temaga on ainult püütud harjuda . Alles

²⁶¹) V. Adams: Suudlus lumme, lk. 104.

²⁶²) A. J. [Jürgenstein]: Vilmar Adams, Suudlus lumme. Post. 2. I 1925, nr. 1, lk. 3.

²⁶³) Ed. Hubel: Suudlus lumme. Vilmar Adamsi „rütmid“. Pvl. lisa „Nädal“, nr. 6—9, veebr. 1925.

²⁶⁴) A. Alle: Luulehalp. Kratt 31. I 1925, nr. 3, lk. 25—27.

²⁶⁵) Inno Vask: Meie kirjandusliku kriitika pankrott; 2. kaanelehekülg.

1933. aastal, kirjutades „Mikumärdi“ kultuuri rüvetavast mõjust eriti noorsoo hingeellu, puudutab toleaeagne Viljandi koolinõunik M. Raudka V. Adamsit, võrreldes teda Ned de Baggo'ga ²⁶⁶).

Adamsi esikoggu arvustus on andnud ainet järgmistele karikatuuridele.

Seerias „Kuldne aabits“ Adams loeb oma luuletusi, kõrvalt vaatab vihane Jürgenstein. Allkiri:

„Kui Adams käärib nagu vein
Saab jaaguariks — Jürgenstein.“ [II:2.]

Gori karikatuuril „Luuletaja suvitus“ Adams on naiste pükstes. Jürgenstein vaatab teda vihaselt. Allkiri: „Vilmar Adams demonstreerib noorusliste meeskodanikkude meelepahaks oma naiselikku organismi.“ [II:3.]

Kolmandal karikatuuril üteldakse, et suudlemine lumme, ehk küll ebanormaalne erootilises elus, olevat roheliste hulgas tõsist poolehoidu leidnud. Vanemalele säärane asi olevat vastik [II:4].

1927. aastal ühe karikatuuri allkirjas üteldakse, et Adams suudleb lund ja unistab naistest [II:5].

Adamsi ja Alle vahekorda illustreerib karikatuur, kus nad vastamisi teineteisele sülitavad [II:7]. Teisal, kus nad samuti koos karikeeritud, nimetatakse neid muigavalt „südamesõpradeks“ ²⁶⁷). [II:11.]

Adamsi hilisemastki luuleloomingust on tehtud karikatuur, aineks luuletus „Neitsi“ ²⁶⁸), milles leiduvad järgmised lõppvärsid:

„Siis on maailmas ainult loomad
Ja ainult kellavärk on meis,
Ja lembeteed kõik viivad Rooma,
Portjeeks kus lõbu-noru-veis!“

R. Tiitus võtab Adamsi troobid otseses tähenduses ja leiab siis, et Adams on endiselt pessimist, kui ta luuletab: „Siis on maailmas ainult loomad.“ Nagu pildilt näha, ei lõhna see sugugi positiivsuse järele. Pilt kujutab Adamsit kohvikulauas daamiga, kel daami keha ja lehma pää ning kes imeb läbi kõrre morssi [II:16].

V. Ridala. Eesti muinasaega katsus Ridala elustada poemides „Ungru krahv“, „Merineitsit“, „Toomas ja Mai“. Neid aluseks võttes kujutab O. Krusten teda seerias „Viimased moed ...“ muinaseestlasena [LXVIII:2]. Kirjandusnädala karnevalil sõidab ta viikingilaeval [LXVIII:4].

²⁶⁶) M. Raud: „Mikumärdi“ kultuur. Rahva demoraliseerimine riigi toetusel ja riigi autoriteediga. Kaja 18. I 1933, nr. 15, lk. 2.

²⁶⁷) Selgituseks vt. A. Alle: Luulehalp. Kratt 31. I 1925, nr. 3, lk. 25—27.

²⁶⁸) Lng. 1937, nr. 8, lk. 902.

A. H. Tammsaare. Seerias „Viimased moed ...“ kujutab Krusten teda Juuditina, aluseks võttes ta sellenimelist piibliainelist draamat [LXXXVII:1]. Romaan „Tõde ja õigus“ võimaldab Goril vemmälvärstitada:

„Tammsaare otsib õigust, tõde — need nahka pannud nende õde.“ [LXXXVII:6.]

„Tõe ja õiguse“ saksakeelse tõlke hää vastuvõtu puhul laseb Tiitus tal astuda maailmakirjanduse kuulsuste Tolstoi, Kivi, Reymenti, Hamsuni hulka [LXXXVII:20].

M. Under. Krusten kujutab teda päikesena, aluseks võttes päikesemotiivi ta luules. (Vt. „Noorte laul“.) [XCI:8.] (Lisaks vt. „Siuru“ puhul ilmunud karikatuurid lk. 64 jj.)

O. Luts. Lutsu kirjanduslikku loomingut illustreerib karikatuur: Luts valab kastekannuga tindipotti, millest kasvab sulepää, harunedes ja kandes harude otsas „Kevade“, „Äripäev“, „Paunvere“, „Harald tegutseb“, „Kirjutatud on“ jne. Kokku 14 teost [XLVIII:24].

Enda loodud tüüpidest ta on kokku pandud Tootsiga [XLVIII:23]. Vestelises loomingus tal on tegelaseks iseteadlik ämm, keda ta kujutab humoristlikus valguses. Sellest Krusten paneb Lutsu K. M. Uhuuna ämmaga poksima [XLVIII:2]. Niisamuti kujutatakse teda följetonistina, kes kääneb kõvera sirgeks ja sirge kõveraks, musta valgeks ja valge mustaks [XLVIII:20].

1930. a. avaldas A. Suik O. Lutsu jutustuse „Pankrot“ kohta arvustuse²⁶⁹). Pahanenud kirjanik öelnud, et keegi tundmatu Suik või Siuk teda maha teinud²⁷⁰). Karikatuur kujutab lutsukala, kelle ette on asunud ussikene Siuk-siuk. Tekstiosa lausub, et Luts on leidnud „Pankroti“ arvustajana Siuk-siugu, kelle teguviis on ajanud kirjaniku vihale [XLVIII:15].

Teater „Estoniat“ riivaval karikatuuril kujutatakse lõbusat talupoega, kellega „Estonia“ lõbutseb, ega taha Lutsuga tutvudagi [XLVIII:43]. Teisel P. Olak veab Lutsu kättpidi „Estonia“ poole ja lausub: „Olgu. Harrastame vahel ka demokratismi, — viime su viivukeseks suurte sakste hulka.“ [XLVIII:46.]

1937. a. sügishooajal Luts olevat andnud näidendi „Tootsi pulm“ lavastamise ainuõiguse kahele teatrile — Draamateatrile ja Töölisteatrile, mille juhid omavahel asusid ägedale asja seletusele. R. Tiitus kujutab karikatuuril „Suurte eeskujul“: Luts istub kahe

²⁶⁹) A. Suik: O. Luts: Pankrot. Lng. 1930, nr. 1, lk. 115—116.

²⁷⁰) E. Kirjanikkude Liidu koosolekul a. 1930 ta võtab sõna ja ütleb: „Kirjandusarvustust ei tohi igäühelt vastu võtta, tuleb seal keegi noorhärä Liu ja teeb kahe veeruga raamatu nii maha kui maha. Olgu kõva kontroll, et niisugust väikest peni ei lasta näksima.“ — Post. 25. II 1930, nr. 54, lk. 4.

tooli vahel ja lausub, et pole kuigi mõnus istumine — üks kirjanik ei jõudvat direktoritega sammu pidada [XLVIII:48]. Sama aine inspireerib ka Gorile karikatuuri „Säreva ja Kalmet Tootsi pulmas“: Säreva ja Kalmet protestivad Lutsu ees, et üks peab siin pulmas olema kontvõõras [XLVIII:50].

K. A. Hindrey. Eesti Kirjanduse Seltsi poolt korraldatud traditsioonilisel kirjanduse ülevaatekoosolekul veebruaris 1933 kõneles D. Palgi 1932. a. ilmunud eesti novellist. Ta ütles muuseas: „Imelik küll, aga tervelt 5 novellikogu kohta on ainult üks täiesti elujõuline, elutahteline ja elus läbilööv tüüp, ent see on peni — K. A. Hindrey novellist „Neero“. Ka M. Jürna peni Murka-Muki on elujõulisem kui ümbritsevad inimesed“²⁷¹).

Ettekande põhjal ilmus „Postimehes“ R. Tiituselt karikatuur „Optimistlik tüüp Eesti kirjanduses“: K. A. Hindrey promeneerib oma Neeroga. Teda vaatavad kadestades A. Jakobson, Mait Metsanurk, M. Jürna, A. H. Tammsaare, kel käes Indrek revolvriga romaanist „Tõde ja õigus“ IV. Ka Roht seisab oma tüübiga. Nad lausuvad: „Jah, tal on hea ala, — mis viga koeral optimist olla, — tal on ju koera põli!“ [XX:27.] Nagu tihti, pole ka seekord karikaturisti esitus täpne. Palgi kõne käis novellitoodangu kohta, kuid karikaturist esitab tüüpe ka romaanitoodangust.

Hindrey loominguks saab karikerimisaineks ka pilkeleht „Krat“.

Krusten kujutab teda ennast kratina: Hindrey pää ja ülakeha, alakeha kaetud sulgedega, jalgadeks sõrad [XX:12]. Teine kujutab „Krat“ toimetamist: Hindrey teeb „Krat“ jaoks joonistust, ise higistab sääljuures kohutaval kombel, paberile on saanud ainult tindiplä-rakaid. Ta arutab siis, et vaja kirjutada Tiitusele, et tehku midagi — kõik läheb lehte [XX:8].

Sophia Vardi. S. Vardi on sattunud kõverpeeglisse oma mälestustega punaseist aastaist. A. Alle följetonitab, et mälestuste põhjal saab temast kujutluse kui Orleani neitsist²⁷²). Följetoni saadab Krusteni karikatuur [XCIII:1]. Samad mälestused on aluseks Krusteni seeriale „Viimased moed...“, kus teda kujutatakse revolutsioonääri vormis lipukesega käes [XCIII:2]. Ühe hilisema karikatuuri tekstiosas öeldakse, et ta on andekaim eesti naisratsanik, päämiselt peegasusel [XCIII:5]. Taaraususe tegelasena huvitavat teda minevikku valgustavad tolmunud Tartu arhiivid, kust ta otsivat ainet mütoloožilis-taaraistlikuks suurromaaniks [XCIII:7].

271) E. Kirj. 1933, nr. 3, lk. 129—141.

272) A. Alle: Lilla elevant, lk. 57—60.

H. Vuolijoki. Posthuumselt satub karikatuuri ka Koidula, ja seda Hella Vuolijoe näidendi „Koidula“ lavaletoomise puhul. Näidendit etendati Tallinnas, Tartus ja vist ka mujal. Pääle selle kasutati näidendit kirjandusliku kohtu aineks, eriti abielu Eduard Michelsoniga. See äratas mõnepoolset pahameelt, et selle kaudu väärvalgusse asetatakse ka ajalooline Koidula. Kirjandusliku kohtu lavastamise puhul ilmus O. Krustenilt karikatuur „Koidula draama“: Koidula istub pilvel, alt küünitatakse temani must põrandahari: „Kaasaegsed on nad kõik juba ära teotanud, nüüd tuuakse klatšisu rahuldamiseks surnud välja!“ [XXXVII:2.] R. Kangro-Pool oli kirjanduslikus protsessis Koidula süüdistaja. Tema süüdistuste jõuetust ironiseerib Tiituse karikatuur: R. K.-P. kergitab Koidula kleiti ja tõendab, et Koidula midagi väärt ei ole, sest tal olnud suured konnasilmad [XXXVII:3].

A. Mälk. Kui Mälk sai näidendi „Vaese mehe utetall“ eest võistlusel teise auhinna, kujutab teda Gori karikatuuril vemmälvärsiga:

„Suaremua on küll väike mua,
ent näitemängu teeb suarlane kua!“ [LIV:1.]

1938. a. suvel jutustas Mälk Kuressaare ajakirjanikule, et ta tahab kirjutada romaani põlevkivikaevurite elust ja seks otstarbeks minevat ta lihttöolisena põlevkivikaevandusse. Nii jutustab ajaleht „Meie Maa“, et Mälk on jõudnud lihttöolisena Kiviõlisse. „Et saada töölise vormi — esialgu vähemalt väliselt, laskis Mälk habeme pikaks kasvada ja riietus vastavasse tööriidesse.“ Mälk teab, et töölisega saab usalduslikku vahekorda ainult tööline, samuti on ainult sel kombel võimalik igakülgset tutvuda tööliste eluga. Samuti on lugu ülemustega. Jõu poolest loodab Mälk vähemalt paar nädalat vastu panna. Kui minema aetakse, asub ta Laglele ja ajab habeme maha ²⁷³). Selle teate põhjal kirjutab ka „Rahvaleht“ Mälgu kavatsustest ²⁷⁴).

Mälgu informatsiooni kasutasid ajalehed informeerija pilkamiseks joonealuseis ja karikatuurides. Satiiriline suhtumine oli seda kergem, et Mälk saladusest avaliku tõsiasja oli teinud, jättes seega omasugusele tõlgitsemisele vabu võimalusi. Järgnesid kohe ka karikatuurid.

Gori kujutab teda välguna löövet põlevkivikaevandusse [LV:17], Redo-Randel habetununa kaevurite keskel kaevanduslaterna ja kirka kaga. Kirka otsas ripuvad sullepää ja tindipott. Mälk ise uhkeldab:

²⁷³) Kirjanik Aug. Mälk lihttöolisena põlevkivikaevanduses. Kogub ainet uue — kaevandustöölise elu käsitleva romaani jaoks. Meie Maa 27. VII 1938, nr. 113, lk. 1.

²⁷⁴) Rhvl. 27. VII 1938, nr. 119, lk. 3.

Mälk valib habet.

Joon. 38. 1. „Kui kasvataks õige ette Tolstoi habeme? Hm... siis aga peab minema tiblade hulka ja see mulle ei sobi!“

2. „Viga ei ole ju kuulsatel Puškini „pakkidel“. Ent pakikandjate hulka ma ei taha siirduda — romaaniainet sealt ei saa!“

3. „Võiks ju katsetada Rabindranat Tagore habemega ja siirduda Nobeli laureaatide ridadesse, ent... sellega on aega...!“

4. „Ma võtan Zola habeme ja asi sellega! See mees kirjutas toredate teoste söekaevuritest ja mind kisub ka kaevurite poole!“ Gori.

„Mina igatahes viibin siin — inkognito!“ [LV:13.] Gori kujutab teda habet valimas: kas võtta Tolstoi, Puškini või Tagore habe? Et teda aga tõmbab Zola töömeetodit tarvitama, siis valib ta Zola habeme [LV:15. Joon. 38]. Kirjanikkude kohvikukultuuri pilkab karikaturist Mälgu põlevkivikaevandusse-mineku kaudu: Mälk läheb seepärast kaevandusse, et tal kui kirjanikul käib puhas õhk tervisele, mille pärast ta ei või leppida ka talupidamisega [LV:19].

Ajal, millal „kirjanik ei ole trump“, kujutab Gori habemikke „kõrgemast kihist“ sabas habemeajaja ukse taga, et habemest vabaneb, kuna muidu neid võidaks hakata kirjanikeks pidama [CCXI:20]. Teiselt poolt lasevad jälle mõned kaevandustöölised endile habeme kasvada, et neid ka ehk kogemata „peenema rahva hulka“ arvataks [CCXI:19].

Ka följetonitegelane Eesav Puuslik võtab kirka kätte, paneb habeme ette ja läheb tutvuma kaevandusega [CCXI:22].

Hilisemas intervjuus „Uudislehe“ kirjasaatjale kahetseb Mälk, et ta oli ettevaatamatult avaldanud oma kavatsusi. Nüüd on tekkinud kõmu, tõelist eesmärki saavutamata. Päälegi olevat ta kaevandusrajoonist eraviisiliselt kuulnud, et teda tööle ei lasta. Nüüd siis ajanud ta maha ka oma nädalase habeme. Kaevanduse jaoks soetatud tööriided olevat tal aga alles²⁷⁵). Intervjuud illustreerib Jenseni karikatuur: Mälk ajab habeme maha [LV:16]. Gori kujutusel on Mälk põletanud oma näpud põlevkiviga [LV:18], või ta viib oma habeme vanakraamikauplusse, tehku ka teised selle abil reklaami [LV:20].

Tartu näituse puhul avaldab R. Tiitus rühmkarikatuuri, millel tuntud eesti kirjanikud Mälgu eeskujul esinevad habemikkudena: Luts kui suurte masside kirjanik on kasvatanud „tagahoovi habeme“. Hindrey eelistab senist „soengut“, laseb selle ainult pikemaks kasvada, et Shaw' mõõdu välja annaks. Tuglas kasvatab soliidse professori-habeme, vist jõuab siis väärilisemale tunnustusele. Gailit pooleldi lätlasena harrastab Skujenieksi habet. Kärner on lasknud endale kasvada kitsehabeme teadmata põhjusel. Sütistel on Byroni „bakkenbaardid“ ja Clark Gable'i vurrud. Visnapuu on kasvatanud „positsioonile vastava habeme“ (mis meenutab Ado Grenzsteini oma). Semper esineb tagasihoidlikkude prantsuse vuntside ja põskhabemega. Karlsonil on „õuelauliku karvakasv“. Alle kultiveerib okkalist habet, Jakobson on kasvatanud täisverelise töömehe, töövenelase habeme. Adams on aga truuks jäänud piimahabeme ideaalile [XXXI:9]. Habe on poogitud vastavalt iga kirjaniku meelsusele.

²⁷⁵) Uudisl. 3. VIII 1938, nr. 117, lk. 8.

Habeme-teema esineb ka septembris korraldatud kirjanikkude ringreisi puhul avaldatud Tiituse karikatuuris. Kirjanikud on saabunud Kohtla põlevkivikaevandusse. Kõige ees sammub habemik Hindrey, teised on habemeta. Üks tööline osutab Hindreyle ja lausub kaaslasele: „Näed, Mihkel, — see esimene habemega mees, — see ongi Mälk.“ [LV:23.] Samal puhul Gori kujutab kirjanikke ja mis neist kedagi eriti huvitaks: Mälku huvitaks muusikariistade vabrik. Pildil ta ongi trummi ja muusikariistadega. Küllap siin on mõeldud Mälgu kalduvust oma kavatsusi pakilt-palavalt maailma pasundada [LV:22].

Habeme-lugu lõpeb varsti, sest uusi asju tuleb peale.

1938. a. sügisel toodi „Estonias“ ja „Vanemuises“ lavale Mälgu näidend „Metshumal“, mis arvustajate poolt maha tehti. Redo-Randeli karikatuur kujutab Mälku purustatud metshumalapoti ja lõhutud lavaeesriiete juures lausumas, et arvustajad on teinud puhta töö, kuid traditsiooni kohaselt peaks nüüd tüki menu olema kindlustatud [LV:21]. Gori järgi: arvustaja on kiskunud lavast metshumala ja vaigistab: „Ära pahanda, ent metshumal ei ole ikkagi lavataim!“ [LV:24.] Pisut hiljem joonistab Gori jälle: Mälk kurvvalt tühjas teatrisaalis. Laval arvustaja niidab metshumalat. Mälk lausub: „Ikka veel vihuvad metshumalat... Olgu see taim, mis ta on, ent arvustajaid ta toidab!“ [LV:25.]

Uusimas kirjanduses kuni 1938. aastani oli A. Mälk tähtsaimaks ja produktiivseimaks mere- ja rannaelu käsitlevate proosatööde autoriks. 1938. a. jõuluks ilmus aga Gailitilt Ruhnu aineil loodud romaan „Karge meri“. Senise rannarahva elu kujutava loominguga eest sai Mälk ka nn. „auhinnatalu“. Neil andmeil Gori loob karikatuuri, kus Gailit on saanud Mälgule rivaaliks. Karikatuur kujutab Mälku paadis kalavõrguga, pikk Gailit sõidab toobris, õngevibu seljas. Rivaali hurjutavalt lausub Mälk: „Noh, mis sa, maarott, merest otsid? Tahad auhinnatalu välja õngitseda?“ [LV:26.]

E. Hiir. Hiire kohta ütleb karikaturist, et kui proosamine teeb meil pankroti kiireks, siis luuletades saab igaüks pankhiireks [XIX:4], või Hiir maitseb peegasuse praadi [XIX:5].

Kui Hiir riimis „Loomingus“ Hispaania kodusõja aineil sõdavihkava ajaluleetuse²⁷⁶), siis kujutab teda R. Tiitus: Hiir on frakis, mille saba ulatub maani, kaenlas suur portfell, käes kepp, pääs suur tsilinder. Tekstiosas öeldakse, et Hiir teeb juhtkirju edasi, seekord rahvusvahelisse sõiduvette siirdudes riimib Hispaania sõnumeid. Valmistub vist suurema karjääri vastu kui on luuletaja oma [XIX:12].

276) „Ootel“. Lng. 1937, nr. 8, lk. 915.

J. Jaik. Jaiki tutvustatakse kui Võrumaa uusrealisti, kes luuletab Vanemuisest, kes lehvib Munamäe kohal nagu aeroplaan^{276a}). [XXI:2.]

A. Taari käes läheb kõik kiiresti kui „taaripudi“, soovitagu näidendit, poemi, operetti, tundelaulu või sonetti [LXXXIV:3].

Mats Mõtslase loomingut on võrreldud agronoomiliste uurimustega inimese hingeelust [LIII:2]. Teine satiiriline karikatuur ta loomingu kohta kujutab autorit ennast „Pulliühisuse koosoleku protokollidega“ kaenlas, kus ta ise lausub, et veel paar säärast koosolekut, ja romaan võib trükki minna [LIII:5]. Ühel karikatuuril kujutatakse teda diplomeeritud juurdeldikajana oma romaanide töötoas [LIII:3]. Ainet on andnud muidugi kujutus temast kui mehest, kes toorainet ümber töötamata kiires korras teose valmis meisterdab.

E. Peterson [= Särgava] on jätnud luule ja esineb kaitseliitlasena lasketiirul [LXXXI:4].

J. Sütiste. Regivärsilises luuletuses „Saunas“²⁷⁷) Sütiste laulab:

„Kosta, taat, kes tegi sauna?

Taevas ise sauna saatis.“

See annab pilkajaile ainet väita, et Sütiste pole jällegi endaga rahul, sest vanad patud nõuavad väljapeksmist, ja et ta tunneb oma süü õige suure olevat, siis laseb taevataadil endale sauna valmistada. Pildil taat vihkleb Sütistet, kel selja sees mitu suure pääga naela [LXXXIII:21].

Aino Kallas. Aastasse 1924 kuulub skandaalimaiguline lugu August Alle ja Aino Kalda ümber. Nimelt olevat Aino Kallas ajalehes kirjutanud, et vastuvõtul Inglise kuningakojas daamid peavad kandma vastava tualeti juurde jaanalinnu-sulge. Ajakirja „Odamees“ 8 (12) 1923 kaanel ilmub ka Aino Kalda portree audientsi-tualetis suure jaanalinnu-sulega.

13. jaanuaril 1924 avaldas Alle ajalehes „Vaba Maa“ pika pamfleti „Jaanalinnu sulgedega“, milles ta Aino Kalda kirjandusliku menu kirjutab pääletükkiva enesereklaami ja „ministriproua jaanalinnu-sulgedega“ arvele.

Sellele järgneski skandaal „Linda“ kohvikus Tartus. Nimelt andis eelmainitud kirjutuse pärast Aino Kalda poeg Sulev Kallas Allele paar kõrvakiilu, millele Alle omalt poolt ajalehekepigast vastas.

^{276a}) „Ja kohal Munamäe ja Võrumaa veel lehvi, Vanemuine, nagu aeroplaan.“ (J. Jaik, Rõuge kirikukell.)

²⁷⁷) Lng. 1937, nr. 8, lk. 875.

Asi läks ajakirjandusse, kus see suureks puhuti²⁷⁸). Omapoolse üksik-
asjalise seletuse sündmuse käigu kohta kirjutab Alle ise „Vaba
Maas“²⁷⁹).

Mõni päev pärast Alle seletust ilmus „Vaba Maas“ karikatuur:
Aino Kallas istub pjedestaalil, mis alt poolenisti läbi raiutud. Tal on
käes jaanalinnu-suled. Eemal laob Alle Sulev Kaldale ajalehekepiga,
et sädemed lendavad. Aino Kalda välimus karikatuuril nii poosi
kui riidetuse poolest meenutab „Odamehe“ kaanepilti. Tekstiosa:
„Äkki ja ootamata raius A. Alle Aino Kallase kõrge pjedestaali sisse
sügava mõre. Mis selle toimingu põhjus oli — tahtis Alle end ise
Kallase sulgedega ehtida või kellegile teisele „sule“ anda — ei teata.
Kuid sarnane teguviis sünnitas palju „paksu verd“, sest keegi ei julge
enam rahulikult oma kõrgel järjel istuda. Kõik katsed Allet hirmu
ja armuga „õigele“ teele juhtida on seni äpardunud.“ [V:14.]

1935. a. sügisel tekkis ägedaid proteste Aino Kalda mineviku-
ainelise draama „Mare ja tema poeg“ lavaletoomise vastu „Estonia“ ja „Vanemuises“. Protestiks andis põhjust asjaolu, et autor
äraandjast oli teinud v a n e m a lese Mare, oli näinud temas inimest
lihas ja veres, mitte aga purupositiiivsete joontega heerost. See sol-
vavat rahvustunnet kui ajaloo võltsimine²⁸⁰). „Frankensteini“ maski
taha pugunud „rahvuslased“ ähvardasid „Estonia“ etendust skandaa-
liga; tükk võetigi vist enneaegu kavast. Tartus lahkus üks „Vane-
muise“ seltsi juhatuseliige P. Kanarik seltsi juhatuselt protestiks selle
vastu, et tükk otsustati „Vanemuise“ lavale tuua²⁸¹).

Karikatuur näeb kõigepäält Maret ses arvustustules: vanaini-
mene Mare lausub vihasele arvustajale: „Mis te minust, vanainime-
sest, raamatuaasta puhul niipalju vintsutate.“ [CXLVIII:2.] Kõrval-
damisest „Estonia“ mängukavast kõneleb teine karikatuur: sulega
äraantud taganevad sule [s. t. arvustamise] eest „Estoniast“ välja
[CXLVIII:1]. Sel puhul äratub kaastundmust isegi „Estonia“. Kari-
katuur näitab, mis „Estonia“ ümber lühikese ajaloo kestel on sün-
dinud. 1. Juba ehitamise ajal loopisid kadakasaksad teda mõnitus-
tega. 2. „Frankenstein“ on teda ähvardanud. 3. Arvustajad on tema
ümber piike murdnud. 4. Vahepeäl kallistasid teda direktorid. 5. Siis
tulid vapsid [CXLVIII:3].

²⁷⁸) Kirjaniku au kaitsemine kõrvakiilude abil Tartu „Linda“ kohvikus.
Kaja 16. I 1924, nr. 14, lk. 3; Kokkupõrge Tartu kohvikus. VM 18. I 1924,
nr. 14, lk. 3 jm.

²⁷⁹) VM 20. I 1924, nr. 16, lk. 5.

²⁸⁰) Tartu arvamusi „Mare ja ta poja“ kohta. UE 20. XII 1935, nr. 94,
lk. 11.

²⁸¹) „Mare ja ta poeg“ Tartus. UE 12. XII 1935, nr. 86, lk. [10].

Viimane karikatuur on terav pilge teatritele, nende kaudu ka autorile. Teatridirektori vaatevinklist on tähtis kassa. Rahvustunne on küll õilis asi, kunst kaunis üritus, rahal on aga kindel väärtus ja seda toob „Mare ja ta poeg“! [CXLVIII:4.]

Kuigi skandaalid „Mare“ ümber olid päämiselt tekkinud etteheiteist Kaldale, et ta oma näidendis on võltsinud ajaloolist vaimu, oleks ehk huvitav lisada, et sündmus ise pole episood ajaloost, vaid luulelooming.

Ühes oma uusimas uurimuses G. Suits näitab, et Kalda ja teiste teoste aineks olnud ja tõesti-sündinud looks peetud „toomapäeva sündmused“ Viljandis a. 1343 pole muud kui rahvusvaheline rändjutund, mis meile tulnud Preisi ordumaalt. Nõnda ei saa mainitud draama aluseks olla „episood eesti ajaloost“, vaid rahvusvaheline luulevara. Edasi ütleb G. Suits: „Kui näiteks Aino Kallase „Mare ja ta poeg“ lavastuse puhul 1935—36 piike on murtud „ajaloolise tõe“ vastu patustamise pärast, siis on see olnud suureks arusaamatuseks“²⁸²).

See moodustab olulise materjali eesti kirjanike teostest karikatuuris. Siit on välja jäetud ainult liiga vähe või mitte midagi ütlevad joonised üksikute kirjanikkude loomingu kohta. Niisamuti pole siin enam korratud karikatuure, mis on vaatlusele võetud ühenduses mõne muu küsimusega.

Arvustaja.

Arvustaja ja kirjaniku suhtlemine karikatuuri valgustusel on nii või teisiti vaenlik. See on õieti päämotiiviks. Kriitik on see, kes luuletaja risti poob, talle sulega külje sisse torkab ja siis publikule demonstreerib [CXXXVI:2].

Paaril korral on karikatuuri aineks meie arvustuse arenematus. Vaimne alaealisus on karikaturisti fantaasias mutunud füsioloogiliseks alaealisuseks. Nõnda käib Tiituse karikatuur 1926. a. ümber valitsevate arvustusolude kohta. Saatesõnas öeldakse, et viimasel ajal olevat rohkesti noori arvustajaid, kes nähtavasti suurusehullustust põevad: laps istub potil, ühes käes pliiats, teisega vajutab ta mõtisklevalt vastu nina. Kõrval seisab piimapudel. See on noor kriitik. Ta lausub: „Ja jah, Kitzberg on tubli mees, ega tal suurt viga ole.“ [CXXXVI:4.] Sellega pilgatakse muidugi mitmete arvustajate asjatundmatut ja vaimutut „konstateerimist“, ilma et konstateerijad näeksid arvustatava teose seesmisi väärtusi. Samasugust

²⁸²) G. Suits: Ajaloost kirjandusloos. Liber saecularis II, lk. 981—992.

üldsõnalist eitamist, mida saadab asjatundmatus, koguni algeliste ortograafiliste reeglite mittetundmine koos pudikeelsusega, puudutab HaVe karikatuur „Alvustaja“. Põlvepikkune poisike, kes tõmma-nud suurte püksid jalga, kuid sääred ulatuvad üle labajala ja fraki-saba jookseb järel, näitab näpuga raamatule ja lausub kirjanikule: „Teie teos ei ole midagi väärt — muutke ta vähemalt minu näpu-näidete järel ümber“. [CXXXVI:6.]

Arvustaja sõltuvust mitmesugustest välistest asjaoludest kujutab Gori: arvustaja sibab järele paksule mammile, on ise koerana nõõri otsas. Tekstiosa ütleb, et kui tahad teha karjääri, pead mängima foksterrieri [CXXXVI:3].

Korduvalt on publik ja kirjanikud arvustajaid süüdistanud, et nad väga pääliskaudselt suvatsevad süveneda teosesse või koguni ei loegi arvustatavat teost. O. Luts olevat E. Kirjanikkude Liidu koos-olekul esitanud nõude, et arvustaja peab arvustatavat teost lugenud olema²⁸³). Seda teemat kasutab juba esimene karikatuur arvustajast aastal 1903: keegi imestab kirjaniku töötoas suurt raamatute hulka, et millal ta küll nad kõik läbi loeb. Kirjanik vastab aga, et need polegi talle lugemiseks, vaid arvustamiseks saadetud [CXXXVI:1]. Sama-sisuline karikatuur ilmub ka 28 aastat hiljem: üks arvustaja ütleb teisele, et ta on seda raamatut juba arvustanud. Selle tunnuseks on, et veerand raamatut on lahti lõigatud [CXXX:4]. Sellesisulised ette-heitel arvustajaile on püsivad. 1938. a. Gori loob karikatuuri arvus-tajast, kel toas suur hulk igasuguseid raamatuid, aga kõik lahti lõika-mata [CXXXVI:22].

Kuidas publik arvustab teoseid ja milliseks kujuneksid need, kui „parandused“ tehtaks publiku soovidele vastavalt, näitab Gori kari-katuur: kirjanik oli loonud elevanti. Sellega tutvus moraaliapostel ja leidis, et eluka lont on liiga pikk. Kirjanik murdis selle maha. Teine leidis, et kihvad on liiga teravad. Kirjanik kõrvaldas ka selle vea. Kirjaoskamatu leidis, et teosel on üle normi liigliha, loom peaks olema saledam. Seegi puudus kõrvaldati. Nõnda parandatult jäi elevantist järele äbarik skelett. Kuid publik naeris südamest, sest säärast moonutist polnud ta enne näinud [CXXXII:118].

Iga kirjandusliku hooaja algul, umbes jõulu eel, algab muidugi ka arvustushooaeg. Värsked teosed võetakse kritiseeriva vaatluse alla, mis mõnigi kord toob kaasa pahandusi. Üks säärastest arvus-tushooaja avamise illustatsioonidest on Gori karikatuur „Sügis kirjanduspõllul“. E. Kirjanikkude Liidu esimees Metsanurk toob põllule suurte korvidega teoseid, mida teised nagu aedviljataimi

²⁸³) E d. H u b e l: Vestlus arvustuse frondilt. UE 4. II 1937, nr. 35, lk. 7.

„maha panevad“. Peenarde juures on näha Adson, kes on parajasti ametis selle toiminguga. Ta on maha teinud juba hulga raamatuid, nende hulgas J. Kärneri romaani „Soodoma kroonika“. Jaan Kärnerit näeme jälle Adsoni näidendi „Elav kapital“ „mahategemisega“ ametis olevat [IV:23].

Ühele J. Libe arvustusele „Loomingus“ järgnes Visnapuu ja Sütiste vastastikuste mõjude otsimine. J. Libe Sütiste esikkoogu „Rahutus“ arvustades leidis, et Sütiste on Visnapuu mõjualune. Tõestusmaterjali esitades mainis ta näiteks, et Sütiste „enese kaksikluse“ ja „südame lõhestumise“ motiivid sarnanevad Visnapuu „südame narmastamise“ motiiviga jne.²⁸⁴).

Libe meetodit tarvitades Sütiste oma vastuses näitab, et Visnapuu on Jesseninit plagieerinud. Kodumaa geograafia üksikelementide loetelust minek enesetunnetamisele esineb mõlemail. Kui Libe Visnapuu mõju selgitamiseks tsiteerib võrdlevalt Visnapuu „Maarjamaa laule“ ja Sütiste luuletust „Leib, rist, inimene“, mis ilmselt näitavat Visnapuu mõju Sütiste juures, tõendab Sütiste, et tema luuletus on ilmunud varem, seega võib mõju ainult vastassuunaline olla²⁸⁵).

Poleemikat illustreerib kaks karikatuuri. Gori karikatuuril „Kirjanduslikus Orbiidis“ Sütiste lausub üllatatult, et ta poleks uskunud, et on mõjutanud juba Visnapuud [LXXXIII:3]. Teine samaaegne karikatuur tõlgitseb asja nõnda, et Visnapuu ja Sütiste mõne riimi või meeoleolu sarnasus ei tarvitse tulla laenamist, vaid hingesugulusest mõlema looja vahel [LXXXIII:4].

Äge sulesõda arvustuse ümber puhkes 1937. a. algul. Oma teoste arvustajate vastu teoste kaitseks võttis sõna mitu autorit. Mait Metsanurga teost „Soosaare“ olid arvustanud J. Viidang, A. Jakobson ja P. Ambur. A. Mälgu ajaloolist romaani „Läänemere isandad“ P. Viiding.

Avalikus sõnavõtus Metsanurk süüdistas „Eesti Kirjanduse“ toimetust, et see oli tema teose andnud staažita nooruki J. Viidangu kätte arvustada, kes oma ülesandega on halvasti toime tulnud. Veel enam on Metsanurk pahane A. Jakobsonile, sest Jakobson olevat tema romaani arvustanud kättemaksuks selle eest, et Metsanurk oli arvustanud Jakobsoni „Metsalise rada“. Arvustades Jakobson pole suutnud jääda objektiivsele pinnale, nagu see vajaline. P. Ambur olla aga paarikümne reaga arvustades jõudnud otsusele, et „Soosaare“ on „mannetu mustand“. Metsanurk leidis, et säärane arvustamine on lihtsalt huligaanlik kallalekippumine. Meie päälinnas

²⁸⁴) J. Libe: Johannes Schütz: Rahutus. Lng. 1929, nr. 9, lk.1152—1158.

²⁸⁵) J. Schütz: Visnapuu-Libeda kõverpeegel. Lng. 1929, nr. 10, lk. 1295—1299.

juhtunud kord, et sulipoisid rünnanuvat tänaval kodanikku kahvliga. Nagu juhtum ise, on imelik, et meil sääraseid kahvlirünnakuid kirjan- duses arvustuse nime all koguni publitseeritakse²⁸⁶).

Et Jakobson arvustanud Metsanurga tööd kättemaksuks, sellele viitab ka „Vaba Maa“ nr. 3, 1937. Seetõttu Metsanurk olevat ähvardanud Jakobsoni töid mitte enam arvustada. See on aineks R. Tiitusele karikatuuri „Viimane kirjanduslik duell“ loomiseks. Karika- tuuril on kujutatud hiiglane Jakobson, kes on vestiväel, püksirihm kahekorra käes, käsi puusas ja seisab võitja poosis muheda naeratu- sega. Tema ees on löödud näol põlvepikkune Metsanurk, käes vitsa- kimp, hoiab teise käega tagumikku, kust tuleb viisnurkseid sädemeid [LI:51. Joon. 39].

Metsanurk-Amburi suhted on aineks Tiituse karikatuurile „Vai- mukangelaste heitlus“: Ambur tungib Metsanurgale pisikese kahv- liga kallale. Metsanurk hakkab vastu suure sõnnikuviglaga. Metsa- nurk karauulitab: „No on aga metslane, tungib inimesele kahvliga kallale!“ [LI:52.]

A. Mälk võtab sõna P. Viidingu arvustuse vastu „Läänemere isandate“ puhul. Ta leiab, et Viiding on selleks liiga noor, et va- nema kolleegi tööd selliselt maha arvustada. Päälegi ütleb autor, et ta on oma ainesse paar aastat süvenenud.

Ka Mälgu väljaastumist saadab Tiituse karikatuur „Peegasus uueks otstarbeks“: Mälk on peegasuse seljas ja annab talle rihma. Eemal seisab kolm arvustajat. Mälk peegasusele: „Noh, võta vedu sõber, — ajame arvustajad kapjade alla.“ [LV:5.]

Sama sulesõda näib inspireerinud olevat ühe karikatuuri R. Tiitu- sele — „Vanad kirjanikud ja noored arvustajad“: vana kirjanik on postamendil seisva äärmiselt vormitu (kirjandusliku) kuju juures, teisel pool noor arvustaja, käed püksitaskuis. Kui arvustaja ütleb, et see kuju pole sugugi eluline, vastab kirjanik kulunud fraasiga: „Ole vait, poiss, mis sa ka elust tead.“ [CXXXVI:15.]

Selleaegne ajakirjandus on täis artikleid, joonealuseid, „sabaga sõnu“, kus rünnatakse vastastikku üksteist, kirjutajaiks kirjanikud ise kui ka arvustajad, paljastatakse vastaste komplote jne. Üle mitme aasta oli see jälle üheks pinevust tekitavaks nähtuseks eesti kirjandus- likus elus. Sõnavõttud kaldusid aga varsti põhimõtteliselt pinnalt isiklikule pinnale ja jooksid liiva.

Arvustajate võitlustaktikat ja võitlusvõtteid kujutatakse kordu- valt karikatuuris. Goril kirjanik ja arvustaja on pokside teineteise nokauti lõõnud ja nad mõlemad lamavad nüüd pikali [CXXXVI:17].

²⁸⁶) E. d. H u b e l: Vestlus arvustuse frondilt. UE 4. II 1937, nr. 35, lk. 7.

Viimane kirjanduslik duell.

Metsanurk ähvardas Jakobsoni töid mitte enam arvustada, sest Jakobson arvustanud tema tööd kättemaksuks.

Joon. 39. [Metsanurk:] „Küll andis valusad vitsad, — ei sihu-kesega mina enam kemplema lähe!“ [R. Tiitus.]

Samuti kasutab Gori juba varem kasutatud motiivi: nooruk-arvustaja lausub elatanud kirjanikule, et ta on sunnitud tema romaani kohta kirjutama mahategeva arvustuse, sest kirjanik ei tunne elu

[CXXXVI:16]. Gori püüab tabada avalikkuse suhtumist sesse võitlusse.

Publiku arvates on võimatu, et keegi oma kolleegi teosesse häätlikult suhtuks. Nõnda karikatuuril „Ebanormaalne nähe“ üks kirjanik lausub teisele, et kirjanik Prahvka ülemine kord pole vist täitsa korras, sest ta kiidab oma kolleegi teoseid [CXXXII:145]. Samuti on mõistmatu, et keegi võiks kiita vastaskomploti-mehe teoseid. Säärane asi oleks lihtsalt seatemp [CXXXII:154].

Päävõitlejate hulka, kes „Brutuse“ varjunime all võitlesid Tartu kirjandusarvustajatega, kuulus R. Sirge. Teda kujutab R. Tiitus ses tegevuses, andes talle ühtlasi omasuguse hinnangu: R. Sirge võitleb villkopaga Tartu kirjanduslike tseesaritega. See võitlusrelv olla tõhusam kui „Brutuse“ oma [LXXIX:8].

Et poleemika arvustajate ja arvustuse ümber langes ajale, millal pühitseti Puškini 100. surma-aasta mälestuspäeva, võeti Puškini mõõdupuuks meie vaimukangelastele. R. Tiitus teeb kaheosalise karikatuuri „Vaimukangelased vanasti ja nüüd“. Esimesel on Puškini ja D'Anthès'i duell, teisel tänapäevased vaimukangelased loopimas üksteist poriga, kaitseks on neil ees ajalehed [CXXXVI:18]. Milline on selle võitluse pedagoogiline mõju publikusse, eriti et seda ei tehtud aumehelikult ega vastast hindavalt, seda kujutab karikatuur: kirjanik vaatab kaht teineteisele sülitavat poisiklutti ja lausub uhkeldades: „Ja—jah, seda on nad kõik meilt õppinud — öeldagu veel, et kirjanik pole rahva kasvatajaks.“ [CXXXII:156.]

Kirjanikkude hellust arvustuse vastu näitab Gori karikatuur „Päästerõngas“: kirjanik jookseb politseikordniku juurde ja hüüab eemaldujale osutades: „Appi! See mees arvustas minu teoseid!“ [CXXXII:155.] Samaaineline on ka Redo karikatuur „Hell rahvas“: kirjanikud on suures lõõgihoos, taovad üksteist raamatutega, pussidega, panevad jalga taha ja praktiseerivad nelson-võtteid. Peegasis pistab hirmunult jooksu. Võitlejate enamiku näod on joonistatud tundmatult. Selgemini võib aimata Hindreyd ja Metsanurka [XX:45].

Kuidas leida erapooletut arvustajat, on ses olukorras muidugi suur probleem. 1937. a. lihavõtteiks ilmutatud karikatuur kujutabki kirjanikku erapooletut arvustajat haudumas, kes võiks olla kõikide sõber ja kirjutada kõigile sõbramehe-arvustusi. Munast tuleb ahvi-taoline olend [CXXXII:160].

Siis tuleb vaatluse alla muidugi ka arvustajate kvalifikatsiooni-küsimus. Sellelt seisukohalt pilkab arvustajaid Gori karikatuur „Õige ala“: kirjanik on läbi kukkunud romaaniga, näidend on jäänud auhinnast ilma. Sõber annab siis nõu — hakaku kirjutama arvustusi [CXXXII:143].

Juba 1936. aastal on karikatuuri huviaineiks küsimus, et arvustaja peab teosest leidma tingimata laiduväärset. Arvustaja kisub meeleheitest oma juukseid, sest ta on leidnud teose, mille kohta ta ei oska öelda ühtki halba sõna [CXXXVI:14].

Paari sõnaga tuleb mainida ka näidendite arvustamise esitamist karikatuuris. Sageli heidetavat lavateoste ette nendes leiduvat liiga vähest tegevust. Kuidas seda vältida, näitab Gori neljaosaline karikatuur: 1. Pääkangelane kosja minnes võiks sooritada mõningaid tasakaalutrikke. 2. Kirjakirjutaja võiks tegevuse elustamiseks vaba käega poksida. 3. Armastuskirja lugev naisosaline võiks lugemise ajal masinaga puhastada poisikese hambaid. 4. Kui mõni osaline laval mõttesse peab sukelduma, siis tuleks ta sääрте kallale saata paar energilist koera [CCXI:7].

A. Orase kiitev hinnang Marie Underi luulele²⁸⁷) saab R. Tiituselt piste: Oras ligineb Underile roosidega. Tekstiosas karikaturist ütleb: „Prof. Ants Oras tavaliselt ainult tõlgib luulet, kuid Marie Underi juures luuletab ta juba ka ise veidi. Muide, — Mait Metsanurk ei pea temast Tallinna kandis põrmugi lugu²⁸⁸). Kuidas siis oleks, kui Metsanurk Nehatu kandis elaks, seda me kahjuks ei tea.“ [XCI:25.]

Ajamaitse ja kirjanduse positiivset joont nõudev üldsus oli alati rahulolematu meie kirjandusega. Seda eriti noorsoo huvide ettekäändel. Nõuti, et kirjandus olgu noorsoo kasvatajaks; kuid meie uuem kirjandus seda olla ei saavat. Seda väljendab HaVe karikatuur „Vana hää aeg“. Siin on sest nõudest lähtudes juhitud tagasi Jannseni juurde. Pildil on Alle, Visnapuu, Gailit ja veel keegi pandud kaaki. Vanapiigalik guvernant sülitab neile ja juhib oma kasvandiku neist kaugele. Pilvel üllatatud isa Jannsen, kes lausub: „On see võimalik! — ma hakkan jälle moodi minema.“ [V:44.]

1926. aasta kirjanduse ülevaates A. Alle kritiseerib mitme teise luuletaja loomingu kõrval ka J. Oengo, E. Hiire ja L. Raudkepi loomingu. Esimene neist saab kiitva hinnangu osaliseks, teistel tuleb leppida väga kibeda otsusega.

Alle kirjutab:

„Habe täis karget ja soolast mere hõngu, lõhnates tókati ja hülgerasva järele, tuleb noor Hiiumaa mees Julius Oengo oma kodupaiga ranniku, mere, kalurite ja hüljeste luulega. „Tahkuna“ sisaldab kimbu luuletusi — arvult üksteistkümmend — ja pikema poeemi „Sooniku Simmu“. Oengo on

²⁸⁷) Antoloogia „Ja liha sai sõnaks“ eessõnas ja mujal.

²⁸⁸) Vt. Hubel: Vestlus arvustuse frondilt, kus Hubel-Metsanurk kirjutab: „Pea isiklikult tema [= Orase] peenest analüüsivõimest lugu. Aga tema üldhinnangut ja teose funktsionaalse külje kaalumist ei usaldata Tallinna pool põrmugi.“

Ridala järele teine Eesti luuletaja, kes meid tutvustab kodumaa ranniku ja mere kauni ning omapärase iluga ... Kui Ridala mere ja ranniku luule jätab stiliseeritud graafika mulje, siis maalib aga Oengo laia pintsliga, naturalistlikult, lopsakalt. Luuletuskogu „Tahkuna“ ületab värskusega ja omapärasusega meie senised „noorpoetide“ luuletuskogud ...“

Ja Hiire kohta:

„Noorpoetkonna esi- ja ristiisa on hakkama saanud koguni kahe esikoguga: „Lemmiklaulud“ ja „Meeri-Maria-Mari“. Neist on esimene kaunis kahvatu ja ilmetu, kuna teine oma „oharusnätske ja liha väntsuv“ vaimu peale vaatamata, tundub omapärasena ja võiks kõne alla tulla ... Kindlasti ei ole autorile neid luuletusi inspireerinud Vanemuise kannel ega Apollo lüüra, vaid vana auliku restorani peremehe Adam Novitzki kriiskav ja kiunuv, plärisev ja särtsuv jazz-band ... Viimaks on ka Erni Hiir leidnud omapärase ala: temast on saanud „Bürgermusse“ ja „Ametnikkude ühingu“, meie aguli maskipidude ihara nätskuse, odava puudri ja higilõhnade laulik. See luule on midagi uuemaaja lorilaulu ja sentimentaalse romansi ristsugutus, mille sekka mürtsub jazz-bandi trumm:

Poiss pergel-mürgel-mürtsutai,
Oi korgel kargel kärtsutai
ja tirtsutai,
hurraa!

Paratamatult tekib tahe sarnast luulekunsti parodeerida. Kahju Erni Hiirest! Kas selleks oli vaja kümme aastat „noorpoeti“ mängida, et sellase odava turupärasuse juure välja jõuda?“

Armulisem pole Alle Raudkepi vastu. Ta arvustab luuletuskogu „Isamaa ilule“ ja ütleb, et autor läheb isamaa au ja ilu nimel sõtta igasugu väärkunstiga ja futurismi vastu, kuid ta luule sisaldab ka ise futurismi tunnetusvorme. Ja edasi:

„Pastori kandle põhilauad on küll paenatatud palavaks köetud isamaa armastuse vommilael, kuid helid tulevad krääksudes nagu puutelgedega vankrist“²⁸⁹⁾.

Nagu illustratsiooniks Alle arvustusele ilmus „Sädemeis“ Tiituse karikatuur: Alle lööb sulepeäga rüütliks Oengot, kes seisab hülgepüüdja-dressis, kaenlas „Laste Rõõm“ ja käes kahvel, millel kala otsas. Taeva alla on tõusnud peegasus, kelle sappa on seotud silmusega hiir ja Raudkepp. Tekstiosas lastakse Allel Oengole ütelda: „Oled õige rammus hülgerasvast — löön su rüütliks! Teised poon üles Pegasuse sappa.“ [V:25. Joon. 4.]

Alle arvustust illustreerib veel teine karikatuur, mis on rajatud tsitaadile Hiire loomingust. Alle läheb tänaval — käed palitutaskuis, kepp kaenlas ja laulab laternapostist kinnihoidvale poisile mainitud stroofi [V:24].

Tuleb lisada, et Hiir avaldas Alle ja teiste arvustustest tingituna noorurite kaitsekirja, milles ütleb, et „siurupiitlased“ jõhkerdavad ala-

²⁸⁹⁾ A. A l l e: Mõödunud aasta kirjandus. Post. 3. II 1927, nr. 33, lk. 4.

tasa noorurite kallal. Viimaste arvele polla jäetud kirjutamata ühtki kahtlasema ilmega toimingut. „Siurupiitlaste“ generatsioon ise enam ei loovat, suurvaimutsevat ainult oma vaikimisega. Sellest olevat

Kirjanduslik kohtumõistmine ja rüütliks löömine.
Julius Oengo löödi Alle poolt luuletajaks.

Joon. 40. „Oled õige rammus hülgerasvast — löön su rüütliks! Teised poon üles Pegasuse sappa.“ R. Tiitus.

tingitud ka Alle servitilööök esiletikkuvaile noorureile „Postimehe“ joone all, et kindlustada suurvaimulist puhkuserahu kohviku latris²⁹⁰).

Hiire sõnavõtt noorurite kaitseks kajastub karikatuuris „Takisus“: Hiir piuksub maas, keskur [= Alle] ei näe üle oma suure kõhu, kes sääb piuksub [XIX:2].

²⁹⁰) E. Hiir: Küttimine noorurite peale. Pvl. 9. III 1927, nr. 67. lk. 6.

Alle ja noorurite vahekorid on karikatuuri aineks veel a. 1928: kui noorendamine tõeks saaks, siis poeet-keskur Alle end noorendada ei laseks, sest et ta noorureid ei salli [V:31].

Mitmesuguseid küsimusi.

Kirjandus ja publik. Nagu nägime, tabas kirjandust pärast hetkelist tõusu „Siuru“ päevil kriis. Kuigi kriisi põhjusi otsiti publiku mant, leiti neid ka loovate kirjanikkude juurest (vt. lk. 88 jj.). Üheks põhjuseks, millega publiku huvi kirjanduselt kõrvale juhiti, sai, nagu ka mõnelt poolt viidati, spordivaimustuse tõus Eesti riikliku iseseisvuse algupoolel. Viimast põhjust näevad ka karikaturistid. Sportlike huvide esilenihkumine kippus seltskonnas, kooli- ja rahvanoorsoos kirjanduslikud harrastused jätma vähemtähtsade kohale. Sellest küsimusest on palju kirjutatud: kirjanikud on teinud etteheiteid sääremarjakultuurile, sportlased omakorda on suhtunud üleolevalt kirjandusse²⁹¹).

Kui ebapopulaarsena näeb karikaturist 1925. a. kirjandust läbi karikatuuri liialdusprilli, selgub Gori karikatuurist „Kaks jubilarit“: sportlane ütleb loorberpärja annetajale: „Olen liigutatud, et te kultuuri saavutusi hindate ja mind mu 5-aastase juubeli puhul rikkalikkude kingituste ja õnnesoovidega austate!“

Kirjanik jooksupoisile: „Aha, see on igatahes üks tervitustelegramm minu 50-aastase juubeli puhul ...“

Poiss: „Ei ole, see on rätsepa arve teie pükste ümberkeeramise ja lappimise eest!“ [CXXXII:14.]

Krusteni karikatuuril „Väljavaated“ (1926) kirjanik kaalutleb, kas mitte lõigata peegasusel tiivad ja minna hipodroomile, siis saab ehk kultuurkapitalist auhinna [CXXXII:21].

Ühel Krusteni karikatuuril (1926) kujutatakse publiku üleolevat suhtumist kunstnikusse ja kirjanikusse [CXXXII:18].

Võib esineda kurioosum, et spordialal noor mees võib olla vana-meister, habemik vanake kirjanduse alal aga noorur (1937) [CXXXII:153].

Samuti kajastub karikatuuris see, millisena sportlane näeb kirjanikku oma vaatevinklist ja vaimuinimene sportlast. Sportlase arvates kirjaniku maksimaalne saavutus kõrgushüppes võiks küündida vaevalt kõrgemale labajalast, kiirjooksu saaks mõõta äratuskellaga ja

²⁹¹) Vt. „Tarapita“. Fr. Tuglas: Uus vaenuväli. Kriitika VII, lk. 94–106, jm.

poksi alal esimese ringi lõpul oleksid kirjaniku käed otsast kadunud ja silmnägu täielikult deformeeritud.

Vaimukangelased kujutavad spordimehi arvuteaduses kolmest üht lahutamas, kusjuures lahutaja saab jäägina 75. Emakeele alal on lugu niisama vaevane. Viletsa käekirjaga saaks sportlaselt lause: „Kuld uur kabi tall on hea asi.“ Kehaliselt nõrk kirjanik veedaks aega traktaadiga: „Sport kui inimsoo vaenlane“. Kirjanik ise on seotud paeltega seina külge, et poleks karta kokkuvarisemist [CXXXII:23].

Kuidas üksikud nimekad eesti kirjanikud võiksid publikule meeldida ja kuulsaks saada, seda kujutab Krusten.

Kuulus Kitzberg oleks veelgi kuulsam, kui ta kõrgushüppes mõne rekordi püstitaks [XXXV:16]. Roht siis, kui ta maratoni jookseks. Pildil paks Roht jooksmas, kusjuures higipiisad langevad vihmana üle keha alla [LXIX:18].

Alle saaks kuulsaks, kui ta näljakunstnikuna paar kuud vastu peaks [V:27] ja meeldiks publikule, kui ta esineks üle mandri jooksjana [V:32].

Barbarus võiks meeldida publikule, kui ta oleks maailmameister maadluses [IX:15].

Gailit saaks kuulsaks jalgpallimehena, milleks nähtavasti erili-seks eelduseks on tema pikkus [XIV:40]. Publikule võiks ta meeldida kondiväänajana, mida soodustaksid needsamad eeldused [XIV:49].

Kärner võiks publikule meeldida teivashüppajana [XLII:9], O. Luts köietantsijana [XLVIII:10], Tuglas poksijana [XC:43], Adson jalgpallimängijana [IV:14], Ridala kõrgushüppajana [LXVIII:3], Visnapuu mõõganeelajana [XCVII:39]. Samuti meeldiks publikule, kui Metsanurk lööks klaunina vurri [LI:17], J. Semper püstitaks mõne rekordi pää pääl seismises [LXXVI:13], Tassa oleks kuulitõukaja [LXXXVIII:6] või pommitõstja [LXXXVIII:10]. Ühe sõnaga, kui iga kirjanik oma näilistele kehalistele eeldustele vastavalt valiks mõne spordiala, siis võiksid nad ajavaimule vastavalt publikule meeldida ja kuulsaks saada.

Oma seisukohta spordi kohta pannakse väljendama Luts, kes siis imestab, et millised haiglased võivad küll inimesed olla, et koguvad spordiväljakul endale tervist [XLVIII:14].

Sportlase suhtumist kirjanduse auhindamisse liialdab Gori karikatuur „Vaim ja keha“: sportlasel on käes suur karikas, kirjanikul looberpärg ja kotis ka veidi. Sportlane ei jõua küllalt imestada veidrust, et kirjutamise eest ka auhindu antakse [CXXXII:133].

Kirjaniku tulevikuperspektiiv, mis spordi suure populaarsuse tõttu kirjanduse varju jätab, pole veetlev. Kirjanik peab musklit kasvatama, kui tahab võita rahva tähelepanu. Ta harjutab tõstmist — kangi ühes otsas paberirull, teises tindipott [CXXXII:167].

1931. a. teatab „Uudisleht“, et Eesti Kirjanikkude Liidu juurde on asutatud spordiring.

Selle teema võtab kõverpeeglisse „Uudislehe“ enda karikaturist. Kirjandus üksi ei suutvat viia Euroopasse, sinna võivat saada mees vaid siis, kui ta murrab pooleks raudteeroopa [CXXXII:91].

Sama teade ilmub ka „Vaba Maas“. Selleteemalisel Gori karikatuuril lastakse sportlane kahjurõõmutseda: „Ega see pole romaani-kirjutamine, poju!“ [CXXXII:90.]

Mõni päev hiljem toob „Uudisleht“ följeton-spordireportaaži kirjanikkude esivõistlustest, täis päevakaja ja poliitikat. Följetoni saadab paar karikatuuri. Ühel kujutatakse tõkkejooksu finišit: eesmärgiks Kul-ka, viimast tõket ületavad Metsanurk, Barbarus, Kärner, Gailit, Visnapuu, Rumor, Tuglas, Semper. Kõik on ühel joonel. Stopperiga kontrollivad Adson ja R. Kangro-Pool. Taga vaatab peegasus. Et finišilindi asemele oli pandud päalkiri „Kultuurkapital“, seepärast võistles esikoha pärast igaüks nii, et saavutati uus maailmarekord [IV:16].

Teivashüppes on võistlejaid kolm. Jaik tuleb esimeseks — hüppab rannaliival taevani, teiseks Barbarus, kes on võrreldav aeroplaaniga, kolmandaks Ast, kes ei lõpeta enne, kui on lumiste kõrgusteni välja jõudnud [IX:26].

Kirjanik ja majandus. Vähe tulutoov kirjanikukutse toob endaga kaasa ka raske majandusliku seisukorra, mis paneb kirjaniku sageli kannatama nälga ja riietuma kehvalt või tundma veel muidki ebamugavusi. Kirjaniku majanduslikkudes raskustes on süüdistatud seltskonda, kes ei hooli kirjaniku maistest tarvidustest. Kuidas kirjanikukutsest mõnel pool aru saadakse, valgustab R. Tiituse seeriakarikatuur „Kuidas kirjanik end elatama peab“ (1925). Üksikute piltide satiir on liialdatult terav. 1. Seltskond arvab, et kirjanikul kui kõrgel järjel seisval inimesel pole vaja kehalisi mõnususid. Ta võib end laternaposti otsa riputada ja kirjutada. Siis pole ta kellelegi tülik. 2. Söömisest peab ta loobuma ja palja söögi vaatamisega vürtspoe akna taga nälga kustutama, päalegi seob söömine inimest materiaga. 3. Vaimsete jõudude suurendamiseks ta peaks askeediks hakkama, et enesepiitsutamisega omandada imet-tegevat võimet: endast mõõga läbi pistma, naelu kehha taguma, pää otsast maha lööma jne. 4. Isegi oma hinge peaks ta kehast eraldama, end kanaks moondama jne., et siis laatadel ülalpidamist teenida. 5. Et elu on niikuinii mõttetu, oleks

kena, kui kirjanikul jõudu oleks oma hing Nirvaanasse saata. 6. Kes aga ei taha söögist ja muist mõnususist loobuda, tuleksid saata hipo-droomile, kus nad võistluse sissetulekuist end võiksid elatada [CXXXII:24]. Karikatuuri satiir on sihitud ka ajavaimu vastu, mis eelistas sporti kirjandusele.

Otsesõnalises tähenduses rohkem „enesetunnet“ soovib endale kirjanik R. Kiviti sama-aegsel karikatuuril, ja tõmbab püksirihma tühja kõhu ümber koomale [CXXXII:25].

Eluläheduse-programmi vaidlusaineks saamise ajastul ilmub O. Kangilaski karikatuur, mis kujutab vahet seltskonna ülakihi ja kirjaniku eluvaadete ja -tingimuste vahel: enese paksuks nuumanud tõusikupaar kohtab tänaval kirjanikku, kelle välimus avaldab nälgimise ja viletsuse tunnuseid. Ta riidedki on kortsus ja narmendavad. Tõusikuproua aga pahandab, et see kirjanik polevat põrmugi elulähedane, sest ta kirjutab ainult viletsusest ja näljast [CXXXII:104].

Raamatu-aastal filmiti ka mõningaid kirjanikke. Seda aitab omapoolselt illustreerida R. Tiituse karikatuur. Tiitus kujutab kaamerameest kirjaniku viletsas ärklitoas, kus kirjanik elutseb primitiivsete elutarvetega. Ta palub filmijat, et see kas tule väikeseks keeraks või ainult rinnapildi teeks, muidu paistavad lapid pükstel liialt silma [CXXXII:112].

Kirjanikkude austamise väärpõhimõtteid riivab Krusteni karikaatuur „Ausambamaania“. Haige ja nälgiv kirjanik palub seltskonnalt toetust, kuid see vastab: „Kas hull olete — kõrvake enne, siis vaata, kust ausamba jaoks raha saame!“ [CXXXII:8.]

1926. a. pani Eesti Koolinoorsoo Keskliit Juhan Liivi tänavas asuvale majale nr. 3 mälestustahvli päälkirjaga: „Siin elas Juhan Liiv 1891.—1892. a.“ Selles sündmuses leiab Krusten aine karikatuuriks: kirjanik vaatleb mainitud mälestustahvlit ja lausub: „Kui minule tulevikus igale poole, kust mind on korterist välja visatud, mälestustahvlikest tahetakse panna, siis on aga järeltuleval põlvel tegemist.“ [CXXXII:22.]

Ainelised raskused pole meie kirjanikkudele tundmatud. Muretu loov töötamine on paljudele olnud saavutamatuks ideaaliks. Rahuldava äraelamise kindlustamine on sundinud tasuvamale kutsetegevusele. Karikatuur toob drastiliselt esile raskused ja asetab olukorra omasugusesse valgusse.

Eruditsioon ja kogemused. Meie kirjanikkude suhtumist teistesse kirjanikkudesse riivatakse piltsatiiris õige teravalt. Gori laseb karikaatuuril „Eesti kirjanikud Euroopas“ eesti kirjanikke seista välismaal Schilleri ausamba ees ja ütelda: „Jah, see Schiller oli ikka ka mingi kirjanik olnud.“ [CXXXII:9.] Aga ka oma kirjanduse tundmises on

meie kirjanikud kas täielikud ignorandid või ei taha nad tunnustada kedagi teist enese kõrval. Kiviti karikatuur „Kirjanikud ja Kreutzwald“ viib kirjanikud kohvitassi juures vestlusse, kus üks lausub teisele: „Mis sa arvad, kas Kreutzwald oli kirjanik? Kas maksab teda tervitada?“ — Teine: „Hm... aga mis sina ise arvad...“ [CXXXII:27.]

Samasugune lugu on elamuste ja kogemustega. Väga sageli pilgatakse luuletajate läbielamuste puudust teoste kirjutamisel nagu ka asjade esitamist, mis luuletajast seisavad veel kaugel.

Nõnda ütleb üks poetess, et mineval nädalal olla ilmunud ta teine armulaulude kogu, kuid nüüd, leiab ta, olevat aeg tundma õppida, mis on armastus [CXXXIII:14]. Teises karikatuuris kirjanik leiab pärast vastavaid kogemusi, et armastus esineb siiski teist moodi, kui ta oma romaanis kujutas [CXXXII:37].

Vastuolu kujutatava aine ja kirjaniku isiklikkude kogemuste vahel kujutab HaVe karikatuur „Luule ja tõde“. Noor kirjanik väidab end tundvat, et vanadus on kole, kus juuksed on halliks läinud ja ta ise on jäänud jõuetuks ning nõrgaks [CXXXII:65]. Sama vastuolu luuletaja isiklikkude omaduste ja luuletaotluste vahel kujutab HaVe ka teisel karikatuuril: luuletaja lausub: „Imelik, ma võin luuletada nii tormisest kui ka vaiksest merest, aga sõita ei või ma kummalgi.“ [CXXXIII:20.] Või Tiituse pilge: luuletaja istub vaikselt mere rannal, pliiats suus, ja fabuleerib täis paatost: „Kuis ma kihutan läbi mässava mere, surm silma ees, südames julgus...“ [CXXXIII:21.]

Kirjanikkude kirjaliku väljenduse abitus on Tiituse karikatuuri „Kirjanik ja korrektor“ aineks. Kirjanik ei tunnista parandatud kujul ilmunud tööd omaks, kuid korrektor kinnitab kirjaniku autorlust ainult selle vahega, et ta olevat käsikirjast kõik loogika-, psühholoogia-, kirja- ja mõttevead parandanud [CXXXII:32]. Siin karikatunist mõnuleb kirjaoskamatute kirjanikkude viperustest.

Vastutustundetud fantaseeritud reisikirjade-loomingut pilkab HaVe. Üks kohvikukirjanik küsib teiselt, kas ta on Itaalias käinud. Teine eitab seda, jaatab aga, et ta paar reisikirja Itaaliast on küll kirjutanud [CXXXII:29].

Milliseid kogemusi oleks kirjanikul vaja, näitavad järgmised karikatuurid.

On huvitav, kuidas karikaturisti kõverpeegli kohaselt kirjanikud hangivad andmeid oma teoste jaoks. Madrus läheb daamiga. Kirjanik peatab neid ja palub nende nõusolekut kaasatulekuks, sest tal on vaja romaani ainet [CXXXII:59]. Teine, kes tahab romaani kirjutada maaelust, palub maameest jutustada, kuidas sünnib tangude

külimine [CXXXII:63]. See on lihtsalt üldiselt tuntud anekdoodi illustreerimine. Üks aineotsija on pugenud naisteenija voodi alla, sest ta tahab tutvuda naisteenijate eluga, et sellest kirjutada romaani [CXXXII:134].

Muljete ja elamuste saamiseks kirjanikud karikatuuri valgustusel sageli ehtsa asemel kasutavad ersatsi. Gori kujutab luuletajat maal kirjutamas luuletust „Muljeid metsast“. Ehtsa metsa asemel ta on torganud maasse hulga keppe ja marsib nüüd inspiratsioonihoo nende vahel [CXXXIII:47]. Või oma inspiratsioonihoo näeb tänavat pühkivais kojaeitedes naisi, kes lendlevad ta ümber nagu sääsed [CXXXIII:45].

Kuivõrd vaimuvaeseid ja kohtlasi kirjanikke üldse leidub, pilkab R. Tiitus: kirjanik tuleb kirjutusmaterjali-kaupmehe juurde ja pragab: kirjastajad ütlevad, et tal olla vilumata sulg. Miks aga kaupmees müüb talle vilumata sulgi [CXXXII:77].

Suur produktsioon. Kirjanikuks või luuletajaks oma isikliku kriitika kohaselt ei ole osa luuletajaid oma loomingu kvaliteedi, vaid kvantiteediga. Nõnda kaebab kirjanik a. 1928 Gori karikatuuris, et see on onupojapoliitika, kui teda ei tunnustata. Ometi ta kirjutab sada rida tunnis [CXXXIII:23a]. Üldse tõlgitseb karikatuur asja nõnda, et kvantiteedi kasvamisega kahaneb kvaliteet. See võib saada tulevikus enesekriitikata uhkeldajate labastusnumbriks. Üks „luuletaja“ saadab (1929) atleetide eeskujul konkurentidele väljakutseid otsustavaks matsiks. Ületamatu sentimentalist Juku Helila kutsub säärasele jõuproovile Juss Angervaksa, kes peab temaga jõudu katsuma romaanide, novellide ja luuletuste kirjutamises. Kui väljakutsutu talle 20 minutit vastu peab, saab ta 1000 kr. Võistlus meestega, kes minutis vähem kui 75 rida teevad, ei huvita üldse. Nüüd siis võib ka publik otsustada, kes õige luuletaja on [CXXXIII:24]. Arusaadav, et see karikatuur loodi ajal, millal teoste lehekülgede arv hakkas mängima suurt osa. Mahukaid romaane on ilmunud 1927. aastast kuni tänapäevani. Seda tähendab ka Gori karikatuur seerias „Kirjanikkude luulevalla sõidukid“, et moodsa romaanikirjaniku peegasus on pikakoivaline toonekurg [CXXXII:56]. Uusi romaane kirjanik loob lumehangedena. Ise ta istub selle kohutava lehekülgedevirna otsas ega saa säält enam alla (1935) [CXXXII:108]. Teine samasugune on Gori karikatuur „Luule ja elutõde“ (1929). Kirjanik jääb ümberkukkuma raamatuvirna alla ja lausub: „Ise olen kirjanduse nii kõrgele viinud, — nüüd ta tapab mu!“ [CXXXII:52.] Gori karikatuurid pilkavad ka kirjanduslikkude teoste rohkust (1937): naine pragab laua juures töötava mehega: „Mis sinuga on juhtunud, Andres? Kell näitab juba lõunatundi ja sa pole veel täna ühtki ro-

maani kirjutatud!“ [CXXXII:142.] Teine naine pahandab oma mehega, et ta on endale tossikese kaela saanud, kes ei saa millegagi toime. Hakaku vähemalt maalavadele näidendeid kirjutama [CXXXII:144]. Pilkeobjektiks on muidugi maalava-tükkide vähene väärtus, mille kohta sel ajal ilmus ajalehekirjutusi.

Endisaegse ja käesaegse kirjaniku mõtteviisi võrdleb Gori karikatuuris „Kirjaniku uhkus“. Enne vana auväärne kirjanik esitas väärrika iseteadvusega oma teose, mida ta oli kirjutanud 10 aastat. Nüüd noormees pakub enne kuulmata ülbusega teost, mille ta visanud valmis kahe õhtuga (1937) [CXXXII:158].

Kirjanikkude suurt ja mitmekesisist produktsiooni pilkab Gori teiseski karikatuuris. Üldiselt on kõne all tühjade hällide probleem. See on arutlusaineks ajakirjanduses, riigijuhtide kõnedes ja seltskonnas. Gori karikeerib a. 1936 kirjanikku, kelle hällid on täis „imikuid“. Ühes on näidend, teises novell, kolmandas romaan, neljandas draama, viiendas ajalooline romaan. Neile ta joodab sorskust kordamööda tinti [CXXXII:138].

„Puudaste romaanide ajastul“ võib tekkida muidugi ka pilge Prantsusmaal ilmunud eesti novellide antoloogia arvustuse puhul a. 1937, et see pole midagi väärt, sest ei kaalu paari naelagi [CXXXII:169]. Kui ajakirjanduses J. Hünerson soovitas välismaade eeskujul meilgi piimabaare (1937), soovitab Gori pilkavalt ka kirjandusebaare, kust januneja saaks soovide kohaselt värske armudraama, veriromaani vm. [CXXXII:147].

Positiivsus ja negatiivsus. Nõue positiivse sisuga kirjanduse järele on meil juba ammu. Seni käsitletud küsimuste juures see ilmnes Eduard Vilde teoste auhindamise, õigemini toetusraha-küsimuse puhul. Polnud ju V. Reimani nõue midagi muud, kui nõue tema meelest positiivsema kirjanduse järele. Positiivsed ei võinud olla selleaegse Kirjanduse Seltsi mõõduandvate ringkondade arust Vilde sotsialistlik meelsus ja seksuaalsete küsimuste liiga vaba käsitlemine. Kiriklikkude ringkondade (minister H. Bauer, L. Raudkepp) rünnakud moodsale kirjandusele, mida omal ajal esindasid Visnapuu, Kivika ja teiste teosed, polnud ju midagi muud, kui nende ringkondade positiivsuse-nõuded. Vastuseis „Siuru“ moraalivabadusele on tingitud samadest nõuetest. Niisamuti pörkas Metsanurga ja Rumori poliitiliste tegelaste kujutamise positiivsuse-nõudjate normide vastu. Kardavoi appikutsumine oli viimasel puhul niisama vali või koguni palju valjem kui „moraalivabade“ siurulikkude või „shimmikultuuriliste“ „Lendavate sigade“ puhul või Suitsu „Soni-mandria“ rünnakud Raudsepale.

Elujõuetuse, manduva ning vähe eetilise elutunde vastu kirjanikkude loomingus kõneldakse niisiis ka iseseisvuse esimesel kümnendil²⁹²). Estetism ja kunst-kunsti-pärast-põhimõtte olid andnud kirjandusele vastutustundetuid tüüpe; realistliku kirjanduse uus võidulepääs oli viinud ühiskondliku elu varjukülgede kujutamise äärmusse. Jõuetud, haiglased ja virilad tüübid muutsid kirjanduse põhitooni troostituks, tegid loomigu pahede registreerimiseks, sest autorite suhtumine ümbrusse oli kritiseeriv, ilma et ükski neist sellest kuigi mõjuval määral väljapääsu oleks näidanud. Tõsielu varjukülgede kujutamise kõrval ei näinud nad elujõulisi ega austamisväärsemaid kujusid.

Avalik arvamus ja tuntud isikute seisukohavõtud süüdistasid kirjanikke hädaohtliku pessimismi ja vastutustundetuse sugereerimises²⁹³) ning hiljem (1932 jj. ühes vapslusega) riigile hädaohtlikkude poliitiliste ideede levitamises²⁹⁴).

Säärased rünnakud ühelt poolt valmistasid teed loojate ja lugejate juures „positiivse“ kirjanduse tekkimiseks. Päälegi tekkis kirjanikkude enestegi keskel tervem reaktsioon senise vastu. Järk-järgult kujunes ka sotsiaalne tellimus, mida mõnelt poolt täideti (Jakobsoni „Töö algus“). Püüti vältida abnormsete nähtuste kujutamist ja hakati esile tõstma läbilõikevoorusi, eriti tööinimese voorusi. Pikad romaanid hakkasid kujutama elujõulisi, teokindlaid, aatelisi talupoegi ja võimsaid eesti esivanemaid, kes otse uskomatu sitkuse ja sihikindlusega ületavad kõik raskused (Metsanurk: „Soosaare“, Mälk: „Läänemere isandad“). Nõnda siis — tasakaalunihutamine kallakuga „positiivsuse“ poole, mille äärmuste vastu kirjanikud varsti vastastikku üksteist hakkasid süüdistama (vt. Jakobsoni arvustus Metsanurga „Soosaare“ kohta).

Sõnad „positiivne“ ja „negatiivne“ said arvustuses sagedasti esinevaiks sõnadeks.

Et avalikkuses küsimuse ümber juba ammu ägedasti piike murti, pöördus „Looming“ 1937. a. oma lugejaskonna poole ringküsimusega: „Mida arvate positiivsusest ja negatiivsusest meie tänapäeva kirjanduses?“ Vastuseid ankeedile tuli kirjanikelt, arvustajailt ja kultuuri-tegelasilt. Ankeedi jätkuks võiksime pidada Redo karikatuuri

²⁹²) A. Anni: Kas meie elutunne degenerereerub? Dünamis I.

²⁹³) Näit. ütleb O. Loorits, et logelema, sulitama ja elu hävitama olevat meid õpetanud Ormussonid, Nipernaadid ja Lodjapuud. Ihkame positiivset tööd, nõuame eetilisemat kultuuri. Vt. Pvl. 18. I 1932, nr. 17, lk. 5. Ka: „Äritegemine kultuuriga“. Pvl. 13. XII 1932, nr. 341, lk. 5; „Äritegemine nimega“. Pvl. 30. XII 1932, nr. 355, lk. 4.

²⁹⁴) Vt. „Looming“, lk. 94 jj.

„Kratiss“: „Võitlus kirjanduslikul parnassil ehk piikidemurdmine positivistide ja negativistide vahel võhiku ettekujutusel“: ühel pool on Visnapuu, Adson, Gailit ja Metsanurk, kes ratsutavad inglitena sulepääl. Visnapuu on kõige ees, käes lipp „Positivism“. Pikk Gailit laotab teiste üle oma õnnistavad käed. Nende vastu on viis kuradit, negativistid, samuti sulepää seljas. Nende sulepääst-piigid põrkavad kokku, mille tagajärjel piserdub alla tinti. Ülalt paistab rahapung päikesena, mis nagu seletakski kogu võitluse mõtte [IV:36. Joon. 41].

Võitlus kirjanduslikul parnassil
ehk

Joon. 41. piikidemurdmine positivistide ja negativistide vahel võhiku ettekujutusel. Redo-Randel.

Samal ainel on Gorilt teine karikatuur „Moodne poos“. Kohvikupublik vaatab ja arvustab kirjanikku: „Ta tahab olla positivist, kuid on ainult „poositivist““. [CXXXII:171.] Kirjanik esineb väga kõrgis poosis.

Positiivne romaanitegelane on see, kes ei tee kogu romaani jooksul suudki lahti [CXXXII:70].

Positiivsuse programmist loobumist kujutab Gori a. 1938 karikatuuris „Kirjanik vahetab tähiseid“. Kirjanik käsib teenijal viia välja positiivse mannekeeni, sest ta tahtvat võtta eeskujuks jälle elava inimese [CXXXII:177].

Kirjanduse kriis. Kirjanduse kriis järgnevate karikatuuride järgi on peamiselt lugejate kriis. Selle valgustuses publik muretses

ja luges kirjandust äärmiselt vähe. Toodang jäi oma enamuses pikaks ajaks ladudesse seisma ja loojad seetõttu kannatasid majanduslikult. Kirjandust tarvitati raamatukogudest või hangiti mujalt laenuks. 1928. a. ilmus karikatuur, milles lastakse kirjanduse-tarvitajal pöörduda autori poole. Kirjanduse-harrastaja on kuulnud, et kirjanik on raamatu kirjutanud, kas ta ei annaks seda ka küsijale lugeda [CXXXII:43].

1930. a. kirjandusnädala karikatuuride vaatevinklist kirjandus levib autorieksemplarides. Üks kirjanik puhub morsiklaasi juures teisele, et ta teosel olevat hää minek. Ta olevat juba 30 autorieksemplari ära jaganud [CXXXII:65]. Koguni nii, et autor ostab ise veel ühe eksemplari oma raamatust, et siis oleks kaks eksemplari müüdud [CXXXII:68]. Vähesse ostu tagajärjel on laod täis, mida tõendavad aastast aastasse kestvad odavmüügid. Juba 1926. a. ühel karikatuuril luuletaja tuleb kirjastajale pakkuma oma uut luuletuskogu ja saab viimaselt vastuseks: „Täiesti võimatu [kirjastada], keldrites ei ole enam ruumi!“ [CXXXII:28.]

Raamatu-aastal vilksatas ajalehis teade, et Tartu kirjastuste keldrid on täis realiseerimata raamatuid. Samal ajal teatati ka, et kavatsetakse valmistada filmi raamatu sünnist lugeja kätte jõudmiseni. Karikaturist katsub seda ainet näha vastuoksuslikult seeriakarikatuuris „Raamatu elukäik“: 1. Luuletaja ootab inspiratsiooni. 2. Töö valmib loomisvaludes. 3. Teos seatakse trükivalmis. 4. Siis see läheb asjast-huvitatute kätte. Ja asjast-huvitatud on — rotid [CXXXIII:34]. Seda luuletaja muret kujutab veel teinegi karikatuur: poeet kannab seljas raamatuvirna ja ahastab: „Ise kirjutan, ise trükin, ise müün ja nähtavasti pean ise lugema kah!“ [CXXXIII:42.] Vähesele ostmisele on seltsinud siin lugeja-probleem.

Vähene minek surus alla ka raamatu turuhinna ja autorihonorari. R. Tiituse 1933. a. ilmunud karikatuuri aluseks on ajaleheteade, et luuletuskogude autorihonorar olevat tänapäeval viis krooni. Luuletaja küsib voorimehelt, kuipalju ta kuus teenib. Voorimees vastab: „Vast viiskümmend krooni tuleb, noorhärä.“ Luuletaja: „Ohoh! Siis peate ju kümme luuletuskogu kirjutama!“ [CXXXIII:33.]

Kirjandusnädala kirjanduspropaganda mõju ja uute autorite arvukat juurdekasvu katsub O. Krusten pilgata seeriakarikatuuris „Propaganda kirjanduse heaks“ a. 1931: 1. Kirjanik: „Eesti taat, sa pead nüüd ka kirjandust lugema!“ 2. „Ärka tuimusest, osta kirjandust ja loe!“ 3. „Soo, ta tunneb nüüd juba kirjanduse vastu huvi ja hakkab lugema.“ Kui ollakse jõudnud taadile lugemiskunst selgeks õpetada, vastab ta kirjandusepropageerijaile: „Täna, ma kirjutan nüüd ise raamatuid ja romaane.“ [CXXXII:83.]

Kirjanik ja kohvik. Kokkusaamise-, mõttevahetuse- ja ajalehelugemisepaigana on kohvikul meie oludes tähtis koht, seda eriti Tartu kehvemate haritlaste ringkonnis. Ka paljud kirjanikud, kel on võimatu korraldada kodus võõruspidusid ja tellida ajalehti suuremal arvul, veedavad päevas teatava osa puhkeajast kohvikus. Kohvikukultuur on muutunud aja jooksul naelaks, mida armastatakse ikka taguda, kui tahetakse paha läkitada kirjanikkude aadressil. Kohvik on laiemate masside jt. eemalolijate arusaamise järgi koht, kus ainult aetakse tühja juttu, viidetakse aega ja tekitatakse intriige. Muidugi vastab see mõnel määral ka tõele, kuid siiski ei võta see kohvikult ta tähtsust kokkusaamise- ja mõttevahetusepaigana. Vaatame, kuidas näeb karikatuur kirjanikku ühenduses kohvikuga.

Kohvik on mõnele nagu teiseks koduks, nagu näitab O. Krusteni karikatuur „Mure“ (1925). Kirjanik lausub, et Oskar Wilde pani oma geeniusse ellu ja talendi kirjandusse, tema paneb oma talendi kohvikusse, aga seda ei tea, mida kirjandusse panna [CXXXII:17]. Meie poetide peegasus seisab aina kohviku uksekäeraua külge seotuna (1923) [CXXXIX:2]. Kuid kohvikupeegasus ahastab, et ta on nõrk ja jõuetu, sest toit, mis preili talle klaasi valab, ei anna jõudu taevaalustesse regioonidesse tõusmiseks [CXXXIX:15]. Kui aga kohvihinda 1930. a. tõstetakse, langeb esimeseks ohvriks peegasus. Pildil: politsei teeb protokollil koolnud peegasusele [CXXXIX:21].

Kirjanik on karikatuuri tõlgitsusel kohvikule nii paratamatult andunud, et viib rahahädaga koguni Vanemuiselt laenatud kandle pandimajja, kui aga oleks võimalik luuletaja meele edasi elada — kohvikus [CXXXIII:31].

Kirjanik on linna kõikide kohvikute külaline. Kord (1937) avastab kohvikupoet, et tööpäev venib jälle tunni võrra pikemaks, sest uus kohvik avab oma ukse [CXXXIII:44].

Tartus oli 1929. aastal streik kohvihindade tõstmise pärast. Gori tõlgitsusel peab selle tagajärjel kogu eesti rahvas kannatama, sest kirjanik hakkab nüüd kirjutama [CXXXII:48]. Tiituse sellesisulise karikatuuri kohaselt ainult vana armsa kohviga tõuseb jälle peegasus [CXXXII:49].

Kohvikukirjanik saab oma elamused ja kogemused kohvikust. Ta nõuab kord (1930), et kohviku seinu laiendataks, muidu jääb silmaring liiga kitsaks [CXXXII:71]. Kui suure vihma tagajärjel vesi 1936. a. ujutas üle keldrikohviku, siis rõõmustas kirjanik, et ta võib nüüd kirjutada novelli ranna-äärsest elust [CXXXIII:41]. Ka autasu vastu kirjanik ei vaidle, kuid meelsamini võtaks ta talu asemel kohviku [CXXXII:175].

Kohvikus on kirjanik võõrdunud loodusest. Ta käsib preilil tõmmata aknale eesriided ette, muidu päike paistab aknast sisse [CXXXIII:40], või ta järeldab kevade tulekut sellest, et kärbes on ta kohviklaasi lennanud [CXXXIII:18].

Kirjanduse kriisi ajastul, kui ajakirjanduse teateil Tallinn pidi saama oksjonisaali (1937), otsustab kirjanik oma tööjõuetu ptruu ka oksjonile viia, et saada vähemalt kohvirahagi [CXXXII:173].

Kaasaegset kirjanikku kujutatakse 1926. a. seeriakarikatuuris „Kuidas meie kirjanikke kujutada“. Loomadele laulvana, päike lüüra küljes, teda kujutada ei või. Ei ka kandlega varustatult ingli kõrval seisvana. Ammugi ei või teda kujutada pateetilisel sõidul pilvedele, käes kannel, all vahutav hobune. Küll aga võib teda kujutada kohviklaasi juures istuvana [CXXXII:28].

Tõusik kirjanduses. 20. sajandi kolmandal kümnendil lõi õitsele uusrealistlik kirjandus, mis oma ained valis kaasaja elust ja püüdis seda kopeerida. Eriti armastatud alaks sai igasuguste majanduslikkude roimade — vekslivõltsimiste ja hiljem (1928—32) spekulierimiste, saherdamiste ja alakihi karjeristide kujutamine. Karikatuuris kajastub see mitmel korral.

Ühel karikatuuril a. 1929 spekulant ütleb oma pojale: „Kirjanikuks ma sind ei luba hakata, poiss. Kirjanikud on kõige autumad inimesed ilmas. Kui meiesugune mõne smugeldusega sisse kukub, kirjutavad nad kohe romaani!“ [CXXXII:57.]

Metsanurga näidendi „Agulirahvas läheb ajalukku“ puhul laseb Gori karikatuuris „Tõusikutõbi kirjanduses“ tõusikut, keda kirjanikud armastavad sarjata, uhkeldada, et just tõusik toidab kirjanikke. Kui poleks tõusikut olnud, keda kirjanikud oleksid siis kujutanud näidendeis ja romaanides [CXXXII:97].

Kuidas uusajalik päevaprobleemide kujutaja on sõltuv oma aimest tõsielus, seda kujutab Gori seeria „Romaan“. Kirjanik kirjutab romaani, milles ta muuseas kujutab ka vürtspoodnikku, kel habe ajamata ja küüned leinas. Vürtspoodnik loeb seda ja vihastub. Kui ta hiljem läheb poest võlgu tooma „krakovski vorsti“, ei saa ta seda. Küll aga saab veel sõimata. Kirjanik töötab romaani ümber teises trükis, kisub maha kõik „moraalivastased“ laused, siis võib ta jälle saada „krakovskit“ [CXXXII:114].

Intriigid. Üldise tähelepanu alla on võetud kirjanikkude omavahelised hõõrumised ja tülid. Neid on jälgitud alati teatava kahjurõõmuga ja neist on loodud följetone ja karikatuure. See on niisama terav ja üldhuvitav küsimus kui kohviku- ja Kultuurkapitali-küsimuski, on nendega õieti seoses. Küsitakse ikka, et milleks kirjanikkudele toetust riigi poolt, nad muud ei teegi, kui veedavad aega koh-

vikus või aina intriigitsevad. Säärane vaade on saanud nii üldlevine-
nuks, et sääraseid etteheiteid tehes peagu enam ei mõteldagi. Kari-
katuuris kajastub see küsimus kogu iseseisvusaja. Ühel karikatuuril
a. 1926 pärast Kultuurkapitali summade jagamist kujutab Gori, mida
maamees näitusel näha tahaks. Ta tahaks näha nimelt kirjanikkude-
kultuurkapitalistide harilikku tööd (mis seisneb tülitsemises)
[CXXXII:26]. Omavahelised võitlused Kul-ka summade ümber on
kestnud aastaid. Kannatada-saanud karjuvad Kul-ka muidugi maha
[CXXXII:58]. 1930. a. kirjandusnädala puhul ilmub sellesisulisi
karikatuure mitu, sest sel ajal oli ju tugev võitlus orbiitlaste ja va-
nema generatsiooni vahel. Gori leiab, et kirjanikkude igapäevane
töö on omavahel kisklemine. Kui nad hakkavad kirjandusnädalat
pidama, kes siis nende töö ära teeb [CXXXII:67]. Teine sama-
aegne karikatuur kujutab kirjanikke omavahe! üksteisele sülitamas,
mille lõppmoraal on see, et lugeja hakkab mõlemale üle õla vaatama
[CXXXII:66]. Kui kirjandusnädal on möödas ja nn. pidulik osa
läbi, siis võivad kirjanik ja lugeja jälle lahku minna [CXXXII:69].

Üks Gori karikatuur kujutab kirjanikke intrigeerimise eest au-
märke saamas [CXXXII:101]. Intrigeerimise põhjusist mainitakse
pääle Kul-ka summade veel kadedust ja enese alamalolu-tunnet. Üks
kirjanik ütleb teise kohta, et see on üks igavene käpard, sest ta on
kirjutanud parema romaani kui ütleja [CXXXII:102].

Väliskirjanikke eesti karikatuuris

Väliskirjanikke esineb eesti karikatuuris vähe, ja sedagi ena-
masti mõne kirjandusliku sündmuse ühenduses või mõõtekujuna.

Näiteks valiti Eesti Kirjanikkude Liidu 10. aastapäeva puhul
V. A. Koskenniemi Liidu auliikmeks. Aastapäevapidustusist võttis
osa Koskenniemi isegi. Juubeli puhul ilmus paar rühmakarikatuuri,
milles kujutati ka Koskenniemit. Üks on lihtne näokarikatuur
[CXIII:1], teine: Koskenniemi tantsib Underiga valssi [CXIII:2].

1931. a. Soome kirjanikkude külaskäigu puhul ilmusid lehtedes
Kersti Bergrothi [CI:1], Arvi Järventausi [CIX:1], Ilmari Kianto
[CXII:1], Olavi Paavolaineni [CXVII:1] ja Elina Vaara [CXXV:1]
šaržid.

Ajaleheteateil kavatsesivat Tallinna asutada kirjanduslik salong,
et meie vaimutegelased üksteist tundma õpiksid. Et selle asja ümber
peeti suuri sõnalahinguid kirjanikkude vahel (vt. Suits-Raudsepa
duell, Kirjanduslik Orbiit jm.), siis tärkas Tiitusel kujutus salongist:
üks loobib teist Goethe, Shaw' ja Homerose teostega, ise lausub:

„Tunned nüüd mind, sa tattnina, — ja seni oled sa alati kirjutanud, et mina sinust nõrgem kirjanik olla!“ [CHI:1.] Seinal raamis Cervantese pilt.

Gori karikatuur „Vastne geenius“ on puändiga eesti spordivai- mustusest. Itaalias on tunnustatud geeniuks Dante, Saksamaal Goethe, vanas Kreekas Homeros, Inglismaal Shakespeare, Venes Tolstoi [CXXIV:4], Eestis aga jalgpallimees Kapsa Juss.

Gorki esineb meie karikatuurides peamiselt poliitilise vaatenurga all. Nõnda es-er'ide tapmise vastasena Venemaal [CIV:2]. Hiljem Venemaale asunud ja Stalini sõbrana lastakse Gorkil öelda, et vanad jumalad on troonilt tõugatud. Et rahvas ilma läbi ei saa, olgu talle „meie“, s. o. Stalini ja Gorki isikus uued [CVI:3]. Kui 1932. a. Gorkile oletatud Nobeli auhind läks mujale, siis lõi Gori jälle karika- tuuri temast — linnuke ei läinud lõksu, sest sööt polnud vist küllalt noobel [CXXIV:6].

Boris Pilnjakist ilmus karikatuur tema ringreisi puhul Eestis [CXVIII:1]. Severjaninist ta 50. sünnipäeva puhul [CXXI:1].

Kuigi Tolstoid on karikeeritud mitmel korral, väärrib esiletõst- mist Tiituse karikatuur „Vaim ja naised“. Juuli Steinmann on avaldanud naiste karskuspäeval a. 1937 mõtteid, et mõni meie kir- janik nägevat vahel niisugune välja, et kui lugeja seda teaks, ta ku- nagi ei võtaks enam kätte selle kirjaniku teost. Karikatuur kujutab Steinmanni põgenemas Tolstoi eest, kel suur habe, särk pükstel, käed koos. Steinmann lausub: „Taevakene; või nii kole meesterahvas on Leo Tolstoi, — ja mina olen lugenud tema raamatuid!“ [CXCIV:6.]

Eesti teatrite operetisõbralikku kunstisuunda pilgatakse Ibseni kaudu a. 1931. Igasugused Ibsenid tulevat suruda teatrist eemale. Tänapäeval harivat rahvast operetikangelane. Pildil klaun [CVIII:3].

Mussolini näidend „Sada päeva“ oli Eestis etendusel 1931. a. Karikatuur „Diktaator näitekirjanikuna“ kujutab Mussolinit otsusta- mas, et vaja välja anda ka vastavad seadused, mis tagaksid kõikjal tüki menu [CXV:1].

Shaw saab meie karikatuuride aineks enne kõike Venes-käimise puhul. Karikatuur peab väljendama Stalini üleolekut. Stalin lausub seljakoti ja kepiga marssivale Shaw'le: „Ah teie oletegi siis Mr. Shaw, — aga kes te's õieti olete?“ [CXXII:1.] Teravat kriitikat kaasaegse Venemaa kohta sisaldavad järgmised karikatuurid: Gori kujutab Shaw'd reisimehena maapäälse paradiisis. Ta istub kurvalt ja mõt- likult, ümber lehvib Stalin inglina. Ta vaatleb ümbritsevat ristide- merd ja lendavaid kaarnaid [CXXII:2]. Krusteni mõttekujutuse järgi pakutakse Shaw'le Venes korvide viisi puuvilja. Ta lausub siis, et

delikatess maitsvat suurepäraselt, kuna ümber valitseb nälg [CXXII:3]. Gori üks karikatuur põhineb ajaleheteatel, millest üks ütleb, et dr. Woronov tahtvat Shaw'd noorendada, teine, et seletusi, mis Shaw andnud Venemaa kohta, peetakse lapsikuiks. Pildil: Stalin pakub Shaw'le soskut, mis ilustatud viisnurgaga, ja annab talle nõu end mitte noorendada lasta Woronovist. Tehku veel üks reis Venesse, siis ta muutub täiesti lapseks [CXXII:4].

Shaw tüdimust tsivilisatsioonist pilkab kaks karikatuuri [CXXII: 6, 7] ja Shaw naljasoont ühe välisautori karikatuur [CXXII:8].

Kokkuvõte.

Käesoleva töö jooksul võis veenduda, et ka kirjanduslik karikaatuur, nagu karikatuur üldse, on sisult enama sti päevavõitluse teenistuses, rahuldades päämiselt hetkevajadusi. Ta on õieti aktiivne võitlusvahend, seega sõltuv igakordseist väliseist tingimustest. Karikatuuri laadi kujunemisel on määrav osa ka publikul, kelle maitset karikatuur arvestab.

Karikatuur kajastab kirjanduslikke sündmusi nende kronoloogilises järgnevuses, kuigi mõni sündmus püsib teisest kauem aktiivne ja on aineks karikatuurile veel aastaid („Siuru“). Sellest järgneb, et karikatuure kronoloogiliselt reastades saame omasuguse kirjandusloo, milles enamvähem kõik olulised momendid on esindatud, kuigi erapoolikult ja virildatult.

19. sajand. Eesti karikatuur on hiline nähtus, veel hilisem on selle kasutamine kirjanduslikus võitluses. 19. sajandi esimesed karikatuurid on poliitilise sisuga (Jannsen, Grenzstein, Kõrv, Hermann, Veske), kuna kirjamehed olid ühtlasi ka poliitikategelased. 19. sajandi lõpul tekib küll paar puht-kirjandusliku sisuga karikatuuri, kuid need on külalised võõrsilt. Oma karikaturistid meil veel puuduvad, vähe-võimaldavad on ka trükitehnilised tingimused, terve kirjanduslik elugi on alles algastmel.

Esimene, kellelt ilmus karikatuure eesti kirjanikest, oli Tõnis Grenzstein. T. Grenzsteini loodud on ka esimese eesti pilkelehe „Oleviku Naljalisa“ karikatuurid (1883).

1900—1916. Iseseisva kirjandusliku elu kehvuse ja silmapaistvate karikaturistide puudumise tõttu ei lisandu 20. sajandi esimesil aastakümneil muud, kui rida poliitilise sisuga karikatuure kirjanikest, kes on ühtlasi ka ajakirjanikud. K. Pätsi asutatud „Teataja“ aktiveerib poliitilist elu ja toob karikatuuri võitlusrelvana appi seni-seile. „Teataja Nalja lisale“ (1901) seltsivad varsti „Meie Matsi“

üksikud väljaanded, hiljem asutab K. A. Hindrey iseseisva pilkelehe „Sädemed“ ja asetab karikatuurile erilise rõhu. Käesolev ülevaade tunneb saajandi esimeste aastate karikatuuriloomingu vastu huvi küll ainult seetõttu, et rida kirjandusloolisi nimesid esineb poliitilistes karikatuurides (Enno, Hermann, Kõrv, Grenzstein, Jürgenstein, G. E. Luiga).

Noor-Eesti. Kirjandusliku karikatuuri tõeline algus langeb meil ühte meie kunstilise kirjanduse ja iseseisva kirjanduselu algusega. Noor-Eesti astumisega avalikku ellu laieneb karikatuuri ainevald kirjanduslike probleemide võrra. Noor-Eesti põrkas kirjanduselus valitseva realismi ja naturalismi (Vilde, Peterson-Särgava) ja ühiskondlikus elus domineeriva rahvuslikult häälestatud „Postimehe“ ringkonna vastu, kutsudes välja parodiaid ja karikatuure.

Noor-Eesti suunaotsimisi puudutab karikatuur 1908. aastast, kujutades Noor-Eestit noormehena liberalismi, sotsialismi ja konservatismi teelahkmel. G. Suits võitluses J. Tõnissoniga tõmbab enesele „Postimehe“ karikatuuride piitsutused. Eriti J. Aaviku keeleuenduslikud üritused saavad sest ajast pääle karikaturistide ratsuks. Kirjanduslikest teostest annab karikatuuriks hääd ainet J. Randvere [= Aaviku] poolilukirjanduslik „Ruth“, mille pärast Aavikut hakatakse süüdistama prantsuse kultuurihaiguse põdemises. Samuti satub karikatuuri B. Linde oma novelliga „Heitlikud ilmad“.

Samal ajal toob ajakirjandus rea karikatuure Vildest, kellele tema auhindamisekselduste tõttu Eesti Kirjanduse Seltsiga suundub avalikkuse tähelepanu. Samuti tuleb sest ajast nimetada Kitzbergi kõmulist näidendit „Made Puju“ ja R. Rohtu, kelle süüdistamisi plagieerimises interpreteerib ka karikatuur, või „Momendi“ rühma liikmeid Heibergi, Visnapuud ja Rohtu.

Sellega oleks loendatud kõik tähtsamad motiivid, mis esinevad Maailmasõja-eelses kirjanduslikus karikatuuris. Hindrey nimele tuleb kirjutada selleaegse karikatuuriloomingu enamik ja paremik. Samasse ajastusse langevad esimesed katsed ka Gorilt ja O. Krustenilt. Asjaarmastajana tegutsenud karikaturistidest väärib mainimist Toomas Gutman.

1917—1938. Vene revolutsiooni aastaga muutub olukord. Kirjanduslik elu hoogneb ja mitmekesistub. Karikatuur muutub kirjanduses üha sagedasemaks võitlusrelvaks. Karikatuuri tähtsaimaiks motiivideks saavad üksikute kirjanikkude või kirjanduslike rühmituste erineva eluvaate, loomingulaadi või isikliku esinemise küsimused.

„Siuru“ luule on oma individualismi ja elumaitsmistaotluste poolest äärmuslik, mistõttu ta suudab enda vastu tähelepanu äratada

ja seda kaua enesel pidada. Karikatuuride aineks saavad rühmlaste poolt harrastatud välissümbolid (krüsanteemid), omavahelised kõnetusnimed ja üldsust ärritavad välised esinemised (loosimine, Gripenbergi õhtu).

Kõige viljakamaks aineks on muidugi üksikute autorite erootiline luulelaad, mille poolest eriti silma paistavad Underi „Sonetid“, Visnapuu „Amores“ ja Gailiti „Saatana karussell“. Karikeeritakse veel Tuglast ta enda novelli tegelase Arthur Valdesena, A. Adsonit murdeluuletajana ja Allet ning Semperit. „Siuru“ püsib karikatuuris üle kümne aasta.

Karikatuur kujutab ka noorsugu „Siurult“ kõrtsimeeleolus eluõpetusi vastu võtmas, eriti pärast Viljandi kongressi a. 1922.

„Boheemkonna lagunemisena“ registreerib karikatuur aktiivse kirjanikkonna seasmisi lõhesid, mis olid tingitud isiklikest vastuoludest ja erinevaist maitse suundadest. 1919. a. lagunemine väliselt ühtlane, seesmiselt heterogeenne „Siuru“. Lagunemine kajastub Alle ja Gailiti följetonides ning karikatuurides.

Liialdatud romantikale vastukaaluks tekib uusrealism: „lüürilise šokolaadi“ asemele nõutakse „toitvat karbonaadi“. Aineala laiendajaks saab A. Kivikas oma realistlikkude novellidega ja esimeste asunikuromaanidega, mille alusel Krusten kujutab Kivikat asunikuna.

Gailit ja Visnapuu tahtsid tõendada, et kirjanike omavaheliste hõõrumiste ja külarealismis sissetungimise tagajärjel sureb puhas kunst — Esmeralda. Gailiti följetonistlikke esinemisi saatsid karikatuurid. Vastukaalu külarealismile tahavad Gailit ja Visnapuu luua ka uue rühmaajakirjaga „Peninukid“. Ajakiri jääb ilmumata, kuid annab tükiks ajaks ainet karikatuuridele.

„Tarapita“. Kirjanikkonda aitab pisut liimida ühiskondlikus elus tekkiv uus hädaoht — tõusiklus ja korruptsioon. Kirjanikud hakkavad uue kultuuriliikumise platvormil tervendama haiget ühiskonda. Asutatakse uus kirjanikkude ühing „Tarapita“. Selle rühmituse ekspressionistlik-pateetilisest programmist loetakse äärmist poliitilist vasakpoolsust ja Tuglast selle rühma ideoloogina karikeeritakse kommunistiks. „Tarapita“ stiili karikatuuri käsituses pannakse esindama A. Alle. Samal ajal on karikatuur aga ka kirjanikkonna siseheitluste illustreerijaks: Gailit ja Visnapuu ei liitu „Tarapitaga“, vaid ründavad seda rahvuslikult baasilt. Neile suunatud A. Alle följetonilöögid on hiljem illustreeritud karikatuuridega.

Eesti Kirjanikkude Liidu ja „Loomingu“ asutamisest pääle koonduv peagu kogu kirjanduslik elu nende ümber. Ka karikatuurilooming on nende punktidega tihedasti seotud. Karikatuurid „illustreerivad“ Liidu organite tegevust ja liikmete omavahelisi konflikte.

„Loomingusse“ puutuvad karikatuurid hindavad „Loomingu“ artiklite ja ilukirjanduslike tööde väärtust, nende maailmavaatelist sisu ja ajakirja mitmelt poolt algatatud reformimiskatseid.

Kultuurkapital, mis asutati 1925. a., hakkas kirjanikele jagama iga-aastast toetust. Varsti näitab karikatuur eri rühmade, juhuslike rühmituste ja üksikute kirjanike võitlusi summade saamise ümber ja arvatavat ebaõiglust toetuse jaotamisel.

Omamoodi elevust tekitavad ka kultuurkapitali reisistipendiumid kirjanikele, ja ajakirjandus toob rohkesti karikatuure, mille aineks Tuglase reis Põhja-Aafrikasse (1928) ja sellele järgnenud reisirakendused. Samuti karikeeritakse Rumori sõitu Indiasse (1930).

Auhinnad. Karikatuuridele pakuvad ainet ka 1932. a. asutatud kirjanduslikud auhinnad aasta- või pikemaajalise toodangu eest. Kui pääle rahaliste auhindade kuulutatakse välja kirjaniku autasu-talu, siis karikeeritakse esmalt mitmesuguseid kirjanik-talumehe tüüpe, hiljem auhinnasaajat Mälku mitmesuguseis situatsioones.

„Kirjanduslik Orbiit“. 1929. a. tekib uus kirjanduslik noor-põlvühmitus eluläheduse lipukirjaga, kes asub võitlusse noor-eestilise eluvaatega. Nende ajakiri „Kirj. Orbiit“ avaldab sümboliste (Suits, Enno) naervaid karikatuure, nende vastased taas kari-keerivad orbiitlaste oletatavat tahet end maksma panna E. Kirjanik-kude Liidus ja Kultuurkapitalis.

Rahvuskirjanikud. 1933. a. organiseerub rühm debütante rah-vuskirjanike sildi all, kes pretensioonikate esinemistega kutsuvad esile hulga karikatuure. Karikeeritakse nende liialdatud „positiiv-suse“ nõudmist, hellust arvustuse suhtes ja nende kirjanduslikku alaealisust.

„Looduse“ romaanivõistlused. K./Ü. „Loodus“ korraldas 1927. a. alates mõneaastase vaheajaga romaanivõistlusi. Sellest võtsid rõhu-vas enamikus osa noored debütandid. Karikatuurid iseloomustasid võistluste tulemusi kui lehekülgede-produktsiooni, millel vähe väärtust. Võistlevad romaanid on karikatuuride kujutusel valmimatute, alles aabitsat veerivate noorurite sõnadetegemine, äpardunud ameti-vahetajate ja väljakujunemata algajate looming.

Üksikkirjanike looming omaette on olnud viljakaks aineks kari-katuristidele. Selle kokkuvõttev esitamine pole siinkohal tarviline, sest lugeja võib soovitud autori kohta kerge vaevaga ülevaate saada.

Arvustaja ja kirjaniku suhe on karikatööri valgustusel vaenlik. See on karikaturistidele palju-tarvitatud motiiviks. Karikatuur ena-masti laidab meie arvustuse alaealisust, arenematust ja pääliskaud-sust teosesse süvenemisel.

Veel on karikatuuris käsitletud teemasid, nagu kirjanike raske majanduslik olukord, nende eruditsioon ja kogemused, publiku ja arvustajate nõudmised positiivse kirjanduse järele ja kirjanike süüdistamised negatiivsuses, kriisid meie kirjanduses, kirjanik ja kohvik, kirjanike omavahelised intriigid, romaanikirjanike suur produktioon, eneseülistamised jne. Pääle selle on meie karikatuuris esindatud ka rida väliskirjanikke.

Seega oleks üldjoontes esitatud siakuuluvate karikatuuride ainek. Et välja tõsta veel mõnd huvitavamat küsimust teises läbilõikes, võiks mainida näiteks

generatsiooniprobleemi kajastusi meie karikatuuris. Generatsiooniküsimused karikatuuris esinevad juba Noor-Eesti ajal, kus eelnev põlv Hindreyga eesotsas naeruväärustab nooreestlaste taotlusi nii sõnas kui pildis. Generatsioonivõitluse kajastusi leidub ka „Siuru“ ajastul, millal vanem põlv laidab siurulaste esinemispüüdeid ja egogeniaalset maailmasuhtumist. Teadlikumat generatsioonivõitlust arendab „Orbiit“, kes asub sõjajalale Noor-Eesti järellainetustega. Uus põlv ise kasutab ses võitluses vaheda relvana piltsatiiri. Kui G. Suits tungib kallale uusasjaliku noorpõlve loomingule, siis toob noorpõlv võrdluseks välja Suitsu enda noore-ea luule ja asetab selle muuseumi.

Varsti pärast orbiitlaste esinemist illustreerib karikatuur uue noorkirjanike rühmkonna — rahvuskirjanike eneseteostamispüüdeid, nende pürgimist „Loomingusse“, resp. avalikkuse ette ja nende hirmu arvustuse ees. Ühtlasi karikaturist vanema põlvkonna seisukohti esindades naerab rahvuskirjanike alaealisust peegasuse juhtimisel.

Rahuneval ajal pärast sõdu ja revolutsioone kaotab lüürika domineeriva koha romaani ees. **Pikkade romaanide ajastu** avab Tammisaare a. 1926 oma suurromaaniga „Tõde ja õigus“ I, millele järgnevad „Looduse“ romaanivõistlused köidavad lugejate tähelepanu nii võrd, et lüürika jääb peagu täiesti kõrvale. Mõjuvaks teoseks sel ajastul kujuneb A. Jakobsoni „Vaeste patuste alev“. Karikatuuris kajastub nii „puudaste romaanide“ ilmumine kui ka lüürilise liigi allakäik.

Karikatuuril on tähtis koht sotsioloogilis-ajaloolises kirjandusevaatluses. Seepärast on karikatuuride uurimise tähtsus kirjandusloole ka selge. Karikatuur lähtub oma aja üksikühtlusest, heidab välkvalgust kirjanike eneste ja kirjanike ning lugeja vahekordadele, nende mentaliteedile, miljöole jne.

Eesti karikatuur on reageerinud väga erksalt igasugustele kirjanduslikele sündmustele, seda alates iseseisvusaajast üha tihedamalt. Paarikümnele iseseisvusaastale langeb paar tuhat kirjanduslikku kari-

katuuri. See omakorda kõneleb siiski ka avalikkuse huvist kirjanduse vastu, mida omakorda karikatuur on aidanud tekitada niihästi positiivse, veel enam ehk oma negatiivse hinnanguga.

Päevavõitluse teenistuses seistes karikatuur kajastab teravalt kaasaja kirjanduslikku maitset, eriti seda, mis osale kirjandushuvilist on vastuvõtmatut. Kuna karikatuuri oluliseks püüdeks on naeru tekitada, seisab karikatuur peagu alati opositsioonis kellegagi või millegagi (kirjanik, arvustaja, lugeja, maitseuund). Harva on karikatuuri tendents pooldav, enamasti ikka võitlev, pahesid paljastav. Mida ründavam ja teravam on karikatuur, seda mõjuvam. Nii meiegi kirjanduslik karikatuur on enamasti teravalt satiiriline: ta ründab lugejaid, nende vaimulaadi, kirjanduslikke rühmitusi, arvustust ja publikut.

Paari sõnaga tuleb iseloomustada ka tähtsamaid eesti **karikaturiste**. Meie esimese avalikkusele esinenud karikaturisti T. Grenzsteini tööd on päris algelised nii sõna- kui pildiosas, on märkimisväärsed õieti ainult oma vanuse tõttu.

Tehniliselt paremad, kunstiliselt samuti vähepakkuvad on Toomas Gutmani karikatuurid, kelle karikatuur seisneb õieti ainult situatsioonis ja mõnel määral ka tekstiosas. Füsiognoomia ja liigutuste kujutamine on siingi üsna algelised.

Tugevat võitlusteravust ja ideoloogilist selgroogu on K. A. Hindrey karikatuuridel, seda eriti sõnaosas ja jooniste kompositsioonis. Samuti avaldavad Hindrey karikatuurid tihti hääd maitset. Tehniliselt on Hindrey karikatuurid sageli viimistlemata ja abitud.

Silmapaistvam karikaturist on aga Gori, kelle joon on plastiline ja täis dünaamikat. Gorile kuulub ka arvuliselt kõige rohkem karikatuure eesti kirjanduse kohta. Avara fantaasiaga ja lööva sõnaosaga on ta kõige teravamalt satiiriline. Seejuures võib Gori luua väga mitmekesises stiilis. Tema loomingus on konstateeritud maailmavaatelite seisukohavõtude ebastabiilsust, mis võib tulla ainete ja eesmärkide dikteerimisest karikatuuride tellijate poolt või ka muudest isiklikumat laadi põhjustist.

Enam huumorit ja grotesksust on Krusteni loomingus. Võimeilt ei jää Krusten Gorile alla, kuigi ta stiilides pole nii vahelduv. Ta pole nii teravkriitiline, armastab aineksest enesest koomilist leida. Selle näiteks võiksid olla ta seeriad eesti kirjanikkude loomingu ja toetuste jagamise kohta Kultuurkapitalist. Ta on ka produktiivsem zoomorfiseerija. Nii Gori kui Krusten oskavad hingeliigutusi näo kaudu tabavalt edasi anda.

Silmapaistvalt suur on ka R. Tiituse kirjanduslike karikatuuride produktsioon. Ta leiab tihti huvitavaid koomilisi situatsi-

oone, mida suudab tabava sõnaosaga täiendada. Ta joon pole nii plastiline kui Gori või Krusteni oma ja kipub eriti viimasel ajal ennast kordama ning trafaretseks muutuma.

Redo-Randeli karikatuurides on satiirilist teravust ja ideoloogilist kindlailmelisust.

Pääle nende on kirjanduslikke karikatuure loonud H. Valtman, O. Veldeman, R. Kivit, V. Jakobson jt.

Lõpuks huvitab muidugi küsimus, millist osa etendab karikatuur kirjaniku loomingus. Kas karikatuur suudab kirjaniku laadi ümber kujundada, teda naerdes suunata teisele teele? Et seda kindlasti väita, peaksime küsimuse abstraherema tervest reast kõrvaküsimust. Sageli ei rünnata karikatuuridega üksi, vaid koos arvustuste, följetonide, paskvillide või muuga, mis kõik mõjuvad koos. Lisaks tuleb arvesse ka rünnatava iseloom. Võib leiduda isikuid, keda pisimgi puudutus tasakaalust nihutab, või jälle, kel on ükskõik, mis temast räägitakse. On ju igale avalikule esinejale selge, et ta võib tekitada vastupanu ja ta on selleks juba ette valmistatud. Nii on raske väita, millist mõju karikatuur kirjanikusse avaldab. Tähtis polegi siin niivõrd eesmärgi saavutamine kui karikatuuri antud hinnang, mis ilmutab, kuidas kunagi kaasaeg on suhtunud kirjanikusse või ta teosesse.

Estonian Literature in Caricature.

The present work tries to give a survey of the caricatures which treat Estonian literature in a larger sense: individual writers and the themes of their poetry, the relations of the writer and the literary creations with the community and his colleagues, literary circles and institutions, criticism and the public.

Estonian literary caricature, like all caricature in general, is inspired by the events of the day. Thus the caricature reflects literary happenings in their chronological order. Consequently by arranging caricatures chronologically we obtain a unique history of literature where more or less all important happenings are represented, although in a partial and distorted form.

The 19th Century.

Estonian caricature is a late occurrence; still later is its use in literary polemics. The first caricatures of the writers of the 19th century are political (Jannsen, Grenzstein, Kõrv, Hermann, Veske), as the writers were simultaneously also politicians. At the end of the 19th century there are indeed to be found a few caricatures of purely literary contents, but these are guests from abroad. There were no caricatures; in a technical sense printing helped but little and literary life was indeed at its very beginning.

The first of the Estonian writers to publish a caricature was Tõnis Grenzstein. The caricatures of the first Estonian satirical paper „Oleviku Naljalis“ (Humorous Supplement to the „Olevik“) are also his creations. (See fig. 1. for the first page of this satirical paper.) There appeared only one number of this paper (1883).

1900—1916.

Owing to the indigence of the independent literary life and lack of prominent caricaturists the first years of the 20th century contribute no more than a series of political caricatures from writers who are also journalists at the same time. The „Teataja“ (Announcer) founded by K. Pääts activates political life and resorts to caricature as a weapon instead of those used till that time. Single editions of „Meie Mats“ soon join the „Teataja Nalja lisa“ (Humorous Supplement to the „Teataja“) and later there is published an independent satirical paper „Sädemed“ (Sparks) which lays especial stress on caricatures. The present survey is interested in their work only in so far as a number of literary historians are represented in the political caricatures (Enno, Hermann, Kõrv, Grenzstein, Jürgenstein, G. E. Luiga).

Young-Estonia (Noor-Eesti).

With the appearance in public life of the new generation the caricaturist's material was increased by literary problems. The Noor-Eesti clashed with the realism and naturalism governing literary life (E. Vilde and E. Peterson) and

the group round the nationally tuned „Postimees“ (The Postman) which dominated social life, calling forth parodies and caricatures.

In 1908 a caricature depicts Young-Estonia seeking a path, representing it as a young man at the crossroads of liberalism, socialism and conservatism. G. Suits in his polemic with J. Tõnisson arouses the sarcasm of the caricaturist (see fig. 8). Of literary works good material for caricature was given by J. Randvere's [Aavik's] semiliterary „Ruth“, for which Aavik was accused of suffering from cultural Gallomania, and by B. Linde's novel „Heitlikud ilmad“ (Changing Weather). The movement to renew the language started by J. Aavik especially attracted the attention of the caricaturist.

At the same time the press published a large number of caricatures of Vilde against whom, owing to misunderstandings with the Estonian Literary Society in connection with a prize, the attention of the public was diverted (see fig. 11).

Finally Kitzberg's sensational play „Made Puju“, R. Roht's plagiarism and the publications of the „Moment“ group have to be mentioned. This concludes the enumeration of the more important motives which appear in pre-war literary caricatures. The majority and the best of these caricaturist creations are the work of K. A. Hindrey. At this time Gori and O. Krusten make their first attempts. Of the amateur-caricaturists Toomas Gutman is worth mentioning.

1917—1938.

In the year of the Russian revolution the position changed. Literary life became brisk and variegated. The caricature was used as a weapon with increasing frequency.

„Siuru“.

In its individualism and zest for life the poetry of the „Siuru“ group is extremist, for which reason it succeeded in attracting attention to itself and keeping it for a long time. Caricaturists dealt with the outward symbols (chrysanthemums) work by some members of the group to emphasize their distance from the common herd and the events which disturb the vulgar mind.

The most prolific materials are, of course, the erotic poems of certain authors, the most prominent of which are: Under's „Sonetid“, Visnapuu's „Amores“ and Gailit's „Saatana karussell“ (The Devil's Merry-go-round). Of other caricatures, Tuglas's representation as Arthur Valdes, the hero of his own novel, A. Adson as a poet of dialect, Alle and Semper are worth mentioning. The „Siuru“ group was a subject of caricature for over ten years.

„Disintegration of the Bohemians“.

In 1919 the outwardly homogeneous but internally unequal grouping of the „Siuru“ disintegrated completely. In his feuilleton Alle describes how at that period the bohemians lived and quarrelled. Bohemian life also became a subject of caricature.

The irruption of a new direction of taste was added to personal contradictions. Neo-realism appeared as an antidote to exaggerated romanticism: nourishing porkchops were demanded instead of lyrical chocolate. A. Kivikas, who wrote the first novel about settlers and whom the caricaturists began to represent as a settler, was the first to enlarge the field of subjects.

On the other hand Gailit and Visnapuu showed that as a result not only of the friction among writers but also of the invasion of village realism pure art — Esmeralda — perished. Gailit's feuilletons were accompanied by caricatures.

As a counterpoise to village-realism Gailit and Visnapuu wanted to found a new group-periodical, „Peninukid“. Although this paper was not published it yet afforded material for some time to caricaturists.

„Tarapita“.

A new danger arising in communal life — snobbery and corruption — helped a little to draw the writers closer. They began to cure the diseased community on a more cultural basis. A writer's society, „Tarapita“, was founded. The expressionistic-rhetorical programme of this group was considered politically to belong to the extreme left and Tuglas, as the soul of this group, was caricatured as a communist and, in caricaturing the style of the „Tarapita“ group, A. Alle is taken as the representative. His literary attacks in the shape of feuilletons on the „Tarapita“ group's opponents, Gailit and Visnapuu, were later illustrated with caricatures.

The Review „Looming“ (Creative Art) and the Estonian Writer's Society.

Almost all the literary life of this country became centred round the Estonian Writer's Society and the literary review „Looming“ from their beginning. The creation of caricatures, too, was closely connected with them. The caricatures „illustrate“ the activities of the organs of the society and the conflicts among its members.

The caricatures concerning the „Looming“ assess the worth of the „Looming's“ articles and belletristic works their contents from the standpoint of *Weltanschauung* and the attempts at reform initiated in several directions by the periodical.

In 1925 there was established by the government a cultural fund from which annual grants were made to writers. Caricatures soon began to depict the struggles of the groups and individual writers to get the money and the supposedly unfair distribution of the grants.

The honoraria given by the cultural fund for travelling expenses to writers aroused excitement and the periodical press published a number of caricatures, the subject of one of which was, for instance, Tuglas's trip to North Africa (1928) and the subsequent description of the journey. Rumor's trip to India (1930) was also caricatured.

Literary prizes for yearly output or for productions taking a longer period also became subjects for caricatures. When, besides pecuniary grants, a farm was offered as a literary prize, caricatures at first presented various types of farmer-writers and later the prize-winner, Mälk, in different situations.

The Literary Orbit.

In 1929 there was formed a new literary group of the younger generation tending nearer to real life which began to oppose the Young-Estonian views. Their periodical „Kirjanduslik Orbiit“ (Literary Orbit) publishes laughable caricatures of the symbolists (Suits, Enno). Their opponents on the other hand caricature the supposed desire of the „Orbitans“ to carry weight in the Estonian Writer's Society and the cultural fund.

The National Writers.

In 1934 the young writers organized themselves under the name of national writers, and called forth caricatures of themselves through their pretentious demands. Their exaggerated demands for positivity, their oversensitiveness to criticism and their literary immaturity are caricatured.

The „Loodus“ Literary Competitions.

Since 1927 with intervals of some years the „Loodus“ Ltd. has held literary competitions. The overwhelming majority of those who entered have been young writers. Caricatures qualify the competitions as the production of pages of little worth. In the opinion of the caricaturists, these competitions are often an outlet for the verbosity of raw youngsters still turning the pages of their ABC's, or the creations of immature and unsuccessful rolling stones and beginners with unformed minds.

Writers' Creations in Caricature.

In this chapter are discussed the writers or types which have been created by them and found their way into caricature.

A. Kitzberg wrote feuilletons for the newspapers under the name of Tiibuse Jaak, hence he is represented as Tiibuse Jaak.

E. d. Vilde: On his 60th birthday the government of the Estonian Free State granted him the use for life of a villa with the necessary grounds. The finding of a suitable house took a long time, hence the caricaturists began to make fun of the long drawn-out search for a villa. Caricatures show him also in the struggle against the basic law of the veterans of the War of Freedom and as an honorary doctor of the University of Tartu.

F. r. Tuglas: According to the caricaturists the literary types created by Tuglas are fleshless and bloodless beings. His novels are like skeletons made of metal wire. As an aesthete he is characterized by his deportment and the flower in his buttonhole. Tuglas's Pegasus, too, is aesthetic. Of his works, his travel letters, his stories „Meri“ (The Sea), „Merineitsi“ (The Mermaid), „Androgüüni päev“ (Androgyn's Day) — Tuglas himself is Prince Androgyn — and the novel „Väike Illimar“ (Little Illimar) are subjects for caricature. Tuglas has also been caricatured as a critic.

H. V i s n a p u u: Besides the creations of the „Siuru“ times, the poem „Saatana vari“ (The Shadow of Satan) and the libretto with folklore as its subject, „Tõivupüha“ (The Tõivu Holiday), are caricatured.

A. G a i l i t: Gailit is frequently represented as Toomas Nipernaadi, the hero of his own novel: he is pictured with large Russian boots; his trousers fall in festoons, a low-crowned hat with a narrow brim is on his head, and he wanders about with a harp under his arm. In connection with „Toomas Nipernaadi“ the caricatures show the translation of the work into foreign languages, the rumours of its filming and Gailit as a possible winner of the Nobel prize. Sharply critical caricatures appeared, too, of his novel based on material of the War of Freedom „Isade maa“ (Land of our fathers).

A. K i v i k a s: „Lendavad sead“ (Flying pigs) a collection of futuristic miniatures by Kivikas aroused a sensation. Following it the novels about settlers afforded an opportunity of caricaturing Kivikas as a settler; he is also the representative of the evils of the times in the novel „Vekslivõltsijad“ (Forgers of Bills of Exchange).

R. Roht: In caricatures Roht's "Pan" or Roht himself as Pan are shown. Strongly disliking criticism, Roht always reacts to his critics. The caricatures show the controversy over the novel "Minevik" (The Past) as Roht protecting his work with a machine-gun.

A. Alle: His works "Ruunat Pegasus" (Gilded Pegasus), "Laul kleidist helesinisest" (Song of the Light-blue Dress) and his feuilletons form subjects for caricature.

A. Adson: The collection of poems "Vana laterna" (The old Lantern) permits Adson himself to be depicted as an old lantern. Many caricatures were caused by the play "Karu läheb mee lõksu" (The Bear falls into the Honey Trap). The play shows a society woman who neglects her home. The caricatures show an attack on the play by women in public life because of its ideology.

J. Semper: His works have given rise to comparatively few caricatures, though, for instance, on account of his poem "Veduri enesetapp" (The Suicide of the Engine-driver) Semper himself is depicted as an engine-driver.

Mait Metsanurk: Of Metsanurk's works the play "Kindrali poeg" (The General's Son) and the novel "Jäljetu haud" (The Traceless Grave) have for some time been objects of attention owing to their tendency to criticize the community. Each has a communist as the principal character. The caricature shows Metsanurk himself as the communist son of a general. In 1934 the historical novel "Ümera jõel" (By the Ümera River), which depicts the times of the coming of Christianity to Estonia, came under the disapproval of the clergy, as they saw in the novel a profanation of their religion. The novel seems, too, to have given cause for an unliterary criticism of the whole of modern Estonian literature by the clergy. The caricature depicts the struggle of the clergy with Metsanurk's novel and the whole of modern Estonian literature.

H. Raudsepp: The favourite subject for caricature is the popular village comedy "Mikumärdi" (At Mikumärdi Farm) which had a great success. The plays "Sinimandria" (The Blue Continent), "Kohtumõistja Simson" (Judge Simson), "Salongis ja kongis" (In the Drawing-room and the Prison Cell) and "Roosad prillid" (Pink Spectacles) are also caricatured.

J. Barbarus: The basis for caricature is his cubist-constructivist poetry. His favourite type is the multiplied person. He himself has been depicted as an aeroplane. He flies into the heaven of poetry on a cannon ball.

G. Suits: The caricatures of his creations take their motives from his collections of poems "Tuulemaa" (Windland) and "Ohvrisuits" (Sacrificial Smoke).

K. Rumor: Of K. Rumor's productions the collections of novels "Sääsed tormis" (Gnats in a Storm), "Lumiste kõrguste poole" (Towards the Snowy Heights) and "Kui Saara naerab" (When Sarah laughs) are caricatured.

V. Adams: The most important subject of caricatures is the collection of poems "Suudlus lumme" (A Kiss into the snow), especially its feeling of life and the controversy over this collection with Jürgenstein.

V. Ridala is depicted as an ancestor in caricatures on account of his poems "Ungru krahv" (The Count of Ungru), "Merineitsit" (The Mermaid), "Toomas ja Mai" (Toomas and May) whose subjects are from the past.

A. H. Tammsaare: The caricatures of A. H. Tammsaare are connected with the biblical play "Juudit" (Judith) and the novel "Tõde ja õigus" (Truth and Justice) with which he became world-famous in literature.

M. Under: O. Krusten depicts her as the sun basing itself on the sun motive in her poetry.

O. Luts is caricatured together with the type he himself created: Joosep Toots, favourite of youth; besides this some of his novels and plays have also given material for caricatures.

A. Mälk: The caricatures make a laughing stock of Mälk's attempt to go to the oil-shale mines as a simple workman to collect material for a novel; some of his plays are also subjects for caricature.

Aino Kallas: Of her creations in the distorting mirror are worth mentioning the historical play "Mare ja tema poeg" (Mare and her son) the criticisms and caricatures of which repatched her on national grounds.

Besides there have been caricatured also E. Hiir, J. Jaik, K. Hindrey, Mats Mõtslane, E. Peterson-Särgava, J. Sütiste, A. Taar, A. Tassa, B. Kangro and H. Vuolijoki.

In the light of the caricature the relation between critic and writer is one of enmity. This is the chief motive of the caricature. Further subjects for caricature are the immaturity and superficiality of Estonian criticism.

A further subject for caricature is the difficult economical position of the writers, their erudition and experiences, the demands of the public and critics for positive literature, accusations that writers offer nothing, the literary crises, the writer and the café, intrigues among themselves, the over-production of novel writers, self-praise and a number of foreign writers.

Bibliograafia.

I Aavik, Johannes (1880).

1. Kilik 7. IV 1912, nr. 6, lk. 16. — 2. Säd. 1913, nr. 3 ja 4, lk. 32: [K. A. Hindrey]. — 3. Säd. 1913, nr. 5 ja 6, lk. 41: K. A. Hindrey. — 4. Säd. 1913, nr. 7, lk. 52: K. A. Hindrey. — 5. Säd. 1914, nr. 10, lk. 133: K. A. Hindrey. — 6. VM 18. I 1923, nr. 14, lk. 1: Gori. — 7. H o i a R o n k: Kaasaegsed 1926, lk. 66: K. A. Hindrey. — 8. Olion 1930, nr. 1, lk. 13: [R. Paris?]. — 9. Post. 18. V 1931, nr. 133, lk. 4. — 10. VM 27. VIII 1931, nr. 200, lk. 6: [Gori]. — 10a. Nool 8. I 1932, nr. 111, lk. 1: HaVe. — 11. Post. 17. XII 1933, nr. 296, lk. 7: [R. Tiitus]. — 12. Post. 24. XII 1933, nr. 302, lk. 6: [R. Tiitus]. — 13. Olion 1935, nr. 3, lk. 100: K. Vanaveski. — 14. R. Tiitus: Portreid 1935, lk. 107—108: R. Tiitus. — 15. VM 20. II 1936, nr. 42, lk. 2: [Gori]. — 16. VM 25. IV 1936, nr. 93, lk. 2: Gori. — 17. VM 5. I 1937, nr. 3, lk. 7: Gori. — 18. Post. 20. II 1938, nr. 50, lk. 8: [R. Tiitus].

Vt. Ruth — CLXIII.

II Adams, Vilmar (hiljem Valmar) (1899).

1. VM 13. III 1925, nr. 60, lk. 1: [Gori]. — 2. Kratt 14. III 1925, nr. 9, lk. 98: O. Krusten. — 3. Ronk 18. VII 1925, nr. 29, lk. 677: Gori. — 4. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 21: R. Tiitus. — 5. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 103: R. Tiitus. — 6. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 123: [R. Kivit]. — 7. Kratt 3. X 1927, nr. 40, lk. 317: O. K[rusten]. — 8. Tapper I 1927, lk. 47: R. [Tiitus]. — 9. Üliõpilasl. 10. III 1928, nr. 3, lk. 40: R. [Tiitus]. — 10. Üliõpilasl. 20. XII 1929, nr. 12, lk. 206: [R. Paris]. — 11. Nool 1. III 1930, nr. 14, lk. 7: [R. Tiitus]. — 12. Nool 6. IX 1930, nr. 41, lk. 14: [R. Paris]. — 13. Nool 4. X 1930, nr. 45, lk. 11: [R. Paris]. — 14. [Post.] Säd. 6. II 1933: [R. Tiitus]. — 15. R. Tiitus: Portreid 1935, lk. 180—183: R. Tiitus. — 16. [Post.] Säd. 7. XI 1937, nr. 302, lk. 8: [R. Tiitus].

Vt. CXCVIII; CC.

III Adamson, Hendrik (1891).

1. Esm. 24. XII 1936, nr. 52, lk. 6: Gori.

IV Adson, Arthur (1889).

1. Odamees 2. X 1919, nr. 7, lk. 7: O. K[rusten]. — 2. Vana Meie

Mats 1919, nr. 26, lk. 8: Gori. — 3. VM 23. I 1921, nr. 18, lk. 1: Gori. — 4. VM 23. I 1922, nr. 18, lk. 1: Gori. — 5. Õitsituled I, lk. 61: O. Krusten. — 6. A. A l l e: Lilla elevant 1923, lk. 71: O. Krusten. — 7. Esm. 26. I 1925, nr. 4, lk. 1: Gori. — 8. Säd. 25. IX 1926, nr. 39, lk. 308: O. Krusten. — 9. Kùlvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 123: [R. Kivit]. — 10. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 11. Säd. 16. VII 1927, nr. 29, lk. 248: O. Krusten. — 12. Kratt 3. X 1927, nr. 40, lk. 317: O. K[rusten]. — 13. Kratt 4. VI 1928, nr. 23, lk. 180: O. K[rusten]. — 14. Kratt 28. I 1929, nr. 4, lk. 28: [O. Krusten]. — 15. Kratt 22. IV 1929, nr. 16, lk. 125: [O. Krusten]. — 16. Post. 11. XI 1929, nr. 307, lk. 3. — 17. Kratt 13. I 1930, nr. 2, lk. 16: O. K[rusten]. — 18. Kratt 3. III 1930, nr. 9, lk. 69: [O. Krusten]. — 19. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 4: Sen-Sen. — 20. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 21. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 1: Redo. — 22. Uudisl. 23. II 1934, nr. 38, lk. 4. — 23. VM 1. XII 1934, nr. 283, lk. 7: [Gori]. — 24. Tl. Post 4. I 1935, nr. 1, lk. 3: Ove. — 25. VM 24. XII 1935, nr. 303, lk. 7: Gori. — 26. VM 29. I 1936, nr. 23, lk. 2: [Gori]. — 27. Õitsituled 14, lk. 19: Redo-Randel. — 28. VM 21. I 1937, nr. 16, lk. 3: Gori. — 29. Uudisl. 21. I 1937, nr. 14, lk. 4: Sen-Sen. — 30. Pvl. 21. I 1937, nr. 21, lk. 4: Redo-Randel. — 31. Kratt 31. I 1937, nr. 5, lk. 20: Redo-Randel. — 32. Teater, märts 1937, lk. 77: Redo-Randel. — 33. VM 12. IV 1937, nr. 81, lk. 2: Gori. — 34. VM 30. IV 1937, nr. 97, lk. 2: Gori. — 35. Pvl. 1. V 1937, nr. 118, lk. 6: Redo-Randel. — 36. Kratt 10. X 1937, nr. 38, lk. 149: Redo-Randel. — 37. Rhvl. 15. VII 1938, nr. 109, lk. 12: [Gori]. — 38. Kratt 2. X 1938, nr. 38, lk. 152: [Redo-Randel]. — 39. Kratt 27. XI 1938, nr. 46, lk. 184: Redo-Randel.

Vt. Karu läheb mee lõksu — CLXXVIII; Üks tuvike lendab merele — CLXXXV; veel CC.

V Alle, August (1890).

1. Sipelga-Kalender 1920, lk. 62: Gori. — 1a. Meie Mats 15. I 1921, nr. 2, lk. 8: [Gori]. — 2. VM 23. I 1921, nr. 18, lk. 1: Gori. — 3. VM 31. X 1921, nr. 290, lk. 1: Gori. — 4. Tl. Teat. 5. XI 1921, nr. 257, lk. 1: [O. Krusten]. — 5. VM 20. II 1922, nr. 42, lk. 1: Gori. — 6. VM 22. VII 1922, nr. 168, lk. 1: [Gori]. — 7. VM 2. IX 1922, nr. 204, lk. 8: [Gori]. — 8. VM 3. IX 1922, nr. 205, lk. 7: [Gori]. — 9. A. A l l e: Lilla elevant 1923, lk. 18: O. Krusten. — 10. Sääls., lk. 21: O. Krusten. — 11. Sääls., lk. 23: O. Krusten. — 12. Sääls., lk. 35: O. Krusten. — 13. Sääls., lk. 64: O. Krusten. — 14. VM 24. I 1924, nr. 19, lk. 1: Gori. — 15. Kratt 4. IV 1925, nr. 12, lk. 131. — 16. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 17: R. T[iitus]. — 17. Säd. 11. IX 1926, nr. 37, lk. 292: O. Krusten. — 18. VM 29. IX 1926, nr. 228, lk. 1:

[Gori]. — 19. Hoi a R o n k: Kaasaegsed 1926, lk. 36: K. A. Hindrey. — 20. A. G a i l i t: Aja grimassid 1926, lk. 83: Gori. — 20a. Kratt 28. III 1927, nr. 13, lk. 103: Hans K. — 21. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 122: [R. Kivit]. — 22. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 23. Säd. 2. IV 1927, nr. 14, lk. 113: R. Tiitus. — 24. Säd. 2. IV 1927, nr. 14, lk. 120: R. Tiitus. — 25. Säd. 7. V 1927, nr. 19, lk. 161: R. Tiitus. — 26. Säd. 21. V 1927, nr. 21, lk. 182: R. Tiitus. — 27. Säd. 18. VI 1927, nr. 25, lk. 212: O. Krusten. — 28. Kratt 3. X 1927, nr. 40, lk. 316: O. K[rusten]. — 29. Kratt 3. X 1927, nr. 40, lk. 317: O. [Krusten]. — 29a. Tapper I 1927, lk. 47: R. [Tiitus]. — 30. Kratt 21. V 1928, nr. 21, lk. 165: O. K[rusten]. — 31. Kratt 1. X 1928, nr. 40, lk. 316: [O. Krusten]. — 32. Kratt 28. I 1929, nr. 4, lk. 29: [O. Krusten]. — 33. Esm. 18. III 1929, nr. 11, lk. 1: Gori. — 34. Kratt 3. IV 1929, nr. 13, lk. 100: [O. Krusten]. — 35. Kratt 22. IV 1929, nr. 16, lk. 124: [O. Krusten]. — 35a. Post. 2. VI 1929, nr. 146, lk. 5: HaVe. — 36. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 5: [Gori]. — 37. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 6: Gori. — 38. Üliõpilasl. 20. XII 1929, nr. 12, lk. 196: [R. Paris]. — 39. VM 21. XII 1929, nr. 297, lk. 8: Gori. — 40. VM 24. XII 1929, nr. 299, lk. 7: Gori. — 41. Nool 25. I 1930, nr. 9, lk. 9: V. Sarap [= R. Tiitus]. — 42. Nool 1. III 1930, nr. 14, lk. 7: [R. Paris]. — 43. Kratt 3. III 1930, nr. 9, lk. 68: [O. Krusten]. — 44. Olion 1930, nr. 4, lk. 30: HaVe. — 45. Tl. Post 25. V 1930, nr. 21, lk. 7. — 46. Nool 30. VIII 1930, nr. 40, lk. 11: [R. Paris]. — 47. Nool 15. XI 1930, nr. 51, lk. 1: R. P[aris]. — 48. VM 13. XII 1930, nr. 292, lk. 7: Gori. — 49. Nool 18. IV 1931, nr. 73, lk. 1: [R. Tiitus]. — 50. Post. 12. VII 1931, nr. 185, lk. 5: [R. Tiitus]. — 51. Tl. Post 31. I 1932, nr. 5, lk. 3. — 52. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 53. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. — 54. Noole Suvitusleht 1933, nr. 26, lk. 3: VoK. — 55. Öitsituled 11, lk. 31: Gori. — 55a. Uudisl. 8. IV 1934, nr. 67, lk. 5: Sen-Sen. — 56. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 1934, nr. 21, lk. 82: [Redo]. — 57. Uudisl. 13. XII 1934, nr. 222, lk. 5: [Sen-Sen]. — 58. Post. 15. XII 1934, nr. 343, lk. 4: [R. Tiitus]. — 59. Kunstühing Pallas 1918—1938, lk. 8: R. T[iitus]. — 60. Tl. Post 4. I 1935, nr. 1, lk. 3. — 61. Uudisl. 8. II 1935, nr. 22, lk. 3: Sen-Sen. — 62. Post. 19. IV 1935, nr. 108, lk. 9: [R. Tiitus]. — 63. Olion 1935, nr. 4, lk. 148: -sen. — 64. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: [Gori]. — 65. VM 24. XII 1935, nr. 303, lk. 7: Gori. — 66. R. T i i t u s: Portreid, lk. 10—11: R. Tiitus. — 67. [Post.] Säd. 2. II 1936, nr. 31, lk. 5: [R. Tiitus]. — 68. Tänapäev 1936, nr. 3, lk. 79: R. Tiitus. — 69. [Post.] Säd. 5. IV 1936, nr. 93, lk. 5: [R. Tiitus]. — 70. Tänapäev 1936, nr. 10, lk. 327: L. Rull. — 71. Post. 24. IV 1937, nr. 110, lk. 3: [R. Tiitus]. — 72. VM 1. V 1937, nr. 98, lk. 4: [Gori]. —

73. VM 5. VI 1937, nr. 126, lk. 4: Gori. — 74. [Post.] Säd. 1. I 1938, nr. 1, lk. 10: [R. Tiitus]. — 75. UE 16. III 1938, nr. 75, lk. 6: R. P[aris]. — 76. [Post.] Säd. 28. VIII 1938, nr. 232, lk. 12: [R. Tiitus]. — 77. Post. 28. IX 1938, nr. 263, lk. 5: [R. Tiitus].

VI Alver, Betti (1906).

1. Tapper I 1927, lk. 55: R. [Tiitus]. — 2. Nool 31. I 1931, nr. 62, lk. 1: [R. Tiitus].

Andresen, Nigol. Vt. Arp, Ormi.

VII Antson, Alleks (1899).

1. Säd. 21. VII 1926, nr. 31, lk. 248: H. Lehepuu. — 2. Säd. 2. X 1926, nr. 40, lk. 318: [V. Turp]. — 3. VM 31. III 1927, nr. 76, lk. 1: Gori. — 4. Esm. 28. X 1929, nr. 43, lk. 8: Gori. — 5. Nool 15. III 1930, nr. 16, lk. 7: [R. Tiitus]. — 6. Nool 4. X 1930, nr. 45, lk. 11: E. P. [= R. Tiitus]. — 7. VM 13. XII 1930, nr. 292, lk. 7: Gori. — 8. Post. 17. I 1931, nr. 16, lk. 5: [R. Tiitus]. — 9. Nool 11. IV 1931, nr. 72, lk. 1: [R. Tiitus]. — 10. Nool 18. IV 1931, nr. 73, lk. 1: [R. Tiitus]. — 11. Post. 12. VII 1931, nr. 185, lk. 5: [R. Tiitus]. — 12. Nool 29. VIII 1931, nr. 92, lk. 1: [R. Tiitus]. — 13. Esm. 18. VII 1932, nr. 29, lk. 8: Gori. — 14. Säd. 21. XI 1932: [R. Tiitus]. — 15. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 16. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. — 17. Uudisl. 23. II 1934, nr. 38, lk. 4. — 18. Uudisl. 8. IV 1934, nr. 67, lk. 5: Sen-Sen. — 19. Uudisl. 10. VI 1934, nr. 109, lk. 10: Sen-Sen. — 20. VM 2. II 1935, nr. 29, lk. 7: Gori. — 21. Kratt 15. V 1938, nr. 19, lk. 75: [Redo-Randel]. — 22. Rhvl. 15. VII 1938, nr. 109, lk. 12: [Gori]. — 23. Kratt 2. X 1938, nr. 38, lk. 152: [Redo-Randel].

VIII Arp, Ormi [= Andresen, Nigol] (1899).

1. Olion 1931, nr. 3, lk. 102: Gori.

Ast, Karl. Vt. Rumor, Karl.

IX Barbarus, Johannes [= Vares, Johannes] (1890).

1. Meie Mats 24. IV 1920, nr. 62, lk. 9: [Gori]. — 2. VM 20. II 1922, nr. 42, lk. 1: Gori. — 3. VM 3. IX 1922, nr. 205, lk. 7: [Gori]. — 4. A. A l l e: Lilla elevant 1923, lk. 20: O. Krusten. — 5. Ronk 18. VII 1925, nr. 29, lk. 676: Gori. — 6. Säd. 31. X 1925, nr. 8, lk. 64: H. T. — 7. VM 5. XII 1925, nr. 283, lk. 7: Gori. — 8. Säd. 11. IX 1926, nr. 37, lk. 293: O. Krusten. — 9. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 10. VM 30. IX 1927, nr. 229, lk. 5: Gori. — 11. Kratt 3. X 1927, nr. 40, lk. 316: O. K[rusten]. — 12. Tapper I 1927, lk. 47: R. [Tiitus]. — 13. Tapper I 1927, lk. 55: R. [Tiitus]. — 14. Säd. 2. VI 1928, nr. 21, lk. 163: [R. Tiitus]. — 14a. Kratt 4. VI 1928, nr. 23, lk. 180: O. K[rusten]. — 15. Kratt 28. I 1929, nr. 4, lk. 28: [O. Krusten]. —

16. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 6: Gori. — 17. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 7: Gori. — 18. VM 22. XII 1929, nr. 298, lk. 7: Gori. — 19. Olion 1930, nr. 1, lk. 24: [R. Paris]. — 20. Säd. 1. III 1930, kirjandusnumber, lk. 73: [R. Tiitus]. — 21. Kratt 3. III 1930, nr. 9, lk. 69: [O.Krusten]. — 22. Nool 8. III 1930, nr. 15, lk. 7: X. — 23. Nool 11. X 1930, nr. 46, lk. 13: [R. Tiitus]. — 24. VM 13. XII 1930, nr. 292, lk. 7: Gori. — 25. Uudisl. 26. VIII 1931, nr. 97, lk. 6. — 26. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 4: Sen-Sen. — 27. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 4: Sen-Sen. — 28. Uudisl. 23. VII 1932, nr. 85, lk. 5: Sen-Sen. — 29. VM 31. VII 1932, nr. 178, lk. 5: HaVe. — 30. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. — 31. Öitsituled 11, lk. 30: Gori. — 32. Pärnumaa kõverpeegel 1933, lk. 34: Ove. — 33. Uudisl. 9. VIII 1934, nr. 150, lk. 6: Sen-Sen. — 34. [Post.] Säd. 7. XI 1937, nr. 302, lk. 8: [R. Tiitus].
Vt. CXCVIII.

Dolgošev, A. Vt. Rannit, A.

Dreverk, Frida Johanna. Vt. Morn, Reed.

X Ehrmann, Karl (1905).

1. Elu 6. V 1931, nr. 34, lk. 2: Ott O. — 2. [Post.] Säd. 19. IV 1936, nr. 104, lk. [5]: [R. Tiitus]. — 3. Pärnu Pvl. 9. XII 1936, nr. 283, lk. 22.

XI Eisen, Matthias Johann (1857—1934).

1. Meie Mats 1906, nr. 0, lk. 3: [T. Gutman]. — 2. Meie Mats 1906, nr. 0, lk. 4. — 3. Esm. 31. X 1932, nr. 44, lk. 8: Gori.

XII Enno, Ernst (1875—1934).

1. Säd. märts 1906, nr. 3: [K. A. Hindrey]. — 2. Säd. september 1906, nr. 9: [K. A. Hindrey]. — 3. Säd. oktoober 1906, nr. 10: [K. A. Hindrey]. — 4. Säd. dets. 1906, nr. 12: [K. A. Hindrey]. — 5. Meie Mats 1908, nr. 22, lk. 13: Hering [ps.]. — 6. Kirj. Orbiit 15. I 1930, nr. 2, lk. 5: [Gori].

XIII Ertel, Aliide (1877).

1. Säd. jaan. 1906, lk. [5]: [K. A. Hindrey].

XIV Gailit, August (1891).

1. Meie Mats 28. VII 1917, nr. 152, lk. 12: P. Aren. — 2. Meie Mats 29. XI 1919, nr. 41, lk. 9: [Gori]. — 3. Meie Mats 6. XII 1919, nr. 42, lk. 1: Gori. — 4. A. G a i l i t: Klounid ja faunid 1919, 1. vaheleht: R. Paris. — 5. Odamees 28. VIII 1919, nr. 2, lk. 6 = A. G a i l i t: Klounid ja faunid 1919, lk. 105: P. Aren. — 6. Odamees 2. X 1919, nr. 7, lk. 7: O. K[rusten]. — 7. Vana Meie Mats 1919, nr. 38, lk. 7: A. A. — 8. Meie Mats 24. XII 1920, nr. 94, lk. 13: Gori. — 9. Meie Mats 15. I 1921, nr. 2, lk. 8: Gori. — 10. VM 23. I 1921,

nr. 18, lk. 1: Gori. — 11. VM 31. X 1921, nr. 290, lk. 1: Gori. — 12. VM 3. IX 1922, nr. 205, lk. 7: [Gori]. — 13. Tõnu Tõrges: Marsi elanikud 1922, kaanel. — 14. A. Alle: Lilla elevant 1923, lk. 9: O. Krusten. — 15. Sääls., lk. 18: O. Krusten. — 16. Sääls., lk. 19: O. Krusten. — 17. Sääls., lk. 21: O. Krusten. — 18. Sääls., lk. 23: O. Krusten. — 19. Sääls., lk. 46: O. Krusten. — 20. Sääls., lk. 48: O. Krusten. — 21. Sääls., lk. 49: O. Krusten. — 22. Sääls., lk. 50: O. Krusten. — 23. Sääls., lk. 51: O. Krusten. — 24. VM 24. XII 1924, nr. 298, lk. 5: Gori. — 25. Esm. 2. II 1925, nr. 5, lk. 3: Gori. — 26. Ronk 18. VII 1925, nr. 29, lk. 676: Gori. — 27. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 17: R. Tiitus. — 28. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 20: R. Tiitus. — 29. Säd. 23. II 1926, nr. 8, lk. 60: [R. Tiitus]. — 30. Säd. 11. IX 1926, nr. 37, lk. 292: O. Krusten. — 31. Säd. 2. X 1926, nr. 40, lk. 318: [V. Turp]. — 32. VM 24. XI 1926, nr. 276, lk. 4: Gori. — 33. Hoiarõnk: Kaasaegsed 1926, lk. 84: K. A. Hindrey. — 34. A. Gailit: Aja grimassid 1926, lk. 36: Gori. — 35. A. Gailit: Aja grimassid, lk. 99: Gori. — 36. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 122: [R. Kivit]. — 37. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 107: Ed. Ahas. — 38. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 39. Säd. 2. IV 1927, nr. 14, lk. 113: R. Tiitus. — 40. Säd. 18. VI 1927, nr. 25, lk. 212: O. Krusten. — 41. Kratt 19. IX 1927, nr. 38, lk. 300: O. K[rusten]. — 42. Kratt 3. X 1927, nr. 40, lk. 317: O. K[rusten]. — 43. Säd. 10. XII 1927, nr. 50, lk. 415: V. T. — 44. Tapper I 1927, lk. 47: R. [Tiitus]. — 45. Tapper I 1927, lk. 55: R. [Tiitus]. — 46. Post. 20. II 1928, nr. 50, lk. 5: R. Tiitus. — 47. Kratt 21. V 1928, nr. 21, lk. 164: O. K[rusten]. — 48. Säd. 10. XI 1928, nr. 44, lk. 350: R. [Tiitus]. — 49. Kratt 28. I 1929, nr. 4, lk. 29: [O. Krusten]. — 50. Säd. 23. II 1929, nr. 8, lk. 60. — 51. Kratt 22. IV 1929, nr. 16, lk. 124: [O. Krusten]. — 52. Post. 2. VI 1929, nr. 146, lk. 5: HaVe. — 53. Post. 4. X 1929, nr. 269, lk. 2: HaVe. — 54. Kratt 7. X 1929, nr. 40, lk. 320: O. K[rusten]. — 55. Esm. 7. X 1929, nr. 40, lk. 8: Gori. — 56. Säd. 12. X 1929, nr. 39, lk. 239: R. [Tiitus]. — 57. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 6: Gori. — 58. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 7: Gori. — 59. VM 21. XII 1929, nr. 297, lk. 8: Gori. — 60. Kratt 13. I 1930, nr. 2, lk. 16: O. K[rusten]. — 61. Nool 1. III 1930, nr. 14, lk. 7: R. Tiitus. — 62. Säd. 1. III 1930, kirjandusnumber, lk. 73: [R. Tiitus]. — 63. Kratt 3. III 1930, nr. 9, lk. 68: [O. Krusten]. — 64. Kirj. Orbiit 5. III 1930, nr. 5, lk. 3: Gori. — 65. Olion 1930, nr. 4, lk. 36: HaVe. — 66. Tl. Post 24. VIII 1930, nr. 34, lk. 2. — 67. Säd. 6. IX 1930, nr. 12, lk. 186: HaVe. — 68. Nool 13. IX 1930, nr. 42, lk. 1: R. Paris. — 69. VM 13. XII 1930, nr. 292, lk. 7: Gori. — 70. Olion 1931, nr. 2, lk. 59: R. Tiitus. — 71. Nool 10. I 1931, nr. 59, lk. 4: [R. Tiitus]. — 72. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 4: Sen-Sen. — 73. VM 14. XI 1931,

nr. 268, lk. 4: [Gori]. — 74. Nool 28. XI 1931, nr. 105, lk. 1: HaVe. — 75. Kratt 21. XII 1931, nr. 51, lk. 408: O. Krusten. — 75a. Nool 8. I 1932, nr. 111, lk. 1: HaVe. — 76. VM 10. I 1932, nr. 8, lk. 6: [Gori]. — 77. Tl. Post 23. X 1932, nr. 43, lk. 3: Ove. — 78. VM 15. XI 1932, nr. 269, lk. 4: Gori. — 79. Säd. 27. XI 1933: [R. Tiitus]. — 80. Post. 17. XII 1933, nr. 296, lk. 7: [R. Tiitus]. — 81. Tl. Post 4. I 1935, nr. 1, lk. 3: Ove. — 82. Post. 26. II 1935, nr. 56, lk. 5: [R. Tiitus]. — 83. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: [Gori]. — 84. R. Tiitus: Portreid 1935, k. 121—122: R. Tiitus. — 85. VM 9. I 1936, nr. 6, lk. 2: [Gori]. — 86. [Post.] Säd. 2. II 1936, nr. 31, lk. 5: [R. Tiitus]. — 87. Tänapäev 1936, nr. 3, lk. 79: R. Tiitus. — 88. Kratt 8. III 1936, nr. 10, lk. 38: Redo. — 89. [Post.] Säd. 29. III 1936, nr. 86, lk. 5: [R. Tiitus]. — 90. Post. 1. IV 1936, nr. 89, lk. 3: [R. Tiitus]. — 91. [Post.] Säd. 5. IV 1936, nr. 93, lk. 5: [R. Tiitus]. — 92. Kratt 4. X 1936, nr. 38, lk. 149: Redo-Randel. — 93. Kratt 7. III 1937, nr. 10, lk. 40: Redo-Randel. — 94. Tl. Post 12. III 1937, nr. 10, lk. 1. — 95. VM 23. IV 1937, nr. 91, lk. 3: Gori. — 96. VM 5. VI 1937, nr. 126, lk. 4: [Gori]. — 97. Kratt 10. X 1937, nr. 38, lk. 149: Redo-Randel. — 98. [Post.] Säd. 12. XII 1937, lk. 8: [R. Tiitus]. — 99. Kratt 19. XII 1937, nr. 48, lk. 192: Redo-Randel. — 100. Kratt 19. XII 1937, nr. 48, lk. 190: Redo-Randel. — 101. UE 16. III 1938, nr. 75, lk. 6: R. P[aris]. — 101a. Künnipäev 1938, lk. 28: Gori. — 101b. Jaanipäev 1938, lk. 18: Gori. — 102. Rhvl. 15. VII 1938, nr. 109, lk. 12: [Gori]. — 103. Rhvl. 22. VIII 1938, nr. 141, lk. 8: [Gori]. — 104. [Post.] Säd. 28. VIII 1938, nr. 232, lk. 12: [R. Tiitus]. — 105. Rhvl. 26. IX 1938, nr. 171, lk. 8: [Gori]. — 106. Post. 28. IX 1938, nr. 263, lk. 5: [R. Tiitus]. — 107. Kratt 2. X 1938, nr. 38, lk. 152: [Redo-Randel]. — 108. Rhvl. 14. XII 1938, nr. 238, lk. 2 = Maa Hääl 14. XII 1938, nr. 146, lk. 4: Gori.
Vt. Toomas Nipernaadi — CLV; veel CC.

Grauberg, Robert. Vt. Hallimäe, Roopi.

Grenzstein, Ado. Vt. Piirikivi, A.

XV Grossschmidt, Otto (1869).

1. Meie Mats 1908, nr. 27, lk. 16: R. S-k. — 2. Säd. 1923. nr. 6, lk. 83: [K. A. Hindrey].

Grünthal, Villem. Vt. Ridala, Villem.

XVI Hallimäe, Roopi ().

1. Post. 7. V. 1934, nr. 123, lk. 3: R. Tiitus.

Hansen, Anton. Vt. Tammsaare, A. H.

XVII Heiberg, Marie (1890).

1. Kilk 31. V 1914, nr. 22, lk. 9.

XVIII Hermann, Karl August (1851--1908).

1. Oleviku Naljalisa 1883: [T. Gutman]. — 2. Tapper 1906, nr. 4, lk. 13. — 3. Meie Mats 1906, nr. 0, lk. 5. — 4. Meie Mats 1906, nr. 0, lk. 7. — 5. Kaak 1906, nr. 3, lk. 12. — 6. Olion 1935, nr. 6, lk. 193: [K. Vanaveski].

XIX Hiir, Erni (1900).

1. Kratt 11. I 1926, nr. 2, lk. 14. — 2. Kratt 28. III 1927, nr. 13, lk. 103: Hans K. — 3. Säd. 7. V 1927, nr. 19, lk. 16: R. Tiitus. — 4. Esm. 24. XI 1930, nr. 47, lk. 8: Gori. — 5. VM 14. XII 1930, nr. 293, lk. 6: Gori. — 6. Nool 18. IV 1931, nr. 73, lk. 1: [R. Tiitus]. — 7. Post. 16. XI 1933, nr. 269, lk. 3: [R. Tiitus]. — 8. [Post.] Säd. 29. III 1936, nr. 86, lk. 5: [R. Tiitus]. — 9. [Post.] Säd. 7. III 1937, nr. 65, lk. 5: [R. Tiitus]. — 10. VM 3. IV 1937, nr. 74, lk. 4: [Gori]. — 11. VM 6. IX 1937, nr. 203, lk. 5: Gori. — 12. [Post.] Säd. 7. XI 1937, nr. 302, lk. 8: [R. Tiitus]. — 13. Tl. Post 11. III 1938, nr. 10, lk. 8.

XX Hindrey, Karl August (1875).

1. Säd. detš. 1907: K. A. Hindrey. — 2. Säd. aug.-sept. 1909: K. A. Hindrey. — 2a. Säd. 1913, nr. 9, lk. 69: K. A. Hindrey. — 3. Sipelgas 11. X 1919, nr. 9, lk. 78: Gori. — 4. Sipelga-Kalender 1920, lk. 55: Gori. — 5. Öitsituled I, lk. 54: O. Krusten. — 6. VM 9. IX 1922, nr. 210, lk. 2: Gori. — 7. Säd. 19. IX 1925, nr. 2, lk. 16: A. Vichvelin. — 8. Säd. 14. XI 1925, nr. 10, lk. 81: J. K.[angilaski]. — 9. Säd. 23. I 1926, nr. 4, lk. 29: K. Tsahkna. — 10. Säd. 23. I 1926, nr. 4, lk. 32: X. — 11. VM 24. XI 1926, nr. 276, lk. 4: Gori. — 12. Säd. 4. XII 1926, nr. 49, lk. 388: O. Krusten. — 13. A. Gailit: Aja grimassid 1926, lk. 83: Gori. — 13a. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 107: Ed. Ahas. — 14. Säd. 30. IV 1927, nr. 18, lk. 153: R. Tiitus. — 15. Säd. 4. VI 1927, nr. 23, lk. 196: R. Tiitus. — 16. Kratt 26. IX 1927, nr. 39, lk. 308: O. K[rusten]. — 17. Upperpall 28. XI 1927, nr. 3, lk. 5: [O. Krusten]. — 18. Tapper I, 1927, lk. 8: R. [Tiitus]. — 19. Kratt 4. VI 1928, nr. 23, lk. 180: O. K[rusten]. — 20. Öitsituled VI, kaanel: Gori. — 21. Kratt 22. IV 1929, nr. 16, lk. 125: [O. Krusten]. — 22. Nool 2. VIII 1930, nr. 36, lk. 1: R. P[aris]. — 23. Nool 10. X 1931, nr. 98, lk. 2: [O. Krusten]. — 24. Post. 12. XII 1931, nr. 338, lk. 34: [R. Tiitus]. — 25. VM 14. II 1932, nr. 38, lk. 6: HaVe. — 26. Säd. 21. XI 1932: [R. Tiitus]. — 26a. Post. 31. XII 1932, nr. 305, lk. 5: [R. Tiitus]. — 27. Post. 9. II 1933, nr. 33, lk. 3: [R. Tiitus]. — 28. Öitsituled X, lk. 31: R. Tiitus. — 29. Võitlus 22. VI 1933, nr. 45, lk. 3: HaVe. — 30. Võitlus 27. VII 1933, nr. 60, lk. 1: HaVe. — 31. Nool 12. VIII 1933, nr. 26, lk. 4: VoK. — 32. Post. 16. XI 1933, nr. 269, lk. 3: [R. Tiitus]. — 33. Post. 19. XI 1933, nr. 272, lk. 5: [R. Tiitus]. — 34. Võitlus 23. XII 1933, nr. 124, lk. 5:

HaVe. — 35. Post. 12. XII 1934, nr. 340, lk. 3: [R. Tiitus]. — 36. Post. 23. XII 1934, nr. 351, lk. 4: [R. Tiitus]. — 37. Tl. Post 4. I 1935, nr. 1, lk. 3: Ove. — 38. Post. 14. VIII 1935, nr. 219, lk. 6: R. Tiitus]. — 39. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: [Gori]. — 40. R. Tiitus: Portreid, lk. 156—157: R. Tiitus. — 41. [Post.] Säd. 2. II 1936, nr. 31, lk. 5: [R. Tiitus]. — 42. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 15. III 1936, nr. 11, lk. 41. — 43. [Post.] Säd. 5. IV 1936, nr. 93, lk. 5: [R. Tiitus]. — 44. Kratt 20. XII 1936, nr. 49, lk. 194: Redo. — 45. Kratt 21. II 1937, nr. 8, lk. 32: Redo. — 46. [Post.] Säd. 7. III 1937, nr. 65, lk. 5: [R. Tiitus], — 47. VM 5. VI 1937, nr. 126, lk. 4: [Gori]. — 48. [Post.] Säd. 6. VI 1937, nr. 150, lk. 5: [R. Tiitus]. — 49. [Post.] Säd. 12. XII 1937, nr. 337, lk. 8: [R. Tiitus]. — 50. Kratt 19. XII 1937, nr. 48, lk. 190: Redo-Randel. — 51. [Post.] Säd. 1. I 1938, nr. 1, lk. 10: [R. Tiitus]. — 52. Rhvl. 15. VII 1938, nr. 109, lk. 12: [Gori]. — 53. Rhvl. 22. VIII 1938, nr. 141, lk. 8: Gori. — 54. [Post.] Säd. 28. VIII 1938, nr. 232, lk. 12: [R. Tiitus]. — 55. Post. 28. IX 1938, nr. 263, lk. 5: [R. Tiitus].
Vt. Neero — CLII.

Hoia Ronk. Vt. Hindrey, Karl August.

Hubel, Eduard. Vt. Metsanurk, Mait.

XXI Jaik, Juhan (1899).

1. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 103: R. Tiitus. — 2. Nool 15. III 1930, nr. 16, lk. 5: [R. Tiitus]. — 3. Öitsituled IX, lk. 125: Redo. — 4. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 4: Sen-Sen. — 5. Post. 12. XII 1931, nr. 338, lk. 36: [R. Tiitus]. — 6. Öitsituled X, lk. 33: R. Tiitus. — 7. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. — 8. Uudisl. 23. II 1934, nr. 38, lk. 4. — 9. Uudisl. 8. IV 1934, nr. 67, lk. 5: Sen-Sen. — 10. Post. 22. XII 1934, nr. 350, lk. 5: [R. Tiitus]. — 11. VM 2. II 1935, nr. 29, lk. 7: Gori. — 12. R. Tiitus: Portreid, lk. 147—149: R. Tiitus. — 13. Post. 4. X 1938, nr. 269, lk. 5: [R. Tiitus].

XXII Jakobson, August (1904).

1. Tapper I 1927, lk. 55: R. [Tiitus]. — 2. VM 1. XI 1928, nr. 254, lk. 2: Gori. — 3. VM 21. XII 1929, nr. 297, lk. 8: Gori. — 4. Kratt 3. III 1930, nr. 9, lk. 69: [O. Krusten]. — 5. Olion 1931, nr. 2, lk. 59: R. Tiitus. — 6. Uudisl. 26. VIII 1931, nr. 97, lk. 6. — 7. Post. 9. II 1933, nr. 33, lk. 3: [R. Tiitus]. — 8. Uudisl. 4. III 1933, nr. 34, lk. 4. — 9. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. — 10. Esm. 10. VII 1933, nr. 28, lk. 8: Gori. — 11. Vabadussõjalaste Koduleht veebr. 1934, nr. 2, lk. 44: HaVe. — 12. Post. 15. XII 1934, nr. 343, lk. 4: [R. Tiitus]. — 13. Post. 15. XII

1934, nr. 343, lk. 4: [R. Tiitus]. — 14. Tl. Post 4. I 1935, nr. 1, lk. 3: Ove. — 15. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: Gori. — 16. Post. 20. I 1937, nr. 19, lk. 3: [R. Tiitus]. — 17. VM 5. VI 1937, nr. 126, lk. 4: [Gori]. — 18. VM 6. IX 1937, nr. 203, lk. 5: Gori. — 19. 7-me Magaja Päev 1938, lk. 20: [Gori]. — 20. Post. 28. IX 1938, nr. 263, lk. 5: [R. Tiitus]. — 21. [Post.] Säd. 28. VIII 1938, nr. 232, lk. 12: [R. Tiitus].

Vt. Tuhkur hobune — CLXXXIV.

XXIII Jakobson, Carl Robert (1841—1882).

1. Säd. juuli 1906, nr. 7: [K. A. Hindrey]. — 2. Öitsituled I, lk. 12: O. Krusten = Öitsituled VIII, lk. 21: O. Krusten. — 3. Säd. 1927, nr. 26, lk. 220: R. Tiitus. — 4. Olion 1935, nr. 5, lk. 156. — 5. Olion 1935, nr. 6, lk. 193: [K. Vanaveski?].

XXIV Janno, Richard (1900).

1. Esm. 7. X 1929, nr. 40, lk. 5: Gori. — 2. Üliõpilasl. 1929, nr. 10—11, lk. 174: R. [Tiitus]. — 3. Säd. 26. X 1929, nr. 40, lk. 254: R. T[iitus]. — 4. Nool 1. III 1930, nr. 14, lk. 7: R. Tiitus. — 5. VM 13. XII 1930, nr. 292, lk. 7: Gori. — 6. Raadioleht 22. III 1931, nr. 12, lk. 6. — 7. Post. 11. IV 1931, nr. 97, lk. 5: Strobl. — 8. Raadioleht 13. IX 1931, nr. 37, lk. 3. — 9. Post. 14. IX 1931, nr. 249, lk. 4: [R. Tiitus]. — 10. Post. 11. X 1931, nr. 276, lk. 3: [R. Tiitus]. — 11. Post. 12. XII 1931, nr. 338, lk. 34: [R. Tiitus]. — 12. Öitsituled X, lk. 33: R. Tiitus. — 13. Nool 11. II 1933, nr. 1, lk. 9: [R. Tiitus]. — 14. Iloli 1933, nr. 4, lk. 55: R. Tiitus. — 15. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 16. Tl. Post 28. IX 1934, nr. 39, lk. 3. — 17. Post. 22. XII 1934, nr. 350, lk. 5: [R. Tiitus]. — 18. Õpilasleht 6. XI 1935, nr. 4, lk. 3: R. Tiitus. — 19. R. T i i t u s: Portreid, lk. 62—64: R. Tiitus. — 20. Tänapäev 1936, nr. 1, lk. 13: Strobl. — 21. [Post.] Säd. 2. II 1936, nr. 31, lk. 5: [R. Tiitus]. — 22. Tuleviku Rajad 7 [1936], lk. 201: V. Birk.

XXV Jannsen, Johann Voldemar (1819—1890).

1. Öitsituled I, lk. 11: O. Krusten = Öitsituled VIII, lk. 20. — 2. Säd. 1927, nr. 26, lk. 220: R. Tiitus. — 3. Olion 1930, nr. 4, lk. 36: HaVe. — 4. [Post.] Säd. 12. XII 1931, nr. 338, lk. 4: R. Tiitus. — 5. Olion 1935, nr. 6, lk. 193: [K. Vanaveski?].

Vt. ka CXC VII.

XXVI Jõgever, Jaan (1860—1924).

1. Säd. 1914, nr. 10, lk. 133: K. A. Hindrey. — 2. Üliõpilasl. 20. III 1924, nr. 2, lk. 25: Matu.

XXVII Järv, Jaak (1852—1920).

1. Meie Mats 1906, nr. 0, lk. 5. — 2. Meie Mats 1906, nr. 9, lk. 13. —

3. Meie Mats 1906, nr. 11, lk. 9. — 4. Säd. juuli 1906, nr. 7: [K. A. Hindrey]. — 5. Säd. detš. 1906, nr. 12: [K. A. Hindrey]. — 6. Meie Mats 1907, nr. 2, lk. 9. — 7. Olion 1935, nr. 6, lk. 193: [K. Vanaveski?].

XXVIII Jürgenstein, Anton (1861—1933).

1. Säd. XI 1907: K. A. Hindrey. — 2. Säd. I 1908: K. A. Hindrey. — 3. Säd. aug.-sept. 1909: K. A. Hindrey. — 4. Säd. 1914, nr. 6, lk. 96: K. A. Hindrey. — 5. VM 13. III 1922, nr. 60, lk. 1: Gori. — 6. Öitsituled I, lk. 65: O. Krusten. — 7. VM 13. III 1925, nr. 60, lk. 1: [Gori]. — 8. Kratt 14. III 1925, nr. 9, lk. 98: Gori. — 9. Ronk 18. VII 1925, nr. 29, lk. 677: Gori. — 10. Säd. 19. IX 1925, nr. 2, lk. 16: A. Vichvelin. — 11. Säd. 24. X 1925, nr. 7, lk. 58: R. Kivit. — 12. Säd. 7. XI 1925, nr. 9, lk. 25: R. Tiitus. — 13. Kratt 2. XI 1925, nr. 3, lk. 21: [K. A. Hindrey]. — 14. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 21: R. Tiitus. — 15. Hoi a Ronk: Kaasaegsed 1926, lk. 22—23: K. A. Hindrey. — 16. A. Gailit: Aja grimassid 1926, lk. 82: Gori. — 17. Post. 12. XII 1926, nr. 338, lk. 23: O. Krusten. — 18. Säd. 5. III 1927, nr. 10, lk. 76: R. Tiitus. — 19. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 20. Säd. 4. VI 1927, nr. 23, lk. 196: R. Tiitus. — 21. Säd. 2. VII 1927, nr. 27, lk. 228: R. Tiitus. — 22. Tapper I 1927, lk. 8: R. [Tiitus]. — 23. Tapper I 1927, lk. 55: R. [Tiitus]. — 24. Gori: Knock-out 1928, lk. 139: Gori. — 25. Öitsituled VI, kaanel: Gori. — 25. Säd. 16. III 1929, nr. 11, lk. 83: R. [Tiitus]. — 26. Säd. 16. III 1929, nr. 11, lk. 83: R. [Tiitus]. — 27. Esm. 18. III 1929, nr. 11, lk. 2: Gori. — 28. Nool 1. II 1930, nr. 10, lk. 12: P. Aren. — 29. Post. 12. XII 1931, nr. 338, lk. 36: [R. Tiitus]. — 30. Olion 1935, nr. 6, lk. 193: [K. Vanaveski?].

XXIX Jürna, Mihkel (1899).

1. Kratt 11. I 1926, nr. 2, lk. 14. — 2. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 17: R. T[iitus]. — 3. Olion 1931, nr. 2, lk. 59: R. Tiitus. — 4. Nool 18. IV 1931, nr. 73, lk. 1: [R. Tiitus]. — 5. Post. 9. II 1933, nr. 33, lk. 3: [R. Tiitus]. — 6. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. — 7. Noole Suvitusleht 1933, nr. 25: —VoK—. — 8. [Post.] Säd. 20. I 1935, nr. 19, lk. 4: [R. Tiitus]. — 9. R. Tiitus: Portreed, lk. 85—86: R. Tiitus. — 10. Tänapäev 1936, nr. 3, lk. 87: R. Tiitus. — 11. VM 6. IX 1937, nr. 203, lk. 5: Gori.

Kallas, Aino. Vt. lk. 267.

XXX Kampmaa, Mihkel (1867).

1. Esm. 19. IV 1927, nr. 16, lk. 1: Gori. — 2. Olion 1935, nr. 6, lk. 193: [K. Vanaveski?].

Kampmann, Mihkel. Vt. **Kampmaa, M.**

XXXI Karlson, Ferdinand (1875).

1. Esm. 19. VI 1933, nr. 25, lk. 8: Gori. — 2. Post. 17. XII 1933, nr. 296, lk. 7: [R. Tiitus]. — 3. VM 24. XII 1934, nr. 302, lk. 4: [Gori]. — 4. Tänapäev 1935, nr. 1, lk. 18: Strobl. — 5. Tänapäev 1935, nr. 2, lk. 64: K. A. Hindrey. — 6. Olion 1935, nr. 7, lk. 223. — 7. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: [Gori]. — 8. R. Tiitus: Portreid, lk. 112—115: R. Tiitus. — 9. [Post.] Säd. 28. VIII 1938, nr. 232, lk. 12: [R. Tiitus].

XXXII Kibuvits, Leida (1907).

1. Esm. 4. VII 1936, nr. 27, lk. 7: Gori.

Kiirats, Mart. Vt. Mõtslane, Mats.

XXXIII Kippel, Enn (1901).

1. [Post.] Säd. 7. III 1937, nr. 65, lk. 5: [R. Tiitus]. — 2. Esm. 10. VII 1937, nr. 28, lk. 7: Gori.

Kirschenberg, Adalbert. Vt. Kirsimägi, A.

XXXIV Kirsimägi, August (1905—1934).

1. Naljaleht 1929, nr. 1, lk. 6. — 2. Esm. 7. X 1929, nr. 40, lk. 5: Gori. — 3. Üliõpilasl. 1929, nr. 10—11, lk. 174: R. [Tiitus]. — 4. Säd. 26. X 1929, nr. 40, lk. 254: R. [Tiitus]. — 5. Tl. Post 27. X 1929, nr. 3, lk. 5: VoK. — 5a. Üliõpilasl. 20. XII 1929, nr. 12, lk. 190: R. [Tiitus]. — 6. Nool 1. III 1930, nr. 14, lk. 7: [R. Tiitus]. — 7. Nool 14. VI 1930, nr. 29, lk. 12: [R. Tiitus]. — 8. Nool 21. VI 1930, nr. 30, lk. 1: [R. Tiitus]. — 9. Üliõpilasl. 1930 (Sakala erinumbar), nr. 13, lk. 230: R. Tiitus. — 10. Uudisl. 1. XI 1930, nr. 66, lk. 2. — 11. Nool 21. III 1931, nr. 69, lk. 1: [R. Tiitus]. — 12. Esm. 27. III 1933, nr. 13, lk. 8: Gori = Ajude Gümnaastika 1933, nr. 12, lk. 5. — 13. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1.

XXXV Kitzberg, August (1856—1927).

1. Teataja Nalja lisa, apr. 1902, 120 juurde, lk. 46: V. Päts. — 2. Säd. 1915, nr. 9, lk. 65: [K. A. Hindrey]. — 3. Säd. 1915, nr. 12, lk. 89: [K. A. Hindrey]. — 4. Meie Mats 4. XII 1920, nr. 91, lk. 5: Gori. — 5. Sipelga-Kalender 1920, lk. 58: Gori. — 6. Õitsituled I, lk. 69: O. Krusten. — 7. Säd. 1923, nr. 6, lk. 83: [K. A. Hindrey]. — 8. A. A l l e: Lilla elevant 1923, lk. 55: O. Krusten. — 9. VM 23. I 1926, nr. 19, lk. 5: Gori. — 10. Kratt 25. I 1926, nr. 4, lk. 30: R. Tiitus. — 11. Säd. 25. IX 1926, nr. 39, lk. 309: O. Krusten. — 12. VM 24. XI 1926, nr. 276, lk. 4: Gori. — 13. Post. 12. XII 1926, nr. 338, lk. 23: O. Krusten. — 14. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 118: [R. Kivit]. — 15. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 16. Säd. 18. VI 1927, nr. 25, lk. 213: O. Krusten. — 17. Õitsituled V, lk. 26: O. Krusten.
- Vt. Made Puju — CLX; Tiibuse Jaak — CLXXI.

XXXVI Kivikas, Albert (1898).

1. Meie Mats 24. XII 1920, nr. 94, lk. 13: Gori. — 1a. Meie Mats 15. I 1921, nr. 2, lk. 8: [Gori]. — 2. VM 20. II 1922, nr. 42, lk. 1: Gori. — 3. A. A l l e: Lilla elevant 1923, lk. 23: O. Krusten. — 4. Sääl., lk. 25: O. Krusten. — 5. Üliõpilasl. 15. X 1925, nr. 9, lk. 25: [A. Rossmann]. — 6. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 20: R. Tiitus. — 7. Säd. 18. IX 1926, nr. 38, lk. 301: O. Krusten. — 8. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 120: [R. Kivit]. — 9. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 10. Kratt 3. III 1930, nr. 9, lk. 68: [O. Krusten]. — 11. Kirj. Orbiit 5. III 1930, nr. 5, lk. 2: Redo. — 12. Säd. [18. I] 1932: [R. Tiitus]. — 13. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. — 14. Esm. 14. VIII 1933, nr. 33, lk. 8: Gori. — 15. Uudisl. 23. II 1934, nr. 38, lk. 4. — 16. VM 2. II 1935, nr. 29, lk. 7: Gori. — 17. Jaanipäev 1938, lk. 18: Gori.

Vt. Lendav siga — CXLVII.

XXXVII Koidula, Lydia (1843—1886).

1. Uudisl. 27. II 1932, nr. 24, lk. 6: Ove. — 2. Kratt 28. XII 1932, nr. 52, lk. 236: O. Krusten. — 3. Post. 29. XII 1932, nr. 302, lk. 5: [R. Tiitus].

XXXVIII Kreutzwald, Friedrich Reinhold (1803—1882).

1. Säd. märts 1907, nr. 3: [K. A. Hindrey?]. — 2. Kilk 7. IV 1912, nr. 6, lk. 16. — 3. Võru Teat. 7. VIII 1926, nr. 91, lk. [3]: Ants. — 4. VM 10. IX 1927, nr. 212, lk. 1: Gori. — 5. Post. 5. III 1934: [R. Tiitus]. — 6. VM 31. X 1934, nr. 256, lk. 5: [Gori]. — 7. Olion 1935, nr. 5, lk. 156.

Vt. ka CXCVII.

XXXIX Krusten Ernst.

1. Esm. 7. IX 1929, nr. 40, lk. 5: Gori. — 2. Üliõpilasl. 1929, nr. 10—11, lk. 174: R. [Tiitus]. — 3. Nool 8. III 1930, nr. 15, lk. 7: [R. Tiitus].

XL Krusten, Pedro.

1. Säd. 26. X 1929, nr. 40, lk. 254: R. [Tiitus]. — 2. Õitsituled IX, lk. 125: Redo. — 3. Esm. 4. VII 1932, nr. 27, lk. 8: Gori. — 4. Õitsituled XI, lk. 31: Gori. — 5. Uudisl. 23. II 1934, nr. 38, lk. 4. — 6. Uudisl. 8. IV 1934, nr. 67, lk. 5: Sen-Sen. — 7. Uudisl. 10. VI 1934, nr. 109, lk. 10: Sen-Sen.

XLI Kõrv, Jakob (1849—1916).

1. Oleviku Naljalisa 1883, nr. 49 ja 50 juurde: [T. Grenzstein]. — 2. Teataja Nalja lisa 1902, nr. 309 juurde, lk. 106: T. Gutman. — 3. Meie Mats 1903, II, lk. 9. — 4. Tapper 1906, nr. 4, lk. 13. — 5. Meie Mats 1906, nr. 0, lk. 5. — 5a. Meie Mats 1906, nr. 0, lk. 12—13. — 6. Meie Mats 1906, nr. 7, lk. 3. — 7. Meie Mats 1906,

nr. 7, lk. 11. — 8. Meie Mats 1906, nr. 7, lk. 12. — 9. Meie Mats 1906, nr. 9, lk. 9. — 10. Säd. märts 1906, nr. 3: [K. A. Hindrey]. — 11. Olion 1935, nr. 6, lk. 193: [K. Vanaveski].

XLII Kärner, Jaan (1891).

1. Säd. 6. XI 1926, nr. 45, lk. 360: O. Krusten. — 2. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 3. Tapper I, 1927, lk. 55: R. [Tiitus]. — 4. Esm. 2. IV 1928, nr. 14, lk. 3: Gori. — 5. Säd. 21. IV 1928, nr. 15, lk. 117: [R. Tiitus]. — 6. Kratt 21. V 1928, nr. 21, lk. 164: O. K[rusten]. — 7. Säd. 2. VI 1928, nr. 21, lk. 163: [R. Tiitus]. — 8. Säd. 10. XI 1928, nr. 44, lk. 350: R. [Tiitus]. — 9. Kratt 28. I 1929, nr. 4, lk. 28: [O. Krusten]. — 10. Nool 1. III 1930, nr. 14, lk. 6: [R. Tiitus]. — 11. Nool 18. IV 1931, nr. 73, lk. 1: [R. Tiitus]. — 12. Nool 30. V 1931, nr. 79, lk. 10: [R. Tiitus]. — 13. Olion 1931, nr. 5—6, lk. 201: [R. Paris?]. — 14. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 4: Sen-Sen. — 15. Säd. [18. I] 1932: [R. Tiitus]. — 16. Nool 29. VII 1933, nr. 24, lk. 3: VoK. — 17. Uudisl. 8. IV 1934, nr. 67, lk. 5: Sen-Sen. — 18. VM 1. XII 1934, nr. 283, lk. 7: [Gori]. — 19. Elva Elu 24. V 1935, nr. 1, lk. 4: A. L. = Hääl 11. IV. 1936, nr. 7—8. — 20. [Post.] Säd. 2. II 1936, nr. 31, lk. 5: [R. Tiitus]. — 21. Jüripäev 1938, lk. 19: Gori. — 22. Jaanipäev 1938, lk. 19: [Gori?]. — 23. [Post.] Säd. 28. VIII 1938, nr. 232, lk. 12: [R. Tiitus].

XLIII Lapp, Johannes.

1. Esm. 10. XI 1930, nr. 45, lk. 8: Gori.

XLIV Lattik, Jaan (1878).

1. Esm. 3. III 1924, nr. 9, lk. 3: Gori. — 2. Säd. 17. X 1925, nr. 6, lk. 45: [R. Kivit]. — 3. Säd. 28. XI 1925, nr. 12, lk. 97: H. Bl[aubrück]. — 4. Säd. 24. XII 1925, nr. 16, lk. 125: R. Kivit. — 5. Säd. 2. I 1926, nr. 1, lk. 1: [R. Kivit]. — 6. Säd. 9. X 1926, nr. 41, lk. 326: H. Lehepuu. — 7. VM 15. X 1926, nr. 242, lk. 1: Gori. — 8. VM 20. X 1926, nr. 246, lk. 1: Gori. — 9. VM 24. XI 1926, nr. 276, lk. 4: Gori. — 10. H o i a R o n k: Kaasaegsed 1926, lk. 13: K. A. Hindrey. — 11. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 12. Tapper I 1927, lk. 59: R. [Tiitus]. — 13. Säd. 20. X 1928, nr. 41, lk. 325: HaVe. — 14. Säd. 27. X 1928, nr. 42, lk. 331: O. Krusten. — 15. VM 15. XI 1928, nr. 266, lk. 1: Gori. — 16. Säd. 8. XII 1928, nr. 48, lk. 383. — 17. Säd. 15. XII 1928, nr. 49, lk. 388: HaVe. — 18. G o r i: Knock-out 1928, lk. 139: Gori. — 19. Säd. 9. II 1929, nr. 6, lk. 44: HaVe. — 20. Säd. 23. III 1929, nr. 12, lk. 93: HaVe. — 21. Kratt 26. V 1930, nr. 21, lk. 164: O. K[rusten]. — 22. Nool 2. VIII 1930, nr. 36, lk. 1: R. P[aris]. — 23. Säd. 9. VIII 1930, nr. 11, lk. 164: [R. Tiitus]. — 24. Nool 6. IX 1930, nr. 41, lk. 2: [R. Tiitus]. — 25. Nool 18. X 1930, nr. 47, lk. 1: [R. Tiitus]. — 26. VM 13. XII 1930, nr. 292,

lk. 7: Gori. — 27. Post. 12. IV 1931, nr. 98, lk. 3: [R. Tiitus]. — 28. Nool 18. IV 1931, nr. 73, lk. 1: [R. Tiitus]. — 29. Nool 29. VIII 1931, nr. 92, lk. 1.

Lepp-Kirschbaum-Utuste, Marta. Vt. Vardi, Sophia.

XLV Linde, Bernhard (1886).

1. Kaval Hans 1911, nr. 3, lk. 19. — 1a. Kilk 17. III 1912, nr. 5, lk. 13. — 2. Säd. 1913, nr. 3 ja 4, lk. 23: [K. A. Hindrey]. — 3. Säd. 1913, nr. 3 ja 4, lk. 32: [K. A. Hindrey]. 4. Säd. 1915, nr. 1, lk. 1: K. A. Hindrey. — 5. Pvl. 27. IX 1921, nr. 257, lk. 1: [K. A. Hindrey]. — 6. Säd. 1923, nr. 14, lk. 211: K. A. Hindrey. — 7. VM 24. XI 1926, nr. 276, lk. 4: Gori. — 8. H o i a R o n k: Kaasaegsed 1926, lk. 14: K. A. Hindrey. — 9. A. G a i l i t: Aja grimassid 1926, lk. 80: Gori. — 10. Tapper I 1927, lk. 13: R. [Tiitus]. — 11. Tapper I 1927, lk. 14: R. [Tiitus]. — 12. Tapper I 1927, lk. 14: R. [Tiitus]. — 13. Tapper I 1927, lk. 15: R. [Tiitus]. — 14. Uudisl. 16. IV 1930, nr. 30, lk. 10: Jani. — 15. Nool 10. V 1930, nr. 24, lk. 8: H. Tsahkna. — 16. Tl. Post 8. II 1931, nr. 6, lk. 7: Jani. — 17. Nool 21. III 1931, nr. 69, lk. 1: [R. Tiitus]. — 18. Post. 25. III 1931, nr. 83, lk. 5: [R. Tiitus]. — 19. Esm. 30. III 1931, nr. 13, lk. 8: Gori. — 20. Nool 11. IV 1931, nr. 72, lk. 1: [R. Tiitus]. — 21. Post. 12. IV 1931, nr. 98, lk. 3: [R. Tiitus]. — 22. Nool 18. IV 1931, nr. 73, lk. 1: [R. Tiitus]. — 23. Pvl. 18. IV 1931, nr. 104, lk. 4: Redo. — 24. VM 20. VI 1931, nr. 142, lk. 7: Gori. — 25. Säd. 6. II 1933: [R. Tiitus]. — 26. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 27. Uudisl. 13. I 1934, nr. 9, lk. 5: Sen-Sen. — 28. Olion 1935, nr. 1, lk. 33: HaVe. — 29. Tänapäev 1936, nr. 4, lk. 106: [Strobl]. — 30. Kratt 30. VIII 1936, nr. 33, lk. 132: Redo-Randel.

XLVI Lintrop, Jaan (1885).

1. Õitsituled I, lk. 23: Gori. — 2. VM 14. XII 1930, nr. 293, lk. 6: Gori. — 3. Esm. 16. VI 1935, nr. 24, lk. 5: Gori.

XLVII Luiga, Georg Eduard (1866—1936).

1. Teataja Nalja lisa 1903, nr. 233 juurde, lk. 148: [T. Gutman]. — 2. Meie Mats 1906, nr. 11, lk. 9. — 3. Säd. dets. 1906, nr. 12: [K. A. Hindrey]. — 4. Säd. dets. 1906, nr. 12: [K. A. Hindrey]. — 5. Meie Mats 1907, nr. 2, lk. 9. — 6. Kaval Hans 1911, nr. 1, lk. 5: T. P. — 7. Kaval Hans 1911, nr. 7, lk. 50. — 8. Õitsituled I, lk. 43: K. A. Hindrey = Õitsituled II, lk. 95. — 9. Uupperpall 13. III 1926, nr. 1, lk. 1. — 10. Tempo 9. X 1931, nr. 2, lk. 1: Ove.

XLVIII Luts, Oskar (1887).

1. Kratt 4. IV 1925, nr. 12, lk. 131. — 2. Säd. 2. X 1926, nr. 40,

lk. 317: O. Krusten. — 3. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 121: [R. Kivit]. — 3a. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 107: Ed. Ahas. — 4. Säd. 21. V 1927, nr. 21, lk. 184: R. Tiitus. — 5. Tapper I 1927, lk. 14: R. [Tiitus]. — 6. Tapper I 1927, lk. 15: R. [Tiitus]. — 7. Tapper I 1927, lk. 47: R. [Tiitus]. — 7a. Post. 20. II 1928, nr. 50, lk. 5: R. Tiitus. — 8. Säd. 9. VI 1928, nr. 22, lk. 172: [R. Tiitus]. — 9. Kratt 17. VI 1928, nr. 25, lk. 193: O. K[rusten]. — 10. Kratt 28. I 1929, nr. 4, lk. 28: [O. Krusten]. — 11. Kratt 28. IV 1929, nr. 16, lk. 124: [O. Krusten]. — 11a. Post. 30. X 1929, nr. 295, lk. 3: R. [Tiitus]. — 12. Säd. 4. I 1930, nr. 1, lk. 8: [R. Tiitus]. — 13. Kratt 13. I 1930, nr. 2, lk. 16: O. K[rusten]. — 14. Säd. 1. III 1930, kirjan-
 dusnumber, lk. 73: [R. Tiitus]. — 15. Nool 22. III 1930, nr. 17, lk. 7: Redo. — 16. Olion 1930, nr. 4, lk. 4: R. Tiitus. — 17. Nool 15. XI 1930, nr. 51, lk. 1: R. Paris. — 18. Post. 23. VI 1931, nr. 166, lk. 4: HaVe. — 19. Nool 25. VII 1931, nr. 87, lk. 2: Strobl. — 20. Esm. 13. XI 1933, nr. 46, lk. 8: Gori = Ajude Gümastika 1933, nr. 5, lk. 9. — 21. Post. 17. XII 1933, nr. 296, lk. 7: [R. Tiitus]. — 22. Post. 24. XII 1933, nr. 302, lk. 6: [R. Tiitus]. — 23. Vabadussõjalaste Koduleht, veebr. 1934, nr. 2, lk. 44: HaVe. — 24. Uudisl. 1. VII 1934, nr. 123, lk. 5. — 25. Post. 15. XII 1934, nr. 343, lk. 4: [R. Tiitus]. — 26. VM 24. XII 1934, nr. 302, lk. 4: [Gori]. — 27. Öitsituled XII, lk. 90, 91, 92: R. Tiitus. — 28. Tl. Post 4. I 1935, nr. 1, lk. 3. — 29. Tänapäev 1935, nr. 1, lk. 4: Strobl. — 30. Post. 26. II 1935, nr. 56, lk. 5: [R. Tiitus]. — 31. Tänapäev 1935, nr. 8, lk. 293: Nigol? — 32. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: [Gori]. — 33. R. Tiitus: Portreed, lk. 16—18: R. Tiitus. — 34. [Post.] Säd. 2. II 1936, nr. 31, lk. 5: [R. Tiitus]. — 35. Elu 12. II 1936, nr. 17, lk. [4]: R. [Tiitus]. — 36. Tuleviku Rajad 7 [1936], lk. 201: V. Birk. — 37. [Post.] Säd. 5. IV 1936, nr. 93, lk. 5: [R. Tiitus]. — 38. VM 25. VII 1936, nr. 166, lk. 2: Gori. — 39. Eesti Noorus jaan. 1937, nr. 1, lk. 1: R. [Tiitus]. — 40. Post. 6. I 1937, nr. 5, lk. 5: [R. Tiitus]. — 41. Sak. Pühap. 9. I 1937, nr. 2 [4], lk. 1: R. Tiitus. — 42. VM 13. I 1937, nr. 9, lk. 2: [Gori]. — 43. VM 20. I 1937, nr. 15, lk. 2: Gori. — 44. Post. 28. I 1937, nr. 27, lk. 5: [R. Tiitus]. — 45. Esm. 30. I 1937, nr. 5, lk. 4: Gori. — 46. VM 19. III 1937, nr. 64, lk. 4: Gori. — 47. VM 5. VI 1937, nr. 126, lk. 4: Gori. — 48. [Post.] Säd. 28. IX 1937, nr. 323, lk. 8: [R. Tiitus]. — 49. [Post.] Säd. 12. XII 1937, nr. 337, lk. 8: [R. Tiitus]. — 50. VM 4. XII 1937, nr. 280, lk. 8: [Gori]. — 51. Kratt 19. XII 1937, nr. 48, lk. 190: Redo-Randel. — 52. [Post.] Säd. 28. VIII 1938, nr. 232, lk. 12: [R. Tiitus]. — 53. Rhvl. 26. IX 1938, nr. 171, lk. 8: [Gori]. — 54. Post. 28. IX 1938, nr. 263, lk. 5: [R. Tiitus].

Vt. Joosep Toots — CLXXII.

XLIX Lõo, Jaan (1872).

1. H o i a R o n k: Kaasaegsed 1926, lk. 73: K. A. Hindrey. — 2. Olion 1935, nr. 6, lk. 193: K. Vanaveski.

L Lüli, Mihkel (1884).

1. Meie Mats 27. XI 1920, nr. 90, lk. 8: Gori. — 2. VM 9. IX 1922, nr. 210, lk. 2: Gori. — 3. Esm. 16. II 1925, nr. 7, lk. 3: Gori.

LI Metsanurk, Mait [= Hubel, Eduard] (1879).

1. Säd. 1913, nr. 9, lk. 68: [K. A. Hindrey]. — 2. Sipelgas 1919, nr. 11, lk. 116: Gori. — 3. Õitsituled I, lk. 51: Gori. — 4. Säd. 1923, nr. 10, lk. 151: O. Krusten. — 5. Säd. 11. IX 1926, nr. 37, lk. 293: O. Krusten. — 6. Säd. 30. X 1926, nr. 44, lk. 350: R. Tiitus. — 7. H o i a R o n k: Kaasaegsed 1926, lk. 82: K. A. Hindrey. — 8. Säd. 15. I 1927, nr. 3, lk. 17: R. Tiitus. — 9. Säd. 5. III 1927, nr. 10, lk. 77: R. Tiitus. — 10. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 119: [R. Kivit]. — 10a. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 107: Ed. Ahas. — 11. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 12. VM 2. X 1927, nr. 231, lk. 9: Gori. — 13. Kratt 3. X 1927, nr. 40, lk. 316: O. K[rusten]. — 14. Tapper I 1927, lk. 10: R. [Tiitus]. — 15. Kratt 21. V 1928, nr. 21, lk. 164: O. K[rusten]. — 16. Õitsituled VI, kaanepilt: Gori. — 17. Kratt 28. I 1929, nr. 4, lk. 28: [O. Krusten]. — 18. Kratt 22. IV 1929, nr. 16, lk. 124: [O. Krusten]. — 19. VM 19. XI 1929, nr. 269, lk. 1: Gori. — 20. Esm. 25. XI 1929, nr. 47, lk. 2: Gori. — 21. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 5: [Gori]. — 22. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 6: Gori. — 23. Kratt 13. I 1930, nr. 2, lk. 16: O. K[rusten]. — 24. Kratt 3. III 1930, nr. 9, lk. 69: [O. Krusten]. — 25. VM 13. XII 1930, nr. 292, lk. 7: Gori. — 26. Nool 10. I 1931, nr. 59, lk. 2: [R. Tiitus]. — 27. Olion 1931, nr. 3, lk. 102: Gori. — 28. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 4: Sen-Sen. — 29. Tempo 16. X 1931, nr. 4, lk. 1: Ove. — 29a. Post. 31. XII 1932, nr. 305, lk. 5: [R. Tiitus]. — 30. Post. 9. II 1933, nr. 33, lk. 3: [R. Tiitus]. — 31. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. — 32. Uudisl. 5. XI 1933, nr. 180, lk. 5. — 33. Õitsituled XI, lk. 30: Gori. — 34. Uudisl. 23. II 1934, nr. 38, lk. 4. — 35. VM 1. XII 1934, nr. 283, lk. 7: [Gori]. — 36. Post. 22. XII 1934, nr. 350, lk. 5: [R. Tiitus]. — 37. Õitsituled XII, lk. 24: Gori. — 38. Suletud ümbrik, lk. 3: Gori. — 39. Suletud ümbrik, lk. 9: Gori. — 40. Uudisl. 15. I 1935, nr. 8, lk. 5. — 41. VM 2. II 1935, nr. 29, lk. 7: Gori. — 42. VM 7. V 1935, nr. 107, lk. 4: [Gori]. — 43. Tänapäev 1935, nr. 7, lk. 270: -Dixi-. — 44. Pvl. 28. IX 1935, nr. 268, lk. 6: [Redo]. — 45. Post. 6. XII 1935, nr. 333, lk. 6: [R. Tiitus]. — 46. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: [Gori]. — 47. VM 18. I 1936, nr. 14, lk. 8: [Gori]. — 48. [Post.] Säd. 2. II 1936, nr. 31, lk. 5: [R. Tiitus]. — 49. Tänapäev 1935, nr. 2, lk. 64: K. A. Hindrey.

— 50. VM 10. X 1936, nr. 232, lk. 4: [Gori]. — 51. Post. 20. I 1937, nr. 19, lk. 3: [R. Tiitus]. — 52. [Post.] Säd. 7. II 1937, nr. 37, lk. 5: [R. Tiitus]. — 53. Kratt 21. II 1937, nr. 8, lk. 32: Redo. — 54. [Post.] Säd. 7. III 1937, nr. 65, lk. 5: [R. Tiitus]. — 55. VM 3. IV 1937, nr. 74, lk. 4: [Gori]. — 56. VM 5. VI 1937, nr. 126, lk. 4: [Gori]. — 57. Kratt 10. X 1937, nr. 38, lk. 149: Redo-Randel. — 58. [Post.] Säd. 12. XII 1937, nr. 337, lk. 8: [R. Tiitus]. — 59. Kratt 19. XII 1937, nr. 48, lk. 190: Redo-Randel. — 60. Post. 24. XII 1937, nr. 349, lk. 6: [R. Tiitus]. — 61. [Post.] Säd. 20. III 1938, nr. 78, lk. 8: [R. Tiitus]. — 62. Post. 26. V 1938, nr. 142, lk. 3: [R. Tiitus]. — 63. UE 8. VI 1938, nr. 155, lk. 5. — 64. Rhvl. 15. VII 1938, nr. 109, lk. 12: [Gori]. — 65. Rhvl. 22. VIII 1938, nr. 141, lk. 8: Gori. — 66. Rhvl. 26. IX 1938, nr. 171, lk. 8: [Gori]. — 67. Kratt 2. X 1938, nr. 38, lk. 152: [Redo-Randel].
Vt. Kindrali poeg — CXLIV; Kutsutud ja seatud — CLXXX;
Orjad — CLVI; Ümera jõel — CLXXXVI.

Miili Mallikas. Vt. Raudsepp, H.

LII Morn, Reed [= Dreverk, Frida Johanna] (1898).

1. Tapper I 1927, lk. 55: R. [Tiitus]. — 2. Nool 31. I 1931, nr. 62, lk. 1: [R. Tiitus]. — 3. Olion 1935, nr. 1, II kaanelehekül: HaVe.

LIII Mõtslane, Mats [= Kiirats, Mart] (1884).

1. Tapper I 1927, lk. 6: R. [Tiitus]. — 2. Säd. 9. VI 1928, nr. 22, lk. 173: [R. Tiitus]. — 3. Säd. 8. XII 1928, nr. 48, lk. 380. — 4. Säd. 14. IX 1929, nr. 37, lk. 291. — 5. Säd. 1. III 1930, kirjandusnumber, lk. 72: [R. Tiitus]. — 6. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe].

LIV Mäelo, Helmi (1898).

1. Nool 5. VII 1930, nr. 32, lk. 1: [R. Tiitus]. — 2. Nool 29. XI 1930, nr. 53, lk. 1. — 3. Post. 19. IV 1935, nr. 108, lk. 9: [R. Tiitus].

LV Mälk, August (1900).

1. Esm. 17. X 1932, nr. 42, lk. 8: Gori. — 2. VM 7. V 1935, nr. 107, lk. 4: [Gori]. — 3. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: Gori. — 4. VM 30. X 1936, nr. 249, lk. 2: [Gori]. — 5. Säd. 21. II 1937, nr. 51, lk. 5: [R. Tiitus]. — 6. VM 3. IV 1937, nr. 74, lk. 4: [Gori]. — 7. [Post.] Säd. 28. IX 1937, nr. 323, lk. 8: [R. Tiitus]. — 8. VM 16. X 1937, nr. 238, lk. 4: [Gori]. — 9. VM 25. XI 1937, nr. 272, lk. 7 = Maa Hääl 25. XII 1937, nr. 272, lk. 7: [Gori]. — 10. VM 24. XII 1937, nr. 297, lk. 6: Gori. — 11. Post. 26. V 1938, nr. 142, lk. 3: [R. Tiitus]. — 12. Rhvl. 15. VII 1938, nr. 109, lk. 12: Gori. — 13. Pvl. 28. VII 1938, nr. 201, lk. 5: Redo-Randel. — 14. [Post.] Säd. 31. VII 1938, nr. 204, lk. 8: [R. Tiitus]. — 15. Rhvl. 3. VIII 1938, nr. 125, lk. 8: Gori. — 16. Uudisl. 3. VIII 1938, nr. 117, lk. 8: Sen-

Sen. — 17. Rhvl. 8. VIII 1938, nr. 129, lk. 2: Gori. — 18. Esm. 20. VIII 1938, nr. 34, lk. 4: Gori. — 19. Uudisl. 29. VIII 1938, nr. 114, lk. 2. — 20. Esm. 17. IX 1938, nr. 38, lk. 2: [Gori]. — 21. Kratt 25. IX 1938, nr. 37, lk. 148: Redo-Randel. — 22. Rhvl. 26. IX 1938, nr. 171, lk. 8: [Gori]. — 23. Post. 28. IX 1938, nr. 263, lk. 5: [R. Tiitus]. — 24. Rhvl. 29. IX 1938, nr. 174, lk. 2: Gori. — 25. Rhvl. 12. X 1938, nr. 185, lk. 2: Gori. — 26. Rhvl. 14. XII 1938, nr. 238, lk. 2 = Maa Hääl 14. XII 1938, nr. 146, lk. 4: Gori.

LVI Mändmets, Jakob (1871—1931).

1. Säd. 1913, nr. 9, lk. 68: [K. A. Hindrey]. — 2. Sipelga-Kalender 1920, lk. 66: Gori. — 3. Õitsituled I, lk. 63: K. A. Hindrey. — 4. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 118: [R. Kivit].

Naelapea, Georg. Vt. Rood, Olaf.

LVII Oengo, Julius (1901).

1. Säd. 7. V 1927, nr. 19, lk. 161: R. Tiitus. — 2. Nool 25. I 1930, nr. 9, lk. 9: V. Sarap [= R. Tiitus]. — 3. VM 14. XII 1930, nr. 293, lk. 6: Gori.

Pedajas, Peeter. Vt. Vallak, Peet.

LVIII Pert, Jaan (1899).

1. Nool 11. IV 1931, nr. 72, lk. 1: [R. Tiitus]. — 2. Esm. 13. VI 1932, nr. 24, lk. 8: Gori. — 3. VM 19. VI 1932, nr. 142, lk. 6: HaVe. — 4. Uudisl. 24. IX 1932, nr. 112, lk. 5. — 5. Uudisl. 13. I 1934, nr. 9, lk. 5: Sen-Sen. — 6. Olion 1935, nr. 1, lk. 33: HaVe. — 7. Uudisl. 15. IX 1935, nr. 143, lk. 5. — 8. Uudisl. 9. IV 1936, nr. 57, lk. 4: Sen-Sen.

Peterson, Ernst. Vt. Särgava, Ernst.

LIX Piirikivi, A. [= Grenzstein, Ado] (1849—1916).

1. J. Köleri kirjakogu EK1A-s (trükitud E. Kirjandus 1933, lk. 475, äratrükk: F r. T u g l a s: Lisandeid Eesti Kirjameeste Seltsi ajaloole). — 2. Oleviku Naljalisa 1883, nr. 49 ja 50 juurde: [T. Grenzstein]. — 3. Meie Mats I 1902, lk. 5 ja 16. — 4. Meie Mats 1906, nr. 0. — 5. Säd. 1906, nr. 1: [K. A. Hindrey]. — 6. Meie Mats 1906, nr. 7, lk. 3. — 7. Säd. apr. 1909: [K. A. Hindrey]. — 8. Säd. märts 1910: [K. A. Hindrey]. — 9. Säd. apr. ja mai 1910: [K. A. Hindrey]. — 10. Säd. juuni ja juuli 1910: K. A. Hindrey. — 11. Säd. nov. ja dets. 1910: K. A. Hindrey. — 12. Säd. 1911, nr. 2, lk. 25—27: K. A. Hindrey. — 13. Kaval Hans 1911, nr. 5. — 14. Kaval Hans 1911, nr. 6: O. B. — 15. Kaval Hans 1911, nr. 7, lk. 50. — 16. Säd. 1912, nr. 7, lk. 100: K. A. Hindrey. — 17. Õitsituled I, lk. 14: K. A. Hindrey. — 18. Olion 1935, nr. 6, lk. 193: [K. Vanaveski?].

LX Raag, Arno (1904).

1. Post. 12. XII 1931, nr. 338, lk. 36: [R. Tiitus]. — 2. Õitsituled X, lk. 33: R. Tiitus. — 3. Säd. 2. IX 1934: [R. Tiitus]. — 4. Post. 22. XII 1934, nr. 350, lk. 5: [R. Tiitus]. — 5. R. T i i t u s: Portreed, lk. 68—70: R. Tiitus. — 6. Tuleviku Rajad 7 (1936), lk. 201: V. Birk.

Randvere, J. Vt. Aavik, Johannes.

LXI Ranna, Helene [= Tamberg, Helene].

1. Esm. 20. X 1930, nr. 42, lk. 8: Gori. — 2. VM 14. XII 1930, nr. 293, lk. 6: Gori. — 3. Nool 31. I 1931, nr. 62, lk. 1: [R. Tiitus]. — 4. Olion 1935, nr. 14, II kaanelehekülj: HaVe.

LXII Rannit, Aleksei [= Dolgošev, A.].

1. Kratt 30. VIII 1936, nr. 33, lk. 132: Redo-Randel.

LXIII Raud, Mart (1903).

1. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 21: R. Tiitus. — 2. Säd. 22. X 1927, nr. 43, lk. 358: [R. Tiitus]. — 3. Tapper I 1927, lk. 55: R. [Tiitus]. — 4. Nool 15. III 1930, nr. 16, lk. 5: [R. Tiitus]. — 5. Esm. 31. III 1930, nr. 13, lk. 8: Gori. — 6. Võru Teataja 9. XII 1930, nr. 140, lk. 3. — 7. VM 13. XII 1930, nr. 292, lk. 7: Gori. — 8. Post. 21. II 1931, nr. 51, lk. 5: [R. Tiitus]. — 9. Post. 18. V 1931, nr. 133, lk. 3: [R. Tiitus]. — 10. VM 2. II 1935, nr. 29, lk. 7: Gori.

LXIV Raudkepp, Leopold (1877).

1. Sipelga-Kalender 1920, lk. 55: Gori. — 2. VM 13. II 1922, nr. 36, lk. 1: Gori. — 3. Esm. 12. X 1925, nr. 41, lk. 3: Gori. — 4. Säd. 2. I 1926, nr. 1, lk. 1: [R. Kivit]. — 5. VM 25. I 1927, nr. 20, lk. 1: Gori. — 6. Säd. 2. IV 1927, nr. 14, lk. 113: R. Tiitus. — 7. Kratt 4. IV 1927, nr. 14, lk. 105: Mina. — 8. VM 6. IV 1927, nr. 81, lk. 1: Gori. — 9. Säd. 23. IV 1927, nr. 17, lk. 150—151: O. Krusten. — 10. Säd. 7. V 1927, nr. 19, lk. 161: R. Tiitus. — 11. VM 25. V 1927, nr. 121, lk. 1: Gori. — 12. Kratt 12. IX 1927, nr. 37, lk. 292: HaVe. — 13. VM 24. XII 1927, nr. 302, lk. 7: Gori. — 14. VM 8. II 1928, nr. 32, lk. 1: Gori. — 15. Kratt 13. II 1928, nr. 7, lk. 56: O. K[rusten]. — 16. VM 19. II 1928, nr. 42, lk. 3: [Gori]. — 17. Esm. 30. V 1928, nr. 22, lk. 3: Gori. — 18. Kratt 2. VII 1928, nr. 27, lk. 212: O. K[rusten]. — 19. VM 16. IX 1928, nr. 215, lk. 7: Gori. — 20. VM 15. XI 1928, nr. 266, lk. 1: Gori. — 21. Säd. 10. XI 1928, nr. 44, lk. 349: HaVe. — 22. Säd. 17. XI 1928, nr. 45, lk. 356: HaVe. — 23. Säd. 1. XII 1928, nr. 47, lk. 372: HaVe. — 24. VM 5. XII 1928, nr. 283, lk. 27: [Gori]. — 25. Säd. 29. XII 1928, nr. 51, lk. 408: HaVe. — 26. G o r i: Knock-out 1928, lk. 140: Gori. — 27. Jaan Kägu 21. II 1928, nr. 11, lk. 3. — 28. Post. 6. XI 1928, nr. 303, lk. 2. — 29. Säd. 23. II 1929, nr. 8, lk. 60: [R. Tiitus]. — 30. Säd. 23. III 1929,

nr. 12, lk. 93: HaVe. — 31. Säd. 30. III 1929, nr. 13, lk. 101: R. [Tiitus]. — 32. Esm. 8. IV 1929, nr. 14, lk. 1: Gori. — 33. Kratt 22. IV 1929, nr. 16, lk. 125: [O. Krusten]. — 34. Post. 26. IV 1929, nr. 111, lk. 5: [R.] Tiitus. — 35. Post. 28. IV 1929, nr. 113, lk. 1: HaVe. — 36. Säd. 4. V 1929, nr. 18, lk. 141: HaVe. — 37. Säd. 11. V 1929, nr. 19, lk. 152. — 38. VM 21. XII 1929, nr. 297, lk. 8: Gori. — 39. VM 13. XII 1930, nr. 292, lk. 7: Gori. — 40. Post. 12. I 1930, nr. 10, lk. 5. — 41. Olion 1930, nr. 7, lk. 38: R. Tiitus. — 42. Nool 24. I 1931, nr. 61, lk. 1. — 43. VM 30. VI 1937, nr. 145, lk. 4: Gori.

LXV Raudsepp, Hugo (1883).

1. Kilk 7. IV 1912, nr. 6, lk. 13. — 1a. Säd. 1913, nr. 9, lk. 68: K. A. Hindrey. — 2. Sipelgas 19. IX 1919, nr. 7, lk. 54: Gori. — 3. Sipelga-Kalender 1920, lk. 55: Gori. — 4. VM 23. I 1922, nr. 18, lk. 1: Gori. — 5. A. A l l e: Lilla elevant 1923, lk. 112: O. Krusten. — 6. Öitsituled I, lk. 39: Gori. — 7. VM 24. X 1925, nr. 247, lk. 5: Gori. — 8. Säd. 25. IX 1926, nr. 39, lk. 308: O. Krusten. — 8a. VM 24. XI 1926, nr. 276, lk. 4: Gori. — 9. Öitsituled IV, lk. 15: O. Krusten. — 10. Säd. 5. III 1927, nr. 10, lk. 76: R. Tiitus. — 11. Kõlvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 123: R. K[ivit]. — 11a. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 107: Ed. Ahas. — 12. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 13. Säd. 2. IV 1927, nr. 14, lk. 113: R. Tiitus. — 14. Säd. 7. V 1927, nr. 19, lk. 168: R. T[iitus]. — 15. Upperpall 28. VI 1927, nr. 3, lk. 6: [O. Krusten]. — 16. Säd. 8. X 1927, nr. 41, lk. 341: [O. Krusten]. — 17. Tapper I 1927, lk. 5: R. [Tiitus]. — 18. Tapper I 1927, lk. 47: R. [Tiitus]. — 18a. Post. 8. X 1928, nr. 274, lk. 3. — 19. Säd. 14. IX 1929, nr. 37, lk. 296: R. [Tiitus]. — 20. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 7: Gori. — 21. Üliõpilasl. 1930, nr. 3, lk. 42: R. [Tiitus]. — 21a. Post. 31. XII 1930, nr. 354, lk. 6. — 22. Öitsituled IX, lk. 19: Redo. — 23. VM 9. XI 1932, nr. 264, lk. 4: Gori. — 24. Esm. 9. I 1933, nr. 2, lk. 10: Gori. — 25. VM 1. IV 1933, nr. 77, lk. 4: Gori. — 26. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 27. Nool 29. VII 1933, nr. 24, lk. 3: VoK. — 28. Uudisl. 8. IX 1933, nr. 139, lk. 3: Sen-Sen. — 29. Nool 9. IX 1933, nr. 30, lk. 6: Kad. — 30. Öitsituled XI, lk. 57: Gori = Esm. 9. I 1933, nr. 2. — 31. Vabadussõjalaste Koduleht veebr. 1934, nr. 2, lk. 44: HaVe: — 32. Post. 12. IX 1934, nr. 249, lk. 4: [R. Tiitus]. — 33. VM 24. XII 1934, nr. 302, lk. 4: [Gori]. — 34. Öitsituled XII, lk. 24: Gori. — 35. Suletud ümbrik, lk. 3: Gori. — 36. Suletud ümbrik, lk. 9: Gori. — 37. Elva Elu 24. V 1935, nr. 1, lk. 4: A. L. — 38. Tänapäev 1935, nr. 7, lk. 270: — Dixi —. — 39. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: [Gori]. — 40. [Post.] Säd. 2. II

1936, nr. 31, lk. 5: [R. Tiitus]. — 41. [Post.] Säd. 5. IV 1936, nr. 93, lk. 5: [R. Tiitus]. — 42. VM 5. VI 1937, nr. 126, lk. 4: [Gori]. — 43. VM 6. IX 1937, nr. 203, lk. 5: [Gori]. — 44. Post. 20. X 1937, nr. 284, lk. 5: [R. Tiitus]. — 45. Tl. Post. 22. X 1937, nr. 42, lk. 4: HaVe. — 46. [Post.] Säd. 12. XII 1937, nr. 337, lk. 8: [R. Tiitus]. — 47. Kratt 19. XII 1937, nr. 48, lk. 190: [Redo-Randel]. — 48. [Post.] Säd. 1. I 1938, nr. 1, lk. 10: [R. Tiitus]. — 49. Rhvl. 15. VII 1938, nr. 109, lk. 12: [Gori].

Vt. Jaak Jooram — CXLII; Johannes Niglas — CLIV; Mikumärdi — CLXXXI; Roosad prillid — CLXXXII; veel CC.

Reichenbach-Gerland, Marta. Vt. Sillaots, Marta.

LXVI Reiman, Villem (1861—1917).

1. Säd. 1913, nr. 12, lk. 93: [K. A. Hindrey]. — 2. Kilk 1914, nr. 1, lk. 8: A. Uibo.

LXVII Rennit, Andres (1860—1936).

1. Esm. 19. XI 1935, nr. 45, lk. 5: Gori.

LXVIII Ridala, Villem [= Grünthal, Villem] (1885).

1. Säd. 1913, nr. 3 ja 4, lk. 32: [K. A. Hindrey]. — 2. Säd. 2. X 1926, nr. 40, lk. 317: O. Krusten. — 3. Kratt 28. I 1929, nr. 4, lk. 28: [O. Krusten]. — 4. Kratt 3. III 1930, nr. 9, lk. 68: [O. Krusten].

LXIX Roht, Richard (1891).

1. Kilk 23. IV 1913, nr. 7, lk. 4: J. Vahtra. — 2. Kilk 31. V 1914, nr. 22, lk. 9. — 3. Odamees 18. IX 1919, nr. 5, lk. 5 = A. Gailit: Klounid ja faunid 1919, lk. 96: R. Paris. — 4. Meie Mats 24. IV 1920, nr. 62, lk. 9: [Gori]. — 5. Meie Mats 1921 nr. 5, lk. 9: Gori. — 6. VM 2. IX 1922, nr. 204, lk. 8: [Gori]. — 7. VM 6. IX 1922, nr. 207, lk. 7: Gori. — 8. Aeg 1922, nr. 9—12, lk. 51: R. Paris. — 9. A. Alle: Lilla elevant 1923, lk. 98: O. Krusten. — 10. A. Alle: Lilla elevant 1923, lk. 118: O. Krusten. — 11. Esm. 22. II 1925, nr. 8, lk. 3: Gori. — 12. Säd. 25. IX 1926, nr. 39, lk. 309: O. Krusten. — 13. A. Gailit: Aja grimassid 1926, lk. 99: Gori. — 14. A. Gailit: Aja grimassid 1926, lk. 99: Gori. — 15. VM 9. XI 1926, nr. 263, lk. 1: Gori. — 16. Säd. 20. XI 1926, nr. 47, lk. 376: R. Tiitus]. — 16a. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 107: Ed. Ahas. — 17. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 18. Säd. 30. VII 1927, nr. 31, lk. 259: [O. Krusten]. — 19. Esm. 30. I 1928, nr. 5, lk. 3: Gori. — 20. VM 1. II 1928, nr. 26, lk. 2: Gori. — 21. Kratt 4. VI 1928, nr. 23, lk. 181: O. K[rusten]. — 22. Säd. 4. VIII 1928, nr. 30, lk. 236: [R. Tiitus]. — 23. Kratt 22. IV 1929, nr. 16, lk. 124: [O. Krusten]. — 24. Säd. 7. XII 1929, nr. 43, lk. 312: R. Tiitus. — 25. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 6: Gori. — 26. VM 15. XII 1929,

nr. 292, lk. 7: Gori. — 27. Säd. 1. III 1930, kirjandusnumber, lk. 72: [R. Tiitus]. — 28. VM 14. XII 1930, nr. 293, lk. 6: Gori. — 29. Post. 21. II 1931, nr. 51, lk. 5: [R. Tiitus]. — 30. Elu 21. II 1931, nr. 15, lk. [3]: [Ott O.]. — 31. Kratt 23. II 1931, nr. 8, lk. 61: [O. Krusten]. — 32. Säd. [18. I] 1932: [R. Tiitus]. — 33. Post. 9. II 1933, nr. 33, lk. 3: [R. Tiitus]. — 34. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 35. Tl. Post 4. I 1935, nr. 1, lk. 3: Ove.
Vt. Paan — CLVII.

LXX Rood, Olaf [= Naelapea, Georg] (1896).

1. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 121: [R. Kivit]. — 2. Säd. 21. V 1927, nr. 21, lk. 184: R. Tiitus. — 3. Säd. 2. VII 1927, nr. 27, lk. 228: R. Tiitus. — 4. Säd. 5. V 1928, nr. 17, lk. 135: [R. Tiitus]. — 5. Üliõpilasl. 10. XI 1928, nr. 10, lk. 145: E. Ahas. — 6. Uudisl. 1. XI 1930, nr. 66, lk. 2. — 7. Olion 1933, nr. 9, lk. 503: O. Jaanimägi.

LXXI Roose, Artur.

1. Tapper I 1927, lk. 19: R. [Tiitus].

LXXII Rosenplänter, Johann Heinrich (1782—1846).

1. Meie Mats 1906, nr. 7, lk. 13.

LXXIII Rumor, Karl [= Ast, Karl] (1886).

1. Säd. 1913, nr. 9, lk. 68: [K. A. Hindrey]. — 2. Odamees 15. VI 1919, nr. 5, lk. 26 = A. Gailit: Klounid ja faunid 1919, lk. 112: K. A. Hindrey. — 3. Sipelgas 16. VIII 1919, nr. 3, lk. 5: Gori. — 4. Meie Mats 24. XII 1920, nr. 94, lk. 12: Gori. — 5. Sipelga-Kalender 1920, lk. 51: Gori. — 6. Öitsituled I, lk. 71: O. Krusten. — 7. Säd. 3. X 1925, nr. 4, lk. 34: R. Kivit. — 8. Pvl. 16. VII 1926, nr. 159, lk. 3. — 9. Säd. 6. XI 1926, nr. 45, lk. 360: O. Krusten. — 10. Kratt 13. XII 1926, nr. 50, lk. 204: R. Tiitus]. — 11. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 11a. Post. 4. X 1929, nr. 269, lk. 2: HaVe. — 12. Esm. 7. X 1929, nr. 40, lk. 8: Gori. — 13. Kratt 14. X 1929, nr. 41, lk. 328: O. K[rusten]. — 14. VM 19. X 1929, nr. 243, lk. 2: Gori. — 15. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 7: Gori. — 16. VM 22. XII 1929, nr. 298, lk. 7: Gori. — 17. Säd. 4. I 1930, nr. 1, lk. 9: [R. Tiitus]. — 18. Kratt 6. I 1930, nr. 1, lk. 6: [O. Krusten]. — 19. Võru Teataja 16. I 1930, nr. 6, lk. 3. — 20. Kirj. Orbiit 15. II 1930, nr. 4, lk. 1: Gori. — 21. Säd. 1. III 1930, kirjandusnumber, lk. 73: [R. Tiitus]. — 22. Kratt 3. III 1930, nr. 9, lk. 69: [O. Krusten]. — 23. Kirj. Orbiit 5. III 1930, nr. 5, lk. 3: Gori. — 24. Nool 2. VIII 1930, nr. 36, lk. 1: R. P[aris]. — 25. VM 13. XII 1930, nr. 292, lk. 7: Gori. — 26. VM 8. IX 1931, nr. 210, lk. 3: Gori. — 27. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 4: Sen-Sen. — 28. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 4: Sen-Sen. — 29. Tl. Post 31. I 1932, nr. 5, lk. 3.

LXXIV Saks, Edgar V. (1910).

1. Esm. 7. X 1929, nr. 40, lk. 5: Gori. — 2. Üliõpilasl. 1929, nr. 10—11, lk. 174: R. [Tiitus]. — 3. Säd. 26. X 1929, nr. 40, lk. 254: R. [Tiitus]. — 4. Nool 8. III 1930, nr. 15, lk. 7. — 5. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe].

LXXV Sander, Tõnis (1887—1914).

1. Säd. 1913, nr. 9, lk. 68: K. A. Hindrey.

Schütz, Johannes. Vt. Sütiste, Juhan.

LXXVI Semper, Johannes (1892).

1. Vana Meie Mats 1919, nr. 24, lk. 5: Gori. — 2. Meie Mats 20. XI 1920, nr. 89, lk. 8: Gori. — 3. VM 31. X 1921, nr. 290, lk. 1: Gori. — 4. VM 2. IX 1922, nr. 204, lk. 8: [Gori]. — 5. Tohuvabohu, nov. 1922, nr. 1, lk. 5: Gori. — 6. Säd. 18. IX 1926, nr. 38, lk. 300: O. Krusten. — 7. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 120: [R. Kivit]. — 7a. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 107: Ed. Ahas. — 8. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 9. Tapper I 1927, lk. 47: R. [Tiitus]. — 10. Kratt 4. VI 1928, nr. 23, lk. 180: O. K[rusten]. — 11. Säd. 9. VI 1928, nr. 22, lk. 173: [R. Tiitus]. — 12. Säd. 27. X 1928, nr. 42, lk. 334: [R. Tiitus]. — 13. Kratt 28. I 1929, nr. 4, lk. 29: [O. Krusten]. — 14. Kratt 22. IV 1929, nr. 16, lk. 124: [O. Krusten]. — 15. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 6: Gori. — 16. Kratt 13. I 1930, nr. 2, lk. 16: O. K[rusten]. — 17. Nool 25. I 1930, nr. 9, lk. 19: V. Sarap [= R. Tiitus]. — 17a. Post. 26. II 1930, nr. 54, lk. 3. — 18. Nool 1. III 1930, nr. 14, lk. 6: [R. Tiitus]. — 19. Säd. 1. III 1930, kirjandusnumber, lk. 72: [R. Tiitus]. — 20. VM 14. XII 1930, nr. 293, lk. 6: Gori. — 21. Olion 1931, nr. 2, lk. 59: R. Tiitus. — 22. Nool 18. IV 1931, nr. 73, lk. 1: [R. Tiitus]. — 23. Post. 12. VII 1931, nr. 185, lk. 5: [R. Tiitus]. — 24. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 4: Sen-Sen. — 25. Post. 12. XI 1931, nr. 308, lk. 3: [R. Tiitus]. — 26. Uudisl. 23. VII 1932, nr. 85, lk. 5: Sen-Sen. — 27. VM 31. VII 1932, nr. 178, lk. 5: HaVe. — 28. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 29. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. — 30. Olion 1933, nr. 9, lk. 503: O. Jaanimägi. — 30a. Uudisl. 8. IV 1934, nr. 67, lk. 5: Sen-Sen. — 31. Uudisl. 9. VIII 1934, nr. 150, lk. 6: Sen-Sen. — 32. Uudisl. 13. XII 1934, nr. 222, lk. 5: [Sen-Sen]. — 33. Tl. Post 4. I 1935, nr. 1, lk. 3: Ove. — 34. Esm. 17. II 1935, nr. 7, lk. 7: Gori. — 35. [Post.] Säd. 7. IV 1935, nr. 90, lk. 4: [R. Tiitus]. — 36. Esm. 28. IV 1936, nr. 17, lk. 5: Gori. — 37. VM 7. V 1935, nr. 107, lk. 4: [Gori]. 38. [Post.] Säd. 8. XII 1935, nr. 335, lk. 5: [R. Tiitus]. — 39. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: [Gori]. — 40. Post. 31. XII 1935, nr. 355, lk. 5: [R. Tiitus]. — 41. [Post.] Säd. 2. II 1936, nr. 31, lk. 5: [R. Tiitus]. — 42. Tuleviku Rajad 7 [1936], lk. 201: V. Birk. —

43. Post. 26. V 1938, nr. 142, lk. 3: [R. Tiitus]. — 44. [Post.] Sääd. 28. VIII 1938, nr. 232, lk. 12: [R. Tiitus]. — 45. Post. 28. IX 1938, nr. 263, lk. 5: [R. Tiitus]. — 46. Kratt 2. X 1938, nr. 38, lk. 152: [Redo-Randel].

LXXVII Sillaots, Marta [= Reichenbach-Gerland, Marta] (1887).

1. Sääd. 1913, nr. 9, lk. 68: [K. A. Hindrey].

LXXVIII Simon, Aleksander (1877).

1. Sääd. 1924, nr. 2, lk. 20—21: O. K[rusten]. — 2. Hoi a Ronk: Kaasaegsed 1926, lk. 16: K. A. Hindrey.

LXXIX Sirge, Rudolf (1904).

1. Esm. 7. X 1929, nr. 40, lk. 5: Gori. — 2. Üliõpilasl. 1929. nr. 10—11, lk. 174: R. [Tiitus]. — 3. Sääd. 26. X 1929, nr. 40, lk. 254: R. [Tiitus]. — 4. Nool 8. III 1930, nr. 15, lk. 7. — 4a. Post. 17. I 1931, nr. 16, lk. 5: [R. Tiitus]. — 5. Esm. 19. XII 1932, nr. 51, lk. 3: Gori = Ajude Gümastika 1933, nr. 7, lk. 3. — 6. Uudisl. 23. II 1934, nr. 38, lk. 4. — 7. Post. 17. I 1936, nr. 16, lk. 5: R. Tiitus. — 8. Sääd. 7. III 1937, nr. 65, lk. 5: R. Tiitus.

LXXX Suits, Gustav (1883).

1. Sääd. 1913, nr. 3 ja 4, lk. 23—25: [K. A. Hindrey]. — 2. Sääd. 1913, nr. 3 ja 4, lk. 32: [K. A. Hindrey]. — 3. Sääd. 1913, nr. 12, lk. 93: [K. A. Hindrey]. — 4. Sääd. 1914, nr. 1, lk. 8: [K. A. Hindrey]. — 5. Üliõpilasl. 1924, nr. 3—4, lk. 41: Matu [= A. Rossmann]. — 6. Hoi a Ronk: Kaasaegsed 1926, lk. 14: K. A. Hindrey. — 7. Tapper I 1927, lk. 14: R. [Tiitus]. — 8. Kirj. Orbiit 15. I 1930, nr. 2, lk. 5: [Gori]. — 9. Olion 1930, nr. 1, lk. 5: [R. Paris] = Holi nov. 1933, nr. 2, lk. 25. — 10. Nool 25. I 1930, nr. 9, lk. 9: V. Sarap [= R. Tiitus]. — 11. Kirj. Orbiit 15. III 1930, nr. 4, lk. 4: Gori. — 12. Nool 1. III 1930, nr. 14, lk. 6: [R. Tiitus]. — 13. Esm. 7. VII 1930, nr. 27, lk. 8: Gori. — 14. VM 14. XII 1930, nr. 293, lk. 6: Gori. — 15. Nool 18. IV 1931, nr. 73, lk. 1: [R. Tiitus]. — 16. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 17. Sääd. 4. XII 1933: [R. Tiitus]. — 18. Vaba Sõna 3. XII 1933, nr. 43, lk. 1: O. K[angilaski]. — 19. Post. 17. XII 1933, nr. 296, lk. 7: [R. Tiitus]. — 20. Vabadussõjalaste Koduleht veebr. 1934, nr. 2, lk. 43: HaVe. — 21. Uudisl. 21. III 1934, nr. 56, lk. 3: Sen-Sen. — 22. Kunstühing Pallas 1918—1933, lk. 13: R. [Tiitus]. — 23. Tänapäev 1935, nr. 7, lk. 270: —Dixi—. — 24. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: [Gori]. — 25. Post. 31. XII 1935, nr. 355, lk. 5: [R. Tiitus]. — 26. [Post.] Sääd. 2. II 1936, nr. 31, lk. 5: [R. Tiitus]. — 27. Tuleviku Rajad nr. 7 [1936], lk. 200: V. Birk. — 28. UE 17. XI 1937, nr. 313, lk. 6: R. P[aris]. — 29. Tl. Post 11. III 1938, nr. 10, lk. 8. — 30. Künnipäev 1938, lk. 20.

LXXXI Särgava, Ernst [= Peterson, Ernst] (1868).

1. Säd. veebr. 1908: K. A. Hindrey. — 2. Kilk 7. IV 1912, nr. 6, lk. 16. — 3. Säd. 1913, nr. 9, lk. 68: [K. A. Hindrey]. — 4. VM 14. XII 1930, nr. 293, lk. 6: Gori. — 5. Nool 22. IV 1933, nr. 10, lk. 12: J. T. — 6. Uudisl. 8. II 1935, nr. 22, lk. 3: Sen-Sen. — 7. Olion 1935, nr. 4, lk. 148: -sen.

LXXXII Sööt, Karl Eduard (1862).

1. Oitsituled I, lk. 33: O. Krusten. — 2. Post. 12. XII 1926, nr. 338, lk. 23: O. Krusten. — 3. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 4. Nool 6. IX 1930, nr. 41, lk. 1: [R. Tiitus]. — 5. Post. 12. XII 1931, nr. 338, lk. 36: [R. Tiitus]. — 5a. Näd. Post. 28. XII 1932, nr. 51, lk. 5: [R. Tiitus] = Post. 24. XII 1937, nr. 349, lk. 5. — 6. Post. 29. XII 1932, nr. 302, lk. 5: [R. Tiitus]. — 7. Post. 17. XII 1933, nr. 296, lk. 7: [R. Tiitus]. — 8. Tuleviku Rajad 7 [1936], lk. 200: V. Birk.

LXXXIII Sütiste, Juhan [= Schütz, Johannes] (1899).

1. Kratt 11. I 1926, nr. 2, lk. 14: R. Tiitus [?]. — 2. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 17: R. T[iitus]. — 3. Kirj. Orbiit 15. I 1930, nr. 2, lk. 5: [Gori]. — 4. Nool 1. III 1930, nr. 14, lk. 7: Gori. — 5. Olion 1931, nr. 2, lk. 59: R. Tiitus. — 6. Nool 18. IV 1931, nr. 73, lk. 1: [R. Tiitus]. — 7. Esm. 7. VII 1932, nr. 32, lk. 8: Gori. — 8. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 9. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. — 10. Uudisl. 13. XII 1934, nr. 222, lk. 5: [Sen-Sen]. — 11. Post. 15. XII 1934, nr. 343, lk. 4: [R. Tiitus]. — 12. Tl. Post 4. I 1935, nr. 1, lk. 3: Ove. — 13. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: [Gori]. — 14. R. T i i t u s: Portreid, lk. 163—164: R. Tiitus. — 15. [Post.] Säd. 2. II 1936, nr. 31, lk. 5: [R. Tiitus]. — 16. Tänapäev 1936, nr. 3, lk. 79: R. Tiitus. — 17. Tuleviku Rajad nr. 7 [1936], lk. 200. — 18. [Post.] Säd. 5. IV 1936, nr. 93, lk. 5: [R. Tiitus]. — 19. Kratt 4. X 1936, nr. 38, lk. 149: Redo-Randel. — 20. VM 6. IX 1937, nr. 203, lk. 5: Gori. — 21. [Post.] Säd. 7. XI 1937, nr. 302, lk. 8: [R. Tiitus]. — 22. Jüripäev 1938, lk. 19: Gori. — 23. Rhvl. 15. VII 1938, nr. 109, lk. 12: [Gori]. — 24. [Post.] Säd. 28. VIII 1938, nr. 232, lk. 12: [R. Tiitus].

LXXXIV Taar, Agnes (1898).

1. Nool 10. I 1931, nr. 59, lk. 6: [R. Tiitus]. — 2. Nool 31. I 1931, nr. 62, lk. 1: [R. Tiitus]. — 3. Esm. 9. II 1931, nr. 6, lk. 8: Gori. — 4. Säd. 21. XII 1932: [R. Tiitus]. — 5. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe].

LXXXV Talvik, Heiti (1904).

1. Tänapäev 1936, nr. 4, lk. 113: R. Tiitus. — 2. Esm. 9. I 1937, nr. 2, lk. 2: Gori.

Tamberg, Helene. Vt. Ranna, Helene.

LXXXVI Tammann, August.

1. Öitsituled I, lk. 56: Gori. — 2. Uudisl. 8. IV 1934, nr. 67, lk. 10: Sen-Sen.

LXXXVII Tammsaare, A. H. [= Hansen, Anton] (1878).

1. Säd. 13. XI 1926, nr. 46, lk. 368: O. Krusten. — 2. Kylvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 119: R. K[ivit]. — 2a. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 107: Ed. Ahas. — 3. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 4. Kratt 3. X 1927, nr. 40, lk. 316: O. K[rusten]. — 5. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 5: [Gori]. — 6. VM 14. XII 1930, nr. 293, lk. 6: Gori. — 7. Post. 9. II 1933, nr. 33, lk. 3: [R. Tiitus]. — 8. Post. 17. XII 1933, nr. 296, lk. 7: [R. Tiitus]. — 9. Uudisl. 23. II 1934, nr. 38, lk. 4. — 10. Post. 12. XII 1934, nr. 340, lk. 3: [R. Tiitus]. — 11. Tänapäev 1935, nr. 7, lk. 270: —Dixi—. — 12. Post. 26. II 1935, nr. 56, lk. 5: [R. Tiitus]. — 13. [Post.] Säd. 2. II 1936, nr. 31, lk. 5: [R. Tiitus]. — 14. VM 5. VI 1937, nr. 126, lk. 4: [Gori]. — 15. [Post.] Säd. 12. XII 1937, nr. 337, lk. 8: [R. Tiitus]. — 16. Esm. 5. II 1938, nr. 5, lk. 7: Gori. — 17. Kratt 6. II 1938, nr. 6, lk. 21: Redo-Randel. — 18. UE 16. III 1938, nr. 75, lk. 6. — 19. Rhvl. 15. VII 1938, nr. 109, lk. 12: [Gori]. — 20. [Post.] Säd. 2. X 1938, nr. 267, lk. 8: [R. Tiitus]. — 21. Rhvl. 5. XII 1938, nr. 230, lk. 4: [Gori].

Vt. Kuningal on külm — CLXXIX.

LXXXVIII Tassa, Aleksander (1882).

1. Odamees 18. IX 1913, nr. 5, lk. 3 = A. Gailit: Klounid ja faunid 1919, lk. 101: R. Paris. — 2. Säd. 2. X 1926, nr. 40, lk. 316: O. Krusten. — 3. Säd. 2. X 1926, nr. 40, lk. 318: [V. Turp]. — 4. Säd. 5. III 1927, nr. 10, lk. 77: R. Tiitus. — 5. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 6. Säd. 18. VI 1927, nr. 25, lk. 213: O. Krusten. — 7. Kratt 3. X 1927, nr. 40, lk. 316: O. K[rusten]. — 8. Tapper I 1927, lk. 47: R. [Tiitus]. — 9. Kratt 21. V 1928, nr. 21, lk. 164: O. K[rusten]. — 10. Kratt 28. I 1929, nr. 4, lk. 29: [O. Krusten]. — 11. VM. 15. XII 1929, nr. 292, lk. 5: [Gori]. — 12. Kratt 3. III 1930, nr. 9, lk. 69: [O. Krusten]. — 13. Esm. 4. IX 1933, nr. 36, lk. 8: Gori. — 14. Säd. 28. IV 1935, nr. 114, lk. 4: [R. Tiitus]. — 15. R. T i i t u s. Portreid, lk. 50—52: R. Tiitus. — 16. Tänapäev 1936, nr. 4, lk. 113: R. Tiitus.

LXXXIX Trilljärv, Aleksander (1871).

1. Sipelga-Kalender 1920, lk. 54: Gori.

XC Tuglas, Friedebert (1886).

1. Odamees 21. VIII 1919, nr. 1, lk. 13: P. A[ren]. — 2. Odamees 11. IX 1919, nr. 3—4, lk. 5: O. Krusten. — 3. A. Gailit: Klounid

ja faunid 1919, 4. vaheleht: R. Paris. — 4. Sipelgas 16. VIII 1919, nr. 3, lk. 5: Gori. — 5. Vana Meie Mats 1919, nr. 16, lk. 5: Gori. — 6. Sipelga-Kalender 1920, lk. 54: Gori. — 7. Meie Mats 15. I 1921, nr. 2, lk. 8: [Gori]. — 8. VM 23. I 1921, nr. 18, lk. 1: Gori. — 9. VM 8. X 1921, nr. 267, lk. 1: Gori. — 10. VM 31. X 1921, nr. 290, lk. 1: Gori. — 11. VM 18. II 1922, nr. 41, lk. 4: Gori. — 12. Ilmarine mai 1922, nr. 3, lk. 10: Matu [= A. Rossmann]. — 13. VM 3. IX 1922, nr. 205, lk. 7: [Gori]. — 14. Tohuvabohu nov. 1922, nr. 1, lk. 5: Gori. — 15. A. A l l e: Lilla elevant, lk. 21: O. Krusten. — 16. Sääls., lk. 26: O. Krusten. — 17. Sääls., lk. 28: O. Krusten. — 18. Kratt 21. III 1925, nr. 10, lk. 109: K. A. Hindrey. — 19. Kratt 28. III 1925, nr. 11, lk. 118—119: O. Krusten. — 20. VM 23. VI 1925, nr. 142, lk. 4: Gori. — 21. VM 24. X 1925, nr. 247, lk. 5: Gori. — 22. Säd. 31. X 1925, nr. 8, lk. 64: H. T. — 23. VM 5. XII 1925, nr. 283, lk. 7: Gori. — 24. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 17: R. Tiitus. — 25. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 21: R. T[iitus]. — 26. Kratt 23. VIII 1926, nr. 34, lk. 268: R. T[iitus]. — 27. Säd. 18. IX 1926, nr. 38, lk. 301: O. Krusten. — 28. H o i a R o n k: Kaasaegsed 1926, lk. 79: K. A. Hindrey. — 29. A. G a i l i t: Aja grimassid 1926, lk. 99: Gori. — 30. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 119: R. K[ivit]. — 31. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 32. VM 31. III 1927, nr. 76, lk. 1: Gori. — 33. Säd. 2. IV 1927, nr. 14, lk. 113: R. Tiitus. — 34. Esm. 19. IV 1927, nr. 16, lk. 1: Gori. — 35. Kratt 3. X 1927, nr. 40, lk. 316: O. K[rusten]. — 36. Tapper I 1927, lk. 47: R. [Tiitus]. — 37. Tapper I 1927, lk. 55: R. [Tiitus]. — 38. Säd. 28. I 1928, nr. 4, lk. 32: R. [Tiitus]. — 39. Kratt 13. II 1928, nr. 7, lk. 55. — 40. Säd. 18. II 1928, nr. 7, lk. 53: R. Tiitus. — 41. Kratt 21. V 1928, nr. 21, lk. 164: O. K[rusten]. — 42. Kratt 17. VI 1928, nr. 25, lk. 193: O. K[rusten]. — 43. Kratt 28. I 1929, nr. 4, lk. 29: [O. Krusten]. — 44. Kratt 22. IV 1929, nr. 16, lk. 125: [O. Krusten]. — 45. Ilo 1929, nr. 1, lk. 15: Gori. — 46. Post. 2. VI 1929, nr. 146, lk. 6: HaVe. — 47. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 5: [Gori]. — 48. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 6: Gori. — 49. Kratt 13. I 1930, nr. 2, lk. 16: O. K[rusten]. — 50. Nool 25. I 1930, nr. 9, lk. 9: V. Sarap [= R. Tiitus]. — 51. Nool 1. III 1930, nr. 14, lk. 6. — 52. Säd. 1. III 1930, kirjandusnumber, lk. 72: [R. Tiitus]. — 53. Kratt 3. III 1930, nr. 9, lk. 68: [O. Krusten]. — 54. Kirj. Orbiit 5. III 1930, nr. 5, lk. 3: Gori. — 55. Nool 22. III 1930, nr. 17, lk. 7: Redo. — 56. Üliõpilasl. 1930, nr. 4, lk. 79: O. Krusten. — 57. Nool 2. VIII 1930, nr. 36, lk. 1: R. P[aris]. — 58. VM 13. XII 1930, nr. 292, lk. 7: Gori. — 59. Nool 24. XII 1930, nr. 57, lk. 1: [R. Tiitus]. — 60. Olion 1931, nr. 2, lk. 59: R. Tiitus. — 61. Post. 12. IV 1931, nr. 98, lk. 3: [R. Tiitus]. — 62. Nool 18. IV 1931, nr. 73, lk. 1: [R. Tiitus]. — 63. Post.

12. VII 1931, nr. 185, lk. 5: [R. Tiitus]. — 64. Uudisl. 5. VIII 1931, nr. 88, lk. 1: Sen-Sen. — 65. VM 8. IX 1931, nr. 210, lk. 3: Gori. — 66. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 4: Sen-Sen. — 67. Tempo 18. X 1931, nr. 5, lk. 7. — 68. VM 18. VIII 1932, nr. 193, lk. 2: HaVe. — 69. Uudisl. 24. VIII 1932, nr. 99, lk. 5. — 70. VM 12. II 1933, nr. 36, lk. 1: Gori. — 71. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 72. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. — 73. Nool 5. VIII 1933, nr. 25, lk. 1. — 74. Uudisl. 12. VIII 1933, nr. 124, lk. 6: Sen-Sen. — 75. Sanchopansa: Kirjandusl. epigramme, lk. 33. — 76. Uudisl. 8. IV 1934, nr. 67, lk. 5: Sen-Sen. — 77. Post. 15. XII 1934, nr. 343, lk. 4: [R. Tiitus]. — 78. Post. 22. XII 1934, nr. 350, lk. 5: [R. Tiitus]. — 79. Tl. Post 4. I 1935, nr. 1, lk. 3: Ove. — 80. Post. 26. II 1935, nr. 56, lk. 5: [R. Tiitus]. — 81. Tänapäev 1935, nr. 7, lk. 270: —Dixi—. — 82. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: [Gori]. — 83. [Post.] Säd. 2. II 1936, nr. 31 lk. 5: [R. Tiitus]. — 84. Tänapäev 1936, nr. 3, lk. 79: R. Tiitus. — 85. Esm. 7. III 1936, nr. 10, lk. 2: Gori. — 86. Tänapäev 1936, nr. 4, lk. 110: Jänkimees. — 87. Tuleviku Rajad nr. 7 [1936], lk. 200: V. Birk. — 88. [Post.] Säd. 5. IV 1936, nr. 93, lk. 5: [R. Tiitus]. — 89. Tl. Post 12. II 1937, nr. 6, lk. 8. — 90. VM 3. IV 1937, nr. 74, lk. 4: [Gori]. — 91. VM 5. VI 1937, nr. 126, lk. 4: [Gori]. — 92. VM 6. IX 1937, nr. 203, lk. 5: Gori. — 93. [Post.] Säd. 12. XII 1937, nr. 337, lk. 8: [R. Tiitus]. — 94. Kratt 19. XII 1937, nr. 48, lk. 190: Redo-Randel. — 95. VM 24. XII 1937, nr. 297, lk. 6: Gori. — 96. Post. 26. V 1938, nr. 142, lk. 3: [R. Tiitus]. — 97. Rhvl. 22. VIII 1938, nr. 141, lk. 8: Gori. — 98. [Post.] Säd. 28. VIII 1938, nr. 232, lk. 12: [R. Tiitus]. — 99. 7-me Magaja Päev 1938, lk. 19: [Gori?]. — 100. Rhvl. 26. IX 1938, nr. 171, lk. 8: [Gori]. — 101. Post. 28. IX 1938, nr. 263, lk. 5: [R. Tiitus]. — 102. Kratt 2. X 1938, nr. 38, lk. 152: [Redo-Randel]. Vt. CXCVIII; CC.

XCI Under, Marie (1883).

1. A. Gailit: Klounid ja faunid 1919, 3. vafeleht: R. Paris. — 2. Vana Meie Mats 1919, nr. 17—18, lk. 4: Gori. — 3. Sipelgas 16. VIII 1919, nr. 3, lk. 5: Gori. — 4. Sipelga-Kalender 1920, lk. 54: Gori. — 5. VM 23. I 1921, nr. 18, lk. 1: Gori. — 6. VM 2. IX 1922, nr. 204, lk. 8: [Gori]. — 7. Esm. 26. I 1925, nr. 4, lk. 1: Gori. — 8. Säd. 2. X 1926, nr. 40, lk. 316: O. Krusten. — 9. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 122: [R. Kivit]. — 10. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 11. Säd. 16. VII 1927, nr. 29, lk. 248: O. Krusten. — 12. Kratt 3. X 1927, nr. 40, lk. 317: O. K[rusten]. — 13. Kratt 22. IV 1929, nr. 16, lk. 125: [O. Krusten]. — 14. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 6: Gori. — 15. Kratt 13. I 1930, nr. 2, lk. 16: O. K[rusten]. —

16. Nool 1. III 1930, nr. 14, lk. 6: [R. Tiitus]. — 17. Nool 31. I 1931, nr. 62, lk. 1: [R. Tiitus]. — 18. Uudisl. 24. IX 1932, nr. 112, lk. 5. — 19. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 20. Õitsituled XI, lk. 31: Gori. — 21. Uudisl. 23. II 1934, nr. 38, lk. 4. — 22. TI. Post 4. I 1935, nr. 1, lk. 3: Ove. — 23. Tänapäev 1935, nr. 7, lk. 270: —Dixi—. — 24. Olion 1935, nr. 14, II kaanelehekülg: HaVe. — 25. [Post.] Säd. 7. III 1937, nr. 65, lk. 5: [R. Tiitus]. — 26. [Post.] Säd. 12. XII 1937, nr. 337, lk. 8: [R. Tiitus]. — 27. Kratt 2. X 1938, nr. 38, lk. 152: [Redo-Randel].
Vt. CXCVIII.

XCII Vallak, Peet [= Pedajas, Peeter] (1893).

1. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 17: R. Tiitus]. — 2. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 107: Ed. Ahas. — 3. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. — 4. Esm. 25. IX 1933, nr. 39, lk. 8: Gori.

Vanik, Konstantin. Vt. Voores, K.

XCIII Vardi, Sophia [= Lepp-Kirschbaum-Utuste, Marta] (1883).

1. A. A 11e: Lilla elevant 1923, lk. 58: O. Krusten. — 2. Säd. 13. XI 1926, nr. 46, lk. 368: O. Krusten. — 3. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 120: [R. Kivit]. — 4. Kratt 5. IX 1927, nr. 36, lk. 386: Hans K. — 5. Säd. 27. X 1928, nr. 42, lk. 334: [R. Tiitus]. — 6. Säd. 17. V 1930, nr. 8, lk. 113. — 7. Nool 7. VI 1930, nr. 28, lk. 12. — 8. Nool 31. I 1931, nr. 62, lk. 1: [R. Tiitus].

Vares, Johannes. Vt. Barbarus, Johannes.

XCIV Veske, Mihkel (1843—1890).

1. Oleviku Naljalisa nr. 49 ja 50 juurde: [T. Grenzstein]. — 2. Oleviku Lisaleht 1883, nr. 25, lk. 2: [T. Grenzstein]. — 3. Säd. okt. 1907: [K. A. Hindrey].

XCV Viiding, Paul (1904).

1. Tänapäev 1936, nr. 4, lk. 113: R. Tiitus. — 2. Esm. 20. VI 1936, nr. 25, lk. 7: Gori. — 3. Säd. 1. V 1937, nr. 117, lk. 5: [R. Tiitus].

XCVI Vilde, Eduard (1865—1933).

1. Meie Mats 1902, lk. 13. — 2. Meie Mats II [1903], lk. 5: Pöialpoiss. — 3. Meie Mats II [1903], lk. 13. — 4. Meie Mats II [1903], lk. 15. — 5. Säd. 1906, nr. 2: [K. A. Hindrey]. — 6. Säd. 1911, nr. 3, lk. 41: [K. A. Hindrey]. — 7. Säd. 1912, nr. 11—12, lk. 181: [K. A. Hindrey]. — 8. Kilk 8. III 1914, nr. 10, lk. 5: Gori. — 9. Sipelgas 16. VIII 1919, nr. 3, lk. 5: Gori. — 10. Vana Meie Mats 1919, nr. 17—18, lk. 4: Gori. — 11. Meie Mats 25. X 1919, nr. 36, lk. 7: [Gori]. — 12. Sipelga-Kalender 1920, lk. 51: Gori. — 13. Õitsituled I, lk. 55: Gori. — 14. Kratt 28. III 1925, nr. 11, lk. 124: O. Krusten. —

15. Kratt 4. IV 1925, nr. 12, lk. 136: O. Krusten. — 16. VM 11. IV 1925, nr. 84, lk. 7: Gori. — 17. VM 16. V 1925, nr. 112, lk. 4: Gori. — 18. Kratt 19. X 1925, nr. 1, lk. 8: R. T[iitus]. — 19. Säd. 24. X 1925, nr. 7, lk. 57: [R. Kivit?]. — 20. VM 5. XII 1925, nr. 283, lk. 6: Gori. — 21. Kratt 7. XII 1925, nr. 8, lk. 56: Emp. — 22. VM 27. I 1926, nr. 22, lk. 1: Gori. — 23. Säd. 6. II 1926, nr. 6, lk. 48: R. T[iitus]. — 24. VM 24. XI 1926, nr. 276, lk. 4: Gori. — 25. H o i a R o n k: Kaasaegsed 1926, lk. 105: K. A. Hindrey. — 26. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 102: R. Tiitus. — 27. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 118: [R. Kivit]. — 28. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 29. Öitsituled VI, kaanepilt: Gori. — 30. Jaan Kägu 21. II 1929, nr. 11, lk. 3. — 31. Naljaleht 1929, nr. 3, lk. 13. — 32. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 5: [Gori]. — 33. Nool 18. IV 1931, nr. 73, lk. 1: [R. Tiitus]. — 34. Uudisl. 8. VIII 1932, nr. 92, lk. 2. — 35. Öitsituled XI, lk. 31: Gori. — 36. Võitlus 23. XII 1933, nr. 124, lk. 5: HaVe.

Vt. Eva Marland — CXLIX; Leo Saalep — CLXV; Tabamata ime — CLXVIII; ka — CXCVII.

XCVII Visnapuu, Henrik (1890).

1. Kilk 31. V 1914, nr. 22, lk. 9. — 2. Meie Mats 28. VII 1917, nr. 152, lk. 12: P. Aren. — 3. Vana Meie Mats 1919, nr. 23—24, lk. 11: Gori. — 4. Odamees 2. X 1919, nr. 7, lk. 7: O. K[rusten]. — 5. Meie Mats 24. IV 1920, nr. 62, lk. 9: [Gori]. — 6. Pvl. 24. XII 1921, nr. 345, lk. 9: [K. A. Hindrey]. — 7. VM 22. VII 1922, nr. 168, lk. 1: [Gori]. — 8. VM 3. IX 1922, nr. 205, lk. 7: [Gori]. — 9. T õ n u T õ r g e s: Marsi elanikud 1922, kaanel. — 10. A. A l l e: Lilla elegant 1923, lk. 18: O. Krusten. — 11. Sääls., lk. 21: O. Krusten. — 12. Sääls., lk. 50: O. Krusten. — 13. Sääls., lk. 51: O. Krusten. — 14. Sääls., lk. 77: O. Krusten. — 15. VM 24. XII 1924, nr. 298, lk. 5: Gori. — 16. Ronk 18. VII 1925, nr. 29, lk. 677: Gori. — 17. VM 5. XII 1925, nr. 283, lk. 7: Gori. — 18. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 17: R. Tiitus. — 19. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 20: R. Tiitus. — 20. Säd. 18. IX 1926, nr. 38, lk. 300: O. Krusten. — 21. A. G a i l i t: Aja grimassid 1926, lk. 95: Gori. — 22. Sääls., lk. 99: Gori. — 23. Säd. 2. X 1926, nr. 40, lk. 318: [V. Turp]. — 24. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 102: R. Tiitus. — 25. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 107: Ed. Ahas. — 26. Külvaja 26. III 1927, nr. 13, lk. 121: R. K[ivit]. — 27. VM 30. III 1927, nr. 75, lk. 5: Gori. — 28. VM 31. III 1927, nr. 76, lk. 1: Gori. — 29. Säd. 2. IV 1927, nr. 14, lk. 113: R. Tiitus. — 30. Kratt 19. IX 1927, nr. 38, lk. 300: O. K[rusten]. — 31. Kratt 3. X 1927, nr. 40, lk. 317: O. K[rusten]. — 32. Säd. 10. XII 1927, nr. 50, lk. 415: V. T. — 33. Tapper I, 1927, lk. 47: R. [Tiitus]. —

34. Tapper I, 1927, lk. 55: R. [Tiitus]. — 35. Post. 20. II 1928, nr. 50, lk. 5: R. Tiitus. — 36. Kratt 21. V 1928, nr. 21, lk. 164: O. K[rusten]. — 37. Säd. 9. VI 1928, nr. 22, lk. 172: [R. Tiitus]. — 38. Säd. 10. XI 1928, nr. 44, lk. 350: R. [Tiitus]. — 39. Kratt 28. I 1929, nr. 4, lk. 29: [O. Krusten]. — 40. Säd. 6. IV 1929, nr. 14, lk. 109: R. [Tiitus]. — 41. Kratt 22. IV 1929, nr. 16, lk. 125: [O. Krusten]. — 42. Post. 30. X 1929, nr. 295, lk. 3: R. [Tiitus]. — 43. VM 15. XII 1929, nr. 292, lk. 7: Gori. — 44. VM 22. XII 1929, nr. 298, lk. 7: Gori. — 45. Kratt 13. I 1930, nr. 2, lk. 16: O. K[rusten]. — 46. Olion 1930, nr. 1, lk. 24: [R. Paris?]. — 47. Nool 1. III 1930, nr. 14, lk. 6. — 48. Kratt 3. III 1930, nr. 9, lk. 68: [O. Krusten]. — 49. Üliõpilasl. 1930, nr. 3, lk. 56: R. Tiitus. — 50. Nool 22. III 1930, nr. 17, lk. 7: Redo. — 51. Olion 1930, nr. 4, lk. 36: HaVe. — 52. VM 14. XII 1930, nr. 293, lk. 6: Gori. — 53. Üliõpilasl. 1930, nr. 13, lk. 228: O. Krusten. — 54. Olion 1931, nr. 2, lk. 59: R. Tiitus. — 55. Post. 12. VII 1931, nr. 185, lk. 5: [R. Tiitus]. — 56. Nool 8. VIII 1931, nr. 89, lk. 8: [R. Tiitus]. — 57. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 4: Sen-Sen. — 58. Nool 8. I 1932, nr. 111, lk. 4: [HaVe]. — 59. Tl. Post 31. I 1932, nr. 5, lk. 3. — 60. VM 14. II 1932, nr. 38, lk. 6: HaVe. — 61. Uudisl. 6. VII 1932, nr. 78, lk. 6. — 62. Pvl. 28. XI 1932, nr. 282, lk. 5. — 63. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 64. Nool 6. V 1933, nr. 12, lk. 4: HaVe. — 65. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. — 66. Uudisl. 1. X 1933, nr. 155, lk. 6: Ove. — 67. Õitsituled XI, lk. 31: Gori. — 68. Vabadussõjalaste Koduleht veebr. 1934, nr. 2, lk. 43: HaVe. — 69. Uudisl. 23. II 1934, nr. 38, lk. 4. — 70. Uudisl. 8. IV 1934, nr. 67, lk. 5: Sen-Sen. — 71. Suletud ümbrik 1934, lk. 3: Gori. — 72. Suletud ümbrik 1934, lk. 9: Gori. — 73. Tl. Post 4. I 1935, nr. 1, lk. 3: Ove. — 74. VM 2. II 1935, nr. 29, lk. 7: Gori. — 75. Post. 26. II 1935, nr. 56, lk. 5: [R. Tiitus]. — 76. Kratt 1935, nr. 16, lk. 64: O. Krusten. — 77. Tänapäev 1935, nr. 7, lk. 270: —Dixi—. — 78. [Post.] Säd. 8. XII 1935, nr. 335, lk. 5: [R. Tiitus]. — 79. VM 17. XII 1935, nr. 297, lk. 8: [Gori]. — 80. R. T i i t u s: Portreid, lk. 95—96: R. Tiitus. — 81. Õitsituled XIV, lk. 20: Redo-Randel. — 82. [Post.] Säd. 2. II 1936, nr. 31, lk. 5: [R. Tiitus]. — 83. Tänapäev 1936, nr. 3, lk. 79: R. Tiitus. — 84. Tänapäev 1936, nr. 4, lk. 110: Jänkimees. — 85. [Post.] Säd. 12. VII 1936, nr. 184, lk. 6: R. Tiitus. — 86. Kratt 12. VII 1936, nr. 26, lk. 101: Redo-Randel. — 87. VM 1. VIII 1936, nr. 172, lk. 2: Gori. — 88. Kratt 3. X 1937, nr. 37, lk. 148: Redo-Randel. — 89. Kratt 10. X 1937, nr. 38, lk. 149: Redo-Randel. — 90. Kratt 17. X 1937, nr. 39, lk. 155: [Redo-Randel]. — 91. Kratt 19. XII 1937, nr. 48, lk. 192: Redo-Randel. — 92. Kratt 15. V 1938, nr. 19, lk. 75: [Redo-Randel]. — 93. Post. 26. V 1938, nr. 142, lk. 3:

[R. Tiitus]. — 93a. Künnipäev 1938, lk. 28: Gori. — 94. Rhvl. 15. VII 1938, nr. 109, lk. 12: [Gori]. — 95. Rhvl. 22. VIII 1938, nr. 141, lk. 8: Gori. — 96. [Post.] Säd. 28. VIII 1938, nr. 232, lk. 12: [R. Tiitus]. — 97. Rhvl. 26. IX 1938, nr. 171, lk. 8: [Gori]. — 97a. 7-me Magaja Päev 1938, lk. 20: [Gori]. — 98. Post. 28. IX 1938, nr. 263, lk. 5: [R. Tiitus]. — 99. Kratt 2. X 1938, nr. 38, lk. 152: [Redo-Randel].

Vt. Saatana vari — CLXXXIII.

XCVIII Voitk, E. J.

1. Esm. 26. VI 1937, nr. 26, lk. 3: Gori. — 2. Jüripäev 1938, lk. 19: Gori.

XCIX Voores, K. [= Vanik, Konstantin].

1. Säd. 1. X 1927, nr. 40, lk. 335: R. T[iitus]. — 2. Noole Suvitusleht 1933, nr. 28: VoK.

C Vuolijoki, Hella (1886).

1. Esm. 7. XI 1932, nr. 45, lk. 8: Gori. — 2. VM 24. XII 1932, nr. 303, lk. 7: Gori. — 3. Säd. 15. XII 1936, nr. 309, lk. 5: [R. Tiitus].

Vt. Talulapsed — CLXIX.

CI Üksi, Johannes.

1. Esm. 21. X 1929, nr. 42, lk. 8: Gori.

CII D'Annunzio, Gabriele (1863—1938).

1. Säd. 28. VII 1928, nr. 29, lk. 232: „Simplicissimus“.

CIII Balzac, Honoré de (1799—1850).

1. UE 22. V 1938, nr. 140, lk. 4.

CIV Bergroth, Kersti (1886).

1. Post. 2. VI 1931, nr. 145, lk. 3: [R. Tiitus].

CV Cervantes, Miguel de (1547—1616).

1. Post. 26. VIII 1931, nr. 230, lk. 4: [R. Tiitus?].

Vt. Don Quijote ja Sancho Pansa — CXL.

CVI Dante Alighieri (1265—1321).

1. VM 26. IX 1922, nr. 224, lk. 1: Gori.

CVII Goethe, Johann Wolfgang v. (1749—1832).

1. VM 26. IX 1922, nr. 224, lk. 1: Gori. — 2. VM 24. X 1928, nr. 247, lk. 2: Gori. — 3. VM 20. VI 1931, nr. 142, lk. 7: Gori. — 4. VM 10. IV 1932, nr. 84, lk. 6: Gori.

CVIII Gorki, Maxim (1868—1936).

1. Säd. okt. 1910: [K. A. Hindrey]. — 2. VM 26. VII 1922, nr. 171, lk. 1: Gori. — 3. VM 21. VI 1931, nr. 143, lk. 6: Gori. — 4. VM 11. XII 1932, nr. 292, lk. 2: Gori.

- CIX Hamsun, Knut** (1859).
1. [Post.] Säd. 2. X 1938, nr. 267, lk. 8: [R. Tiitus].
- CX Homeros** (9. saj. e. Kr.).
1. VM 26. IX 1922, nr. 224, lk. 1: Gori.
- CXI Ibsen, Henrik** (1828—1906).
1. VM 3. IX 1922, nr. 205, lk. 7: [Gori]. — 2. VM 20. VI 1931, nr. 142, lk. 7: Gori. — 3. Esm. 3. XI 1935, nr. 44, lk. 8: Gori.
- CXII Järventaus, Arvi** (1883—1938).
1. Post 2. VI 1931, nr. 145, lk. 3: [R. Tiitus?].
- CXIII Kaden-Bandrovski, Juljusz** (1885).
1. Nool 8. III 1930, nr. 15, lk. 1.
- CXIV Kallas, Aino** (1878).
1. Säd. 1913, nr. 3 ja 4, lk. 32: [K. A. Hindrey]. — 2. Säd. 1913, nr. 9, lk. 69: [K. A. Hindrey]. — 3. Säd. 1914, nr. 9, lk. 128: [K. A. Hindrey]. — 4. VM 24. I 1924, nr. 19, nr. 19, lk. 1: Gori. — 5. Nool 2. VIII 1930, nr. 36, lk. 1: R. P[aris].
Vt. Mare ja Imant — CXLVIII.
- CXV Kianto, Ilmari** (1874).
1. Post. 2. VI 1931, nr. 145, lk. 3: [R. Tiitus].
- CXVI Kivi, Aleksis** (1834—1872).
1. [Post.] Säd. 2. X 1938, nr. 267, lk. 8: [R. Tiitus].
- CXVII Koskenniemi, Veikko Antero** (1885).
1. [Pvl.] Kunst ja Kirjandus 8. V 1933, nr. 19, lk. 73: Redo. —
2. Öitsituled XI, lk. 31: Gori.
- CXVIII Mann, Heinrich** (1871).
1. Nool 13. IX 1930, nr. 42, lk. 6: Eva Hermann.
- CXIX Maupassant, Guy de** (1850—1893).
1. UE 22. V 1938, nr. 140, lk. 4.
- CXX Mussolini, Benito** (1883).
1. Tl. Post 21. VI 1931, nr. 25, lk. 3.
- CXXI Nietzsche, Friedrich** (1844—1900).
1. Säd. juuni ja juuli 1910. — 2. VM 20. VI 1931, nr. 142, lk. 7: Gori.
- CXXII Paavolainen, Olavi.**
1. Post. 2. VI 1931, nr. 145, lk. 3: [R. Tiitus].
- CXXIII Pilnjak, Boris** (1894).
1. VM 3. VI 1934, nr. 127, lk. 3: [Gori].
- CXXIV Puškin, Aleksei Sergejevitš** (1799—1837).
1. VM 20. VI 1931, nr. 142, lk. 7: Gori. — 2. Post. 13. II 1937, nr. 43, lk. 5: [R. Tiitus].

CXXV Reymont, Wladyslaw Stanislaw (1868—1925).

1. [Post.] Säd. 2. X 1938, nr. 267, lk. 8: [R. Tiitus].

CXXVI Severjanin, Igor (1887).

1. Esm. 22. V 1937, nr. 21, lk. 7: Gori.

CXXVII Shakespeare, William (1564—1616).

1. VM 3. IX 1922, nr. 205, lk. 7: [Gori]. — 2. VM 26. IX 1922, nr. 224, lk. 1: Gori.

Vt. Hamlet — CXLI.

CXXVIII Shaw, George Bernhard (1856).

1. Post. 1. VIII 1931, nr. 205, lk. 4: [R. Tiitus?]. — 2. VM 5. VIII 1931, nr. 181, lk. 1: Gori. — 3. Kratt 17. VIII 1931, nr. 33, lk. 1: O. Krusten. — 4. VM 26. VIII 1931, nr. 199, lk. 4: Gori. — 5. VM 14. XI 1931, nr. 268, lk. 4: [Gori]. — 6. Uudisl. 30. X 1933, nr. 176, lk. 1: Sen-Sen. — 7. Uudisl. 30. X 1933, nr. 176, lk. 9: Sen-Sen. — 8. Säd. 31. III 1935, nr. 89, lk. 4.

CXXIX Strindberg, August (1849—1912).

1. VM 20. VI 1931, nr. 142, lk. 7: Gori.

CXXX Tolstoi, krahv Leo Nikolajevitš (1828—1910).

1. Säd. detš. 1907: [K. A. Hindrey]. — 2. Säd. sept. 1908: [K. A. Hindrey]. — 3. Säd. okt. 1910: [K. A. Hindrey]. — 4. VM 26. IX 1922, nr. 224, lk. 1: Gori. — 5. Post. 12. IX 1928, nr. 248, lk. 2. — 5a. VM 20. VI 1931, nr. 142, lk. 7: Gori. — 6. [Post.] Säd. 7. II 1937, nr. 37, lk. 5: [R. Tiitus]. 7. [Post.] Säd. 2. X 1938, nr. 267, lk. 8: [R. Tiitus].

CXXXI Vaara, Elina (1903).

1. Post. 2. VI 1931, nr. 145, lk. 3: [R. Tiitus].

CXXXII Kirjanik.

1. Oleviku Nalja-kalender 1886, lk. 22. — 2. Oleviku Nalja-kalender 1886, lk. 40. — 3. Olevik 1896, nr. 6 ja 7, lk. 174. — 4. Meie Matsi vastane I 1906, lk. 7. — 5. Säd. jaan. 1909: J. Koort. — 6. Meie Mats 1922, nr. 5, lk. 8: [Gori]. — 7. Esm. 30. X 1922, nr. 10, lk. 6: O. Krusten. — 8. Säd. 1923, nr. 3, lk. 40: O. K[rusten]. — 9. Säd. 1923, nr. 4, lk. 55: Gori. — 10. Säd. 1923, nr. 8, lk. 116—117: O. K[rusten]. — 11. Esm. 12. XI 1923, nr. 45, lk. 4: V. Jakobson. — 12. VM 12. III 1925, nr. 59, lk. 3: Gori. — 13. Kratt 14. III 1925, nr. 9, lk. 96: A. Rossmann. — 14. VM 13. VI 1925, nr. 134, lk. 5: Gori. — 15. VM 3. VII 1925, nr. 150, lk. 3: Gori. — 16. Kratt 30. XI 1925, nr. 7, lk. 50: K. A. Hindrey. — 17. Kratt 28. XII 1925, nr. 11, lk. 82: O. K[rusten]. — 18. Säd. 20. II 1926, nr. 8, lk. 63: O. Krusten. — 19. Säd. 3. IV 1926, nr. 14, lk. 109: O. Krusten. —

20. Esm. 6. IV 1926, nr. 14, lk. 3: Gori. — 21. Säd. 17. IV 1926, nr. 16, lk. 125: O. Krusten. — 22. Säd. 24. IV 1926, nr. 17, lk. 133: O. Krusten. — 23. Säd. 1. V 1926, nr. 18, lk. 144: R. Tiitus. — 24. Säd. 12. VI 1926, nr. 24, lk. 190—191: R. Tiitus. — 25. Säd. 12. VI 1926, nr. 24, lk. 191: R. Kivit. — 26. Esm. 21. VI 1926, nr. 25, lk. 1: Gori. — 27. Säd. 4. IX 1926, nr. 44, lk. 288: R. Kivit. — 28. Kratt 13. IX 1926, nr. 37, lk. 296—297: [R. Tiitus?]. — 29. Kratt 20. IX 1926, nr. 38, lk. 302: HaVe. — 30. VM 2. I 1927, nr. 1, lk. 7: Gori. — 31. Säd. 26. III 1927, nr. 13, lk. 106: R. T[iitus]. — 32. Säd. 10. XII 1927, nr. 10, lk. 416: [R. Tiitus?]. — 33. Säd. 18. II 1928, nr. 7, lk. 56: R. Tiitus. — 34. VM 16. III 1928, nr. 64, lk. 2: [Gori]. — 35. Kratt 30. IV 1928, nr. 18, lk. 144. — 36. Säd. 12. V 1928, nr. 18, lk. 140: R. Tiitus. — 37. Säd. 21. VII 1928, nr. 28, lk. 220: [R. Tiitus]. — 38. VM 24. X 1928, nr. 247, lk. 2: Gori. — 39. Gori: Knock-out 1928, lk. 6: Gori. — 40. Gori: Knock-out 1928, lk. 61: Gori. — 41. Gori: Knock-out 1928, lk. 64: Gori. — 42. Gori: Knock-out 1928, lk. 187: Gori. — 42a. Post. 19. XI 1928, nr. 316, lk. 4. — 43. Kratt 26. XI 1928, nr. 48, lk. 284. — 44. Öitsituled VI, lk. 16: Gori. — 45. VM 2. I 1929, nr. 1, lk. 7: Gori. — 46. Säd. 16. III 1929, nr. 11, lk. 85: R. [Tiitus]. — 47. Säd. 8. VI 1929, nr. 23, lk. 179: HaVe. — 47a. Post. 9. IX 1929, nr. 244, lk. 3: R. [Tiitus]. — 48. VM 19. IX 1929, nr. 217, lk. 2: Gori. — 48a. Post. 24. IX 1929, nr. 260, lk. 2. — 49. Säd. 28. IX 1929, nr. 38, lk. 317: R. [Tiitus]. — 49a. Post. 7. X 1929, nr. 273, lk. 7. — 50. Säd. 12. X 1929, nr. 39, lk. 241: HaVe. — 51. Säd. 26. X 1929, nr. 40, lk. 266: R. [Tiitus]. — 52. Esm. 4. XI 1929, nr. 44, lk. 1: Gori. — 53. Säd. 9. XI 1929, nr. 41, lk. 267: [R. Tiitus]. — 54. [Post.] Säd. 9. XI 1929, nr. 41, lk. 268: [R. Tiitus]. — 54a. Kratt 25. XI 1929, nr. 47, lk. 372: [O. Krusten]. — 55. Säd. 7. XII 1929, nr. 43, lk. 302—303. — 56. VM 22. XII 1929, nr. 298, lk. 7: Gori. — 57. VM 22. XII 1929, nr. 298, lk. 9: Gori. — 58. Säd. 4. I 1930, nr. 1, lk. 8: [R. Tiitus]. — 59. Säd. 1. II 1930, nr. 3, lk. 33: R. [Tiitus]. — 60. Säd. 1. III 1930, nr. 5, lk. 67: [HaVe]. — 61. Säd. 1. III 1930, nr. 5, lk. 69: HaVe. — 62. Säd. 1. III 1930, nr. 5, lk. 70. — 63. Säd. 1. III 1930, nr. 5, lk. 76: HaVe. — 64. Säd. 1. III 1930, nr. 5, lk. 79: HaVe. — 65. Säd. 1. III 1930, nr. 5, lk. 80: HaVe. — 66. TI. Post 2. III 1930, nr. 9, lk. 1. — 67. Esm. 3. III 1930, nr. 9, lk. 8: Gori. — 68. Uudisl. 5. III 1930, nr. 18, lk. 10: Jani. — 69. TI. Post 9. III 1930, nr. 10, lk. 2. — 70. Esm. 24. III 1930, nr. 12, lk. 3: Gori. — 71. Säd. 26. III 1930, nr. 6, lk. 87: HaVe. — 72. Säd. 16. IV 1930, nr. 7, lk. 104: HaVe. — 73. TI. Post 18. V 1930, nr. 20, lk. 2. — 74. Uudisl. 12. VII 1930, nr. 50, lk. 3: Sen-Sen. — 75. Esm. 14. VII 1930, nr. 28, lk. 8: Gori. — 76. TI. Post 10. VIII 1930, nr. 32, lk. 2. — 77. Säd. 6. IX 1930, nr. 12, lk. 178:

R. [Tiitus]. — 78. Säd. 5. X 1930, nr. 13, lk. 203: [R. Tiitus]. — 79. Tl. Post 28. XII 1930, nr. 52, lk. 8. — 80. Post. 20. II 1931, nr. 50, lk. 5: [R. Tiitus]. — 81. Uudisl. 21. II 1931, nr. 19, lk. 1: Sen-Sen. — 82. Tl. Post 22. II 1931, nr. 8, lk. 2. — 83. Kratt 16. III 1931, nr. 11, lk. 87: O. Krusten. — 84. Tl. Post 22. III 1931, nr. 12, lk. 2. — 85. Post. 16. IV 1931, nr. 102, lk. 3: [R. Tiitus]. — 86. Pvl. 18. IV 1931, nr. 104, lk. 4: Redo. — 87. Tl. Post 19. IV 1931, nr. 16, lk. 3. — 88. Tl. Post 5. VII 1931, nr. 27, lk. 5. — 89. Post. 26. VIII 1931, nr. 230, lk. 4. — 90. VM 1. X 1931, nr. 230, lk. 1: Gori. — 91. Uudisl. 3. X 1931, nr. 113, lk. 1: Sen-Sen. — 92. Tempo 25. X 1931, nr. 7, lk. 1: Ove. — 93. VM 24. XII 1931, nr. 302, lk. 7: Gori. — 94. Võitlus 11. I 1932, nr. 1, lk. 8: HaVe. — 95. VM 21. II 1932, nr. 44, lk. 6: Gori. — 96. Tl. Post 6. III 1932, nr. 10, lk. 6. — 97. VM 20. III 1932, nr. 68, lk. 6: [Gori]. — 98. Kratt 27. VII 1932, nr. 26, lk. 132: O. Krusten. — 99. VM 6. IX 1932, nr. 209, lk. 2: Gori. — 100. Esm. 10. X 1932, nr. 41, lk. 8: [Gori]. — 101. VM 27. I 1933, nr. 22, lk. 4: Gori. — 102. Uudisl. 1. III 1933, nr. 32, lk. 10: Sen-Sen. — 103. VM 29. IV 1933, nr. 99, lk. 4: Gori. — 104. Vaba Sõna 23. XI 1933, nr. 33, lk. 1: O. K[angilaski]. — 105. S a n c h o - P a n s a : Kirjanduslikke epigramme 1933, lk. 13. — 106. Vabadussõjalaste Koduleht veebr. 1934, nr. 2, lk. 49: HaVe. — 107. VM 31. XII 1934, nr. 306, lk. 4: [Gori]. — 108. V. Meie Matsi tähtsaamat 1935, lk. 25. — 109. Esm. 16. VI 1935, nr. 24, lk. 5: Gori. — 110. [Post.] Säd. 11. VIII 1935, nr. 216, lk. 4: R. Tiitus. — 111. Uudisl. 20. VIII 1935, nr. 128, lk. 7: Sen-Sen. — 112. Säd. 25. VIII 1935, nr. 236, lk. 4: [R. Tiitus]. — 113. Esm. 20. X 1935, nr. 42, lk. 6: Gori = Maa Hääl 20. X 1935, nr. 123, lk. 6. — 114. VM 25. X 1935, nr. 252, lk. 4: Gori. — 115. Esm. 27. X 1935, nr. 43, lk. 7: Gori. — 116. Pvl. 24. XII 1935, nr. 355, lk. 5: Redo. — 117. Esm. 18. I 1936, nr. 3, lk. 5: Gori. — 118. VM 24. I 1936, nr. 19, lk. 7: Gori. — 119. Post. 25. I 1936, nr. 23, lk. 5: R. Tiitus. — 120. VM 15. II 1936, nr. 38, lk. 8: [Gori]. — 121. Kratt 15. III 1936, nr. 11, lk. 42: [Redo]. — 122. VM 20. III 1936, nr. 65, lk. 2: Gori. — 123. VM 31. III 1936, nr. 74, lk. 7: Gori. — 124. Esm. 4. IV 1936, nr. 14, lk. 3: Gori. — 125. Kratt 5. IV 1936, nr. 14, lk. 54: [Redo]. — 126. Säd. 11. IV 1936: [R. Tiitus]. — 127. Pvl. 11. IV 1936, nr. 100, lk. 7: Redo. — 128. Esm. 18. IV 1936, nr. 16, lk. 8: Gori. — 129. Uudisl. 28. IV 1936, nr. 66, lk. 12. — 130. Uudisl. 5. V 1936, nr. 70, lk. 4: Sen-Sen. — 131. VM 6. V 1936, nr. 101, lk. 2: Gori. — 132. Tl. Post 29. V 1936, nr. 22, lk. 2: Eia. — 133. VM 29. V 1936, nr. 120, lk. 2: [Gori]. — 134. Esm. 30. V 1936, nr. 22, lk. 4: Gori. — 135. Säd. 14. VI 1936, nr. 158, lk. 5: R. Tiitus. — 136. Esm. 19. IX 1936, nr. 38, lk. 8: [Gori]. — 137. VM 7. XI 1936, nr. 255, lk. 6: [Gori]. — 138. VM 21. XI 1936, nr. 267, lk. 2: Gori. —

139. VM 23. XII 1936, nr. 294, lk. 6: Gori. — 140. Pvl. 24. XII 1936, nr. 349, lk. 8: Redo-Randel. — 141. Post. 31. XII 1936, nr. 352, lk. 5: [R. Tiitus]. — 142. Esm. 9. I 1937, nr. 2, lk. 4: [Gori]. — 143. VM 9. I 1937, nr. 6, lk. 2: Gori. — 144. Tl. Post 15. I 1937, nr. 2, lk. 1. — 145. Esm. 16. I 1937, nr. 3, lk. 2: Gori. — 146. Tl. Post 22. I 1937, nr. 3, lk. 3. — 147. VM 27. I 1937, nr. 21, lk. 7: [Gori]. — 148. Post. 6. II 1937, nr. 36, lk. 3: [R. Tiitus]. — 149. Esm. 6. II 1937, nr. 6, lk. 8: Gori. — 150. Tl. Post 12. II 1937, nr. 6, lk. 8. — 151. Esm. 13. II 1937, nr. 7, lk. 4: Gori. — 152. Post. 13 II 1937, nr. 43, lk. 5: [R. Tiitus]. — 153. Esm. 13. II 1937, nr. 7, lk. 4: Gori. — 154. Tl. Post 26. II 1937, nr. 8, lk. 1. — 155. Esm. 27. II 1937, nr. 9, lk. 6: Gori. — 156. Tl. Post 5. III 1937, nr. 9, lk. 5. — 157. Post. 10. III 1937, nr. 68, lk. 5: [R. Tiitus]. — 158. VM 10. III 1937, nr. 56, lk. 2: [Gori]. — 159. Pvl. 27. III 1937, nr. 86, lk. 6: Redo-Randel. — 160. VM 27. III 1937, nr. 70, lk. 5. — 161. VM 10. IV 1937, nr. 80, lk. 2: [Gori]. — 162. Esm. 1. V 1937, nr. 18, lk. 1: [Gori]. — 163. VM 14. V 1937, nr. 108, lk. 4: [Gori]. — 164. Uudisl. 20. V 1937, nr. 93, lk. 3: Sen-Sen. — 165. Uudisl. 20. V 1937, nr. 93, lk. 3: Sen-Sen. — 166. VM 5. VI 1937, nr. 126, lk. 4: [Gori]. — 167. VM 7. VI 1937, nr. 127, lk. 3: [Gori]. — 168. VM 1. X 1937, nr. 225, lk. 4: Gori. — 169. VM 8. X 1937, nr. 231, lk. 4: [Gori]. — 170. VM 9. X 1937, nr. 232, lk. 4: [Gori]. — 171. Esm. 16. X 1937, nr. 42, lk. 3. — 172. Esm. 6. XI 1937, nr. 45, lk. 3: Gori. — 173. Post. 10. XI 1937, nr. 305, lk. 5: [R. Tiitus]. — 174. Post. 2. XII 1937, nr. 327, lk. 5: [R. Tiitus]. — 175. Esm. 4. XII 1937, nr. 49, lk. 1: Gori. — 176. Post. 24. XII 1937, nr. 349, lk. 7: [R. Tiitus]. — 177. Esm. 12. II 1938, nr. 6, lk. 1: Gori. — 178. Kratt 22. V 1938, nr. 20, lk. 78: [Redo-Randel]. — 179. Post. 4. VI 1938, nr. 15, lk. 6: [R. Tiitus]. — 180. Rhvl. 30. IX 1938, nr. 175, lk. 12: [Gori]. — 181. [Post.] Säd. 2. X 1938, nr. 267, lk. 8: [R. Tiitus]. — 182. Post. 17. X 1938, nr. 282, lk. 2: [R. Tiitus]. — 183. Post. 6. XI 1938, nr. 301, lk. 10: [R. Tiitus].

CXXXIII Luuletaja.

1. Meie Matsi vastane I 1906, lk. 5. — 2. Meie Mats 1906, nr. 9, lk. 2. — 3. Säd. 1912, nr. 8, lk. 125: [K. A. Hindrey]. — 3a. Säd. 1914, nr. 4, lk. 64: [K. A. Hindrey]. — 4. Meie Mats 1920, nr. 4, lk. 9. — 5. Meie Mats 9. X 1920, nr. 83, lk. 5: Gori. — 6. Esm. 27. VIII 1920, nr. 34, lk. 4: Emm-Err. — 7. VM 25. X 1921, nr. 284, lk. 1: Gori. — 8. Esm. 10. IX 1923, nr. 36, lk. 3: Gori. — 9. Kratt 28. III 1925, nr. 11, lk. 120. — 10. VM 1. IV 1925, nr. 76, lk. 1: Gori. — 11. Esm. 6. IV 1925, nr. 14, lk. 1: Gori. — 12. Kratt 1. IV 1925, nr. 13, lk. 148: L. Rull. — 13. Kratt 11. I 1926, nr. 2, lk. 15: R. T[iitus]. — 14. Kratt 1. III 1926, nr. 9, lk. 71:

HaVe. — 15. Kratt 26. V 1926, nr. 21, lk. 162: HaVe. — 16. Kratt 11. X 1926, nr. 41, lk. 327: R. Tiitus. — 17. Säd. 2. IV 1927, nr. 14, lk. 114: A. Virma. — 17a. Säd. 2. IV 1927, nr. 14, lk. 114: R. T[iitus]. — 18. Kratt 9. V 1927, nr. 19, lk. 148: O. Krusten. — 19. Säd. 21. V 1927, nr. 21, lk. 182: R. Tiitus. — 20. Kratt 25. VII 1927, nr. 30, lk. 240: HaVe. — 21. Säd. 16. VI 1928, nr. 23, lk. 183: [R. Tiitus]. — 22. Gori: Knock-out 1928, lk. 158: Gori. — 23. Gori: Knock-out 1928, lk. 158: Gori. — 23a. Gori: Knock-out 1928, lk. 175: Gori. — 24. Säd. 5. I 1929, nr. 1, lk. 6. — 25. VM 9. X 1929, nr. 234, lk. 1: Gori. — 25a. Post. 30. X 1929, nr. 295, lk. 3: R. [Tiitus]. — 26. Säd. 4. I 1930, nr. 1, lk. 6: [HaVe]. — 27. Esm. 24. II 1930, nr. 8, lk. 8: Gori. — 28. Tl. Post 23. III 1930, nr. 12, lk. 4. — 29. Esm. 23. II 1931, nr. 8, lk. 8: Gori. — 30. VM 2. V 1931, nr. 102, lk. 5: Gori. — 31. Öitsituled X, lk. 68—69: Gori. — 32. VM 12. VIII 1932, nr. 188, lk. 5: Gori. — 33. Säd. 30. X 1933: [R. Tiitus]. — 34. Säd. 17. III 1935, nr. 75, lk. 4: [R. Tiitus]. — 35. Esm. 16. VI 1935, nr. 24, lk. 5: Gori. — 36. Esm. 15. IX 1935, nr. 37, lk. 5: Gori. — 37. Post. 17. IX 1935, nr. 253, lk. 5. — 38. Majasõber 1936. — 39. VM 26. II 1936, nr. 46, lk. 8: [Gori]. — 40. VM 5. VI 1936, nr. 125, lk. 2: [Gori]. — 41. Säd. 21. VI 1936, nr. 165, lk. 4: R. Tiitus. — 42. Esm. 21. XI 1936, nr. 47, lk. 3: Gori. — 43. VM 16. XII 1936, nr. 288, lk. 2: Gori. — 44. Tl. Post 15. I 1937, nr. 2, lk. 1. — 45. Esm. 17. IV 1937, nr. 16, lk. 8: Gori. — 46. VM 8. V 1937, nr. 103, lk. 4: [Gori]. — 47. Esm. 17. VII 1937, nr. 29, lk. 3: Gori. — 48. Esm. 23. XII 1937, nr. 52, lk. 10: Gori.

CXXXIV Noorur.

1. VM 8. IV 1922, nr. 83, lk. 1: Gori. — 2. VM 22. III 1925, nr. 68, lk. 3: Gori. — 3. Säd. 31. X 1925, nr. 8, lk. 66. — 4. Kratt 15. III 1926, nr. 11, lk. 85: R. Tiitus. — 5. Kratt 19. VII 1926, nr. 29, lk. 229: R. Tiitus. — 6. Kratt 20. IX 1926, nr. 38, lk. 302: HaVe. — 7. VM 29. IX 1926, nr. 228, lk. 1: [Gori]. — 8. Säd. 2. IV 1927, nr. 14, lk. 120: R. Tiitus. — 9. Esm. 13. VI 1927, nr. 24, lk. 1: Gori. — 10. Säd. 18. VI 1927, nr. 25, lk. 216: R. Tiitus. — 11. Uudisl. 9. X 1927, nr. 15, lk. 2: —Spunkel—. — 12. Esm. 10. X 1927, nr. 41, lk. 1: Gori. — 13. Esm. 27. II 1928, nr. 9, lk. 6: Joosep Peru [ps.]. — 14. Säd. 12. V 1928, nr. 18, lk. 141: [R. Tiitus]. — 15. Säd. 19. V 1928, nr. 19, lk. 148: R. Tiitus. — 16. Kratt 10. IX 1928, nr. 37, lk. 290. — 17. Gori: Knock-out 1928, lk. 18: Gori. — 18. Esm. 30. IX 1929, nr. 39, lk. 10: Gori. — 19. Tl. Post 13. X 1929, nr. 1, lk. 2. — 20. Esm. 16. XII 1929, nr. 50, lk. 8: Gori. — 21. Tl. Post 29. XII 1929, nr. 12, lk. 2: Nemo. — 22. Kratt 6. I 1930, nr. 1, lk. 5. — 23. Kratt 13. I 1930, nr. 2, lk. 16: O. K[rusten]. — 24. Säd. 18. I

1930, nr. 2, lk. 24: R. Tiitus. — 24a. Post. 2. III 1930, nr. 59, lk. 6. — 25. Tl. Post 7. IV 1930, nr. 13, lk. 7. — 26. Tl. Post 26. X 1930, nr. 43, lk. 2. — 27. Tl. Post 14. XII 1930, nr. 50, lk. 1. — 28. Esm. 16. II 1931, nr. 7, lk. 8: Gori. — 29. Esm. 22. VI 1931, nr. 25, lk. 8: Gori. — 30. VM 10. IV 1932, nr. 84, lk. 6: Gori. — 30a. VM 13. XI 1932, nr. 268, lk. 6: HaVe. — 31. Uudisl. 21. III 1934, nr. 46, lk. 3: Sen-Sen. — 32. VM 28. III 1936, nr. 72, lk. 8: Gori. — 33. VM 30. V 1936, nr. 121, lk. 9: Gori.

CXXXV Vanur.

1. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 21: R. Tiitus. — 2. Esm. 10. X 1927, nr. 41, lk. 1: Gori. — 3. Kratt 16. I 1930, nr. 1, lk. 5. — 3a. Post. 2. III 1930, nr. 59, lk. 6. — 4. Tl. Post 7. IV 1930, nr. 13, lk. 7. — 5. Rhvl. 4. X 1938, nr. 178, lk. 2: Gori.

CXXXVI Arvustaja.

1. Nalja Madis 1903, 1. anne, lk. 15. — 2. Meie Mats 28. VIII 1920, nr. 77, lk. 5: Gori. — 3. VM 1. IV 1925, nr. 76, lk. 1: Gori. — 4. Säd. 30. I 1926, nr. 5, lk. 40: R. T[iitus]. — 5. Säd. 2. IV 1927, nr. 14, lk. 114: Arvustaja. — 5a. Post. 31. XII 1929, nr. 354, lk. 5. — 6. Säd. 26. III 1930, nr. 6, lk. 92: HaVe. — 7. Tl. Post 24. V 1931, nr. 21, lk. 2. — 8. Tl. Post 6. III 1932, nr. 10, lk. 6. — 9. S a n c h o P a n s a: Kirjanduslikke epigramme 1933, lk. 33. — 10. Post. 12. X 1934, nr. 249, lk. 4: [R. Tiitus]. — 11. Esm. 1935, nr. 18, lk. 4: Gori. — 12. VM 9. I 1936, nr. 6, lk. 2: [Gori]. — 13. VM. 17. X 1936, nr. 238, lk. 4: [Gori]. — 14. Esm. 5. XII 1936, nr. 49, lk. 4: Gori. — 15. Post. 6. II 1937, nr. 36, lk. 3: [R. Tiitus]. — 16. Esm. 6. II 1937, nr. 6, lk. 8: Gori. — 17. Esm. 13. II 1937, nr. 7, lk. 4: Gori. — 18. Post. 10. II 1937, nr. 43, lk. 5: [R. Tiitus]. — 19. Esm. 13. II 1937, nr. 7, lk. 4: Gori. — 20. Säd. 21. II 1937, nr. 51, lk. 5: [R. Tiitus]. — 21. VM 12. IV 1937, nr. 81, lk. 2: Gori. — 22. Rhvl. 16. XII 1938, nr. 240, lk. 14: [Gori].

CXXXVII Rahvuskirjanik.

1. Post. 26. II 1935, nr. 56, lk. 5: [R. Tiitus]. — 2. Maa Hääl 17. III 1935, nr. 33, lk. 4: [Gori]. — 3. Esm. 1935, nr. 18, lk. 4: Gori. — 4. VM 15. V 1935, nr. 114, lk. 2: [Gori]. — 5. VM 22. I 1936, nr. 17, lk. 2: [Gori].

CXXXVIII Orbiitlane.

1. Nool 22. III 1930, nr. 17, lk. 7: Redo.

CXXXIX Peegasus.

1. Vana Meie Matsi lihavõtte album 31. III 1920, lk. 15: A. A. — 2. Säd. 1923, nr. 8, lk. 123: O. Krusten. — 3. Esm. 16. II 1925, nr. 7, lk. 3: Gori. — 4. VM 13. III 1925, nr. 60, lk. 1: [Gori]. — 5. Säd.

17. IV 1926, nr. 16, lk. 125: O. Krusten. — 6. Säd. 8. V 1926, nr. 19, lk. 151: O. Krusten. — 7. Säd. 23. IV 1927, nr. 17, lk. 150—151: O. Krusten. — 8. Säd. 7. V 1927, nr. 19, lk. 161: R. Tiitus. — 8a. Post. 26. XI 1928, nr. 323, lk. 5: HaVe. — 8b. Post. 17. XII 1928, nr. 344, lk. 3: HaVe. — 9. Säd. 13. X 1928, nr. 40, lk. 313: HaVe. — 10. Kratt 22. IV 1929, nr. 16, lk. 124: O. Krusten. — 11. Kratt 22. IV 1929, nr. 16, lk. 125: O. Krusten. — 12. Kratt 16. IX 1929, nr. 37, lk. 293. — 12a. Post. 7. X 1929, nr. 272, lk. 2: HaVe. — 12b. Post. 14. X 1929, nr. 279, lk. 3. — 13. Säd. 7. XII 1929, nr. 43, lk. 312. — 14. Tl. Post 29. XII 1929, nr. 12, lk. 2: Nemo. — 15. Säd. 1. III 1930, nr. 5, lk. 66: HaVe. — 15a. Post. 19. IV 1930, nr. 107, lk. 3. — 16. Tl. Post 18. V 1930, nr. 20, lk. 2. — 17. Esm. 7. VII 1930, nr. 27, lk. 8: Gori. — 18. Tl. Post 24. VIII 1930, nr. 34, lk. 2. — 19. Tl. Post 28. IX 1930, nr. 39, lk. 2. — 20. Esm. 20. X 1930, nr. 42, lk. 8: Gori. — 21. Säd. 15. XI 1930, nr. 14, lk. 224: HaVe. — 22. Esm. 24. XI 1930, nr. 47, lk. 8: Gori. — 23. Kratt 8. VI 1931, nr. 28, lk. 224: O. Krusten. — 24. VM 8. IX 1931, nr. 210, lk. 3: Gori. — 25. Tl. Post 22. II 1931, nr. 8, lk. 2. — 26. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 2: Sen-Sen. — 27. Uudisl. 7. X 1931, nr. 115, lk. 4: Sen-Sen. — 28. Tl. Post 6. III 1932, nr. 10, lk. 6. — 29. Post. 29. XII 1932, nr. 302, lk. 5: R. Tiitus. — 30. Sanchopansa: Kirjanduslikke epigramme 1933, lk. 33. — 31. VM 2. II 1935, nr. 29, lk. 7: Gori. — 32. Kratt 1935, nr. 16, lk. 64: O. K[rusten]. — 33. Esm. 16. VI 1935, nr. 24, lk. 5: Gori. — 34. Kratt 24. XI 1935, nr. 47, lk. 188: O. Krusten. — 35. Majasöber 1936. — 36. VM 22. I 1936, nr. 17, lk. 2: [Gori]. — 37. Säd. 26. I 1936, nr. 24, lk. 5: R. Tiitus. — 38. Esm. 4. IV 1936, nr. 14, lk. 3: Gori. — 39. Säd. 11. IV 1936: R. Tiitus. — 40. Pvl. 11. IV 1936, nr. 100, lk. 7: Redo. — 41. VM 23. XII 1936, nr. 294, lk. 6: Gori. — 42. Säd. 21. II 1937, nr. 51, lk. 5: [R. Tiitus]. — 43. Kratt 21. II 1937, nr. 8, lk. 32: Redo. — 44. VM 27. III 1937, nr. 70, lk. 5. — 45. VM 10. IV 1937, nr. 80, lk. 2: [Gori]. — 46. Esm. 1. V 1937, nr. 18, lk. 1: [Gori]. — 47. Uudisl. 20. V 1937, nr. 93, lk. 3: Sen-Sen. — 48. VM 1. X 1937, nr. 225, lk. 4: Gori. — 49. Kratt 3. X 1937, nr. 37, lk. 148: Redo-Randel. — 50. Post. 10. XI 1937, nr. 305, lk. 5: [R. Tiitus]. — 51. VM 25. XI 1937, nr. 272, lk. 7: [Gori]. — 52. Rhvl. 4. X 1938, nr. 178, lk. 2: Gori. — 53. Esm. 15. X 1938, nr. 42, lk. 2: Gori.

CXL Don Quijote ja Sancho Pansa.

1. VM 19. XI 1935, nr. 273, lk. 8.

Vt. M. d. Cervantes — CV.

CXLI Hamlet.

1. Kilk 24. VIII 1913, nr. 16, lk. 9: P. Aren.

Vt. W. Shakespeare — CXXVII.

CXLII Jaak Jooram.

1. VM 14. XII 1930, nr. 293, lk. 6: Gori. — 2. Nool 29. IV 1933, nr. 11, lk. 1: [HaVe]. — 3. Ajude Gümnaastika 11. XI 1933, nr. 2, lk. 3: Gori.

Vt. H. Raudsepp — LXV.

CXLIII Kalevipoeg.

1. Meie Mats 1906, nr. 0, lk. 3. — 2. Säd. märts 1907, nr. 3. — 3. Kilk 7. IV 1912, nr. 6, lk. 16. — 4. Tänapäev 1935, nr. 5, lk. 188: V. A. — 5. VM 1. V 1937, nr. 98, lk. 4: [Gori].

CXLIV Kindrali poeg.

1. Säd. 11. IX 1926, nr. 37, lk. 293: O. Krusten. — 2. Säd. 30. X 1926, nr. 44, lk. 348—350: R. Tiitus. — 3. VM 2. X 1927, nr. 231, lk. 9: Gori.

Vt. Mait Metsanurk — LI.

Klaos. Vt. Orjad.

Koiderlüll. Vt. Niglas.

CXLV Koit ja Ämarik.

1. Tiiu Tasane 1906, nr. 2, kaanel. — 2. Kilk 1912, nr. 9, lk. 9. — 3. Meie Mats 9. X 1920, nr. 83, lk. 1: Gori. — 4. Meie Matsi täht-
raamat 1923, kalendaariumis juuni kuu all.

CXLVI Koolipoisid.

1. Säd. 9. X 1926, nr. 41, lk. 327: H. Lehepuu. — 2. Säd. 23. X 1926, nr. 43, lk. 342: R. Tiitus. — 3. VM 25. IX 1927, nr. 225, lk. 1: Gori.

CXLVII Lendav siga.

1. Odamees 28. VIII 1919, nr. 2, lk. 6 = A. Gailit: Klounid ja faunid 1919, lk. 105: P. Aren. — 2. Meie Mats 24. XII 1920, nr. 94, lk. 13: Gori. — 3. VM 18. IX 1921, nr. 247, lk. 5: Gori. — 4. VM 7. XI 1922, nr. 260, lk. 1: Gori. — 5. Ilmarine 1922, nr. 2, lk. 8: Matu. — 6. VM 5. I 1924, nr. 4, lk. 1: Gori. — 7. Säd. 5. VI 1926, nr. 23, lk. 180: H. Blaubrück. — 8. Kratt 14. VII 1926, nr. 24, lk. 188: R. Tiitus. — 9. Säd. 1926, nr. 7, lk. 56: H. Tsahkna. — 10. Säd. 22. I 1927, nr. 4, lk. 28: O. Krusten.

Vt. A. Kivikas — XXXVI.

CXLVIII Mare ja Imant.

1. Uudisl. 29. XI 1935, nr. 185, lk. 11: Sen-Sen. — 2. Post. 30. XI 1935, nr. 327, lk. 6: [R. Tiitus]. — 3. Uudisl. 12. XII 1935, nr. 192, lk. 51: Sen-Sen. — 4. Esm. 15. XII 1935, nr. 50, lk. 4: Gori = Maa Hääl 15. XII 1935, nr. 147, lk. 4. — 5. Post. 15. XII 1935, nr. 342, lk. 4: [R. Tiitus].

Vt. Aino Kallas — CXIV.

CXLIX Eva Marland.

1. Säd. 1912, nr. 11—12, lk. 168: K. A. Hindrey.
Vt. E. Vilde — XCVI.

CL Morando Morandini.

1. VM 23. X 1935, nr. 250, lk. 8: [Gori].

CLI Must Kapten.

1. VM 23. X 1935, nr. 250, lk. 8: [Gori]. — 2. Rhvl. 27. V 1938,
nr. 69, lk. 12: [Gori].

CLII Neero.

1. Post. 9. II 1933, nr. 33, lk. 3: [R. Tiitus].
Vt. K. A. Hindrey — XX.

CLIII Nic Carter.

1. VM 23. X 1935, nr. 250, lk. 8: [Gori].

CLIV Johannes Niglas.

1. VM 24. X 1925, nr. 247, lk. 5: Gori. — 2. VM 5. XII 1925, nr. 283,
lk. 7: Gori. — 3. A. Gailit: Aja grimassid 1926, lk. 76: Gori.
Vt. H. Raudsepp — LXXV.

CLV Toomas Nipernaadi.

1. Tl. Post 15. XI 1931, nr. 46, lk. 2. — 2. Uudisl. 18. XI 1931,
nr. 133, lk. 6: Sen-Sen. — 3. Tl. Post 23. X 1932, nr. 43, lk. 3:
—Ove—. — 4. Ajude Gümastika 11. XI 1933, nr. 2, lk. 3: Gori.
Vt. A. Gailit — XIV.

CLVI Orjad.

1. Säd. 1912, nr. 11—12, lk. 169: K. A. Hindrey.
Vt. Mait Metsanurk — LI.

CLVII Paan.

1. A. A l l e: Lilla elevant 1923, lk. 118: O. Krusten. — 2. Säd. 20. XI
1926, nr. 47, lk. 376: R. T[iitus].
Vt. R. Roht — LXIX.

CLVIII Nat Pinkerton.

1. VM 23. X 1935, nr. 250, lk. 8: [Gori].

CLIX Pläralära-Leenu.

1. M. N u r m i k: Lugemik III [1923], lk. 294: O. Krusten. — 2. VM
13. I 1925, nr. 9, lk. 1: Gori.

CLX Made Puju.

1. Säd. aug.-sept. 1910: K. A. Hindrey.
Vt. A. Kitzberg — XXXV.

CLXI Rinaldo Rinaldini.

1. VM 23. X 1935, nr. 250, lk. 8: [Gori]. — 2. Rhvl. 27. V 1938,
nr. 69, lk. 12: [Gori]. — 3. [Post.] Säd. 2. X 1938, nr. 267, lk. 8:
[R. Tiitus].

CLXII Rummu Jüri.

1. Naljaleht 1929, nr. 3, lk. 24: Sen-Sen. — 2. VM 23. X 1935, nr. 250, lk. 8: [Gori]. — 3. Rhvl. 27. V 1938, nr. 69, lk. 12: [Gori].

CLXIII Ruth.

1. Säd. jaan.-veebr. 1910: [K. A. Hindrey]. — 2. Säd. apr.-mai 1910: [K. A. Hindrey].

Vt. J. Aavik — I.

CLXIV „Rüütel Siegebokk“ ja „Ainus“.

1. Säd. 1912, nr. 11—12, lk. 169: K. A. Hindrey.

CLXV Leo Saalep.

1. Säd. 1912, nr. 11—12, lk. 168: K. A. Hindrey.

Vt. E. Vilde — XCVI.

Sancho Pansa. Vt. Don Quijote.

CLXVI Sherlock Holmes.

1. VM 23. X 1935, nr. 250, lk. 8: [Gori].

CLXVII Svejik.

1. Ajude Gümastika 11. XI 1933, nr. 2, lk. 3: Gori.

CLXVIII Tabamata ime.

1. Kilk 24. VIII 1913, nr. 10, lk. 9: P. Aren. Vt. Hamlet. — 2. Kilk 8. III 1914, nr. 10, lk. 5: Gori.

Vt. E. Vilde — XCVI.

CLXIX Talulapsed.

1. Säd. 1912, nr. 11—12, lk. 168: [K. A. Hindrey].

Vt. H. Vuolijoki — C.

CLXX Tarzan.

1. Kratt 1925, nr. 9, lk. 69: K. A. Hindrey.

CLXXI Tiibuse Jaak.

1. Vana Meie Mats 4. VI 1920, nr. 23, lk. 3. — 2. Esm. 9. X 1923, nr. 7: Gori. — 3. VM 23. I 1926, nr. 19: Gori.

Vt. A. Kitzberg — XXXV.

CLXXII Joosep Toots.

1. Ajude Gümastika 11. XI 1933, nr. 2, lk. 3: Gori. — 2. Vabadus-sõjalaste Koduleht veebr. 1934, lk. 44: HaVe. — 3. Post. 25. VI 1937, nr. 320, lk. 5: [R. Tiitus].

Vt. O. Luts — XLVIII.

CLXXIII Tuisulane.

1. Oleviku Lisaleht 1883, nr. 47: [T. Grenzstein] = Oleviku Naljalisa 1883, nr. 49 ja 50 juurde.

CLXXIV Ülemiste Järvevana.

1. VM 24. I 1922, nr. 19, lk. 1: Gori.

Arthur Valdes. Vt. Tuglas [XC:2].

Joonas Valgit. Vt. Gailit [XIV:1].

CLXXV Positiivne (~negatiivne) tüüp.

1. VM 30. I 1936, nr. 24, lk. 2: [Gori]. — 2. Säd. 10. I 1937, nr. 9, lk. 5: [R. Tiitus].

CLXXVI Kirjanduslik kuju.

1. Post. 6. II 1937, nr. 36, lk. 3: [R. Tiitus].

CLXXVII Romaani peakangelane.

1. VM 7. XI 1936, nr. 255, lk. 6: [Gori].

CLXXVIII Karu läheb mee lõksu.

1. VM 21. I 1937, nr. 16, lk. 3: Gori. — 2. Uudisl. 21. I 1937, nr. 14, lk. 4: Sen-Sen. — 3. Pvl. 21. I 1937, nr. 21, lk. 4: Redo-Randel. — 4. VM 22. I 1937, nr. 17, lk. 2: Gori. — 5. Esm. 23. I 1937, nr. 4, lk. 8: Gori. — 6. VM 23. I 1937, nr. 18, lk. 2: Gori. — 7. Säd. 24. I 1937, nr. 23, lk. 5: [R. Tiitus]. — 8. VM 26. I 1937, nr. 20, lk. 2: Gori. — 9. VM 2. II 1937, nr. 26, lk. 7: Gori. — 10. VM 12. IV 1937, nr. 81, lk. 2: Gori. — 11. Sak. Pühap. 15. X 1938, nr. 40, lk. 2.
Vt. A. Adson — IV.

CLXXIX Kuningal on külm.

1. Kratt 18. X 1936, nr. 40, lk. 159: Redo-Randel.
Vt. A. H. Tammsaare — LXXXVII.

CLXXX Kutsutud ja seatud.

1. Pvl. 24. XII 1937, nr. 350, lk. 10: Redo-Randel.
Vt. Mait Metsanurk — LI.

CLXXXI Mikumärdi.

1. Kratt 1. III 1936, nr. 9, lk. 35: Redo.
Vt. H. Raudsepp — LXV.

CLXXXII Roosad prillid.

1. Post. 12. IX 1934, nr. 249, lk. 4: [R. Tiitus].
Vt. H. Raudsepp — LXV.

CLXXXIII Saatana vari.

1. Pvl. 24. XII 1937, nr. 350, lk. 10: Redo-Randel.
Vt. H. Visnapuu — XCVII.

CLXXXIV Tuhkur hobune.

1. Uudisl. 28. XI 1928, nr. 116, lk. 3: Sen-Sen.
Vt. A. Jakobson — XXII.

CLXXXV Üks tuvike lendab merele.

1. VM 12. IV 1937, nr. 81, lk. 2: Gori.
Vt. A. Adson — IV.

CLXXXVI Ümera jõel.

1. Post. 30. IX 1935, nr. 266, lk. 5: [R. Tiitus]. — 2. Kratt 2. II 1936, nr. 5, lk. 18: O. Krusten.
- Vt. Mait Metsanurk — LI.

CLXXXVII Looming.

1. Tl. Post 2. III 1930, nr. 9, lk. 2. — 2. Kratt 23. XI 1931, nr. 47, lk. 376: O. Krusten. — 3. Tänapäev okt. 1937, nr. 10, lk. 300: K. A. Hindrey.

CLXXXVIII Marabu.

1. Kratt 19. XII 1937, nr. 48, lk. 192: Redo-Randel.

CLXXXIX Sang.

1. Kratt 11. I 1926, nr. 2, lk. 14.

CXC Bumerang.

1. Kratt 11. I 1926, nr. 2, lk. 14.

CXCI Noor-Eesti.

1. Mulk 1908, nr. 1, lk. 9. — 2. Kaval Hans 1911, nr. 3, lk. 17: E. G. — 3. Post. 31. XII 1935, nr. 355, lk. 5: [R. Tiitus].

CXCII Rahvuskirjanikkude Liit.

1. Post. 17. XII 1933, nr. 296, lk. 7: [R. Tiitus].

CXCIII Romaan.

1. Post. 4. XI 1928, nr. 301, lk. 6: R. [Tiitus]. — 2. Esm. 23. I 1937, nr. 4, lk. 7: Gori. — 3. Uudisl. 20. VIII 1935, nr. 128, lk. 7: Sen-Sen. — 4. Kratt 10. V 1936, nr. 18, lk. 70: Redo-Randel.

CXCIV Lüürika.

1. Uudisl. 20. VIII 1935, nr. 128, lk. 7: Sen-Sen.

CXCV Romaanivabrik.

1. Esm. 22. II 1936, nr. 8, lk. 7: Gori.

CXCVI Kirjanduslikud voolud.

1. [4 pilti:] 1. Romantism; 2. Sentimentalism; 3. Naturalism; 4. Müstitism. Säd. 21. I 1928, nr. 3, lk. 20—21: R. Tiitus.

CXCVII Ajajärgud eesti kirjanduse elus.

1. [8 pilti:] 1. Kirjanduse tärkamine; 2. Isa Jannseni aeg; 3. Kreutzwald-Kalevipoeg; 4. Bornhöhe, Saali jne. aeg; 5. Eduard Vilde; 6. Noor-Eesti; 7. Siuru; 8. Kultuurkapitali aeg. Kratt 28. XII 1926, nr. 52, lk. 416—417: R. Tiitus.

CXCVIII Illustratsioonid eesti luuletuste juurde.

1. [6 pilti:] 1. A. Haava: Ei saa mitte vaiki olla; 2. V. Adams: Maa ilma magusus immitses läbi mu neitsilike sõrmi; 3. P. Grünfeldt: Nii tugevad kui kaljud suures meres; 4. Fr. Tuglas: Meri. Ma tahaksin mässava mere peal sõita; 5. M. Under: Oh sukki neid, mis

lõppeda ei taha; 6. J. Barbarus: Tantsige, oo naised, varbad villi. Kratt 23. VIII 1926, nr. 34, lk. 268—269: R. Tiitus.

CXCIX Eesti uuem kirjandus piltides.

1. Kratt 18. I 1926, nr. 3, lk. 21: R. Tiitus.

CC Eesti uuema kirjanduse arvustus à la Tohman.

1. [8 pilti:] 1. Lendavad sead; 2. Vana latern; 3. Bumerang; 4. Maa- ilma lõpus; 5. Gailit „Inimsööjad“; 6. Kohtumõistja Simson; 7. Valguse valust; 8. Klounid ja faunid. Kratt 14. VII 1926, nr. 24, lk. 188—189: R. Tiitus.

CCI P-stiil.

1. Nool 22. III 1930, nr. 17, lk. 7: Redo.

CCII Positivist ja positiivsus.

1. UE 29. IX 1937, nr. 264, lk. 5. — 2. Kratt 10. X 1937, nr. 38, lk. 149: Redo. — 3. Esm. 16. X 1937, nr. 42, lk. 3: Gori.

CCIII Negativist ja negatiivsus.

1. UE 29. IX 1937, nr. 264, lk. 5. — 2. Kratt 10. X 1937, nr. 38, lk. 149: Redo-Randel.

CCIV Ilukirjandusehuviline.

1. Post. 3. III 1937, nr. 61, lk. 5: [R. Tiitus].

CCV Lugeja maitse.

1. Post. 1. III 1930, nr. 58, lk. 5: R. Tiitus]. — 1a. Võru Teat. 11. III 1930, nr. 28, lk. 4. — 2. Uudisl. 25. VIII 1935, nr. 131, lk. 8: Sen-Sen. — 3. VM 24. VIII 1936, nr. 191, lk. 8: [Gori]. — 4. VM 28. VIII 1936, nr. 195, lk. 2: [Gori].

CCVI Kirjanduse sõber.

1. Kratt 29. III 1926, nr. 13, lk. 103: A. N.

CCVII Kirjandus ja kirik.

1. Uudisl. 29. IX 1935, nr. 151, lk. 10: Sen-Sen. — 2. Post. 30. IX 1935, nr. 266, lk. 5: [R. Tiitus]. — 3. Post. 25. I 1936, nr. 23, lk. 5: [R. Tiitus]. — 4. VM 30. I 1936, nr. 24, lk. 2: [Gori]. — 5. Kratt 2. II 1936, nr. 5, lk. 18: [Redo?].

CCVIII Ilukirjanduse üleküllastus.

1. Uudisl. 10. X 1928, nr. 102, lk. 3: Sen-Sen. — 2. Uudisl. 18. XI 1928, nr. 113, lk. 1: Sen-Sen. — 3. Uudisl. 5. IV 1930, nr. 27, lk. 2: Jani?. — 4. Tl. Post 12. X 1930, nr. 41, lk. 2.

CCIX Kirjanduse laadist.

1. Uudisl. 28. XI 1928, nr. 116, lk. 3: Sen-Sen. — 2. Tl. Post 24. V 1931, nr. 21, lk. 2. — 3. VM 3. III 1932, nr. 53, lk. 5: [Gori].

CCX Raamatu-aasta karikatuure.

1. Uudisl. 8. IX 1935, nr. 139, lk. 10. — 2. Uudisl. 19. IX 1935, nr. 145, lk. 5: Ove. — 3. Uudisl. 18. X 1935, nr. 162, lk. 9: Ove.

CCXI Mitmesuguseid.

1. Sarjaja aug. 1912, nr. 8, lk. 57: O. K. — 2. Sarjaja nov. 1912, nr. 11, lk. 81: O. K. — 3. Kilk 31. V 1914, nr. 22, lk. 8. — 4. VM 1. III 1923, nr. 48, lk. 1: Gori. — 5. Post. 5. IX 1928, nr. 241, lk. 4. — 6. Post. 3. XII 1928, nr. 330, lk. 3. — 7. Gori: Knock-out 1928, lk. 21: Gori. — 8. Post. 15. IX 1929, nr. 250, lk. 10. — 9. Post. 19. I 1930, nr. 17, lk. 4: [R. Tiitus]. — 10. Post. 3. III 1930, nr. 60, lk. 3: HaVe. — 11. Post. 15. VI 1931, nr. 158, lk. 3: HaVe. — 12. Sääd. 15. IX 1935: [R. Tiitus]. — 13. VM 20. XI 1936, nr. 266, lk. 7: Gori. — 14. Esm. 9. I 1937, nr. 2, lk. 4: [Gori]. — 15. Post. 12. III 1937, nr. 70, lk. 3: R. Tiitus. — 16. Sääd. 26. III 1937, nr. 13, lk. 97: R. T[iitus]. — 17. VM 3. XII 1937, nr. 279, lk. 4: Gori. — 18. Post. 24. XII 1937, nr. 349, lk. 6: [R. Tiitus]. — 19. Tl. Post 29. VII 1938, nr. 30, lk. 8. — 20. Rhvl. 4. VIII 1938, nr. 126, lk. 2: Gori. — 21. Esm. 8. X 1938, nr. 41, lk. 2: [Gori]. — 22. Pvl. 20. X 1938, nr. 285, lk. 10: Redo-Randel. — 23. Uudisl. 7. XII 1938, nr. 189, lk. 8: Sen-Sen. — 24. Esm. 17. XII 1938, nr. 51, lk. 8: [Gori].

L I S A.

CCXII Braks, T. (1885).

1. Rhvl. 15. VII 1938, nr. 109, lk. 12: [Gori].

CCXIII Hint, Adolf (1910).

1. Esm. 12. II 1938, nr. 6, lk. 9: Gori.

CCXIV Kangro, Bernard (1910).

1. Üliõpilasleht 1935, nr. 3, lk. 94: O. K[angilaski]. — 2. Esm. 26. II 1938, nr. 8, lk. 9: Gori. — 3. Rhvl. 9. XI 1938, nr. 208, lk. 8: [Gori].

CCXV Mardikas.

1. Rhvl. 17. X 1938, nr. 285, lk. 2: Gori. — 2. Kratt 23. X 1938, nr. 41, lk. 162: [Redo-Randel].

CCXVI Parijõgi, Jüri (1892).

1. Post. 26. V 1938, nr. 142, lk. 3: [R. Tiitus]. — 2. Jaanipäev 1938, lk. 18: Gori.

CCXVII Ristikivi, Karl (1912).

1. Rhvl. 4. X 1938, nr. 178, lk. 2: Gori.

CCXVIII Tammlaan, E. (1904).

1. Rhvl. 15. VII 1938, nr. 109, lk. 12: [Gori].

CCXIX Tigane, Leida (1908).

1. Rhvl. 4. X 1938, nr. 178, lk. 2: Gori.

CCXX Õun, Elmar.

1. Rhvl. 4. X 1938, nr. 178, lk. 2: Gori. — 2. Esm. 8. X 1938, nr. 41, lk. 2: [Gori].

CCXXI Bunin, Ivan (1870).

1. Künnipäev 1938, lk. 28: Gori.

CCXXII Rosit, Paul.

1. Post. 16. X 1930, nr. 342, lk. 4: R. Tiitus.

CCXXIII Wallace, Edgar (1875—1932).

1. Post. 17. II 1930, nr. 46, lk. 4: R. Tiitus.

Kasutatud allikad.

A e g. Poliitika, kirjanduse ja kunsti ajakiri. Ilmub üks kord kuus Berliinis. — Estnische Monatsschrift. — Revue Esthonienne. Berlin 1922.

A j u d e G ü m n a s t i k a. Tallinn 1933—1937.

Alle, A.: Lilla elevant. Fõljetoonid ja kriitilised groteskid. Otto Krusteni illustratsioonid. Tartu MCMXXXIII.

Antik, R.: Eesti ajakirjandus 1766—1930. Bibliograafia ühes toimetajate ja väljaandjate loeteluga. Le Journalisme Estonien de 1766 à 1930. Bibliographie avec Régistre des Rédacteurs et des Éditeurs. Tartu, 1932.

Antik, R.: Eesti raamat 1535—1935. Arengulooline ülevaade / Arvulised kokkuvõtted / Reproduktioonid. Das estnische Buch 1535—1935. Entwicklungsgeschichtlicher Überblick / Zahlenmässige Nachweise / Abbildungen. Tartu, 1936.

Antik, R.: Eesti raamatu 400 aastat. Ülevaade eesti raamatu arengust ja juubelinäitus Arhiivraamatukogus 29. IX — 13. X 1935.

Antik, R.: Estland in fremden Sprachen. Eine Auswahl fremdsprachigen Schrifttums. Tartu 1936.

Bergson, H.: Le Rire. Essai sur la Signification du Comique. Paris 1927.

D ü n a m i s I. Mõtteid võitlevast vabariigist. Tartu 1928.

Edasi. Päevaleht. V. S-D. T. P. Peterburi Eesti osakonna häälekandja. [Tiitlit hiljem muudetud.] 1917—1922.

Eesti avalikud tegelased. Eluloolisi andmeid. Toimetanud R. Kleis. Tartu, 1932.

Eesti biograafiline leksikon. Akadeemilise Ajaloo Seltsi Toimetused II. Tartu, 1926—1929.

Eesti entsüklopeedia. Redaktsioonitoimkond: R. Kleis, peatoimetaja. P. Treiberg [=Tarvel], J. V. Veski. I—VIII. Tartu 1931—1937.

Eesti Kirik. Tallinn 1923—1938.

E. Kirj. = Eesti Kirjandus. Kuukiri. Tartu 1906—1938.

Eesti Noorus. Noorsoo kultuuri ajakiri. Ilmub kord kuus. Ülemaalse Noorsoo Ühenduse väljaanne. Tallinn 1929—.

E. Post. = Eesti Postimees ehk Näddalaleht ma- ja linna rahvale. [Tiitlit muudetud.] Tartu 1863—1905.

Eesti raamatute üldnimestik. I—III. Tartu 1924—1938.

Elu. Võru-Valga-Petserimaa häälekandja. Ilmub kaks korda nädalas Võrus. Võru 1926—.

Elukevad. Kristlik noorsoo ajakiri. [Tiitlit muudetud.] Pärnus, Kuresaares, Tallinnas 1911—1938.

Elva Elu. Poliitiliselt erapooletu Elva ja ümbruskonna häälekandja. Elvas 1932—1937.

The Encyclopaedia Britannica. Fourteenth Edition. A new survey of universal knowledge. London 1929.

Es m. = Esmaspäev. Piltidega nädalleht. Ilmub kord nädalas. Tallinn 1922—1938.

Fuchs, E.: Die Karikatur d. europäischen Völker vom Altertum bis zur Neuzeit von Eduard Fuchs. Mit 500 Illustrationen und 60 Beilagen hervorragender und seltener Kunstblätter in Schwarz- und Farbendruck. Zweite vermehrte Auflage. Berlin 1902.

Gailit, A.: Aja grimassid. Följetonid. Tartus, 1926.

Gailit, A.: Klounid ja faunid. Följetonid. Tartus 1919.

Gaultier, P.: Le Rire et la Caricature. Préface par M. Sully Prudhomme. De l'Académie Française. Ouvrage contenant 16 planches hors Texte. Paris 1906.

Gori: Knock-out. Karikatuurid ja vested. Tallinn 1928.

Hiir-Schütz-Jürna: Sang. Tartu [1925].

Hoia Ronk: Kaasaegsed. Tartus, 1926.

Ilo. Kirjanduslik kuukiri. Tartu 1919—1921.

Iloli. Tartu Kommertsgümnaasiumi ja kaubanduskooli õpilaspere ajakiri. Tartu 1930—1938.

Ja an Kägu. Huumori ja pilke nädalleht. Tallinn 1928—1929.

Kaak. Helsinki 1906.

Kaja. Tallinn 1919—1935.

Kampmann [= Kampmaa], M.: Eesti kirjandusloo peajooned I—IV.

Kaval Hans. Pilke- ja naljaleht. Ilmub kuus korra „Tallinna Teataja“ ja „Tallinna Uudiste“ lugejatele ilma hinnata kaasanne. Tallinn 1911.

Kevadik. Noorsoo enesekasvatus- ja elureformi ajakiri. Tartu 1924—1938.

Kilk. Tallinn 1912—1914.

Kirjanduslikke Uudiseid. K./Ü. „Loodus“ Tartus, 1926—1931.

Kirjanduslik Orbiit. Ilmub kaks korda kuus Tartus. 1929—1930.

Kivikas, A.: Maha lüüriline shokolaad. Tartu 1920.

Koidula kirjad omakseile 1873—1886. Tõlkinud ja toimetanud Edith Rosenthal-Lipp. Tartus, 1926.

Kratt. Nalja- ja pilkeleht. Ilmub kord nädalas Tallinnas. 1925—1938.

Krimm, A. [= Undla, A.]: „Noor-Eesti“ kaasaegses kirjanduses ja ajakirjanduses. Bibliograafia 1905—1910. Kirjanduse proseminari tööna esitand 1933. a. II sem. [Käsikiri.]

Kunstiühing Pallas. 1918—1933.

Kärner, J.: Eesti uemad luuletajad. Kriitiline ülevaade eesti luulest 1914—1924. Tartus 1925.

Kärner, J.: Lehed tuulde II. Esseid ja artikleid 1925—1937. Tartus 1937.

Külvaja. Eesti Karskusliidu häälekandja. Tartu 1926—.

Laugaste, E.: Eesti satiir sõnas ja pildis. Tartus 1934. [Käsikiri.]

Lilulii. [Kirjanduse ja kunsti ajakiri.] Pärnu 1924.

Linda. Esimene literatuurlik ja ajakohane ajakiri Eesti naisterahvale. [Tiitlit muudetud.] Viljandis, Tartus, Pärnus 1887—1905.

Linde, B.: „Noor-Eesti“ kümme aastat. Tartus 1918.

- Lipps, T.: Komik und Humor. Eine psychologisch-ästhetische Untersuchung. Hamburg und Leipzig 1898.
- Die Literatur. Monatschrift für Literaturfreunde. 30. Jahrgang. Oktober 1927 — Oktober 1928. Stuttgart und Berlin.
- Литературная энциклопедия. Коммунистическая Академия. Секция Литературы, искусства и языка. Москва 1930.
- Litterarum Societas Esthonica 1838—1938. Liber Saecularis II. Tartu 1938.
- Looming I. Tartus 1920.
- Lng. = Looming. Eesti Kirjanikkude Liidu ajakiri. Tartus 1923—1933.
- Luiga, J.: Päevamured. Artikleid, arvustusi, vesteid. I — 1934, II — 1935. Toimetanud Fr. Tuglas.
- Ma a Hääl. Maarahva ajaleht. Tallinnas 1932—1938.
- Meie Mats. Tallinn 1902—1927.
- Meie Matsi vastane. Tallinn 1905.
- Mettus, V.: Vanemuise teater 1906—1931. Koostanud V. Mettus. Tartus 1931.
- Mulk. [Pilke- ja naljaleht.] Viljandi 1908.
- Murrang. Kuukiri. 1921.
- Naljaleht. Tallinn 1929—1930.
- Nalja Madis. Tallinn 1903.
- Nool. Ilmub igal laupäeval Tartus. 1929—1931.
- Nool. Tallinn 1933.
- Noorte Juht. Eesti ev.-lut. kiriku noorte häälekandja. Tallinn 1933—1938.
- Noorusjõud. Eesti Noorsoo Karskusliidu koguteos IV. Toimetanud A. Küng. [Tartus] 1929.
- Nädal Pildis. Tallinn 1936—1938.
- Odamees. Kirjanduse, kunsti ja teaduse ajakiri. Ilmub kaks korda kuus Tartus. 1919.
- Odamees. Kirjanduslise huumori ja päevasündmuste nädalleht. [Tartu] 1919.
- Olevik. Ilmub Tartus. 1881—1915.
- Oleviku Lisaleht. Tartu 1882—1889.
- Oleviku Nalja-Kalender. Tartu 1885.
- Oleviku Naljalisa. Tartu 1883.
- Olion. Illustreeritud kuukiri. Ilmub kord kuus Tartus. 1930—1932.
- Petersen, J.: Die literarischen Generationen. Berlin 1930.
- Post. = Postimees. Üleüldine politika, teaduse ja põllutöö ajaleht. [Tiitlit muudetud.] Tartu 1886—1938.
- Pvl. = Päevaleht. Tallinn 1905—1938.
- Pärnumaa Kõverpeegel. Pärnumaa tegelaste biograafilise leksikon sõnas ja pildis. Pärnu 1933.
- Pärnu Pvl. = Pärnu Päevaleht. Pärnu 1926—.
- Põhjakaar. Koguteos. Tartus 1931.
- Rhvl. = Rahvaleht. Ilmub kaks korda nädalas Tallinnas. 1923—1938.

- R S = Rahva Sõna. Tallinnas 1927—1938.
- Raudsepp, H.: Mait Metsanurk ja tema aeg. Ühe vaimsuse kroonika kaasaegse sulest. Tartus 1929.
- Refort, L.: La Caricature littéraire. Avec 32 planches hors texte. Paris 1932.
- Ronk. Perekonna ja noorsoo ajakiri. Tallinn 1923—1927.
- Sak. = Sakala. Poliitika, kirjanduse ja põllutöö ajaleht. Viljandis 1878—1938.
- Sak. Pühapäev. = Sakala Pühapäev. Ilmub igal pühapäeval. [Sakala lisa.] Viljandis 1931—1938.
- Sancho Pansa: Kirjanduslikke epigramme. Tallinn 1933.
- Schwalbe, H.-H.: Die Grundlagen für die publizistische Bedeutung der Karikatur in Deutschland. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde genehmigt von der Philosophischen Fakultät der Friedrich-Wilhelms-Universität zu Berlin. Berlin 1937.
- Sipelgas. Nalja ja pilkekunsti ning arvustuse nädalkiri Tallinnas. 1919.
- Suits, G.: Eesti nüüdislühirika. Uuemate luuletajate värsipõimik. Tartus, 1929.
- Suits, G.: Noor-Eesti nõlvakult. Kahe revolutsiooni vahel. Tartus (1931).
- Suletud ümbrik. Kilde Eesti Raamatu 400 a. juubeli romaanivõistluselt. Tartu 1934.
- Säd. = Sädemed. [Pilkeleht.] 1905—1938.
- Tl. Post = Tallinna Post. Ilmub pühapäeviti. Tallinnas 1929—1938.
- Tl. Teat. = Tallinna Teataja. Ilmub igal äripäeval Tallinnas. 1910—1922.
- Tapper I. Kirjanduse ja pilke almanak. Tartus 1927.
- Tarapita. Kirjanikkude yhingu „Tarapita“ häälekandja. Tartu [1921—1922].
- Teataja Nalja lisa. Tallinnas 1901—1903.
- Teater. Lavakunsti ja -kirjanduse ajakiri. Ilmub üks kord kuus. Tallinnas 1934—1938.
- Tempo. Ilmub igal reedel ja pühapäeval Tallinnas. 1931—1932.
- Tiitus, R.: Portreid sõnas ja pildis I. Tartus (1935).
- Tiiu Tasane. Politikaline ilukirjanduse-, pilke- ja pildiajakiri. Peterburis 1906.
- Tohuvabohu. Tallinnas 1922.
- Tuglas, Fr.: Eesti Kirjameeste Selts. Tegevusolud, tegelased, tegevus. Tartus 1932.
- Tuglas, Fr.: Kirjanduslik päevaraamat 1910—1921. Tallinnas 1921.
- Tuglas, Fr.: Kriitika I—VII. Tartus.
- Tuglas, Fr.: Lisandeid Eesti Kirjameeste Seltsi ajaloole. Tartus, 1933.
- Tuglas, Fr.: Lühike eesti kirjanduslugu. Elav Teadus 25. Tartu, 1934.
- Tuglas, Fr.: Sõna. Koguteos. Tartus 1918.
- Tuleviku Rajad. Keskkooli- ja gümnaasiuminoorsoo ajakiri. Ilmub kord kuus. 1935—1938.

- Tänapäev. Ilmub üks kord kuus Tartus. 1936—1938.
- UE = Uus Eesti. Ilmub iga päev Tallinnas. 1935—1938.
- Uperpall. Väljaandja E. A. Liit. 1926—1934.
- Uudisl. = Uudisleht. Tallinnas 1927—1938.
- Vabadussõjalaste Koduleht. Tallinn 1933—1934.
- VM = Vaba Maa. Tallinnas 1918—1937.
- Vaba Sõna. Tartus 1914—1916.
- Vaba Sõna. Rahvuslik informatsioonileht ilma erakondliku kuuluvusest. Ilmub iga päev varahommikul. Tartus 1933—1934.
- Vana Meie Mats. (Nalja ja pilkekunsti ajakiri.) Tallinnas 1915—1920.
- Vask, Inno: Meie kirjandusliku kriitika pankrott. Tartus 1925.
- Верещагинъ, В. А.: Русская карикатура I—III. Санкт Петербург 1911—1913.
- Westwood, H. R.: Modern Caricaturists. With a Foreword on the Art of Caricature by David Low. London 1932.
- Võitlus. Vabadussõjalaste häälekandja. Tallinnas 1931—1934.
- Õitsituled. Eesti Ajakirjanikkude Album I—XIV.
- Õpilasleht. Ilmub igal laupäeval kogu kooliaasta. Tartus 1932—1938.
- Üliõpilasl. = Üliõpilasleht. Eesti Üliõpilaskonna häälekandja. Tartu 1920—1938.

Isikunimede register.

- Aavik, J. 37—41, 43, 46, 47, 56, 86,
 114, 125, 222, 229
 Adams, V. 83, 107, 114, 115, 188,
 189, 194, 232
 Adamson, H. 70
 Adson, A. 56, 57, 59, 69, 70, 71,
 77—82, 85, 92, 114, 115, 124, 127,
 158, 160, 161, 162, 200, 209, 215,
 223, 229, 232
 Agori, V. Vt. Gori.
 Aho, J. 106, 110, 149
 Alle, A. 56, 67—82, 84—92, 100, 104,
 107, 114, 115, 117, 119, 127, 136,
 151, 152, 153, 157, 158, 171, 181,
 188, 189, 191, 194, 196, 197, 204—
 208, 223, 229, 230, 232
 Alver, Betti 128
 Ambur, P. 134, 200, 201
 Anni, A. Vt. Annist, A.
 Annist, A. 120, 122
 Antson, A. 104, 108
 Anvelt, L. 129
 Aren, P. 31, 61
 Aristippos 81
 Aristophanes 10
 Aristoteles 10
 Arnold, K. 13
 Arumäe, A. Vt. Grünberg, A.
 Aspel, A. 120
 Ast, G. 48
 Ast, K. Vt. Rumor, K.
 Athenis 10, 14
 Aubin, St. G. 12
 Baggio, Ned de 146, 189
 Balzac, H. de 12
 Barbarus, J. 56, 73, 74, 82, 85, 86,
 92, 94, 101, 112, 114, 115, 127,
 128, 174, 183, 184, 185, 208, 209,
 232
 Baudelaire, Ch. 41
 Bauer, H. 106, 149, 150, 213
 Bebel, A. F. 36
 Benjamin 14
 Bergroth, K. 219
 Bergson, H. 3, 4
 Bismarck, O. v. 10, 21, 53
 Bornhöhe, E. 88
 Boswell, J. 14
 Braun, K. 13
 Brueghel, P. 11
 Buddha 81
 Bupalus 10, 14
 Busch, W. 13, 14
 Byron, G. G. 194
 Caran d'Ache 13
 Cervantes, M. de 220
 Chaplin, Ch. 147
 Charcot, J. M. 9
 Chevalier, H. S. G. Vt. Gavarni
 Christiansen, B. 123
 Crébillon 12
 Cruikshank, G. 13
 Dante Alighieri 220
 D'Anthés 203
 Daugull, A. 16
 Daumier, H. 9, 12
 Derso 14
 Doré, G. 13
 Doublet 12
 Doyle, J. 13
 Dreverk, F. J. Vt. Morn, Reed
 Dreyfus, A. 14
 Duboucourt 12
 Ein, E. 98
 Enno, E. 34, 35, 121, 122, 222, 224,
 228, 230
 Forain, J. L. 9, 13
 Freiberg, K. Vt. Kurmiste, O.
 Gable, Clark 194
 Gabriel, O. 67
 Gailit, A. 56, 57, 59, 60, 61, 63,
 64, 66—72, 74, 76, 77—83, 86—
 93, 95, 96, 97, 100, 107, 108, 111—
 117, 124, 125, 127, 128, 135, 141,
 145—149, 152, 171, 173, 174, 181,
 194, 195, 204, 208, 209, 215, 223,
 229, 230, 231

- Garbo, G. 147
 Gaultier, P. 9
 Gavarni, P. 9
 Genss, J. 67
 George I, II, III 11
 Gillray, J. 12
 Goethe, J. W. v. 14, 129, 130, 219, 220
 Gogol, N. 33
 Gori 31, 54, 61, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 74, 79, 80, 87, 88, 89, 93, 97, 99, 100, 101, 104, 107, 108, 111, 115, 118, 121, 122, 125—131, 133—136, 138, 142, 144, 145, 147, 148, 151, 153, 154, 156, 157, 158, 160, 161, 162, 164, 165, 169, 171, 177, 178, 180, 184—187, 189—192, 193, 194, 195, 199, 200—204, 207—210, 212, 213, 215, 217—220, 221, 222, 226, 227, 229
 Gorki, M. 220
 Goya y Lucientes, F. J. de 9, 12
 Grenzstein, A. Vt. Piirikivi, A.
 Grenzstein, T. 22, 26, 28, 29, 221, 226, 228
 Gripenberg, M. 67, 68, 223
 Gronau, A. 48
 Grünberg, A. 166—170
 Grünthal, V. Vt. Ridala, V.
 Gulbransson, O. 13, 14
 Gutman, T. 31, 222, 226, 229
 Gutzkow, K. 14
 Haava, A. 42, 43
 Hamburg, P. Vt. Ambur, P.
 Hamsun, K. 50, 152, 190
 Hansen, A. Vt. Tammsaare, A. H.
 HaVe 111, 112, 129, 130, 134, 135, 140, 145, 199, 204, 211, 227
 Hebbel, Fr. 14
 Heiberg, M. 50, 222
 Heine, H. 19, 33
 Heine, Th. Th. 13
 Herakleitos 81
 Hermann, K. A. 28, 32, 35, 221, 222, 228
 Hiir, E. 104—108, 120, 195, 204, 205, 206, 233
 Hindrey, K. A. 14, 15, 31, 33, 34, 36, 39, 42, 44, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 84, 100, 107, 108, 116, 117, 119, 139, 150, 165, 171, 191, 194, 195, 203, 222, 226, 229, 233
 Hipponax 10, 11, 14
 Hitler, A. 10
 Hogarth, W. 9, 11
 Hoia Ronk. Vt. Hindrey, K. A.
 Holbein, H. 11
 Homeros 14, 219, 220
 Hubel, Ed. Vt. Metsanurk, Mait
 Hubel, E. 51, 52, 56
 Hubert 12
 Hugo, V. 6, 14
 Hurt, J. 24, 29
 Hurt, J. 151
 Hünerson, J. 213
 Ibsen, H. 14, 220
 Indermitte, K. 106
 Ivanov, I. A. 13
 Jaik, J. 196, 209, 233
 Jakobson, A. 100, 119, 120, 127, 128, 129, 135, 191, 194, 200, 201, 202, 214, 225
 Jakobson, E. M. 16
 Jakobson, C. R. 17, 24, 168
 Jakobson, V. 227
 Janno, R. 131, 133, 171
 Jannsen, J. V. 17, 18, 221, 228
 Jensen, J. Vt. Sen-Sen
 Jessenin, S. 200
 Jeurat 12
 Johnson, S. 14
 Jögever, J. 39, 144
 Järv, J. 32, 35, 36
 Järventaas, A. 219
 Jürgenstein, A. 51, 53, 83, 115, 127, 128, 144, 188, 189, 222, 228
 Jürmann, L. 48
 Jürna, M. 104, 105, 107, 120, 191
 Kalamees, Ado. Vt. Raudsepp, E.
 Kallas, Aino 41, 46, 47, 51, 53—56, 196, 197, 198, 233
 Kallas, S. 196, 197
 Kalmel, L. 191
 Kampmaa, M. 142
 Kampmann, M. Vt. Kampmaa, M.
 Kanarik, P. 197
 Kangilaski, O. 210
 Kangro, B. 233
 Kangro-Pool, R. 67, 92, 144, 168, 192, 209
 Karlson, F. 100, 125, 194
 Karus, Mart. Vt. Kivikas, A.
 Kaselo, K. 125
 Katariina II 15
 Kaups K. 168

- Kelen 14
 Keres, P. 147
 Kianto, I. 219
 Kiirats, M. Vt. Mõtslane, Mats
 Kingissepp, V. 164
 Kippel, E. 170
 Kirschenberg, A. Vt. Kirsimägi, A.
 Kirsimägi, A. 131, 132
 Kitzberg, A. 49, 66, 92, 127, 136, 137,
 198, 208, 222, 229, 231
 Kivi, A. 190
 Kivikas, A. 67, 75—80, 83, 85, 88,
 114, 120, 122, 123, 127, 148—151,
 213, 223, 229, 231
 Kivit, R. 210, 211, 227
 Koidula, L. 18, 124, 192
 Konfutse 81
 Koort, J. 125
 Koskenniemi, V. A. 219
 Kotzebue, A. 176, 177
 Krapotkin, P. 71
 Kreek, O. 67
 Kreutzwald, Fr. R. 41, 110, 142, 211
 Krusten, E. 129, 131
 Krusten, O. 31, 70, 77, 88, 97, 98,
 107, 112, 115, 124, 137—141, 143,
 145, 146, 147, 150, 151, 162, 163,
 165, 178, 181, 185, 186, 189—192,
 207, 208, 210, 216, 217, 222, 226,
 227, 229
 Krusten, P.
 Krölov, I. 7
 Kuhlbars, F. 56
 Kuk, J. 46, 47
 Kurmiste, O. 122, 131, 160
 Kõrv, J. 25, 26, 27, 31, 32, 221,
 222, 228
 Kärner, J. 56, 71, 79, 85, 86, 97,
 101, 104, 114, 13, 124, 127, 128,
 150, 171, 194, 200, 208, 209
 Köler, J. 18, 20, 28, 29
 Laaman, Ed. 85
 Laas, H. 35, 45
 Lattik, J. 104, 105, 127, 186, 187, 188
 Lembitu 142, 143, 170
 Leonardo da Vinci 11
 Lepp, M. Vt. Vardi, S.
 Libe, J. 200
 Liiv, J. 69, 110, 140, 210
 Linde, B. 43, 45—48, 83, 93, 102—
 105, 222, 229
 Lipps, Th. 1, 2
 Loorits, O. 104, 110, 120, 122, 214
 Louis Philippe 6
 Louis XIV, XV 12
 Low, D. 14
 Luiga, A. 46, 47
 Luiga, G. E. 30, 33, 34, 179, 222,
 228
 Luiga, J. 47, 51, 53, 92, 93
 Luther, M. 11, 179
 Luts, O. 98, 100, 102, 108, 111, 114,
 116, 119, 124, 125, 127, 149, 171,
 190, 194, 199, 208, 233
 Martna, M. 92
 Mass-inimene. Vt. Loorits, O.
 McLean 13
 Menning, K. 49, 50
 Metsanurk, Mait 7, 35, 90, 99, 100,
 104, 108, 114, 115, 116, 119, 120,
 124, 127, 134, 158, 162—171, 188,
 191, 199—204, 208, 209, 213, 214,
 215, 218, 232
 Mettus, V. 159, 163, 175, 176
 Michelangelo 11, 12
 Michelson, Ed. 192
 Mihkelson, K. 46, 47
 Milli Mallikas. Vt. Raudsepp, H.
 Molière 9
 Monnier, H. 12
 Mooses 147
 Morn, Reed 127, 128
 Mussolini, B. 10, 220
 Mõtslane, M. 114, 196, 233
 Mägi, K. 67, 77, 82
 Mägiste, J. 133
 Mälk, A. 7, 100, 116, 117, 177, 192,
 195, 200, 201, 214, 224, 230, 233
 Mändmets, J. 51, 52, 114
 Möldermann, H. 31
 Mühlen, K. 171
 Müller 14
 Naatanael. Vt. Semper, J.
 Napoleon 10, 12, 13, 147, 156
 Nero 133
 Newton, I. 12
 Nietzsche, Fr. 81
 Nowitzki, A. 205
 Oberländer, A. 13
 Oengo, J. 204, 205, 206
 Oinas, A. 159, 160
 Oks, J. 56, 70, 110
 Olak, P. 190
 Olesk, L. 53
 Oras, A. 120, 188, 204

- Orlovski A. O. 14
 Ostra-Oinas, A. 159, 160
 Paavolainen, O. 219
 Palgi, D. 113, 120, 191
 Paltser, A. 16
 Palusalu, K. 147
 Paris, R. 64, 67, 149
 Patalon 14
 Pauson 10
 Pedajas, P. Vt. Vallak, P.
 Peet, G. 96
 Peterson, E. Vt. Särgava, E.
 Peterson, Kr. J. 16, 110
 Philipon, Ch. 6, 12, 13
 Piirikivi, A. 10, 14, 18—28, 32,
 33, 194, 221, 222, 228
 Piiskar, J. 181
 Pilnjak, B. 220
 Pinna, P. 48
 Pitt, W. 12
 Poiré, E. Vt. Caran d' Ache
 Prants, H. 17
 Puriškevitš, V. 33
 Puškin, A. S. 193, 194, 203
 Pödder, E. 163
 Pöld, P. 58, 59
 Pärn, Pärt. Vt. Linde, B.
 Päts, K. 31, 52, 221, 228
 Päts, V. 31
 Racine jun. 12, 14
 Rafael 11
 Rahamägi, H. B. 59, 170
 Ramses III, V 11
 Randvere, J. Vt. Aavik, J.
 Ranna, H. 133
 Raud, M. 105, 128, 129, 150
 Raud, M. 189
 Raudkepp, L. 167, 178—183, 204, 205,
 206, 213
 Raudsepp, E. 156
 Raudsepp, H. 51, 52, 53, 58, 100, 108,
 112, 114, 117, 119, 120, 127,
 134, 152, 155, 171—178, 181, 213,
 219, 232
 Rebane, H. 136
 Redo-Randel 103, 104, 108, 111, 117,
 118, 122, 123, 134, 143, 144, 145,
 148, 160, 161, 177, 192, 195, 203,
 214, 215, 227
 Refort, L. 5
 Reichenbach-Gerland, M. Vt. Silla-
 ots, M.
 Reiman, H. Vt. Tõramaa, H.
 Reiman, R. 56
 Reiman, V. 51, 54, 55, 144, 213
 Reymont, W. 190
 Reinwald, A. 124
 Ridala, V. 38, 46, 47, 56, 114, 189,
 205, 208, 232
 Ristikivi, K. 134
 Robespierre, M. de 12
 Roht, R. 50, 56, 67, 73, 91, 105, 112,
 114, 127, 150—157, 173, 191, 208,
 222, 229, 232
 Roos, J. 131, 132, 134
 Rosin, A. 31
 Rousseau, J. B. 12, 14
 Rowlandson, T. 11, 14
 Rumor, K. 51, 52, 56, 101, 102, 111,
 112, 113, 127, 135, 145, 186, 209,
 213, 224, 230, 232
 Rütli, O. 113
 Saal, A. 88
 Saareste, A. 114
 Saint-Saëns, Ch. C. 68
 Saks, E. 131
 Sander, T. 51, 52
 Sarap, C. 59, 67
 Sarapik, V. Vt. Raud, M.
 Sarv, J. 46, 47
 Schiller, Fr. 14, 210
 Scholz, W. 13
 Schulz 14
 Schwalbe, J. Vt. Silvet, J.
 Schütz, J. Vt. Sütiste, J.
 Semper, J. 7, 56, 57, 70, 72, 85, 87,
 92, 93, 97—100, 105, 114, 116, 124,
 127, 154, 155, 162, 171, 194, 208,
 209, 223, 229, 232
 —sen. Vt. Sen-Sen
 Sen-Sen 119, 123, 129, 146, 194
 Severjanin, I. 220
 Seymour, R. 9, 13
 Shakespeare, W. 220
 Shaw, G. B. 14, 147, 194, 199, 220,
 221
 Sienkiewicz, H. 53
 Sillaots, M. 51, 52
 Silvet, J. 114, 188
 Sirge, R. 103, 131, 203
 Skujenieks, M. 194
 Soots, J. 119
 Speak, P. 48
 Stalin, J. 220, 221
 Starkopf, A. 67
 Steinmann, J. 220

- Sternfeldt, A. 172
 Suik, A. 120, 190
 Suits, G. 37, 38, 39, 41, 43—47, 56,
 72, 77, 85, 100, 105, 109, 110, 111,
 114, 121, 122, 123, 125, 129, 151,
 171, 176, 177, 185, 186, 198, 213,
 219, 222, 224, 225, 229, 230, 232
 Sörd, A. 18, 21—24
 Sörd, N. 23
 Särev, A. 191
 Särgava, E. 40, 41, 51, 52, 196, 222,
 228, 233
 Säärits, A. 142
 Sööt, K. E. 28, 125, 127
 Sütiste, J. 65, 100, 105, 107, 117, 120,
 171, 194, 196, 200, 233
 Taar, A. 108, 196, 233
 Tagore, R. 193, 194
 Tamberg, H. Vt. Ranna, H.
 Tammsaare, A. H. 56, 90, 108, 109,
 114—119, 125, 127, 158, 171, 177,
 181, 190, 191, 225, 233
 Tassa, A. 56, 67, 82, 85, 114, 115,
 127, 158, 173, 185, 208, 233
 Teemant, J. 187
 Terebenev, I. 13
 Tetmajer, K. 50
 Thackeray, W. M. 9
 Tigane, L. 134
 Tiit, K. 167
 Tiitus, R. 15, 62, 66, 89, 97, 99, 101,
 102, 107, 108, 109, 116, 124, 125,
 127, 129, 132, 134, 138, 140, 141,
 145, 147, 148, 150, 156, 163, 164,
 170, 171, 175, 181, 185, 186, 187,
 189—192, 194, 195, 198, 201, 202,
 203, 205, 206, 209—212, 216, 217,
 219, 226
 Timm, G. W. 14
 Tizian 11
 Tolstoi, L. 7, 190, 193, 194, 220
 Townshend, G. 11
 Traviès de Villers, Ch. J. 9, 12
 Tridens Vt. Mägiste, J.
 Tuglas, Fr. 7, 18, 19, 20, 32, 38, 55,
 56, 57, 60, 67, 68, 75, 77—82, 85,
 86, 87, 93, 100, 101, 105, 107—111,
 114, 115, 117, 119, 124, 127,
 128, 140, 141, 142, 148, 151, 152,
 171, 173, 174, 179, 180, 181, 194,
 208, 209, 223, 224, 229, 230, 231
 Turp, H. 33
 Turp, V. 63
 Tõnisson, J. 10, 31, 33, 39, 43, 44,
 47, 229
 Tõramaa, H. 67
 Under, M. 56, 59, 60, 64, 65, 66,
 69—73, 77—80, 85, 86, 108, 114,
 115, 124, 127, 190, 204, 219,
 223, 229, 233
 Urgart, O. 120
 Vaara, E. 219
 Vabbe, A. 67, 68, 82
 Vahtra, J. 31
 Vallak, P. 107, 114, 120
 Valtman, H. Vt. HaVe
 Vardi, S. 56, 60, 64, 191
 Vares, J. Vt. Barbarus, J.
 Vask, Inno 188
 Vatteau, A. 12
 Veldeman, O. 227
 Vellner, H. 173
 Wells, H. G. 14
 Wereštšagin, V. 9
 Wereštšagin, V. A. 14
 Veske, M. 21—24, 28, 29, 221, 228
 Veski, J. V. 114, 134
 Victoria 13
 Widmann, J. V. 142
 Viebig, C. 49
 Viidang, J. 200
 Viiding, P. 200, 201
 Viirmann 67, 68
 Vilde, Ed. 30, 48, 49, 51—56, 84, 86,
 88, 92, 104, 127, 137—140, 158,
 213, 222, 228, 231
 Wilde, O. 217
 Virgo, Ed. 49, 51, 52
 Visnapuu, H. 50, 56—64, 66, 67, 70,
 73, 74, 76, 77, 82, 86, 88, 89, 90,
 92, 93, 95, 96, 97, 100, 102, 107,
 112, 114, 115, 121, 122, 124,
 127, 128, 129, 133, 143, 144, 151,
 155, 156, 171, 174, 177, 181, 185,
 194, 200, 204, 208, 209, 213,
 215, 222, 223, 229, 230, 231
 Vivian, H. 13
 Voltaire 12, 14
 Voronov, S. 221
 Vuolijoki, H. 192, 233
 Ōun, E. 134
 Zille, H. 13
 Zola, E. 7, 14, 193, 194

HIND KR. 3.75